

D-J 498

A - diplomatska naloga

METAFORA

V ROMANU NOVO MESTO MIRANA JARCA

1972/73

VESNA LAMUT

FILOZOFSKA FAKULTETA, LJUBLJANA
ODDELEK ZA SLOVANSKE JEZIKE IN KNJIŽEVNOSTI
SLOVENSKI JEZIK

A-DIPLOMSKA NALOGA

M E T A F O R A
V ROMANU MIRANA JARCA NOVO MESTO

1972/73

VESNA LAMUT

V S E B I N S K O K A Z A L O

Splošno o metaforah	1
Primeri ali komparacija	9
Metafora v pridevniku	59
v samostalniku - identifikacija	144
v samostalniku	171
v prislovu	219
v glagolu	234
Velika metafora ali metaforična slika	319
Zaključek	335
Viri in literatura	346

o o o

SPLOŠNO O METAFORI	1
<u>PRIMERI ALI KOMPARACIJA</u>	9
Samostalniška primera	
1. tertium comparationis je izražen	13
samostalnik : samostalnik - A : B	15
samostalnik : samostalnik po nekem	
umišljenem dejanju - A : A ₁	21
2. Tertium comparationis ni izražen	22
samostalnik : samostalnik - A : B	22
samostalnik : samostalnik po nekem	
umišljenem dejanju - A : A ₁	26

Glagolska primera	30
A/ v prostem stavku	
1. s samostalnikom	33
2. s pridevnikom	43
3. s p. d. načina	45
b/ v zloženem stavku/z glagolskim dejanjem . .	50
<u>METAFORA V PRIDEVNIKU</u>	59
Sinestezijske	64
A. PRIDEVNIŠKI PRILASTEK	
I. PRIDEVNIK	
1. čutno doživetje – vid	68
sluh	89
tip	93
okus	96
vonj	96
2. vrednotenje po notranjem občutku in	
umskem doživetju	97
a/ lastnosti živih bitij	99
b/ splošne lastnosti	106
II. IZGLAGOLSKI PRIDEVNIK	113
1. deležnik na -č	114
2. deležnik na -l	120
3. deležnik na -n, -t	121
III. IZSAMOSTALNIŠKI PRIDEVNIK	125
B. SAMOSTALNIŠKI PRILASTEK	
1. Ujemalni samostalniški prilastek v nominativu . .	136
2. Neujemalni samostalniški prilastek v genitivu . .	137
<u>METAFORA V SAMOSTALNIKU</u>	
<u>IDENTIFIKACIJA</u>	144
a/ živo : živo	148
b/ živo : neživo	152
c/ neživo : neživo	156
d/ neživo : živo	162
Identifikacija – slika	163

<u>ANTITEZA</u>	168
<u>SAMOSTALNIŠKA METAFORA</u>	171
1. samostalniška metafora, povezana s samostalnikom v genitivu	174
2. prosta, nerazširjena samostalniška metafora.	186
3. razširjena samostalniška metafora	211
<u>METAFORA V PRISLOVJU</u>	219
a/ čutno dožemanje	221
b/ umsko dožemanje in notranje čutno	228
<u>METAFORA V GLAGOLU</u>	234
A. Splošna metafora	
Živo	237
Neživo	
Prehodni glagoli	
Personifikacija	247
Ni personifikacije.	257
Neprehodni glagoli	
Personifikacija	260
Ni personifikacije.	266
V enodelnih stavkih	273
Fraze.	275
B. Posebna, samosvoja metafora	
Živo	278
Neživo	
Personifikacija	291
Ni personifikacije	306
<u>VELIKA METAFORA ALI METAFORIČNA SLIKA</u>	319
<u>ZAKLJUČEK</u>	335
<u>VIRI IN LITERATURA</u>	346

U V O D

Naslov pričujoče naloge je Metafora v romanu Novo mesto Mirana Jarca. Miran Jarc je pesnik, pisatelj in dramatik, ki je živel in ustvarjal v času med obema vojnama in slogovno pripada ekspresionizmu. Roman Novo mesto je Jarčev edini daljši prozni tekst in nima večje umetniške vrednosti. Izhajal je v nadaljevanjih v Ljubljanskem zvonu leta 1930, v knjižni obliki pa je bil izdan 1932. Roman Novo mesto ni roman v polnem pomenu - nima tistega dinamičnega, razgibanega dogajanja in obsežne vsebine, ki je za roman potrebna. Novo mesto je bolj osebna kronika glavnega junaka dijaka Bohoriča /Jarc sam - avtobiografski roman/, njegovih notranjih doživetij in mladostnih iskanj ter opis zunanjih dogodkov in ljudi v času prve svetovne vojne v malem provincialnem mestecu v zaledju. Na ozkost malomestnega novomeškega okolja se neposredno navezuje apokaliptična groza prve svetovne vojne, ki v malem mestu sprva ni izgledala tako strašna, a je z vsakim novim dnem postajala vse resničnejša, okrušnejša in vseuničujoča. V ta do tal porušeni in uničeni svet, kjer sta sedaj zagospodarila lakota in smrt, je bila na milost in nemilost postavljena Jarčeva psiha, ki je v svoji najglobji izpostavljenosti reagirala na svet z metaforami, ki so upesnjena groza, upesnjena osamelost in obup. - Jarc sam je v Novem mestu zapisal: "Vsak pojav je izsanjal v podobo. Vsaka podoba pa je bila neizpeta pesem." /Novo mesto, DZS 1966, stran 40/

Metafora - to je torej predmet moje naloge, v kateri bom skušala raziskati celotno metaforiko v tem romanu: izpisati in ugotoviti vse metafore, kakšne vrste so, kakšnih značilnosti, kje in kako se pojavljajo v tekstu, kako učinkujejo, kakšen je njihov pomen in vrednost.

O M E T A F O R I N A S P L O Š N O

V umetnostnem besedilu mora obstajati popolna dialektika med sistemom in besedilom; pomenljivost jezika mora biti razvidna hkrati v svoji sporočilni funkciji in v ustvarjalnosti jezika samega, njegovi razvidnosti. V umetnini postane s tem jezikovno dogajanje pomensko večplastno, večdimenzionalno, jezik postane zaokrožena celota, razvidna, opazna, ustvarja nove pomene, nove relacije. Vsako umetnostno delo je novo ustvarjanje, preoblikovanje danega gradiva v novo, enkratno vsebino in obliko.

Za jezik besedne umetnine je torej značilna razvidnost, skrajna intenzifikacija, oblikovanost, z vsem tem se stopnjuje tudi pomenska nabitost. Izredna intenziteta jezika besedne umetnine, njegova notranja napetost in večplastnost je dosežena s pomočjo posebnih struktur, ki nam na nek način s svojo oblikovanostjo napravijo jezik razviden, da se jezikovnega dogajanja v umetnini zavemo. Znotraj besedne umetnine pride torej do različnih oblikovanj /inverzi, stavčnih figur, ornamentov in tako dalje/. Skrajna oblika jezikovne zgostitve pa je metafora. Metafora služi intenziviranju besedila, z njo je vključenih v igro večje število semantemov kot brez nje/bodisi eksplicite ali inplicite skozi našo skušnjo/.

Človekova zmožnost domišljije omogoča temeljno metaforično izhodišče jezika - zmožna je ustvarjati nove pomene, oblikovati s primerjavo, s prenosom. Metafora deluje na drugi ravni kot osnovno sporočanje vsebine. - gre za jezikovni pomen in ne za dejanski; vsebina se ne pokriva z realnim dogajanjem, tu ni opore v dejanju, položaj je popolnoma jezikoven. Pri metafori ne gre za sliko dejanskosti, tega, kar v resnici vidimo, ampak za odmik od dejanskosti, ki jje istočasno skrajno stopnjevanje dejanskosti, gre za odmik v svet nerealnih, verbalnih, jezikovnih predstav. Metafora je torej eno izmed najbolj učinkovitih stilnih sredstev; je tipična za vsako slogovno obdobje in pisatelja.

Najprej moramo razjasniti sam pojem metafore in predstaviti nekatere teoretične vidike:

METAFORA iz grščine *μεταφορά* - metaphora - prenos

Imamo tri pomene: 1. metafora v dobesednem smislu - prenos

2. metafora v širšem smislu - trop, vsa stilna sredstva, kjer gre za prenos pomena z ene besede na drugo. Torej metafora v pomenu za vsak prenos pomena - sem spadajo tako primere, epiteton, kot tudi metafore v ožjem smislu
3. metafora v ožjem pomenu besede - samo ena vrsta tropa. Metafora je torej eden glavnih in najpogostejše rabljenih pesniških tropov, je prenos pomena ene besede na drugo.

Prva zakonitost v zvezi z metaforo je, da mora metaforično oznako in označenim obstajati s i m i l i t u d o, t.j. p o d o b n o s t. To je osnovno razmerje, ki povezuje metaforo s tistim, kar metafora označuje. Iz tega izhaja, da je označeno tisto, kar določa, kakšna bo metafora; metafora je torej določena po označenem. Zato je naša pot raziskovanja nujno usmerjena od označenega do metafore, ne pa obratno, saj bi tak postopek pomenil spreminjanje pomena metafore. Razlaga metafore iz primere pa je pravzaprav le kasnejša racionalna razlaga prvotne magične izenačitve metaforičnega označevanja z označenim. Metafora je prvotni ostanek magične možnosti identifikacije, ki pa danes nima več religiozno - magičnega značaja in rabi le za poetično igro.

Podobnost je tem večja, čim več je analognih sestavnih delov. Pri tvorbi umetniških podob sodelujejo tri komponente:

1. razumski faktor
2. čustveni faktor
3. podzavestni faktor

To je filozofija metafore. /Dr. Josip Debevec: Podoba /metafora/ v slovenskem jeziku in slovstvu, Jahresbericht des K.K. Kaiser Franz Joseph Staatsgymnasiums in Krainburg 1904/1905, 1-23./

1. Človek je razumsko, čustveno in podzavestno bitje. Ker je razumski,

je spoznal podobnost med telesnim in duševnim delovanjem in je zato v jeziku prenašal tvarinske izraze odčutnega sveta na delovanje svoje notranjosti, duše.

2. Človek je posebej priljubljal prirodo, jo postavljaj ob bok ljudem in ju primerjal, prirodo imenoval s človeškimi lastnostmi /šivankino uho, glava žeblija/. Personifikacija, animističen pogled na svet.
3. Otrok zaznava - nove predmete poimenuje s prejšnjimi po neki skupni lastnosti, ki jo opazi /metulj - ptič/.
4. Preprosti človek rajši gleda v stvareh podobnosti kakor razlike.

Filozofski temelj, na katerem temelji metafora, je podobnost dveh predmetov. Metafora torej sloni na podobnosti /sličnosti/ ali nasprotju. Uporaba metafore povdari te črte podobnosti ali razlike predmetov ali pojavov in prenese lastnosti enega predmeta ali pojava na drugi predmet, med katerima obstaja neka podobnost, ki je lahko v barvi, obliki, naravi gibanja itd.

Na osnovi analogij - podobnosti, enakosti, skladnosti nastajajo podobe, metafore. Analogija nastane s pomočjo primerjave, ki je že izpeljana, ali pa jo izpeljujemo pred našimi očmi. Doživeti moramo najmanj dva pojava, da ju lahko primerjamo, vzporejamo. Poznamo dve vrste analogij:

1. analogijo prilastkov - analogia attributionis

2. analogijo o razmerjih - analogia proportionis

/Anton Ocvirk/

Podobno Aleš Ušeničnik v razpravi O metafori in metonimiji, v Času X iz 1916, 336-340:

1. analogia proportionis /sorazmerje, razmerje med deli in celoto, skladnost, razmerje $a : b$ je $c : d$ /

cvetica cvete

obraz cvete

umetnost cvete

"Cveteti" pristoja le cvetici, to se prenese - metafora.

Podobnost med cvetenjem in svežostjo obraza in bujnim razvojem umetnosti. Svežost je obrazu podobno kar cvetici cvetenje.

2. Analogia attributionis /lastnosti, posebnosti, bistvene značilnosti pojava ali predmeta - npr. gibanje kot atribut materije/.

zdrav organizem

zdrava pijača

zdrava barva

"Zdrav" pristoji prvotno samo organizmu /kot subjektu zdravja/, a prideva se naknadno tudi drugim predmetom zaradi odnosa k telesnemu zdravju: pijači kot vzroku in barvi kot znamenju zdravja.

Vmesna zveza med predmetoma mora biti nujna in naravna. Zveza mora biti taka in tolika, da predstava enega predmeta vzbudi predstavo drugega. Razlog je psihološki - v domišljiji se zbudi asociacija. To je 2. značilnost metafore.

Tretja bistvena značilnost je subjektivnost. Imamo metaforo - prijatelj je gora - torej dva predmeta in zvezo med njima - analogon.

prijatelj Az - Ap

Az je zaznava, Ap je predstava

Az - zaznava - nekaj objektivnega

Ap - predstava - nekaj subjektivnega

Podob ne tvorimo z Az, ampak z Ap, zato so subjektivne. Izmed ti-soč lastnosti najdemo enake elemente, predmeta potem zvežemo in nastane metafora. Subjektivnost nastane zaradi posebne čustvene relacije, ki jo vidi pesnik. Čustvena poanta je stvar pesnikovega osebnega stila.

Jože Pogačnik v članku O pesniški podobi /JP II, 218 -/ našteje, kolikšen je subjektivni delež pri nastanku komparacije in vsake metafore.

1. pri manj jasni zvezi med podobo in podstavo /metaforo in predmetom/ je subjektivnost večja

2. zapletenost ali abstraktnost podobe povečuje delež subjektivnosti
3. nenazornost podobe intenzivira subjektivnost
4. čim več je vsebinsko različnih podob v določenem so-
besedilu, tem bolj subjektivno je slogovno učinkova-
nje

Pesniška podoba je jezik podzavesti, v katerem se odkriva čisto, skrito, silovito in osupljivo bistvo stvari, najde zveze med vsem smiselnim.

Četrta značilnost metafore je prehod iz konkretnega v abstraktno. Imamo predmet, materialen, konkreten /quasimaterialen, quasikonkreten/, a to je le zagrinjalo za pravi pomen, ki je skrit zadaj, ki je abstrakten. Navidez povsem realistična slika je izgubila svojo materialnost, postala je abstraktna. V metafori podoba izgubi svojo samostojnost in se preloži na podstavo. /predmet poimenuje z metaforo/. S tem postopkom je pesnik dosegel učinek posebne narave, ki ima natanko določeno vsebinsko funkcijo. Prvoten predmet dobi s tem ko je izražen z metaforo zunanjo osvetlitev, poglobitev, razširitev in izpopolnitev, novo vsebino.

Metafora je način izražanja, ki je prenos abstraktnega pomena v konkretnega. /večer življenja, zlato klasje/. Dogajanje iz realnosti: abstraktno metaforično dogajanje. Abstraktnost je posledica jezikovnega postopka: z abstraktnim samostalnikom poimenovana lastnost razpoloženja je predmet konkretnega glagola. Metafora je posebna plast. Dejanski svet: jezikovni svet/kot nova dejanskost, druga dejanskost/.

Jerzy Pelc je v razpravi Uporaba semantičnih funkcij pri analizi metafore razvil metaforični trikotnik: I I₁ I₂

Razložimo na primeru:

I ₁	I	I ₂
<u>zlato</u>	<u>zlati lasje</u>	<u>bleščeči, svetli, rumeni lasje</u>

I - metafora, prenešen pojem ~~pejem~~ metaforični izraz

I₁ - pravi izraz

I₂ - sinonimni izraz metafore, je nemetaforičen

Z načilnosti odnosov, ki potekajo med posameznimi izrazi metaforičnega trikotnika:

1. I₁ - I /zlato - zlati lasje/ - enaka oblika, /formalno odgovarjajoč izraz metaforičnega izraza I/. Pomen je drug.
2. I I₂ /zlati lasje - svetli, bleščeči, rumeni lasje/ različna oblika, a enak ali približno enak pomen. Izraza I - I sta sinonimna. I je semantično odgovarjajoč izraz metaforičnega izraza I. I - metaforični izraz je nastal iz I z modifikacijo pomena /metaforizacija/.
3. I₁ - I₂ /zlato - bleščeči, svetli, rumeni lasje/ - člena imata skupno značilnost /eno ali več/ - tertium comparationis. Ta omogoča strukturo primerjanja. /Primerjanje kot tako leži v osnovi metafore, zato nekateri imenujejo metaforo kar skrajšano primero./ Primera poteka takole: I₂ je kakor I₁/lasje so kakor zlato - t.c. - svetloba, blesk, rumena barva/

/Avtor vidi skupno značilnost eno ali več in jo hoče prikazati, poudariti. Pri tem ne jemlje predmeta v vsej svoji celoti, ampak izpusti nekatere lastnosti. Z metaforizacijo - semantično spremembo - modifikacijo postane nemetaforični izraz /I₁/ metaforičen /I/ - nastane prava metafora,

Izraz I /metafora/ nastopa namesto I₁, s pomočjo I₁. Nujen pogoj za nastanek metafore je resnični prenos predstave enega predmeta v drugo pojmovno področje, in temelji na našem umskem spoznanju enakosti, podobnosti, analogij med predmeti. Osnova tega procesa je zelo močna asociacija predstav starega in novega pomena, metaforičnega in nemetaforičnega izraza.

V R S T E M E T A F O R

Metafora v širšem pomenu besede - torej vse vrste metaforičnega izražanja, kjer gre za prenos pomenov iz enega predmeta na drugega.

Smer nastajanja metafore je taka:

1. Podoba - na določen način slika dejanskost sveta, popiše lastnosti, ki so vidne. Podoba je podoba tega, kar v resnici vidimo. To še ni metafora.
2. Primer - je že metafora v širšem smislu besede; zanjo je že značilen pomenski prenos in je v tej fazi še viden, ekspliciran. Imamo formalno primerjavo med dvema predmetoma ali dejanjema; za primerjavo sta nujno potrebna dva člena primerjave A, in B in pa primerjalni veznik kot, kakor, ko /za dejanja - kot da, kakor da/. V primeri je lahko izražen tudi primerjalni korelat, tertium comparationis - torej skupni člen, skupna podobnost med predmeti, ki omogoča primerjavo. To je prva stopnja primere ali komparacije. Druga stopnja ima tertium comparationis izpuščen in je že višja stopnja na poti do prave metafore. Primerjanje oziroma prenos pomenov se v tem bolj subjektivizira.

1. A - t.c. kot B

2. A - kot B

Primer ali komparacija je sestavljena iz treh delov: podstave ali izhodišča, podobe in tertium comparationisa, ki je rezultat prvih dveh, določena razumsko - logična zveza. Vse troje je zlieto v samostojno celoto, v kateri je podoba izgubila svojo samostojnost in se je preložila na podstavo.

3. Vmesna stopnja je identifikacija ali preinačenje. Imamo dva člena primerjave, med katerima je pomenski prenos, vendar primerjalni veznik kot, ko, kakor odpade:

A = B

4. Prava metafora ali metafora v ožjem pomenu besede. To je najvišja stopnja te poti. Zanj je značilen pomenski prenos, vendar ta proces pred nami ni več viden, je že opravljen.

O NASTANKU METAFORE IMAMO DVE TEORIJI

1. Eni pravijo, da je metafora nastala iz primere z njenim zgoščevanjem, krajšanjem.
2. Drugi pravijo, da je metafora prvotnejša od primere. Ti trdijo, da se namreč vsaka metafora lahko razvije v primero, ki vzpostavlja tudi drugi člen /katerega odsotnost je bistvena značilnost metafore/. To drugo teorijo zagovarja tudi Josip Debevec v članku O podobi/metafori/ v slovenskem jeziku in slovstvu: "Najstarejša oblika metafore je metafora v ožjem smislu - čista metafora - ko postavi eno ime namesto drugega in to zamolči /ostane le B/; sem spadajo tudi epitetoni ornamenta. Nato je nastala metafora, v kateri se imenujeta oba pojma A in B /tvoje srce je kamen/. Tretja oblika po nastanku pa je primera ali prispodoba /nebo je jasno ko ribje oko/ - izrecna primerjava z besedicami kakor, ko. Primera je najmlajša, zahteva najmanjšo energijo duha, in je zagotovo pozneje nastala kot prva ali druga."

Tako Josip Debevec; vendar je ta teorija manj verjetna, verjetnejša je prva teorija, da je metafora nastala šele naknadno iz primere. Pogosto se razumeva metafora kot skrajšana primera, implicitna primera, enočlenska, okrnjena primera, nedokončana primera. Metafora je na primeri osnovan prenos. Definicija metafore - skrajšana primera. Razlika med primero in metaforo je ta: primera ima dva člena A in B, torej predmet in njegovo podobo, konkreten predmet in abstraktno sliko, irealno, iracionalno. Vmes je člen primerjave - ko, kot, kakor, kot da, kakor da, Metafora je bolj slikovita od primere, v trenutku, z eno samo besedo nas postavi pred podobo, sliko. Prenos pojma se pri metafori vrši neposredno, z enim samim členom, medtem ko pri primeri nimamo prenosa pojma, ampak samo poudarjanje podobnosti med dvema predmetoma primerjave.

Prava metafora, torej metafora v ožjem smislu besede /kot osamosvojena primera je lahko:

1. pridevnik /zlato klasje, srebrna reka, plameneč pogled/
2. prislov /črno gleda/
3. glagol /vrata so zazijala/
4. samostalnik /gnezdo mestece, vulkan - ruska revolucija/

Skica:

	osebna / predmetna sintagma	povedna sintagma
PRIMERA:	samostalniška	glagolska
METAFORA:	pridevniška, samostalniška	prislovna, glagolska

P R I M E R A A L I K O M P A R A C I J A

/Samostalniška in glagolska/

P R I M E R A A L I ' K O M P A R A C I J A

V primeri ali komparaciji imamo besedni prenos še vedno viden; to je njena bistvena značilnost. Vedno imamo dva predmeta ali dvoje dejanj, ki ju primerjamo. Eden je predmet A /relat A/ ali primerjano, drugi je predmet B /relat B/ ali primerjajoče. Primerjano je tista stvar, ki jo primerjamo, primerjajoče pa tista s čimer jo primerjamo. Važen konstitutivni element primere je tudi primerjalni veznik kot /ko, kakor in variante z "da","bi"/.

Imamo torej jedro - izhodišče primerjave in primerjajoč predmet, ki je irealen, abstrakten, medtem ko je predmet A vedno realno obstoječ, dejanski predmet.

Primera razširja lastnost nekega predmeta, pojma, dejanja ali stanja. S primero približamo, pojasnimo ali stilistično povdarmimo kakšno lastnost, stanje, delovanje, ki je prvemu členu primerjalne zveze dodeljeno preko atributa /pridevnika/ ali adverba /prislova/.

Primera, primerja, razširja lastnost

- a/ samostalnikom
- b/ z glagolom
- c/ s celim stavkom

Imamo dva osnovna tipa primere: samostalniško in glagolsko.

A. Samostalniška primera - primerjava dveh predmetov A in B, tertium comperationis je ali pridevnik ali glagol.

<u>on</u>	<u>je</u>	<u>velik</u>	kot	<u>gora</u>		<u>on</u>	<u>krade</u>	kot	<u>sranka</u>
A				B		A			B
	t.c.						t.c.		
	pridevnik						glagol		

B. Glagolska primera - primerjamo dvoje glagolskih dejanj, t.c. je skupni način, ki največkrat ni izražen, je implicate prisoten. On krade kot krade sreaka. Tiho je, kot je tiho v grobnici.

Kaj je tisto, kar je obema predmetoma oz. dejanjema skupno ? Tisto, kar je obema predmetoma oz. dejanjema skupno, je vezni člen ali tertium comparationis. Ta je v obeh primerih izražen, primera je izpeljana do kraja, je popolna. Prav ta popolnost in izražanje vsega, razkritost vseh pomenov pa tako primero s tertium comparationisom postavlja na nižje mesto v sklopu metaforičnega izražanja. Višje od nje stoji primera brez izraženega tertium comparationisa.

Če pogledamo prva dva primera, vidimo, da je obema predmetoma skupen vezni člen ali tertium comparationis, a ta je v prvem primeru pridevnik, v drugem pa glagol. Kaj je torej tisto, kar je obema predmetoma skupno? Obema skupna je lastnost, značilnost. V prvem primeru primerjamo po lastnosti med seboj dva predmeta preko pridevnika, v drugem dva predmeta preko glagola /preko skupnega, podobnega načina glagolskega dejanja ali stanja/. V tretjem primeru gre za glagolsko primero, tertium comparationis ni izražen.

Primere delimo torej v dve skupini:

1. Samostalniška primera

2. Glagolska primera

1. Samostalniška primera je primera dveh predmetov A in B / A je realno obstoječ predmet, B irealno, samo v primeri in samo zaradi primere/ preko pridevnika ali glagola. Samostalniška primera je razširitev pridevnika ali glagola.
2. Glagolska primera je primera dveh glagolskih dejanj ali stanj / A in B / preko skupnega načina glagolskega dejanja. / p.d.n./

Primera je sestavljena iz: 1. predmeta A /primerjanega/
2. tertium comparationisa
3. veznega člena - primerjalnega veznika
4. predmeta B / primerjajočega /

Členi 1, 3, in 4 so za primero obvezni, 2 pa je neobvezen.

Stvari, dejanja, stanja, ki jih primerjamo med seboj, imenujemo primerjalne relate ali člene primerjalne zveze / prvi, drugi člen/. Lastnost, način dejanja stanja, preko katerega primera poteka pa je nosilec primere / latinsko: tertium comparationis t.c., vezni člen. Ta je, kot smo že rekli, lahko izražen, na višji stopnji primere pa je izpuščen.

Primera je pogost pesniški okras. To je zbližanje dveh predmetov ali pojavov, ki temelji na njihovi podobnosti ali ujemanju v neki lastnosti. Primerjamo torej po podobnosti ali analogiji / enakosti. Na tej osnovi se en člen primerja prikazuje slikovito. Pesnik hoče opisati, ponazoriti neko stvar, dogajanje. Če bi enostavno le prenesel na papir kopijo dejanskosti, veren posnetek realnega stanja, bi bilo to dolgočasno, neučinkovito, jezikovno dogajanje ne bi bilo opazno. Pisatelj pa mora pokazati kreativnost jezika, njegovo kompleksnost in intenzifikacijo.

Pri izbiri primerjav ima pisatelj proste roke, popolnoma svobodno izbira, lahko izbere navadno, vsakdanjo, vsakomur znano primero, največkrat pa najde enkratne, čisto nove, samosvoje, živeče samo v njegovem svetu, v svetu literarne umetnine, v jezikovni dejanskosti, ne pa tudi v realni dejanskosti zunanjega sveta. Na stopnji primere že imamo odmik iz dejanskosti v zvet verbalnih predstav. Primera izraža le formalno primerjavo dveh predmetov ali dejanj. Bistvena značilnost primere je, da je prenos pomena pred nami viden /izražen z vezniki ko, kot, kakor itd./, vendar zveza med predmetoma še ni prekinjena, prenos je samo nakazan, ni pa še formalne ločitve med primerjanim in primerjajočim, primerjajoč predmet še ne nastopa samostojno kot osamosvojena metafora. Primera je torej višja stopnja od podobe dejanskosti, a nižja od metafore.

Primere delimo torej na :

1. tiste, v katerih je tertium comparationis izražen
2. tiste, v katerih tertium comparationis ni izražen

Tako imamo torej nižjo in višjo stopnjo primere.

PREGLED PRIMERE PO PRIMERJALNIH VEZNIKI

1. primerjalni vezniki: KO, KOT, KAKOR; KO DA, KOT DA, KAKOR DA

a. kot /12/

ko /0/

kakor /10/

b. kakor da /2/

kot da /1/

ko da /1/

kakor bi /1/

kakor če bi /1/

2. primerjalni veznik: PODOBEN /9/

3. " : SORODNA ZVEZA /1/

4. " : VIDETI /2/

5. " : OBČUTEK IMETI /3/

6. " : ZDETI SE /7/

S A M O S T A L N I Š K A P R I M E R A

1. PRIMERA Z IZRAŽENIM TERTIUM COMPARATIONISOM 2 7 prim.

Kot smo že prej omenili, je primera s tertium comparationisom res popolnejša, ker ima realizirane vse konstitutivne elemente, je pa s tem izgubila na vrednosti in je torej nižja stopnja primere, nižja od primere brez tertium comparationisa.

Ob prisotnosti tertium comparationisa ne more v večji meri sodelovati naša domišljija, lastnost predmeta, dejanja je točno določena. Pač pa nam zaživi subjektivnost ob primerah, kjer tertium comparationis nim izražen, torej subjektivnost pisatelja samega in tudi bralca.

Na primer: Prijatelj je velik kot gora.

t.c. nam tu točno določa lastnost.

Prijatelj je kot gora.

V zadnjem primeru tertium comparationisa ni, ne vemo točno, katero lastnost je hotel pisatelj poudariti - torej glavno lastnost v resnici že ugotovimo, ker imamo pred seboj predmet primerjave, a mi sami lahko iščemo pomenske nianse in tako sami obogatimo pomen metefore / skriti pomeni /. N.pr.: Prijatelj je velik kot gora. - lahko pa tudi: trden, nepremakljiv, ponosen, visok, težko dostopen, pa tudi zelen, skalnat itd.

V primeri imamo dva primerjalna relata, predmet A in B, primerjani predmet in predmet primerjave. Ta dva predmeta sta lahko živa ali neživa in tako imamo teoretično štiri možnosti primerjave:

1. živo z živim
2. živo z neživim
3. neživo z neživim
4. neživo z živim

Relate primerjamo med seboj po eni lastnosti, ki je skupna. Lastnost je izražena s pridevniško besedo /pridevnik, deležnik na -č, -n, -t, -l/

Pri analizi primer z izraženim tertium comparationisom nas zanima : 1. Kakšne gramatične vrste sta predmeta A in B

- a. V prvo skupino spadajo primere, kjer primerjamo po skupni lastnosti dva samostalnika

N.pr.: Zemlja je dehteča kot ženski lasje.

- b. V drugi skupini imamo primere, kjer primerjamo predmet in lastnosti tega predmeta po nekekm umišljenem dejanju:

N. pr.: Na nasprotnem bregu je počivalo mesto s kapitelsko sko cerkvijo, belo in čisto, ko da ga je pričarala pesem iz pravljičice.

/Umišljeno dejanje je uvedeno vedno s primerjalnim veznikom ko da, kot da, kakor da./

Primeri ali komparacija po obliki

V primeri po skupni lastnosti imamo dve možnosti primerjanja:

1. Samostalni: samostalni / 37 primerov/
2. Samostalni: lastnosti tega samostalnika po nekem umišljenem dejanju /8 primerov/

1. V primerih samostalni : samostalni imamo štiri variante:

- a/ živo z živim /10 primerov/
- b/ živo z neživim / 5 primerov/
- c/ neživo z živim / 2 primera/
- d/ neživo z neživim /16 primerov/

Vidimo, da imamo največje število primerov, kjer primerjamo neživo stvar z neživo, nato pa primerov z dvema živima predmetoma. Preskok iz ene kategorije v drugo je redek.

Primeri: 1. Živo : živo

/Jerman / V ogromni črni suknji je Bohoriča spominjal na pošastnega meniha iz legende in ni mu bilo prijetno.

/122/

2. Živo : neživo

In v najvišjem razvnetju se je zavedel: takšna je ona, kot sem jaz v tej uri; vsa je kakor godba, ki valovi skozi ozračje, svobodna, zgrinjajoča se v širine brez mej. /42/

3. Neživo : živo

Turobna tišina. Na stropu je mičovala velika senca, kot perut ogromnega netopirja. /155/

4. Zemlja je dehteča kot ženski lasje, kot gošča trav
in zarij in zvezd in voda. /66/

A. PRIMERA SAMOSTALNIK : SAMOSTALNI

Zanima nas oblika izrazila tertium comparationis - ta je pridevniška beseda/pridevnik ali deležnik na -č, -y/ -n, -t, -l/

a/ t. c. je pridevnik

Tako govori Slovenec? Debel je, tolst kot zaslužek, ki ga obljublja. /103/

Imamo tertium comparationis dvakrat izražen, pomen je približno isti, drugi je bolj ironičen, slabšaleh. Samosvoja Jarčeva primera, statična, vizualna - umska primera. Slovenec - debel - zunanji izgled. Debel zaslužek - pomenski prenos - velik zaslužek /preko že nevidne "debele denarnice"/.

Ko se bo vesoljna noč zgrnila na človeštvo, bomo šele začeli čudežne speve iz onkraj in poslušali jih bomo kot bratje in sestre in bomo svetli kot angeli. /123/

V enem stavku imamo kar dve komperaciji, obema je prvi predmet skupen, primeri torej izhajata iz enega. Prva komparacija je komparacija lastnosti / samostalniška primera, druga pa načinov glagolskih dejanj /glagolska primera -obdelali jo bomo na svojem mestu./ -- t.c. svetli - svetli kot angeli - ljudska, splošna primera. Svetli pa ima v naši primeri tudi drugačno vlogo: svetel tu ni v pomenu ne teman, črn, torej bel, ampak gre za prenos na duševno dogajanje - svetel je vesel, srečen, zadovoljen./Zaradi poslušanja glasbe iz onkraj/. Primera ni standardna, je posebna.

Lepa je tišina neskončnosti, prav tako kot divjanje viharja. /71/
Pridevnik v povedkovem določilu, katerega stava je stilno zaznamovana, stoji v izhodišču stavka. Opazen je tudi eliptični stavek, zgoščena statična forma. Primerjalni veznik "kot" je še posebej poudarjen z izrazoma "prav, tako" kot. Primerjava je povedana skozi nasprotnost: lepa je tišina neskončnosti - divjanje viharja je lepo /- ni lepo -- /splošno:divjanje viharja ni lepo, lepo je le za nekoga - subjektivno /

Preteklo je nekaj sekund, ki so se zdele dolge kot ure. /134/

Modalni izraz "zdeti se " namesto neobarvanega "so bile dolge". To povdari osebno prisotnost pri dogajanju in nerealnost primerjave. Vsakdanja splošna primera, čutna. Statika.

Prek dežele gre temna pesem o snežni zimi, jaz pa kličem pesem, ki je sladka in lepa kot neskončnost. /130/

Tertium comparationis je dvkrat izražen, dvakrat je izražena skupna lastnost pesmi in neskončnosti. Pridevnika sta v povedkovem določilu, v apoziciji. Pesem je sladka - vesela, srečna. Samosvoja Jarčeva primera, razumska, statična.

Pridevnik - kot prilastek

O, vedno gledati se in miriti, biti samemu sebi največji sovražnik in najstrožji sodnik in vendar ne ohrometi v miselnosti, temveč zapeti iz sebe pesem, divjo kot kri. /73/

Splošna, kolektivna primera, čutna, dinamična. Divja kri - pomenski prenos - hitra, razburkana.

Iz zategljene monotone melodije se izloči en sam glas, tih kot šepet, pa ga vendarle čutijo vsi v dno srca. /103/

Splošna ljudska primera, realna, opis dejanskosti. Primerjava preko slušnega občutka. Statika. Zanimiva je razširitev lastnosti, poglobitev iste lastnosti "pa ga vendarle čutijo vsi v dno srca" - nasprotnost.

Tertium comparationis je izražen s sklopom besed, ki povedo skupne lastnosti, značilnosti

Jerman ni odgovoril, pač pa se je čudno zasmejal. Venomer je hodel po sobi. Ker je bil strop zelo nizek, je bil videti nenaravno visok. V ogromni črni suknji je Bohoriča spominjal na pošastnega meniha. iz legende in ni mu bilo prijetno. /122/

T.o. je : v ogromni črni suknji. Skupna lastnost Jermana in meniha je, da sta oba oblečena v ogromno črno suknjo /plašč : kuta / Samosvoja Jarčeva primera, vizualna. Opazno je sredstvo primerjave - primerjalni veznik "spominjati na". Modalnost . Črna barva je po pomenu statična.

In tudi je tako mesto podobno dragoceni spominski knjigi.
Težak vonj spominov... Krka v mesečini.../107/

T.c. je - težak vonj spominov - to je tista lastnost, ki jo imata oba predmeta- mesto in spominska knjiga. Primera je samosvoja, enkratna, posebno lepa. T.c. je v apoziciji, celo v samostojnem stavku. Imamo, za Jarca tako značilno, ekspresionistično zastranitev, natančnejšo opredelitev, Jarc nas ne pusti v negotovosti, ampak nas privede do konca. Primera po čutnem dožemanju.

In potem so prišli nabori. Bohorič je strme obstal pred belim lepakom. Zdaj je prišla vrsta tudi na njega. Zdaj se je približalo tisto, čemur se ne moreš izogniti, tisto, ki je podobno smrti./126/

Tisto - nabori, že prej eksplicirano - primerjava s smrtjo. T.c. skupna lastnost - obema se ne moreš izogniti. Izredno razvejana primerjava: najprej imenuje predmet A s pravim imenom, potem z zaimkom "tisto" in izrazi lastnost, nato pa še stopnjuje, ponovno izrazi z zaimkom in šele nato primerja s predmetom B.

Posebna Jarčeva metafora, razumsko dožemanje.

b/ t. c. j e d e l e ž n i k n a -č

V vlogi povedkovega določila

Zemlja je dehtečakot ženski lasje, kot godba trav in zarij,
zvezd in voda. /66/

Imamo dolgo, razvejano primero. Najprej imamo primero, kjer jet t.c. izražen, potem pa še primero, oziroma več primer, kjer t.c. ni - pravzaprav gre za genitivno obliko samostalnika podrednega prilastka - godba trav, zarij, zvezd in voda. Godba je skupna lastnost, po kateri lahko primerjamo vse te predmete. Imamo naštetih nekaj predmetov /4 + 1/, ki navadno nimajo nič skupnega z zemljo. Jarc ekspresionist pa v vsem tem vidi povezavo. Ta primera je zelo odmaknjena od realnosti, dejanskosti.

Deležniki ustvarjajo statično formo. Dinamična forma bi bila n.pr. v impresionizmu : zemlja dēhti kot ženski lasje.

d e l e ž n i k n a - n , - t

Vsi primeri v vlogi povedkovega določila:

Ta svet bo prešel. Svet nebotičnikov in strojnic in topov in aeroplanov in slavljen^{.....}a imena bodo pozabljena kot vzdih vetra v pušča^{.....}vi, na veke pa bo ostal človek. /153/

Samosvoja primera enkratna, posebna temelječa na razumskem dojemanju. Ustvarja statiko.

Kako veder je vendar z menoj, kakor otrok je čist in prijeten, pa piše take reči. /133/

Predmet A v tem stavku ni izražen/^Bohorič/, zanj veemo samo iz zaimka, ki se nanaša na že prej izrečeno besedo. Ta primera je popolna ima vse elemente. --- Lastnost je izražena dvakrat, to je dvostopenjska primera:

1. Kako veder je vendar z menoj, kakor otrok
2. Kako veder je vendar z menoj, kakor otrok je čist in prijeten.

Drugič se lastnosti otroka pripisujejo Bohoriču .

Taka dvojna metafora je statična, zgoščena forma, upočasnjuje potek dogajanja. Primera temelji na razumskem dojemanju. Je splošna.

Po teh besedah se mu je zdel tujec vendarle zanimiv in zagoneten. /.../ Ves stisnjen in senčnat kakor te tesne črne ulice, ki se je vanje iztekal pomesečinjeni prostor glavnega trga. /17/

Primera je Jarčeva samosvoja tvorba. Skupno lastnost najde pri tujcu v notranjih značilnostih, pri ulici v zunanjih vidnih. Ulice so črne in tesne; tujec je stisnjen in senčnat.

ulice	tujec
tesne	stisnjen
črne	senčnat

Imamo preskok iz sfere čutnega dojemanja v notranjo, duševno sfero : stisnjen in senčnat - to pomeni človekov značaj /nedostopen, nevesel/. Čutna primera + vizualna. Statika.

Čudovite ure je doživiljal z ljudmi, ki niso bili še prav nič oslabljeni od evropske učenosti. Preprosti in živahni so bili kakor otroci, čudeči se in spreminjajoči, v čustvih brez meja. V razumu zagonetno manjajoči nežnost in lokavost... /152/

Vsakdanja, splošna primera, realna. Dvojni t.c. - preprosti, živahni. Tej osnovni karakterizaciji sledi še podrobnejša, široko razvejana, spet imamo ekspresionistično zastranitev.

Spet imamo dvojno, pravzaprav dvostopenjsko primero:

1. Ljudje so preprosti in živahni kakor otroci.
 2. Ljudje so preprosti in živahni kakor otroci, čudeči se in spreminjajoči, v čustvih brez meja.
- V razumu zagonetno manjajoči nežnost in lokavost.

P O S E B N I P R I M E R I

Ti primeri bi na prvi pogled sodili v skupino primer, kjer je t.c. izražen. Lastnost je res izražena, vendar to ni t.c., to ni tista skupna lastnost obeh primerjanih predmetov, ampak je le razširitev lastnosti, ekspresionistična zastranitev, poglobitev pomena, stopnjevanje, ovdarjanje.

Človeku se ne sme nikoli muditi, kadar ga zajame tako lepa noč. To je kakor sama božja večnost. /147/

Čutna + vidna primera. Posebna Jarčeva tvorba.

"Kakor sama božja večnost" se ne nanaša samo na noč /Noč je tako lepa - to je čisto samostojna ugotovitev. "To je kakor sama božja večnost" pa se nanaša ne na noč samo in lepoto noči, ampak na lepoto in vzvišenost celotne situacije. Statika.

"Kakor sestra mi je," se je Jerman radoval, "tako dober ni bil še nihče z menoj." /46/

Naknadna zastranitev, razširjanje lastnosti. Tu je dober lahko tudi tertium comparationis. Primera je splošna, temelječa na umskem vrednostenju.

Zato, ker sem vam bila kakor sestra, ker sem vedela, kako ste potrebni obzirnosti in nege. /69/

Razširitev lastnosti v stavku.

Splošna, razumska primera.

In v najtišjem razvnetju se je zavedel: takšna je ona, kot sem jaz v tej uri, vsa je kakor godba, ki valovi skozi ozračje, svobodna, zgrinjajoča se v širine brez mej. /42/

V stavku inamo dve primeri: prva- "takšna je ona, kot sem jaz v tej uri" sploh ni komparacija, je le golo, vsakdanje primerjanje.

Druga primera je prava: osebo primerja z godbo. Lastnosti obeh - vesela, razigrana - to ni izraženo. Nato sledi še tipični ekspresionistični način - dodajanje, razširjanje, zastranitev. Samosvoja Jarčeva primera, nadejanskost. Kompleksno dojemanje - vidno, slišno, notranje čutno.

Poglej Bohoriča, ta bi bil bolj podoben pesniku, zamišljen in zaljubljen gleda proti Gorjancem. Pa saj je morda tudi pesnik. /34/

Ekspresionistična zastranitev, naknadno dodana obrazložitev, razširitev lastnosti. Lastnost je izražena z dvema členoma, dvakrat z deležnikom na -n. Dvočlenska zastranitev je za Jarca tipična. Realna, dejanska primera; razumska, in vizualna; statična.

In ko sva bila sama je postal ves kakor otrok, dober in tih. /125/

B. PRIMERA SAMOSTALNIKA Z LASTNOSTMI
LESTEGA PO NEKEM UMIŠLJENEM DEJANJU

Tertium compa-rationis je izražen le v teh nekaj primerih:

Na nasprotnem bregu je počivalo mesto s kapiteljsko cerkvijo,
belo in čisto, ~~ko~~ da ga je pričarala pesem iz pravljice. /145/

Tertium comparationis je dvakrat izražen, je pridevnik. Lastnost tega realnega mesta je enaka lastnostim irealnega mesta iz pravljice. T.c. je v apoziciji. Splošna primera.

Umišljeno dejanje v vseh primerih iz te skupine je uvedeno z značilnim primerjalnim vezniki : ko da & kot da, kakor da, kakor bi, kakor če bi - ti vezniki izražajo še posebno modalnost. Lirizem.

Saj si videti tako sončen. Res, ves si, kakor da še nisi nikoli trpel. /38/

Sončen - prenešen pomen - vesel, razpoložen. To je t.c. Primera z umišljenim dejanjem je v samostojnem stavku.

Samosvoja Jarčeva primera, vizualna + razumska.

Nad obronki gozdov in hribov se je raztezala krvavordeča proga, sveteča se v gosto temo oblakov, ko da se je vnelo vse obzorje. /141/

T.c. je izražen v stavku - "sveteča v gosto temo oblakov" - deležnik na -č, statična forma. Važna je lastnost, način raztezanja krvavordeče proge - t.c. je tudi "krvavordeč" - primerjava s podobnostjo obzorja, ki gori, ki se je vnelo.

Splošna primera, vizualno dožemanje.

Gostje sede ~~z~~apuščeni, kot da so se zbrali na povelje. Trudni so. /188/

t.c. - zapuščeni + prenesen pomen, leksikaliziran : brez volje, brez veselja. Splošna primera, realna, temelječa na razumski skušnji:

Tedaj se je nekdo iz neznanega vzroka zasmel. Razrednik pa, - kot bi treščilo vanj. Ogenj mu je siknil iz oči, ves je zardel v obraz in trepet mu je šel po vsem telesu. /150/

Eliptični stavek. Samosvoja primera, vendar je posebna zaradi t.c., ki razširja, na široko eksplicira lastnosti, trikratna zastranitev v stavkih. kot samostojna lastnost : "ogenj mu je siknil iz oči" - ogenj je prenesen pomen na svetlobo, oči, lesk. Sikniti-kot kača - hitro, rezko, slišno - sikajoče.

Vizualna + slišna metafora.

Tresk z zateglim grmenjem od vseh strani obzorja, kot da se je
pa-zklala zemlja. /141/

Izrazit primer splošne, ljudske primere. Slišno odojemanje.

2. PRIMERA ALI KOMPARACIJA, KJER TERTIUM COMPARATIONIS NI IZRAŽEN
20 primerov

Tertium comparationis ni izražen v veliki večini primer v romanu. Primera brez t.c. res ni popolna /v formi/, ker nima vseh elementov, a zato ni prav nič zgubila na vrednosti, še več: prav zaradi odsotnosti t.c. je to višja primera, primera višje stopnje na poti do prave osamosvojene metafore. Ta primera je bolj jedrnata, zgoščena, ima bolj skrčeno obliko.

Tertium comparationis res ni izražen, a ga lahko sami razberemo, če poznamo lastnosti obeh predmetov primerjave. Tu pa je dana velika možnost subjektivnega sodelovanja: izmed nešteto lastnosti izbiramo tiste prave, skupne obema predmetoma /eno ali več/. Umetnina mora biti odprta za nove pomene.

I. PRIMERA SAMOSTALNIKA A
S SAMOSTALNIKOM B

a/ ne ž i v o z n e ž i v i m

Minute so se mu zdele ure. /46/

Dejanskost. Zdeti se - modalnost. Splošna primera, čutna, statična. Tedaj ga je predramilo jecljanju podobno vpitje profesorja, ki se je spet zavedel. /151/

Splošna primera, realna, slična. Poseben je izraz primerjave "podoben".

Prag z vrečo moke se mu je zazdel mejnik. /95/

Posebna primera, vizualna skušnja. Zdeti se - modalnost. Primera je po pomenu statična.

V večini primerov pa nimamo takih golih primer, kot smo jih prej našli, ampak razširjene z ekspresionističnimi zastranitvami. Jarc najprej primerja samostalnike potem pa na drugi ravni eksplicira lastnosti, naknadno.

Tako mesteče je podobno gradu, ki vpliva svojo nevidno silo stoletij na sto in sto pesniških rodov, ki so bivali v njem. /157/

Posebna primera, povezana z realnostjo. Razumska skušnja. Po pomenu je statična. Poseben izraz primerjave - podoben. Eksplicirane lastnosti se ne nanašajo na grad in tudi ne na mesto, povedane so drugi ravni.

Začul se je moški glas, ki je vtihnil v šepetu. Smejanje. V vejevju je zašumelo. Vzklikanje kakor ihtenje. /41/

Imamo stavek z okrnjeno zgradbo - elipsa. Posebna primera, s slišnim učinkom. Po pomenu in po formi /glagolnik "vzklikanje", "ihtenje"/ je statična.

In nekoč se zdravo drevo razpne v viš in šir veličastnega miru in tedaj je kakor živ spomenik premagavca zemlje, ki jo je preoral s svojimi koreninami in ji izsrkal sokove za rast pod zvezde, ki bede nad krošnjo najvišjega vzgona. /163/

Imamo značilno Jarčevo primerjavo drevesa in človeka /po zunanjem izgledu - veje - roke, in prenosom v duševno sfero - človek je drevesu enak po nemoči pobega, je pritrjen. Nepremakljivost, nemočnost /statični pomen/ je še poudarjena s tem, da Jarc ne imenuje človeka /kot živo stvar/, ampak njegovo mrtvo obliko - kip, spomenik. Primera je posebna Jarčeva tvorba, statična, vizualna.

b/ ž i v o z ž i v i m

V teh sekundah nepopisne napetosti je imel prvič priliko opazovati vladarjevo podobo na steni poleg črnega razpela. Vladar ~~se mu~~ se mu je zdel podoben nekemu znanemu trgovskemu potniku, ki veljal za solidnega človeka. /150/

Vezno sredstvo primerjave - "podoben".

Drug predmet primerjave je izredno razširjen, dodano mu je še pojasnilo v stavku. Lastnosti niso posebej izražene. Poznati bi

morali oba - vladarja in trgovskega potnika, kakšna sta izgledala in če sta si bila zares podobna. Imeti moramo torej vnaprejšnje vedenje o obeh.

Primeri je enkratna, pokriva dejanskost. Vizualna skušnja.

Prav tako ne moremo ugotoviti lastnosti, če ne vemo, kakšna je bila neka druga oseba /n.pr. Vrančič/.

Ampak prav takrat, ko bo stopila predme in se bom docela zmedel in bom mislil samo na njene lase in bom morda tedaj v duši podoben Vrančiču. /22/

Ta ženska /Kaminova gospodinja/ se mu je zdela prijetna. Ko je stala v ozki veži, prepolni starih omar, skrinj in zabojev, v motni svetlobi, ki je prihajala skozi edino zavešeno okence na dvorišče, je spominjala na staro zvodnico. /118/

Enkratna Jarčeva primera, posebna, realna, konkretna. Kontrast - nasprotje - ta ženska se mu je zdela prijetna, v nadaljevanju pa mu je bila kot zvodnica /negativen lik/. Vezni člen je redek - "spominjati na".

Vizualna skušnja.

c/ ž i v o z n e ž i v i m

Pravi pesnik je božanski stvarnik in kozmični anarhist. Kakor dinamó je, ki pošilja toke milijonov voltov skozi človeško duševnost, da jo zgrabi, izmuči in preoblikuje. /55/

Čisto samosvoja Jarčeva primera. T.C. v pravem pomenu besede res nimamo, imamo pa izražene posamezne lastnosti. Najprej lastnosti dinama, ki pošilja elektriko. Do tu je realno; sedaj pa nastopi abstraktno: to vstopi v duševno sfero. Lastnosti dinama se prepletejo z lastnostmi oziroma delovanjem in učinkovanjem pesnika na človeka /duševnost zgrabi, izmuči in preoblikuje/, oboje se preplete v eno dejanje, v eno lastnost. Tudi formalna plat je opazna.

Tako je njegovo prenapeto pozornost pritegnil star mož, ki je vlekel otroške sani, natovorjene z butaro drv in trsk. Ta mož v zakrpani, rjavi stari suknji je bil videti čudno miren. Med njim in drevesom ob poti je neka čudna zveza v brezčasju. /23/ Opazen je nenavaden izraz primerjave - "neka čudna zveza". Spet imamo za Jarca značilno primerjavo človeka in drevesa. Primera je posebna, samosvoja. T.c. je "čudno miren" - vendar ta ni popoln, sam Jarc doda: med njima je neka čudna zveza v brezčasju. Človek je čudno miren - drevo živi mirno, ne da bi se menilo za čas. Pomen primere je statičen. Vizualno dojemanje. Posebna primera.

č/ ne ž i v o z ž i v i m

Ni nobenega primera.

P O S E B N O S T I

Ti primeri so nekaj posebnega - ne primerjamo dveh samostalnikov in tudi ne samostalnika po in pred umišljenim dejanjem. Gre za prislovna določila časa oziroma kraja:

"To so spoznanja, kar si govoril. Ti pa si ves kakor še v sanjah." /38/

Posebna primera, po pomenu statična. Dojemnje je vizualno +

"Pa bom imel hišico z vrtom. Hišico kakor v pravljici." /84/

Eliptični stavek, nepopolna zgradba. Lastnost manjka, ni izražena. Splošna primera, statična, vizualna.

In ostalo je golo telo kot v pradobi jamskih ljudi. /96/

T.c. je pridevnik gol. /V prejšnjih primerih pa t.c. ni ekspliciran, da pa se ga razbrati, n.pr. že iz pomanjševalnice samostalnika hiša - hišica - majhna, srčkana, kot tista v pravljici./

Imamo torej realen predmet A in ga primerjamo z irealnim, umišljenim predmetom v nekem kraju in času. - - - Ti : ti v sanjah.
Hišica : hišica v pravljici. Telo : telo v pradobi jamskih ljudi.
/golo/

B. PRIMERA SAMOSTALNIKA Z LASTNOSTMI ISTEGA SAMOSTALNIKA PO NEKEM
UMIŠLJENEM DEJANJU A : A

/vojaki iz fronte na dopustu/

Hrupni in drzni so bili v besedi in vedenju. Ali ta prešernost
ni bila nič kaj njihova. Kakor če bi samotarje okrinkal in jih
nagnal na pustni ples. /128/

Samosvoja Jarčeva primera. Primera je dodana v samostojnem elip-
tičnem stavku. Cela primera je povedana na drugi ravni, ki ni
več v svetu romana, gre za zastranitev, pisatelju se zbudi aso-
ciacija, lastnost poglobi na drugi ravni.

Slušna + vidna skušnja. Dinamika.

Tresk z zateglim grmenjem od vseh strani obzorja, kot da se je
razklala zemlja. /141/

Spet imamo okrnjeno stavčno zgradbo, elipso. Splošna primera,
slišno dojemanje.

Gostje sede zapuščeni, kot da so se zbrali na povelje. Trudni so.
Goslač, temnopolt, star cigan, ki ga spremlja na cimbale ciganka
v rdeči, kričavi obleki z bleščečim ponarejenim nakitom, igra div-
je razžarjene plesne. Poslušalci: kakor bi budil umirajoče. Misel
vrta po spominu. V očeh truden lesk. Roka žalostno prime za sko-
delico kave. /88/

Dejanskost. Primera preko vizualne skušnjé, splošno znana vsakda-
nja, po pomenu statična.

Cel odstavek je opazen, zgoščen, nabit pomenov. Poleg nekaj me-
tafor - epitetonov /zapuščen, rdeča, kričava obleka, divje razžar-
jeni plesi, truden lesk/ glagolskih metafor /misel vrta po spomi-
nu/ prislovnih metafor /roka žalostno prime skodelico/, imamo
kar dve primeru druga za drugo, druga je pravzaprav ponovitev,
stopnjevanje prve. Primeri imamo torej v prvem in tretjem stavku:
opis gostov - žalostni ljudje. V vmesnem stavku opisuje prav nas-
protno razpoložene ljudi, cigane, pevce, ki svoje veselje prēna-
šajo na druge.

Prva primera:

Gostje sede zapuščeni, kot da so se zbrali na povelje. Trudni so. Lastnost je izražena s t.c. /zapuščeni - deležnik na - n/. V naslednjem stavku, ki je pristavek, imamo dodano še eno lastnost: trudni so. Nato se to ponovi čez dva stavka, pomen je isti. Vmes imamo cigansko glasbo, ki naj razvedri goste - poslušalce v kavarni, pa jih ne. V novi primeri nimamo več imenovane goste ampak poslušalce. Poslušalci - stanje /statika/, lastnosti njihovega razpoloženja pa so še vedno iste.

Poslušalci: kakor bi budil umirjajoče.

Njihovo razpoloženje se ne premakne, brezupno je, kot pri umirajočih. In vendar je v njih še življenje - v očeh truden blesk. /Enodelni stavek/, ki vendarle pokaže napredek. In še: roka žalostno prime skodelico kave. - Kava ga bo razživila.

Začel je doživljati pekočo razvnetost omahovanja in pričakovanja, mesečinsko godbenost pokrajin in sentimentalnih romanov, spečih jezer v zatišju ogromnih gozdov, kakor da so jih pričarali nibelunški epi/.../ /21/

Domišljajska slika, odmik od dejanskosti. Jarc je tenkočuten do stvari v naravi /v knjigi je Bohorič v posebnih stanjih v sanjah, na samotnih pohodih, prevzema ga vse kar je narava/. Kot zanimivost - sinestezijska: Jarc mesečine ne dojema vidno, ampak slišno, tako mu v mesečini pojejo pokrajine in pričakovanja, sentimentalni romani in speča jezera.

Primeri je posebna Jarčeva, preko vizualnega in slišnega doživetja. Po pomenu je izrazito statična.

PRIMERE, S KATERIMI POSEGA JARC V RELIGIOZNO IZRAZJE

- Posebne: A. Vrezec prenaša vsepovsod seboj zbrane pesmi J. V. Koseskega kot najdražjo svojo svetinjo. /9/
- Izza ovinka je zašumelo kot zamolkla molitev, ki je čedalje bolj naraščala. /72/
Zveneti mora kot grom, kadar oznanja v stolpu vstajenje sonca. Zvok, ki kliče boga. /75/
Kako malo sem doslej živel z njimi, se je pokesal. Ni prav tako. Saj smo vendar pod isto streho, pri isti mizi. Kaj je sploh domači krog, ki gre kot relikvija iz roda v rod iz sive davnine vse naprej. /149/
Tam si je veliko sonce, kakor ogromna monštranca izseva bel ogenj na zemljo in romarji gredo, psalme pojoč soncu. /103/
Moka, moka! Vsi šepetajo skrivnostno, kakor da se pred njim odigrava čudež. /162/
In je utihnil, kakor da je stopil v svetišče, kjer naj govori On, ki ga je našel. /164/
- In razhajajo se, kakor da zapuščajo svetišče. /162/

Ljudske:

- Pesniku se ne sme muditi, kadar ga zajame tako lepa noč. To je kakor sama božja večnost. /147/
- A veruj mi, govoril bom kot v spovednici, ničesar ne bom zamolčal. /119/
 - Že jih je deset, dvajset in vsi so kot zamaknjeni. /132/
 - Zimska sončava je pričarala vtis neke kristalne prisojnosti nad to pokrajino, ki je ležala kot razodeta. /124/
 - Ko je beseda že ugašala, ko se je v mrtvem času že sušil življenjski sok krvavečega naroda, je odjeknila kot razodetje blagovest. Svobodni boste. /138/
 - Ko se bo vesoljna noč zgrnila nad človeštvo, bomo šele začuli čudežne speve iz onkraj in poslušali jih bomo kot bratje in sestre in bomo svetli kot angeli. /123/

K O N Č N I R E Z U L T A T I

Samostalniška primera

1. Primerjamo samostalnik A s samostalnikom B /37/
2. Primerjamo samostalnik A s samostalnikom A po nekem umišljenem dejanju. /6/
 1. Ž : Ž 10
 2. Ž N 5
 3. N : Z 2
 4. N N 16

I. Primera z izraženim tertium comparationisom /27/

1. samostalnik : samostalnik A : B
 - a/ t.c. - pridevnik - pov. določilo 5
 - prilastek 2
 - sklop besed 3
 - b/ t.c. - deležnik na č - 1
 - n,t, - 4
 - 6
2. Samostalnik : lastnosti samostalnika po umišljenem dejanju
A : A s t.c. /6/

II. Primera brez tertium comparationisa /20/

- 1/ A : B 14
- 2/ A : A 6

Rezultati: Dinamika	7	statika	39	vizualno	22
splošno	20	posebno	29	slišno	8
				čutno	11
				razumsko	14

G L A G O L S K A P R I M E R A

V prvem razdelku smo obravnavali primero ali komparacijo po skupni lastnosti. Samostalniška primera je primera dveh samostalnikov preko pridevnika ali glagola /razširja samostalni/. Primerjamo dva samostalnika po neki skupni lastnosti, ki je t.c. in je lahko izražen ali ne. Primera je jezikovno izrazno sredstvo, ki pojasni in stilistično povdari kakšno lastnost. Stanje, delovanje itd., ki je izraženo z atributom.

V drugem razdelku pa imamo glagolsko primero ali primero dveh glagolskih dejanj oz. stanj po skupnem načinu glagolskega dejanja ali stanja. Glagolska primera je primera preko glagola, razširitev glagola s prislovnim določilom. Primera razširja lastnost, ki je pripisana s povedkom. Tertium comparationis, skupna lastnost je skupni način glagolskih dejanj oziroma stanj obeh primerjalnih relativ.

Problem je pri prvem razdelku glagolskih primer, ki jih lahko imenujemo tudi samostalniške primere, so torej nekje na sredi med obema.

Saj svet ne razpade kot megla.

Samostalniška primera, dva samostalnika svet : megla, t.c. je glagol "razpasti".

Ta stavek ima v bistvu tako daljšo obliko:

Saj svet ne razpade kot razpade megla.

Glagolska primera dveh glagolskih dejanj /z dvema različnima subjekto-
ma/, t.c. ni izražen.

Način glagolskega dejanja - povedkova sintagma je razširjena:

A. v p r o s t e m s t a v k u /z enim stavčnim členom/

1/ s samostalnikom 56 Saj svet ne razpade kot megla.

2/ s pridevnikom 11 Zrl je kot zamaknjen.

3/ s prislovnim določilom načina 27 Hodil je kot v otopelici.

B. v z l o ž e n e m s t a v k u /s celim stavkom/ 33

s "kakor da" stavkom - z drugim glagolskim dejanjem:

Utihiil je, kakor da je stopil v svetišče.

To so primere z osebnimi glagolskimi oblikami, torej glagolska dejanja v katerih je delujoča oseba izražena. Imamo pa primere v enodelnih stavkih, kjer glagolske osebe ni. - takšnih stavkov je 10.

Za minuto nam je bilo, kakor da je vse okrog nas svetlo in pomladno in da ni več mrež ne kletk. 87

Zdelo se mu je, kot da lega v sobo dušeč in mrzel mrak.49

V bistvu gre pri glagolski primeri za primerjavo dveh glagolskih dejanj in čeprav je izraženo eno samo, drugega lahko sami rekonstruiramo:

1/ Saj svet ne razpade kot megla.

- Saj svet ne razpade kot razpade megla.

2/ Zrl je kot zamaknjen. - Zrl je kot bi bil zamaknjen.

3/ Hodil je kot v otopelici. - Hodil je kot bi bil v otopelici.

- Hodil je kot se hodi v otopelici.

- Hodil je kot hodi tisti, ki je v otopelici.

4/ Utihiil je, kakor da je stopil v svetišče. - tu imamo že itak primerjavo dveh dejanj, ki sta obe eksplicirani.

Prav tako kot imamo v samostalniški primeri dva relata A in B, od katerih je B neresničen, irealen predmet, imamo v glagolski primeri prav tako dva primerjalna relata - primerjano in primerjajoče glagolsko dejanje / stanje, v katerih je drugo umišljeno nerealno.

V prvih treh primerih gre za primerjanje posameznih stavčnih členov po skupnem načinu glagolskega dejanja, v četrtem primeru pa za primerjanje dveh glagolskih dejanj oz. stanj.

1. Saj svet ne razpade kot megla.

☞ predmet A : predmet B, t.c. je skupni način gl. dejanja.

2. Zrl je kot zamaknjen.

- primerjanje glagolskega dejanja, z drugim, od katerega je izražen samo način.

3. Hodil je kot v otopelici.

- isto

4. Utihnil je kot da je stopil v svetišče.

- primerjava dveh glagolskih dejanj

Gre torej za 3 različne realizacije glagolskih primer:

1. primerjava dveh predmetov po skupnem načinu gl. dejanja

2. primerjava dveh glagolskih dejanj, od katerih je pri drugem izražen samo način

3. primerjava dveh glagolskih dejanj ali stanj

Kakšni so vezni členi, primerjalni vezniki v glagolski primeri?

kot /57/

kot da /4/

kot bi /1/

kakor /35/

kakor da /18/

kakor bi /1/

ko /-/

ko da /4/

kakor da bi /2/

zdeti se /4/

podoben /1/

brez veznika /2/

Vezniki ko, kot, kakor so podredni vezniki. Podrednivezniki so možni samo v zloženem stavku, a vezniki ko, kot kakor so podredni primerjalni vezniki in taki so možni tako v prostem kot v zloženem stavku.

V zloženem stavku: Zdaj se je nekdo zakrohotal, kot da je zarežgal ogromen črn konj.

V prostem stavku ! Plesala je kot derviš.

V zloženem stavku gre za primerjavo dveh glag. dejanj, od katerih drugo je umišljeno, neresnično dejanje in tako primero vedno uvaja veznik ko da, kot da, kakor da. To še poudari neresničnost dogajanja, modalnost; modalnost je povečana tudi s pogojniki /kot bi/.

A. GLAGOLSKA PRIMERA V PROSTEM STAVKU

56 primerov

1. Način glagolskega dejanja je izražen s samostalnikom. Primerjamo dva predmeta, t.c. je skupni način glagolskega dejanja.

Saj svet ne razpade kot megla. /87/

Vzorčni primer, ki ima vse sestavne elemente primere: osebo, ki je vršilec glagolskega dejanja, primerjajoč predmet B intt.c., ki je glagolsko dejanje - "razpade"- osebna glagolska oblika, 3. os. ednine, glagolski vid - dovršni glagol. Neprehodni glagol, povedni naklon, način : aktiv. Poleg naštetih gramatičnih značilnosti nas zanimajo tudi formalne značilnosti primere:

1. ali je eno glagolsko dejanje,
ali je več glagolskih dejanj podredno
 priredno zloženih
2. Ali je samostalnik gol
 zložen - podredno
 priredno
3. ali je samostalnik razširjen z zastranitvijo,
ali je v enodelnih ali dvodelnih stavkih ,
kakšen je besedni red

PRIMERI Z ENIM GLAGOLSKIM DEJANJEM - 53 primerov

PRIMERI Z DVEMA GLAGOLSKIMA DEJANJEMA - 3 primeri

Mesto ždi kot ranjena žival. /96/

Posebna metafora, vizualna, statična. Ž. /živo/

Čas je polzel kot dihanje umirajočega. /149/

Posebna primera, čutna, statična. N. /neživo /

Stavki so vreli kot hudourniki. /14/

Posebna primera, slišna, dinamična. N.

Zmedene slike se^{mu} pode kot bolniku. /108/

Splošna primera, razumska , doživljajska skušnja, primerjava z živim, ustvarjena je dinamika.

Primere z dvema ali več glagolskimi dejanji so zelo redke:

Ta znamenja vznajajo in zahajajo kot zvezde, sijoče meni na čast./73/

Oba glagola sta med seboj v pomenski zvezi, sta parna glagola.

Samostalni je razširjen z ekspr. zastranitvijo. Posebna Jarčeva metafora, doživljajska skušnja, dinamika. Primerja neživo:neživo

Vse pozabiti, iztrgati se času in prostoru, samemu sebi in biti samo še plamen, ki zagori, gori in dogori kot meteor. / 22/

Glagolska dejanja so uri, spet pomensko med seboj povezana, kontinuitetna: začetek, stanje, konec dejanja.

Samosvoja, posebna primera. Neživo neživo. Dinamika. Vizualna skušnja.

Ali klical sem jo, klical kot luč v to samoto svojega somračja./21/

Tu imamo res izraženih dvoje glagolskih dejanj, v bistvu pa gre za eno samo, ki je dvakrat izraženo, ponavljeno in stem poudarjeno.

Posebna metafora - luč : samota svojega somračja kontrast.

/zdravniki v umobolnici/

Oni, ki me zasledujejo. O, kaj vse so delali z mano. Vsa lica so imeli okrvavljena in nosili so krvave predpasnike kakor mesarji./143/

Imamo dvoje glagolskih dejanj, ki pa nista v tako tesni pomenski zvezi kot v prejšnjih primerih. Prvo dejanje se lahko nanaša na predmet B ali pa tudi ne. Zveza med njima je resnično dokazana šele z drugim dejanjem. Posebna primera, vizualna, realistična.

Živo : živo.

In osvobodena zemlja bo sprejela novo božjo besedo in jo vsrkala vase kot roža jutranjo zarjo. /153/

V tem in naslednjih primerih imamo res dvoje ali troje glagolskih dejanj, vendar je samo eno t.c. primere. Ti primeri zato spadata pod primere z enim glagolskim dejanjem.

Posebna samosvoja primera, lirski, čutni, doživljajska skušnja, rahla dinamika. Nedejanskost. Neživo : neživo.

Kot kaznjenelec se je splazil in vrnil za vrtove domov. /151/

Posebna primera, vzeta iz realnosti. Rahla dinamika. Vizualna skušnja. Živo : živo. Besedni red ~~-glagolske dejanje~~ prislovno določilo načina je v izhodišču stavka - poudarjeno.

Prijatelj, sanjam o pesmi, ki ne izzveni, ki traja v srcu in
ogreva kot sonce./130/

Posebna primera, čutna skušnja. Primerjava z neživim predmetom.

Žvižgi so se vrtali v temo, ki je šumela kot voda v globoki kotanji. /91/

Subjektivna primera - tema je šumela. Predmet B je razširjen. N : N.

Slišna primerjava, primerjava po slišni podobnosti - tema je nevtravno neslišna, nešumi, tema v našem primeru je množica ljudi v temi, ki čakajo na koncert. Rahla dinamika, prekinjena s statiko: kotanja - statika, omejenost.

V mraku posiveli pas Krke ovija kot prežeča kača polotok, vzbočen v grmado hiš, iznad katerih se dviga visok gotski zvonik. /31/

Splošna metafora - ovijati kot kača, vizualna skušnja. Statika.

Personificirano. Neživo : živo.

Pod to podobo je tudi Jermana prvič poljubila na čelo. Naj bi čutil, da čuva kot sestra nad njim, tenkočutnim in rahlim. /45/

Pogosta vsakdanja metafora. Doživljajska skušnja. Statika. Primerjava z realnostjo. Besedni red - povedkova sintagma je razbita. Ž : Ž.

"Si videl, kaj ?" se je Zorec hihital in se prerival z Bohoričem skozi gnečo: "To je treščilo kot bomba med ljudi." /105/

Splošna metafora, fraza. Povedkova sintagma je razbita, primerjani predmet B stoji v sredi med obema deloma, poudarjeno, opazno. Neživo : neživo. Slišna + vidna podobnost. Izrazita dinamika.

On pa je silno vzhemirjeno odkimaval z glavo kakor brezumec in pačil lica v mučnem smehu. /18/

Splošna primera, po vizualni podobnosti, rahla dinamika. Ž : Ž.

Ni mesečine, mrazi ga in po najbolj skritih ulicah se vrača domov kakor izobčenec. /31/

Posebna primera, realna, vizualna skušnja, po zunanjem izgledu hoje, obnašanja - boječe skrito, potuhnjeno. Statični pomen.

Zato, da na svoje oči vidim, ali res ni več tistega od prej. Ne verjamem jim. Saj svet ne razpade kot megla. /87/

Posebna samosvoja Jarčeva primera, po vizualni podobnosti. Statika. N : N

Dvojna primera v istem stavku - glagolska in samostalniška :

Ko se bo vesoljna noč zgrnila nad človeštvo, bomo šele začuli čudežne speve iz onkraj in poslušali jih bomo kot bratje in sestre in bomo svetli kot angeli. /123/

Posebna primera, vizualna skušnja /+ biblijska/. Statika. Ž : Ž.

Tedaj se je stemnilo, samo v dalji je trenutno zatrepetal nekaj belega. Zazvenelo je kot srebro. Bela roka je presekala gosto mrakovje. In vnovič je sijaj bele roke ugasnil. Tema. Tema. Tema. /67/

Primer v samostojnem stavku, nanaša se na prejšnji stavek, kjer je izražen predmet A : nekaj belega - bela roka. Slišna + vidna, kombinirana primer, posebna.

Enostavne, gole glagolske primere, a učinkujejo močno zaradi dveh metafor - primere in glagolske metafore:

Stavki so vreli kot hudourniki. /14/

Posebna primer, slišna, izrazito dinamična. Neživo neživo.

Kakor železen obroč ovijajo mesta, deželo in državo vsak dan nove in nove odredbe, prepovedi in postave. /95/

Splošna primer, preko čutnega zaznavanja. Statika. Neživo neživo.

Primerjalni odvisnik stoji pred glavnim stavkom, opazno.

Zmedene slike se mu pade kot bolniku. /101/

Posebna primer, vzeta iz realnega sveta, vizualna skušnja. Dinamika. Ž:Ž.

Čas je polzel kot dihanje umirajočega. /149/

Samosvoja Jarčeva metafora, čutna + slišna. Statika. N : N.

Dvojna primer:

Plesati v samoti svojega sveta božjastno divje kot derviš, biti čarovnik v peklu, biti samemu sebi ubijalec in hkrati stvarnik novega sveta. /73/

Dvojna primer:

1. Plesati v samoti svojega sveta božjastno divje.

2. Plesati v samoti svojega sveta kot derviš.

Potem to dvoje združimo. Lastnost je izražena dvakrat, opazno.

Izražen imamo način glagolskega dejanja, Jarč ga natančno eksplicira. Primer je posebna, samosvoja, kulturna.

Vizualna + umska skušnja. Dinamika.

Glagolske primera, kjer imamo opaznost v besednem redu - primerjalni veznik "ko" , "kot", "kakor" uvaja primero:

Kot sen zasije Nataša v skrivnostnem somračju... /31/

B

A

Besedni red stilno zaznamovan, ~~več~~ P + S , aktualna členitev -
- poudarjeno je izhodišče stavka. Primera stoji torej na opaznem mestu, poudarjena. Gre torej za ekspresivni besedni red, logični poudarek je na začetku stavka. S stem v zvezi je tudi nasprotni vrstni red predmetov - B - A.

Primera je posebna , kaže na sentimentalno, čustveno gledanje na svet. Vizualna + umska skušnja. Statika. Živo : neživo.

Metafora v glagolu - "zasije". To je razširjenosts prislovom - s primero. Učinek je dvojen: Sinestezijska je "zasijati" proti "sen", "Nataša" - te dve predstavi se ne moreta vezati, vzporejati zaradi razumske ugotovljene realnosti, ampak zaradi posebne čustvene relacije. Ta je subjektivna, pesnikova. Sinestezijska je za ekspresionizem značilna.

Kakor železen obroč ovijajo mesta , deželo in državo vsak dan nove in nove odredbe, prepovedi in postave. /95/

Ekspresivni besedni red P + S , logični poudarek je na začetku stavka - primera. Posebna primera, iz ljudske - trdno, močno, neubežno. Čutna skušnja. Neživo : neživo. Izrazita statika.

In kot titan boš zahrepenel po resnični onstranosti, ker boš razočaran nad vsem človeškim. /130/

Posebna Jarčeva metafora, vzeta iz kulturnega sveta. Razumska skušnja. Živo : živo. Dinamičnost.

Ali mladost hoče sanj, hoče razkošnega videza, in kakor čarodej si ga prikličje sredi najtesnobnejšega somračja. /8/

Samosvoja Jarčeva metafora. Razumska, doživljajska skušnja. Rahla dinamika. Živo : neživo.

In kot peklenško zlo me hoče ta svet ropati vsega, vsega. /130/

Posebna primera,, umska skušnja. Statika. Neživo : neživo.

Povedkova sintagma je razbita, močno učinkuje, opazno.

Ko je beseda že ugašala, ko se je v mrtvem času že sušil življenski sok krvavečega naroda, je odjeknila kot razodetje blagovest:
Svobodni boste!

Posebna primera /+ biblijska/, slišna + umska skušnja. Neživo: neživo. Statika. Besedni red - inverzija osebka in povedka, vmes je vrinjena primera.

Pozabljeni, zavrženi časnik mu je dragocen pozdrav iz krajev, ki jih kliče zaman, ki si kot mesečnik želi po njih iz te tesne molčeče globeli.

Primeri na izpostavljenem mestu. Posebna metafora, razumska. Mesečnik - hrepeni po mesecu, hoče k njemu; isto hrepenenje je skrito v Bohoriču po življenja polnih krajih. Živo : živo.

Kot kaznjenelec se je splazil in vrnil za vrtovi domov./151/

Posebna primera vzeta iz konkretnega življenja, realna, vizualna skušnja. Živo : živo . Rahla dinamika.

Tam si je veliko sonce, kakor ogromna monštranca izseva bel ogenj na zemljo in romarji gredo, psalme pojoč k soncu./103/

Primeri kot razširitev predmeta sonce. Posebna metafora, vzeta iz religioznega življenja. Enkratna predstava, vizualna skušnja. Neživo : neživo. Statika.

In ko je še Amerika napovedala Nemčiji vojno, se je zaključil obroč okrog centralnih držav. Vse je samo še čakalo konca. Kakor preganjane, do smrti izmučene živali so se plašili ljudje, vsi v temni oblasti pranagona : ohraniti si življenje. /129/

Posebna primera, vzeta iz realnega sveta. Vizualna podobnost. Živo : živo. Statika.- izražena je z glagolom plašiti se - zavrtost dejanja.

Ali mladost hoče sanj, hoče razkošnega videza, in kakor čarodej, ki ga prikliče sredi najtesnobnejšega somračja. /8/

Samosvoja primera. Romantična. Živo : živo. Statika. Doživljajska skušnja. Besedni red - primera je pred glagolskim dejanjem.

Glagolske primere v odvisnih stavkih so ne~~h~~akšne razširitve predmetov, ki nastopajo v glavnem stavku. Formalno je primera ločena.

Postala je v tej uri skrivnostni medij, ki je zveza tega samobar-skega dijaka z življenjem, ki so mu je dotlej venomer izmikalo kot varljiva prikazen. /42/

Posebna primera, skušnja doživetja, neživo : neživo.

Prijatelj, sanjam o pesmi, ki ne izzveni, ki traja v srcu in ogreva kot sonce. /130/

Prenesen pomen glagola "ogrevati" - prenos na duševno sfero - učinkuje v duši toplo, prijetno. V primeri pesmi s soncem pa je viden prvotni neorenešen pomen glagola. Čutna skušnja. Statika. Posebna primera. Neživo : neživo.

Kako malo sem doslej živel z njimi, / z očetom, mamó, sestro, bratom/ ,se je pokesal. Ni prav tako. Saj smo vendar pod isto streho, pri isti mizi. Kaj je sploh domači krog, ki gre kot relikvija iz roda v rod, iz sive davnine vse naprej, / 149/

Posebna Jarčeva metafora, vzeta iz religioznega življenja/ relikvija - svetinjica/ Doživljajska skušnja. Rahla dinamika. N : N Šele sedaj je opazil, kako bleda je v obraz in da ima oči razjokane. Izsevala je nekaj milega in tihega, kar še vplivalo kot skrivnost. Primera nadomešča prislov - je vplivalo skrivnostno. Čutna primera, splošna, statična.

Glagolske primere, kjer imamo razširjen predmet B, torej podobo, irealno stvar, primerjajoče:

Kretnja te noge se je Bohoriču zasekala v spomin kakor krik, ki ga ni več pozabil. /207/

Vedeti moramo iz prejšnjega konteksta, da je ženska zakričala - tega krika ne bo pozabil. Isto zaznavanje se mu vtisne ob pogledu na nogo - kretnja noge. Čutna primerjava. Posebna primera, statična, neživo : neživo.

Ali pa je zaslutil v meni življenjsko svežost in mi jo z mislimi izsrkal kot človek, ki mu zmanjkuje zraka. /28/

Razširjenji del primere se nanaša na glagol, ki je metafora -izsrkati - z lastno močjo izprazniti nekaj, s pomočjo ust. Samosvoja Jarčeva primera. Doživljajska skušnja. Rahla dinamika. Ž:Ž.

In vendar bi ji morda že zdaj, le če bi jo zagledal pred seboj, le če bi mu rekla eno samo besedo, vse odpustil in jo sprejel vso, kakršna je, spremenljiva, površna in posmehljiva, in bi jo občudoval kot skrivnost, ki mu je tako potrebna. /61/

Posebna Jarčeva primera, lirična, sentimentalizirana, čustven~~o~~ odnos. Statika. Živo : neživo.

Izza ovinka je zašumelo kakor zamolkla molitev, ki je čedalje bolj haraščala. Zagledala sta dolg sprevod statih nož, žena in deklet, ki so stopali odkritih in sklonjenj~~h~~ glav, z rožnimi venc~~o~~ v roki, mrmrajoč molitve. /72/

Tavtologija- nepotrebno, a opazno: Najprej primera v enodelnem stavku- osebek ni izražen: "zašumelo je- kakor zamolkla molitev" - v naslednjem stavku pa imamo izraženo "molitev", ki je dejanska. Posebna primera, rahla dinamika. Slišna skušnja. Neživo : neživo. Pa to so samo stopnje. To so samo kilometrska znamenja na moji poti v neskončnost. Povratka ni. Ta znamenja vzhajajo in zahajajo kot zvezde, sijoče meni na čast. /73/

Posebna primera, rahlo dinamična. Vizualna skušnja. Neživo : neživo. Saj to mora biti pesnik bodočnosti. Plesati kot akrobat na žici človeške misli, razpete med rojstvom in smrtjo. /55/

Stavek nabit metafor. Posebna primera : plesati kot akrobat /po- gumno, sigurno, živo/. Glagolska metafora -pesnik mora "plesati" -/biti gibčen, prilagodljiv vsaki situaciji/. Samostalniška metafora -"žica človeške misli", razpete med rojstvom in smrtjo.

Glagolska primera se nanaša tudi na vse te prenešene pomene in je zato nenavadna, opazna. Je enkratna, samostojna. Dinamika.

Vizualna + skušenjska predstava. Živo : živo.

/drama/

Zveneti mora kot bron, kadar oznanja v stolpu vstajenje sonca. Zvok, ki kliče Boga. /75/

Bron - metafora za zvon /iz brona/, ki zvoni zjutraj- oznanja dan. Posebna Jarčeva primera, rahlo dinamična. Nenavadna je primerjava zvona in drame- prenos preko glagolske metafore "zveneti"-drama mora zveneti -slišni učinek drame. Prenos preko slišnega učin ko- vanja. Neživo : neživo.

Bohoriča je obšla nova groza: zagonetni begunje stopal kakor mese-
čen , z iztegnjenimi rokami, kakor slepec, ki otipava zrak. /142/
Dvakratna primera, pravzaprav dve glagolski primeri, le da gre
pri prvi za primerjavo s pridevnikom-mesečen, pri drugi pa s samo-
stalnikom -slepec.

Primeri raste in se širi:

Zagonetni begun je stopal kakor mesečen ---~~kako?~~
z iztegnjenimi rokami ---razširi, eksplicira
tak je bil podoben tudi slepcu:

je stopal kakor slepec, ki otipava zrak.

Primeri sta obe po pomenu splošni, a zaradi razvejanosti opazni.

Primeri po zunanji, vidni podobnosti. Rahla dinamika. Živo : živo.

Glagolske primere, kjer imamo nekakšen t.c., natančnejše označe-
vanje glagolskega dejanja, za ekspresionistično zastranitev? raz-
širjeno z primera:

Imamo za Jarca značilno dvočlensko ekspliciranje lastnosti.

Plesati v samotiasvojega sveta božjastno divje kakor derviš.../73/

Posebna primera, vizualna podobnost. Izrazita dinamika. Živo: živo.

Mesto ždi kot ranjena žival. Nemirno diha, blodno gleda. /96/

Samosvoja primera, vizualna, statična. Neživo : živo.

In ko sva bila sama, je postal ves kakor otrok, dober in tih./125/

Splošna metafora, realna. Po pomenu statična. Vizualna + doživljaj-
ska skušnja. Živo : živo.

Sprehajata se po Ragovem logu, po ovinkastih stezicah pod skri-
venčenimi drevesi, med katerimi se belijo fantastično izoblikova-
ne pečine, podobne zdaj hrptom zleknjenih ovac, zdaj igračkastim
trdnjavam s stolpi in obzidjem okrog./134/

Primeri ima zanimiv veznik primerjave - podoben.

Priredno zgrajena glagolska primera: ~~Beliki~~ ~~xxx~~ imamo predmet A
in tega preko t.c. "beliti se" primerjamo z dvema predmotoma B:
ovce, trdnjave. Vsem trem stvarjem je skupna bela barva.

Enkratna Jarčeva primera, prva vzeta iz kmečkega življenja, druga
iz romantičnega, fantastičnega sveta. Vizualna skušnja. V formi
in pomenu izrazita statika. Neživo: živo: neživo.

Popolna tišina. Na stropu je mirovala velika senca, kot perut ogromnega netopirja. /155/

1. Senca je velika kot perut ogromnega netopirja. / za to izraz
ogromnega - veliko/

2. Velika senca miruje kot perut ogromnega netopirja.

Subjektivnost igra tu zelo velik~~o~~ vlogo. V 2. primeru imamo pravilno zgrajeno primero, v prvem ne.

Jarčeva posebna, enkretna primera, vzeta iz živalskega sveta, sveta fantastike in ~~m~~istike. Vizualna skušnja. Po pomenu izrazita statika. Neživo: neživo.

Posebne primere, kjer ne gre za primerjanje dveh, čeprav izraženih, samostalnikov, temveč za primerjanje glagolskega dejanja z nekim umišljenim načinom glagolskega dejanja - izražen je seveda le način, v obliki samostalnika. Gre v bistvu za okrajšano primero.

"Ženska", se zave Bohorič in jo zgrabi za močno roko. In ona ga vodi kot mesečnika v noč proti skednju. /104/

Ona ga vodi kot mesečnika.

Ona ga vodi kot da ~~bi~~ bil mesečnik.

Ona ga vodi kot da bi bil mesečen.

Ona ga vodi kot se vodi mesečnika, mesečnega.

Posebna primera, realna. Vizualna + skušenjska. Rahla dinamika. Ž:Ž.

Skrivaj so se mu smejali in se ga izogibali kot čudaka. /14/

Splošna primera, statična. Doživljajska skušnja. Živo : živo.

Ali klical sem jo, klical kot luč v to samoto svojega somračja. /21/

Posebna primera, učinkuje tudi zaradi predmeta luč, ki je že sam samostalniška metafora /luč upanja, lepšega življenja/. Doživljajska skušnja.

2. GLAGOLSKA PRIMERA, V KATERI JE POVEDKOVA SINTAGMA RAZŠIRJENA
S PRIDEVNIKOM

11 primerov

Gre za primerjavo dveh dejanj, drugo je neizraženo, izražen je samo povedkov prilastek.

Zakričal je kot blazen.

Zakričal je kot zakriči blazen.

Zakričal je kot da je blazen.

Zakričal je kot bi bil blazen.

Zakričal je kot blaznež. Preskok intencijskega jedra

Blazno je zakričal. " " "

V veliki večini primerov iz te skupine gre za stalne besedne zveze, za klišeje. Primera nima več tiste moči, ker je izrabljena, izpraznjena pomena::

Že jih je deset, dvajset in vsi zro kot zamaknjeni. /162/

Splošna metafora, statična, nastala po vizualni poti.

Potem je roka kot mrtva ob blazini. /154/

Splošna primera, vizualna, statična.

Že ko so njuni nagli koraki utihnili v spodnji veži, je še prisluškoval kot prikovan. /46/

Splošna primera, vizualna, statična.

Pridevnik mesečen /in mesečnik, mesečina/ je Jarcu zelo priljubljen, saj ga v teh nekaj primerih te skupine uporablja kar trikrat.

Bohoriča je obšla nova groza: zagonetni begun je stopal kakor mesečen, z iztegnjenimi rokami, kakor slepec, ki otipava zrak. /142/

Čeprav že izrabljena forma, pa tu ponovno učinkuje z vso močjo, Jarc ji prilije novih moči, je znova oživi, s tem ko jo razširi s ponovitvijo lastnosti. Vizualna skušnja. Rahla dinamika.

Zdaj je sam s to prikaznijo iz grdih sanj. Samo ta ženska je resnična. Grda je, obilna. Roke si upira v boke. Bohorič vstaja z ležišča kot mesečen. /104/

Splošna primera, statika oz. omejena dinamika. Vizualna podobnost.

Danijel je pristopil kot mesečen k postelji. /155/

Splošna primera, vizualna podobnost. Statika. Gibanje je onemogočeno zaradi hipnoze meseca.

Zakričal je kot blazen, da se je slišalo daleč naokrog. /92/

Tudi tu klišeizirana primera postane opazna in učinkovita zaradi Jarčevega posega - razširjanja, naknadnega ekspliciranja lastnosti: "da se je slišalo daleč naokrog. "

Blazen - brezumen, neumen - isti pomen, prvi je bolj nenavaden, zato ne učinkuje vsakdanje, izrabljeno.

Dinamična primera /zakričati; - krik - ta pa deluje statično/
Slišna + skušenjska zaznava.

V tem trenutku pa je kriknil kot brez-umen. V zrcalu je zagledal nekaj strašnega: za njegovim hrbtom se je vzpenjal človek, ki ga je zrl s široko razprtimi očmi. /142/

Splošna primera, po slišni in doživljajski podobnosti. Statika.

Potem se je sklonil nad mrtvim očetom in gledal vanj kot brezumen. /155/

Splošna metafora, vidna, statična.

Zimska sončava je pričarala vtis neke kristalne prosojnosti nad to pokrajino, ki je ležala kot razodeta. /124/

Posebna primera, vizualna, statična.

Ni več noči. Ljudje več ne spe. Tudi bede ne več. Kot uspavani po neki strašni volji nevidnega nasilnika govore eno in isto. /81/

Posebna samosvoja primera. Slišna, čutna. Statika oz. zadržana dinamika. Inverzija v besednem redu.

3. GLAGOLSKA PRIMERA DVEH DEJANJ, OD KATERIH JE OD DRUGEGA
IZRAŽEN LE NAČIN - ADVERBIALNO DOLOČILO NAČINA

27 primerov

Primerjava dveh glagolskih dejanj ali stanj, izraženo je samo prvo, ki je realno, od drugega, ki je umišljeno, irealno, pa je izražen samo način, prislovno določilo načina:

Tedaj pa je kakor iz tal vstal kraj nje gospod /63/

Vstal, kakor da bi vstal iz tal.

A

B

Adverbialno določilo načina razdelimo po predlogih v te skupine:

v - kot v zboru

bežati kot v kletki

živimo kot v babilonskih časih

zgodilo se je kot v sentimentalnem romanu

živel je kakor v grobnici

čuti se kakor v oklepu

pluje po ozračju kot v sanjah

podoba se mu razcvete kot v snu

izgubili so se kakor v tesni

iz zdramiti kakor iz sna

šepetati kakor iz sanj

krikniti kakor iz dna

odgovarjati kakor iz polsna

na odgovoriti kot na povelje

čakati kot na prežm

živeti kot na plesišču

s z nami delajo kakor s psi

sredi- pojejo kakor sredi dolenjske noči

V veliko primerih je takšna primerjalna zveza z adverbialnim določilom načina postala fraza, stalno reklo s samostojnim pomenom. Primera ne učinkuje več opazno.

Tedaj pa je kakor iz tal vstal kraj nje neznan gošpod, ki se ga je Nataša oklenila. /63/

Fraza "ustal kakor iz tal" - naenkrat, hipoma, nepričakovano. Inverzija povedka za primero, ki je na izpostavljenem mestu. Splošna primera, vizualna, dinamika s statičnim rezultatom.

"Z nami delajo kakor s psi", je pisal Vrezec iz Judenburga Bohoriču, "Zdaj me pošljejo v bolnišnico." /129/

Fraza - "z nami delajo kakor s psi" - slabo, surovo, nečloveško. Primera je splošna, ljudska, čutna + doživljajska, dinamična. Zanimiva je razširitev "zdaj me pošljejo v bolnišnico" - ki nakazuje način ravnanja, izražen v primeri.

In kot na povelje odgovori vseh pet abiturientov: "Filozofijo!"/158/

Fraza "kot na povelje" - vsi naenkrat, v en glas. Splošna primera, realna, vzeta iz vojaškega življenja, temelječa na slišnem učinku in razumskem vedenju. Statika. Ekspresivni besedni red, komparacija je izpostavljena, je v izhodišču stavka.

In profesorji kot v zboru: "Seveda, seveda." /158/

Fraza "kot v zboru" - vsi skupaj, istočasno, enoglasno. V komparaciji je izpuščen povedek, a ga ~~sa~~ lahko vzpostavimo - odgovore, rečejo, vzkliknejo. Kulturna primera, realna, splošna. Učinek je statičen. Slišni učinek. "Ne boš me varal. Ne, ne!" je vpil besen in začel begati kot v kletki. /144/

Splošna primera, vizualna podobnost, omejena dinamika.

Ozira se po temni veži, ki po njej begajo rdeči odsviti z ognjišča. Čuti se kakor v oklepu. /101/

Temna veža: oklep - utesnjenost, obdanost z vseh strani, nesvobodnost, neubežnost / to ponazori tudi z rdečimi odsviti z ognjišča, ki begajo, a ubežati ne morejo.

Splošna metafora, notranje čutenje. Statika. R

Mržnja ga gloda že vse tri dni in noči. Kakor na preži čaka, da ji vrže v obraz ves svoj prezir. /57/

Splošna primera, po vizualni podobnosti. Pomen je izrazito statičen. Zveza glagolske primere "čaka kakor na preži" - kot žival, ~~xxsaxx~~ z glagolsko metaforo "mržnja ga gloda".

Največkrat Jarc uporablja adverbialno določilo načina - "v snu", "v sanjah", "iz sanj", "iz sna" itd./7 x/

Bohorič je kakor v blodni sanji videl motno in razvlečeno sliko pred sabo. /20/

Splošna primera /Jarc je dodal še pravevnik bloden in s tem primerom iztrgal iz vsakdanjosti/. Skušenjska primera, s statičnim pomenom. Besedni red je stilno zaznamovan. Povedkova sintagma je razbita, vmes stoji primera, to poudarja pomen.

Prav tedaj pa se je kot v polsnu spomnil, da ga je Kamin vprašal po Nataši. /20/

Splošna primera, čutna. Statična. Primera pred povedkom.

S široko razprostrtimi rokami bom plul po ozračju kakor v sanjah. /92/

Splošna metafora. Izraža umirjenost. Rahla dinamika. Čutna skušnja. Posluš in spominska podoba se mu razcveta kakor v snu: tretješolec Bohorič hiti v šolo. /100/

Posebna primera, čutna + doživljajska. Komaj opazna dinamika.

Jerman pa se je samo tiho smehljal in odgovarjal kot iz polsna.

Na licih mu je žarela rdečica, da je bil videti v stalni vročici. /128

Splošna primera, slišna, rahlo dinamična. Celotna situacija je uglasena s primero.

Edvard Barbič iz Admonta: "...Danijel, zdramil sem se kakor iz sna. O, kako sem bil takrat še mlad, mlad. /130/

Splošna primera, vsakdanja zveza. Pomen - zdramil sem se kakor iz sna - na fronti je spoznal pravo življenje, resnično, prejšnje je bilo le sen. Rahla dinamika. Vizualna skušnja.

Vse tišji postaja glas starega Pjotra, ki podremava ob knjigi in šepetke kakor iz sanj. /153/

Posebna primera. Rahla dinamika. Podobnost po slišnem učinku.

Hodil je kakor v otopelici, ki mu je dušila sleherni poskus ubranega čutenja. /27/

Splošna primera. Statika. Vizualna skušnja.

Mrzla mesečina, ki je pronicala skozi oblake, je izsevala samoto na zasenčeno ozko ulico, v kateri so se kakor v tesni izgubili poslednji koraki razhajajoči se. /16/

Posebna primera, statična, slišna. Povedkova sintagma je razbita s primero.

"Veruješ v Boga?" je davno nekoč vprašal Jerman Bohoriča. "Veruješ vanj?" je pozneje kakor iz dna kriknila vest mladega fanta in ga razdvojila v velikem nemiru. /163/

Posebna primera, slišna, statična. Je abstraktna, modalna: - kakor iz dna - iz dna srca - iz sveta - iz dna biti. Povedkova sintagma je razbita, vmes je primera.

Zdaj je bil Bohorič sam. Živel je kakor v grobnici. Doživljal je tisto nevarno spremembo v sebi: prehod iz mladostnosti v zrelost. /131

Jarčeva samosvoja primera, čutna, statična po pomenu. Živeti kakor v grobnici - sam zase, tiho, samotno, Isto, pravzaprav podobno primero imamo tudi v razdelku pridevniških primer: Med hrasti, kjer je bilo tako tiho kot v grobnici, se je ustavil. /63/ Ta mistična primera je Jarču očitno zelo priljubljena.

A veruj mi, govoril bom kot v spovednici, ničesar ne bom zamolčal. 711

Posebna Jarčeva primera, vzeta iz religioznega življenja. Doživljajska skušnja, rahla dinamika. Opaznost - t.c. imamo izražen, dodan v postpoziciji. Jarc naknadno eksplicira lastnosti, vse izreče do kraja.

/Iz vojne, s fronte piše Vrezec/

Vem samo to, da je življenje strašno grdo. Živimo kot v babilonskih časih. /129/

- v neredu, zmešnjavi. Primera vzeta iz svetega pisma, splošen izraz. Dinamika.

Še enkrat se je zatekel v svoj svet, ali ne po svoji volji. Zgodilo se je kakor v sentimentalnem romanu, čisto nič ni bil ta doživljaj primeren času, in morda prav zato se je podal s poslednjo, čeprav že usihajočo vero prividu, ki je bil tem lepši in opojnejši, čim boljše bil varljiv in begoten. /131/

Primera v enodelnem glagolskem stavku. Posebna primera, kulturna, realna. Doživljajska skušnja. Za primero sledi eksplikacija lastnosti, razširitev.

Nekoč bo že kako konec /vojne/, gori v podzavesti upanje. In s tem upanjem žive ljudje sredi razpada, kakor na plesišču ob tretji nočni uri. /109/

Primera je naknadno dodana, razširja povedek. Posebna Jarčeva primera. Plesišče ob tretji nočni uri - ljudje so že utrujeni od vrtenja čakajo na dan. Preneseno - ljudje čakajo na konec vojne. Metafora je po pomenu statična oz. rahlo dinamična /ples je res dinamičen, a ob pozni nočni uri že umirjen./

Kakor v igri s šaljivo pošto presenecajo neprestno novi ukazi o uravnavi prometa, rabi jedilnega olja, petroleja.../109/

Posebna, enkratna Jarčeva primera, doživljajska skušnja, rahla dinamika. Inverzija sintaktične členitve: primera + P + S.

In kakor v večerni družabni igri zabijajo žeblice v lesenega vojnega moža, ki so ga slovesno odkrili pred obokom mestnega rotovža./110/

Posebna primera, dijamična; doživljajska skušnja.

Nekje pojejo slavčki/.../ Pojo kakor sredi dolenske noči. /103/

- Slavčki pojo kakor sredi dolenske noči. Primera je na običajnem mestu, za povedkom, na katerega se nanaša, ga razširja. Posebna Jarčeva primera krajevno določena. Predpostavljati moramo vnaprejšnje vedenje - kako pojejo slavčki sredi dolenske noči - izkustvo. Razumska, doživljajska skušnja. Statika.

Ali si že kdaj zahrepenel po kruhu, kakor po lepoti majske noči./40/

Samosvoja Jarčeva primera, lirična, čutna. Kontrast: konkretna vsakdanja stvar /kruh/ - abstraktna, prefinjena / lepota majske noči/. Statika.

Kakšne misli, namere se zgneto in pleso za tem strmim čelom, po katerem drsi lunina svetloba kot po steni skalnega nabočja./65/

Enkratna primera. Primerjanje čela s steno, t.c. je "strm".

Primerjava pa poteka še preko druge zveze. Po čelu drsi lunina svetloba, to primerja z drsenjem lunine svetlobe po steni skal. Strmost, trdota, neuklonjivost, moč: Vizualna primera, statična.

Vezni členi, ki omogočajo primerjavo:

Imamo samo dva: "kakor" in "kot" /"ko" je bolj pogovorni in ni rabljen v tem razdelku niti enkrat/.

"Kot" je običajno bolj pogost, predvsem v vsakdanjem govoru, v Jarčevem romanu pa prevladuje raba bolj knjižnega primerjalnega veznika "kakor". Razmerje med kakor in kot je 18 : 7 .

4. GLAGOLSKA PRIMERA V STAVKU - PRIMERJAVA GLAGOLSKEGA DEJANJA Z DRUGIM GLAGOLSKIM DEJANJEM

Primerjamo dvoje glagolskih dejanj oz. stanj. Prav tako kot pri vseh vrstah komparacij, kjer je A predmet realen, B predmet pa irealen, le njegova podoba, slika, tudi tu primerjamo realno dogajanje, ali stanje z dogajanjem oz. stanjem, ki je umišljeno, irealno, le slika prvega dejanja.

Sredstvo, ki omogoča primerjavo pa so vezniki: ko da, kot da, kakor da, kot bi, kakor bi, kot da bi, kakor da bi, kot če bi, kakor če bi. Ti primerjalni vezniki so povezani z besedico "da", "če". Izražajo pogojnost dejanja, umišljenost; pogojnost pa se še poveča s pogojnikom "bi". Taki vezniki so modalni. Primere v modalnih stavkih učinkujejo statično.

Veliko je primerov v tej skupini, kjer imamo glagolsko primero v enodelnem stavku /v glagolskem enodelnem stavku/ in izražajo stanje: se mu je zdelo, je bilo, je čudno...

A. V e n o d e l n e m s t a v k u

Zdeti se /izrazi za modalnost/

Šumenje reke v globini se je zlivalo s srebrnim bleščanjem, da se je zdelo, ko da šumi mesečina te čudovite majske noči. /145/

Posebna primera, poudarjena še z metaforo v glagolu. Primera je pogojna, imamo izražen primerjalni veznik "ko da", v kasnejših primerih "ko" odpade, ostane le "da". Slišni učinek, rahla dinamika.

Imamo vsebinski, predmetni odvisnik. Ne gre več za primerjanje v pravem pomenu besede, vendar del primerjalnega pomena še ostane, ostane tudi umišljeno, fiktivno dejanje ali stanje. Pri vseh primerih imamo občutek, da čeprav je "kot" izpadel, bi ga naknadno lahko ustavili in pomen bi ostal nespremenjen - imeli bi isto glagolsko primero.

"Nekdo tolče po tipkah, da bi ubil v sebi žalost", je spregovoril Bohorič in zdi se mu, da sedi sam pri klavirju in tolče po sebi. /66/

Posebna primera, čutna, kulturna. Dinamika.

Potem je omahnil. od miz so priskočili, da bi ga dvignili. Zdelo se mu je, da plove skozi pravljično deželo, s skrivnostnimi gozdovi. /67/

Posebna , kulturna primera, čutno dožemanje. Rahla dinamika.

Včasih se mu je zazdelo, da je že daleč, daleč odmaknjen od resničnosti, ziveč na samotnem otoku. /115/

Splošna primera, dvojna, prva pokriva dejanskost, druga je ljudska. Izrazita statika. Čutno dožemanje.

Skočil je kvišku in zdelo se je, da je iz uma. /120/

Splošna primera, čutna, dinamična. Gre za primerjavo z nekim realnim dogajanjem oz. stanjem, ki je v stavku že prej eksplicirano.

Je bilo: Imamo tri primere glagolskih primer v enodelnem glagolskem stavku z "je bilo". V vseh primerih imamo popoln primerjalni veznik kot da, kakor da.

Bohoriču je bilo, kot da hodi že ure in ure, pa je prešlo komaj nekaj trenutkov. /23/

Splošna metafora, stalna zveza. Kontrast - ura ! trenutek. Gre za primerjavo stanja z nekim umišljenim dejanjem, dogajanjem. Upočasnjevanje, statika. Čutno dožemanje. V naslednjih dveh primerih imamo primerjanje stanja z drugim stanjem, ki je seveda umišljeno:

Eden od njih je usekal poročnika do krvi. Vsi smo se oddahnili. Groza nas je obšla, ampak oddahnili smo se. Za minuto nam je bilo, kakor da je vse okrog naš svetlo in pomladno in da ni več mrež ne kletk. /87/

Stanje "za minuto nam je bilo , kakor da ..." se nanaša na situacijo, izrečeno v prejšnjem stavku. Primera je priredno zložena. Svetlo in pomladno - stopnjevanje istega pomena + dodajanje novega, natančnejša opredelitev. Isto : mrež in kletk. Čutno dožemanje. Statika.

Roka se je krčevito oklepala odeje. Danijelu je bilo, kakor da ni nikjer več sten. Nekaj temnega oklepa prostor od vseh strani. /149/

Posebna primera, čutna. Statika. Metafora " nikjer ni več sten" pa ne pomeni svobode, odprtosti, marveč ravno nasprotno - to je izraženo v naslednjem stavku: "nekaj temnega oklepa prostor od vseh strani.

Tako mi je, kot da lega v sobo duše č in mrzel mrak./149/
Realnost. Realiteta ne prehaja v idealiteto. Čutno do-
jemanje. Omejena dinamika.

Svoje ime ponavljam tako dolgo in neprestano in brez
odmora , dokler ni pomen imena popolnoma ne otemni.
Tedad pa opazim, da mi je vzrok tega imena čisto tuj,
tako čisto nov, da obstrmim in polasti se me negotovost:
ali sem res to jaz? Tako čudno mi je tedaj. In nadvse
prijetno. Kakor da sem zablodil v samega sebe. /40/

Posebna primera, čutna. Primerjano stanje je izraženo
dvakrat, v dveh samostojnih stavkih. Tudi metafora je
v samostojnem stavku. Statika.

In potem je, kot bi odrezal ,vse okamenelo./155/

Regularno bi se stavek glasil takole: in potem je vse
okamenelo, kot bi odrezal. Primera je na koncu stavka,
za povedkom, katerega razširja. V našem primeru pa
imamo povedkovo sintagmo razbito, vmes je vključena
prima /zelo kratka, jedrnata, kakršen je tudi njen
pomen, ki je metaforičen - odrezati/.

Po pomenu je primera vsakdanja, leksikalizirana, stalna
zveza, je že fraza. Čutno dojemanje , izrazi ta statika.
Obe dejanji, ki nastopata v gornjem stavku sta že sami
zase glagolski metafori; ta močni učinek zmanjša izrab-
ljena primera, Jarc pa znova vzpostavi pomen za nasled-
njim stavkom: "Tišina, kot je še ni bilo v tem prostoru."

B. v d v o d e l n e m s t a v k u

1. Primeri kjer imamo popolno glafolsko primero, vzorčni primeri, s pravilno razporeditvijo primerjalnih členov;

/ realno/ dejanje A - veznik kakor da -/umišljeno/ dejanje B		
stanje	kot da	stanje
	kot /da/ bi	

Bohorič se je zdrznil, kakor da je obsodil njega, ki je bil tako ponosen na svoje književne poskuse v dnevniku. /24/

Nenavadna primerjava dveh dejanj, drugo dejanje samo označuje, določa način prvega. Pot ne vodi do metafore, primera je preveč enostavna.

Tedaj se ga je začel polasčati čuden strah pred vsemi ljudmi, kakor da živi med njimi z odprto rano. /28/

Nakazuje svojo občutljivost in bojazen. Doživljajska. Statika. Vzhičen, kar opojen od svojih besed je mahal z rokami, stopical in se obračal, ko da se mu hoče zaplesati. /33/

Splošna primera, izrazito slikovita in dinamična, vizualna, primerjalni odvisnik daje ton celotnemu razpoloženju. Veznik "ko da" je zelo redek, znan iz pogovornega jezika.

Spomnil se je noči ob grbavcu Kaminu. Pa se je ozrl v Jermana zaupno, ko da ga prosi pomoči. In še mračni prijatelj se je vzdostil ob tem otroško vdanem pogledu. /41/

Splošna primera, realna, po vidnem učinku. Statika.

Dvojna primera - pridevniška in glagolska, združeno v enem.

- zaupno, kot da ga prosi pomoči

- se je ozrl, kot da ga prosi pomoči.

Vsak deluje samostojno, učinek je skupen, "Zaupno" je lahko t.c.

Tudi naslednji stavek natančneje označuje lastnosti tega pogleda.

Kako so vsi izpremenjeni: vsem sije iz oči nekaj dobrega in lepega, kakor da odsevajo zvoke iz Händlovega Mesije, ki valove po širokem somraku, v katerem je utonil čas v večnost. /90/

Primerjava dveh ~~stičanj~~ stanj. Kulturna primera, posebna Jarčeva tvorba. Sinestezijska v primeri: odsevati zvoke - vidno + slišno.

Metafora v glagolu: sijati iz oči. T.c. dobro in lepo - nanaša se na vsebino, pomen Mesije /Odrešenik/. Statika.

Bohorič se ga je spominjal kot samotarja v temni sobi, ločenega od vsega sveta, s smehljajem blaženstva na licih, zamaknjenega v neke daljave, kakor da posluša skrivnostno, za nikogar slišno godbo iz nočnih daljav. /140/

Posebna primera, realna. Umirjenost, statika. Vidna podobnost. Tertium comparationis je " zamaknjen".

" Nič se ne delaj, vse vidim. Joj, spet slišim..." Sklonil je glavo, kakor da prisluškuje. /143/

"...Saj sem slišal. Pravkar mi je zašepetalo na uho. Ti glasovi ne varajo." In spet se je sklonil, kakor da prisluškuje. /144/

Na dveh zapovrstnih straneh ista primera glagolske primere.

Ta primera je stalna, splošna, vsakdanja, ~~Pakriva~~ vzeta iz realnega sveta. Primera razširja posledice dejanja - skloniti se - način. Statika-. primera preko vidne podobnosti.

"Pusti, pusti!" je Jerman pošepetal in začel odganjati z roko po zraku, kakor da podi nevidne mušice. /144/

Iterativno dejanje primerja s prav takim, le nerealnim, ki je tu samo zaradi prvega dejanja, da natančneje določi in označi prvo dejanje. Primera je vsakdanja, splošna, je enostavna, ni razširjena. Primerjava preko vizualne, zunanje podobnosti. Dinamika.

Takšna je tedaj smrt, se je zavedel, kakor da se je prebudil po desetletni otrplici. /155/

Posebna primera, razumska, statična.

"To je moka!" "Riž!" "Moka, moka!" Vsi šepečejo skrivnostno, kakor da se pred njimi odigrava čudež. /162/

Izražen je tudi način glagolskega dejanja - "skrivnostno", t.c., na to se navezuje in razširja primera.

Posebna primera. Statika-. Primerjava preko slišnosti.

Vreče moke. Saj to je --- m-i-r, m-i-r, m-i-r! Zdaj so se prepričali, da je res. Te vreče moke in riža so bolj plameneč in živ dokaz kakor vsi brzojaviv posebnih izdajah in bolj ko ognjeni krik manifestacij. Stražnik se dobrohotno smehlja in jim pritrjuje.

In razhajajo se, lko da zapuščajo svetišče. /162/

Primeri se nanašajo na celotno razpoloženje, izraženo v prejšnjem odstavku; primeri sledijo le kot nekakšen sklep.

In razhajajo se, ko da zapuščajo svetišče.

kako? - tiho, svečano, s spoštovanjem, pognostjo pred nečim velikim, a veselo, srečno in mirno.

Primeri so samosvoji, posebni, vzeti iz religioznega sveta. nastala je po vizualni podobnosti obeh ljudi. Statika.

In je utihnil, kakor da je stopil v svetišče, kjer naj govori On, ki ga je našel. /164/

Posebna Jarčeva primeri, vzeta iz religioznega življenja.

In je utihnil tako kot se utihne takrat ko se stopi v svetišče.

Primeri so razširjeni, poteka preko slišne podobnosti. Statika.

KAKOR DA BI

Zakrilil je z roko, kakor da bi hotel ujeti bežno misel. /39/

Zanimiva je primerjalna zveza "kakor da bi hotel ujeti" - kakor da hoče ujeti -stopnjevanje, pogojnost dejanja, je njegova neresničnost je poudarjena. Primeri so splošni. Dinamika. V primeri sami imamo metaforo v ~~samoznačniku~~ glagolu "ujeti misel" - ujeti muho - preko tega gre naša primeri.

KAKOR BI

Tako čudno je vplivalo to hropenje, enomerno, brez prenehanja, kakor bi se sobapolnila s črnimi valovi, ki se bližajo v čedalje širših krogih stenam in stropu. /154/

Celotna situacija, razpoloženje v stavku je razširjeno in opisano s primero, ki je izrazito abstraktna, skrivnostna. Posebna primeri, razširjena. Zadržana dinamika. Čutno dožemanje.

KOT BI

In potem je, kot bi odrezal, vse okamnelo. /155/

Splošna primeri, čutna - slišna. Izrazita statika. Povedkova sintagma je razbita s primero.

Zanimiv, edinstven primer komparacije, kjer imamo okrnjen primerjalni veznik: -samo "da", namesto ko da, kot da kakor da /ko, kot, kakor je izpuščen./Ob branju občutimo, da nekaj manjka, vsebina stavka pa se ne spremeni.

/bliskanje, grmenje/

Grozeč molk. Ves je bil osredotočen v pričakovanje nečesa strašnega, da stoji pod vplivom neke tajne volje, da ga nadzira nevidno bitje. /141/

Primer je priredno zložena, imamo dva primerjalna odvisnika.

Posebna primera, vzeta iz mistike - skrivnostna. Notranja tesnoba, po pomenu izrazita statika.

Kot da raste pred njim nov svet, je začuden gledal okrog sebe. /126/

Posebna primera, rahla dinamika. Podobnost preko zunanjega izgleda, vizualna primera. Besedni red: inverzija celotne primere pred povedek, na sam začetek stavka.

Kakor da bi se zarotniško zmenili, so se začeli nekateri zanimati za grbavca Kamina, ki je že od nekdaj veljal za človeka temne preteklosti in je bil prav zaradi svoje zagonetnosti pri vseh osovražen. /72/

Splošna primera, ~~da~~ razširjena. Doživljajska skušnja. Statika.

Kot formalno zanimivost naj omenim še primere, kjer stoji primera normalnoza dejanjem A, vendar v novem, samostojnem stavku:

Bohorič zanika. Tako čudno ga je s preletelo ob tem vprašanju, kakor da ga je nekdo postavil v neznan svet, kjer se ne ume vesti. Posebna Jarčeva primera, razširjena, čutna, statična. /28/

Gospa Zorčeva opazuje Bohoriča in misli: "Kaj mu je, da se ne more ogreti? Kakor da ni življenja v njem." /36/

Splošna primera, vsakdanja, klišeizirana. Statika.

"Pa mi je tuj ta človek. K tebi mnogo zahtaja? Kako pa se razumeta? Ali res tudi on piše? Kaj piše? Jaz se nočem zbližati z njim." "Čemu neki? Kakor da se ga bojiš." /48/

Navadna primera, realna. Doživljajska skušnja. Statika.

Primer je zanimiva po formalni plati - primera je ne samo v samostojnem stavku, ampak celo ločena od dejanja A z vmesnim stavkom.

Zdaj se je nekdo zakrohotal. Vrezec? Barbič? Kamin? Ko da je zarezgetal ogromen črn konj. /67/

Enkratna Jarčeva primera. Subjektivnazveza, asociacija smeha na rezgetanje konj. Primera po slišnem učinku.

V E L I K A P R I M E R A

Ali mladost hoče sanj, hoče razkošnega videza in kakor¹carodej si ga prikliče sredi najtesnobnejšega ozračja. Morda je prav tedaj videz še bolj bleščeč in še toplejši. Ujetniku je že vejica španskega bezga, ki ponihava pod oknom njegove celice, znanilka zlatih širjav in sončnega življenja.

V samoti je vsak človeški glas melodija, vsak deklinški obraz ozarjen s skrivnostjo Julijine lepote. /8/

Obsežna primera, kjer ni primerjava zajeta v en sam stavek, ampak je razprostranjena preko polovice odstavka. Najprej imamo splošno razmišljanje, abstraktno, nato sledi prenos na konkretno osebo - /ujetnika/ - primerjava²ujetnikovega veselja že ob eni sami malenkosti, ki mu je zmožna predstaviti, nadomestiti vse.

Tej primeri sledita v apoziciji še dve kratki primeri, priredno zvezani v enemstavku, inse nanašata na isto, prej izrečeno misel-o mladosti, ki je zmožna iz ničā narediti nekaj lepega in velikega.

K O N Ć N I R E Z Z U L T A T I

G l a g o l s k a p r i m e r a --- 127 primerov

A. v prostem stavku

1. samostalnik 56

2. pridevnik 11

3. p.d.načina 27

B. v zloženem stavku

--- 33

SKUPAJ:

127

stat.	dinam.	spl.	pos.	viz.	sliš.	čut.	umsko
30	26	15	41	24	9	11	15
8	33	9	2	8	3	-	-
15	12	14	13	8	6	4	11
22	11	18	15	12	5	13	5
77	52	56	71	52	23	28	31

M E T A F O R A V P R I D E V N I K U

M E T A F O R A V P R I D E V N I K U

Metaforo v pridevniku imenujemo po navadi tudi epiteton; rabo epitetonov pa epitetonezo. Epiteton je atributivna beseda ali besedna zveza, ki natančneje določa samostalnik. Pridevnik ima kot figura iz poetike termin epiteton; je posebna vrsta pesniškega okrasa; ukrasni pridevek ali epiteton ornans je beseda, ki slikovito pokaže bistveno lastnost kakega predmeta. Metafora v pridevniku ali epiteton je najpogostejši trop / metafora v ožjem smislu /,

Kako deluje metafora v pridevniku?

Zlati lasje.

lasje so kot zlato

lasje so rumeni in bleščeči kot je rumeno in bleščeče zlato

lasje so rumeni in bleščeči kot zlato

A t.c. = pridevnik B

lasje so zlažo

zlati lasje -preskok intencijskega jedra

Imamo isti proces kot v vsaki metafori:

Dva predmeta, samostalnika -lasje + zlato

Tertium comparationis, obema predmetoma skupna lastnost-

- rumena barva in blesk

Metafora deluje torej s primerjavo preko t.c., ki ni ekspliciran, je implicite zajet v naši skušnji. Primerjamo dva predmeta A in B, lasje in zlato; prvi predmet je realno, drugi irealno obstoječ, je tu samo zaradi primerjave, je na drugi ravni kot dejanski svet romana. Lasje - kot zlato - zlati-. Preskok intencijskega jedra s predmeta na lastnost tega predmeta, ta postane v skrajni fazi razvoja pridevniška metafora predmeta A- zlati lasje

Pridevnik v stavku ima vlogo prilastka, je le delosebkove ali predmetne sintagme. Osnovna vloga prilastka je, da karakterizira določene predmete ali pojave. Pridevnik je po kategoriji torej prisoja lastnosti; povezuje se s samostalnikom, ga natančneje določi. In so si ...

Pridevnik je lahko samo resnična karakteristika predmeta ali pojma, lastnost, ki se pokriva z dejanskostjo. Tak pridevnik imenujemopodobo, opis dejanskosti. --- Druga funkcija pridevnika pa je metaforična : ne gre za enostaven opis zunanjega sveta, ampak za predelavo, potenciranje zunanjega sveta preko jezikovnih pomenov. Gre torej za pomene v linearni vrsti / aktualen, realen vsakokratni pomen / in za pomene v paradigmatški ali asociativni vrsti. Pridevniška metafora, kot vsaka metafora, služi intenziviranju besedila / to je postulat umetnostnega besedila /, večpomenskosti, večdimenzionalnosti in hkrati naredi jezik besedne umetnine razviden v vsej svoji ustvarjalni moči.

Prilastek je lahko

1. del osebkove sintagme
2. del predmetne sintagme
3. del prislovnega določila
4. del povedkove sintagme

-povedkov prilastek
- del povedkovega določila

Primeri :

1. Bela roka je presekala gosto mrakovje. /67/
2. Sijaj bele roke je ugasnil. /48/
3. Odšel je v lepem vremenu.
4. Brač in sestra, ko ju je videl tiha in resna. /149/
Rdeče je vino, rdeča je kri.

Prilastek je lahko pridevniška ali samostalniška beseda, poznamo torej pridevniški in samostalniški prilastek. Prilastek izraža lastnosti nekega predmeta ali pojma.

1. PRIDEVNIŠKI PRILASTEK : je v sklonu, spolu in številu ujemalen z odnosnico, stoji vedno pred njo.

-črni gozd

-visoki gostje

2. SAMOSTALNIŠKI PRILASTEK : Vloga pridevnika v stavku je nadomeščena s samostalnikom. Samostalniški prilastek stoji vedno za odnosnico.

a/ ujemalni samostalniški prilastek, v nominativu

- mati zemlja
- ptica Zlatoperka
zlatolaska Nataša

b/ neujemalni samostalniški prilastek, v genitivu

- brezdomstvo srca
- leta mladega kipenja
- krpa neba
- vihar veselja

Transformiramo : /natančnejša obdelava v posebnem poglavju /

brezdomstvo srca - srce je brez doma - brezdomsko srce

leta mladega kipenja - kipenja ~~mladih~~ let

mlado kipenje let /preskok intenc. jedra/

leta mladega kipenja

krpa neba - nebo je v krpah - nebo v krpah

vihar veselja - veselje je viharo - viharo veselje

viharno veselje - vihar veselja

pril. odnosn. odnosn. prilastek

Premik intencijskega jedra.

Jarčev jezik je bogat metafor v pridevniku, veliko je tudi podob. Kot zanimivost naj pokažem nekaj primerov metafor in podob, ki so v tekstu opazne zaradi zelo pogostega nizanja v enem samem stavku. Tekst je dobesedno prepleten z enim pridevniško -prieslovnim šemantom, ki postane s tem nosilen oblikovalec pomena v tekstu. /zaradi različnih zvez/

- dar najtišje ure ljubezni /pesmi/. Naj tiho vzame v roke za tihe ure v mesečini. /42/

Rdeče je vino, rdeča je kri in rdeče sije razigranost v očeh. /99/

Svoji dve sobi je predahnila z neko belo svežostjo, ki naj bi dražljivo vplivala. Bele zaves, beli prti, beli cvetovi... vse tako praznično nedotakljivo./45/

Čeprav gre za same podobe, dobi zaradi teh količin to svoj poseben pomen.

Podoba - pred nami je ustvarjena slika - vse belo.

Semantični lok: od splošnega /bela svežost/ gre h konkretnemu, eksplicira: bele zavesе, beli prti, beli cvetovi. Tudi tu imamo lok - od večjega k manjšem, najdrobnejšem. Stopnjevanje navzdol. Poleg teh osnovnih, izraženih pomenov stoje zadaj skriti pomeni istega - belosti. /bela "svežost" - sama beseda svežost izseva pomen belega, čistega, novega, nedotaknjenega./ Prav tako izraz "nedotakljivo" - čisto - nedolžno - bela liliја - simbol nedolžnosti, nedotakljivosti, čistosti - belo.

Zanimivi so tudi naslednji primeri, kjer gre za nasičenost pridevniških določil in s tem za oblikovanost. Nasičenost je zaradi same rabe pridevnikov kot kategorije, nasičenost zaradi lematnih pomenskih razmerij. Nasičenost s pomeni- polnost - oblikovanost stavka, saj epitetoni omogočijo, da je vsak člen sestavljen iz dveh delov. V okviru tega gre za preplet podob in metafor.

- Z jeza pri mlinu so šumeli padajoči valovi temne Krke,
ki so jo pokrivalе široke sence črnih dreves. /41/
...samoten klic, ki je počasi ugasnil v bleščečem
prostorju. /41/
v sivih očeh pa ji je pritajeno sijal skrit žar. /45/
- Bohorič požvižgava monotono in strmi v ukrivljene ve-
je trhleга drevesa. /56/

Pridevnik/+ prislov/ po pomenu

Najprej nas zanima, ali je pridevnik v določenem tekstu podoba ali metafora. Podoba slika dejanskost sveta, je veren, nespremenjen prikaz resničnosti, popis lastnosti. Podoba je slika tega, kar v resnici vidimo. Tu še nimamo metaforičnih prenosov. Višja stopnja je metafora v pridevniku, zanjo je značilen pomenski prenos, prenos lastnosti enega samostalnika na drugega.

podoba : črne oči /102/

mrzle roke /91/

metafora : črno znamenje/111/ /slabo - smrt cesarja/

mrzel pogled /34/ /-neprijazen/

Zanima nas tudi ali je metafora v pridevniku subjektivna, samo-svoja pisateljeva tvorba, enkratna, ali pa je ljudska, splošna, vsakdanja, stalna, skupni izraz, fraza.

podoba /črni lasje /100/ - podoba, hapax legomenon,

situacijsko pogojena lastnost

črna kava /88/ - poimenovanje

črni vran /49/ -tautologija / istorečje/-

nepotrebno dvojno označevanje
lastnosti

črna noč/123/ -epiteton perpetuum- stalni vzdevek

črni predori /67/

metafora :

črn fant /99/ -črnolas- splošna, ljudska

črna minuta /60/ - žalostna, težka, huda

črno molčanje reke /7/ - samosvoja Jarčeva metafora.

Metaforo v pridevniku razdelimo glede na besedotvorni izvor pridevnika na tri skupine :

1. Pridevnik po osnovnem pomenu
2. Izglagolski pridevniki
3. Izsamostalniški pridevniki

Glede na pomensko vrednost besede pa razdelim pridevniško metaforo v tri skupine :

1. po oceni na podlagi razumskega vrednotenja
2. po oceni na podlagi notranjega čutnega doživetja
3. po oceni na podlagi zunanje čutne zaznave
 - a/ vidne
 - b/ slušne
 - c/ tipa
 - d/ vonja
 - e/ okusa

Tu se ozrimo na stilni pojav S I N E S T E Z I J E

/synaesthesia gr.

je syn + aisthesis - z -
občutek

kombinirano čutno doživetje.

To je poseben psihološki pojav. V navadnem življenju je to bolezen, napaka, nepravilnost v čutnem doživetju, izraziti pa je predvsem pod vplivom mamila. Sinestezijski pojav pa je pogost stilni element. Mogoče jo je razložiti s funkcionalno povezanostjo različnih čutnih področij, gre za nekakšno kombinirano oz. zamenjano zaznavanje več čutil hkrati /tako, da specifične občutke enega čutila označimo z izrazi za označevanje drugih občutkov: npr. kadar slušne občutke karakteriziramo z barvami, ali vidne z glasovnimi izrazi/. Sinestezijski je "sestavljeno, čutno privid", npr. videti kakšno sceno, prikazano; refleksna halucinacija, pri kateri zaznave enega čutila ustvarjajo čutne privide drugega čutila, npr. kadar je zaznava barve spremljana z zvokom /vision tonale/ ali kadar zaznava sluha spremlja barva /audition colorée/" - Rikard Simeon, Enciklopedijski rječnik lingvističnih izrazov, II, Zagreb 1969, 374

Sinestezijski je v literarni zgodovini že star pojav. Pozna jo že predromantika in predvsem romantika /Heine/, vendar je prvi toretično utemeljiv šele francoski simbolist Charles Baudelaire /analogie, correspondences/.

O métamorphose mystique
de tous mes sens fondus en un !
Son haleine fait la musique,
comme sa voix fait le parfum -

O sinesteziji je teoretično pisal Herman Bahr v knjigi Studien zur Kritik der Moderne. Med vsemi stilističnimi novostmi simbolizma se mu zdi najbolj pomembna sinestezija, za katero uporablja francoski izraz "audition colorée" ali pa angleško oznako "color music". Bahr je v svojih esejih večkrat pisal o sinesteziji in se pri tem skliceval na teorijo in prakso francoskih dekadentov in dokazoval, da je sinestezija na stala kot nujna posledica dekadenci živcev. Umetnik odkrije nove vezne člene, ki so podzavestni in odkrivajo njegovo sposobnost ustvarjanja presenetljivih zvez. Ivan Cankar je imel za sinestezijo izraz " rafinirana metafora" / rafinirana, mojstrske in rafinirane metafore/. V feljtonu - kritiki Hribarjevih Popevčic milemu narodu:

" Samo nianso hočemo !Ne skrbno izrezljanih kipov, ne do pičice izvršenih, kričečih slik - to je stvar realistov - duševne skrajnosti se ne dajo slikati, najfinejši. čuti se ne dajo izreči. Treba je rafiniranih metafor, treba je izbranih izrazov, ki ne bi vplivali sami na sebi, a ki stisnejo srce na svojem mestu in v določeni zvezi... "

NEKAJ PRIMEROV S I N E S T E Z I J E

1/ Najpogostejša je kombinacija vidnega in slušnega čutenja

Mesečinska godbenost pokrajin/21/

Godba - zvok

mesečina - vidno

mesečina je razprostrta povsod , kot godba. Jarc mesečina vedno zaznava slišno, kar bomo videli iz kasnejših primerov.

Zamolkla mesečina /101/

zamolklo - to je slišno zaznavanje, ki pa je prešlo tudi že na barve, vidno.

mesečinsko pojo srebrnine /42, 47/

Obakrat v pesmi, vključeni v besedilo, za razliko od ostalega besedila nosi pesniška forma še večjo intenziteto in kompleksnost jezika ~~xxx~~, kar ustvarja z nabitostjo pomenov in stilnih izraznih sredstev:

Mesečinsko pojo srebrnine,
lunin žarek sem tih,
sprejmi moj zlati stih,
le v pesmi lepota ne mine./42/ 47 /

srebrna mesečina poje
srebrnina mesečine poje
srebrnina poje kot mesečina
mesečinsko pojo srebrnine

- skoraj nesmisel v stapljanju in zlivanju gramatičnega in pomenov.

srebrnine - srebrni predmeti, predmeti iz srebra, predmeti, ki so takšne barve kot srebro / svetlo sivi, svetli, svetleči, kovinske barve/

- pokrajina je obsijana z mesečino, ta ji daje lesk podoban srebrnemu in jo dela tako, kot bi bila iz srebra. Srebrni predmeti pa imajo še eno lastnost - kovinski zven. Preplet asociacij.

ugašanje glasu /91/ glas - slišno dožemanje
ugašenje- vidno in razumsko dožemanje
/ vidiš, kako ugaša, pojenjava, prehaja v nič.
~~neha~~ - Izginevanje glasu, utišanje.

2/ Tip : sluh

Koprenasti zvoki /22/ zvoki - slišno
koprenast - nekaj otipljivega, vidnega, čutnega

ojeklenela tišina /151/ tišina - slišno
ojeklenel - tip /jeklo - trd, kovinski
ojeklenela - okamnena, otrdela / + kovinskost

tanki glas /16/ glas - slušno, neotipljivo, ~~xxx~~ a ga "merimo",
določamo debelino. Prenesen pomen - cvileč, visok

suhoten, mrtev glas /121/ nežen glas.

3. sluh : okus

se je grenko zasmeljal /124/ smeh - slišno
grenko - okus

To se prenese na duševno sfero - žalostno, neprijetno, tako, kot da bi požrl nekaj grenkega. Splošna metafora.

jedek smeh /137/ jedek - oster, zažirajoč
Prenesen pomen - oster, zbadljiv

4. vid : tip

je videz še bolj bleščeč in še toplejši /8/ - prijaznejši, prijetnejši

5. tip : spoznavno dojemanje

mladi izsevajo vedro toploto /132/ - toplota je prijetno občutje; toplota se razširja - veselo občutje prehaja tudi na druge.

S temnega vrta je pljusnil ~~razigran~~ vesel ženski smeh. /40 /
sinestetična povezava abstraktnega samostalnika /smeh/ z glagolom, ki označuje delovanje konkretnih stvari.

I. P R I D E V N I K

197 primerov

1. ČUTNO DOJEMANJE

A. DOJEMANJE NA OSNOVI VIDA

97 primerov

Dojemanje na osnovi vida /vidno, vizualno ali optično dojemanje/ je v romanu Novo mesto najpogostejše.

B a r v e

Jarcu je najbolj priljubljena črna barva /- statika, umirjenost/, veliko je tudi bele, rdeče in sive. To so torej glavne barve /to je značilno za ekspresionizem/ vmesnih odtenkov sploh ni. Črna - - bela - rdeča - to je splošni barvni kontrast ekspresionizma. Zanimivo je tudi, da Jarc drugih barv skorajda ne pozna /le 2 - 3 primere zelene, modre/. Barve v ekspresionizmu ne učinkujejo kot lepota, niso zato ob samostalnikih zaradi lepega, zaradi okrasa, ampak služijo za posebno močan duhovni izraz, vedno označujejo tisti pomen barve, ki se skriva za osnovnim pomenom. Z barvami izraža katastrofalno, neugodno občutje sveta. Barva je nosilka eksistencialnih konfliktov, bolečine, disharmonije. Črna barva je težka, mrtva, bivanjsko tesnobna, bela je pravo nasprotje - čista, mirna. Rdeča je spet dinamična, strašljiva, vznemirljiva, to so simbolne barve. --- Impresionizem je ljubil predvsem barvne nianse, ne ostre prehode iz ene barve v drugo, ekspresionizem pa je barva ostro opredelil in vsaki postavil njeno polnost, intenditeto in enkratnost. Barva je postala težka, nosilka pomenov in simboličen atribut predmeta ali pojava.

ČRN - statika

Leksikalizirani pomeni :

1. Tak, ki je take barve kot oglje ali saje
2. tak, ki je temne barve
3. tak, ki je za človeka neprijeten - že prenesen pomen

Podoba : 1. take barve kot oglje ali saje

a/ hapax legomena

črni lasje /100, 17 /

črne oči /102 /

črn plašč /57/

črna suknja /123 /

črna obleka /124/

črne obleke /88/

črni maček /17 /

Zanimiv je tudi pridevnik ~~čen~~ v kletvici, ki je splošno rabljena, vedno enake oblike, fraza: **Pes ti črni, kako laže.** Že s psom izražena grda, nizka lastnost, s črno barvo še bolj poudarjena.

b/ poimenovanje

Črne zastave /110/ - žalne

Skodelica ~~črne~~ kave /88/ - prave, turške

Črno morje /12/ - geografski pojem

c/ tautologija /istorečje / - dvojna označba izraza, :

nepotrebna, lastnosti samostalnika so izražene v njem samem; še izpostavimo, izrazimo lastnost, ki je v samo ponovljena, ustvarjamo v stavku napetost, opaznost. Karakteristična lastnost predmeta je poudarjena:

črni predori /67/ črn predor /51/

črno brezno /51/

črna senca /104/

črno razpelo /45, 150 / - tu gre za barvo, s kakršno je pobarvano

Črni vran /49/- v tekstu ime gostilne

črni Mefisto Vrezec /37/ , črni mefisto /48/

Mefisto - vrag - črn /stalni pridevek/

2. črn, tak ki je temen. Predmeti niso črne barve, tudi izgledajo ne črni, ampak temni. /modalnost/ Predmeti so temni zaradi posebne situacije - največkrat zaradi noči.

črna reka /38/

črni gozdovi /101/

črna drevesa /41/

črno nebo /39/ - brez zvezd, splošno poimenovanje

črni, zgoščeni trgajoči se oblaki /7/

črne ulice /7/

črne stene /91/

črni mož /86/- vojni ubežnik v črni pelerini in v noči

črni tujec /75/- junak Jermanove drame - črn ima tu lahko več pomenov: črnopolt, črnolas, črno oblečen, črn zaradi noči

Splošna ljudska fraza- črn - črnolas črn fant /99/

črn suhoten fant/14/

Metafora: 3. črn, tak, ki je za človeka neprijeten, neugoden - žalosten, nesrečen, nerazveseljiv, brezciljen, slab, težak, hud.

Splošna: črna minuta /60/

črne ure /120/

črni dnevi /120/

črno znamenje /111/ - slabo znamenje, nič dobrega obetajoče / smrt cesarja Franca Jožefa

Samosvoja: Moram sem vendar udušiti željo v sebi. Nekaj trdega, absolutnega - to je moja črna neznanka v enačbi./119/
- nerešljiva, brezcilja, brez konca

Tako čudno je vplivalo to hropenje, enomerno in brez prenehanja, kakor bi se soba polnila s črnimi valovi, ki se bližajo v čedalje širših krogih stenam in stropu. /154/

- abstraktni valovi, takšno občutje nemira. Barva valov-
-črna-je odvisna od razpoloženja - stiska, strast, neugodnost, neprijetnost.

črno molčanje reke /7/

Reka ima dvoje lastnosti: črna + tiha / molčeča - molk - molčanje/
S tem, ko imamo namesto glagola "molči" /dinamično / abstraktni samostalnik "molčanje" /glagolnik/, je ustvarjena statičnost.

Črno molčanje - skrivnostno, neveselo, tesnobno, neprijetno.

Imamo dva intencionalna faktorja in ne enega samega :

črno molčanje reke - molčanje črne reke
→ → →

Gramatični odnos med podrejeno in nadrejeno besedo
je subjektni odnos /reka molči/.

Viharna črna armada čez ves svet /121/

Kamin: "A za menoj jih pride še veliko, ki bodo kakor jaz. Brezdomski in sprti med seboj. Vse več jih bo. Viharna črna armada čez ves svet". - Žalostni, nesrečni ljudje, brez doma, brez svetlih ciljev. Že sam samostalnik armada je metafora. Tako je tudi v nekaj naslednjih primerih:

topot črnih konj /153/

konji - jezdec apokalipse - črni = strašni, grozni /neprijetno občutje/. Te lastnosti so že prej eksplicirane v stavku: "Strašni jezdeci jezdi od obzorja, vse bliže, vse bliže. Preplašena ljudstva že slišijo topot črnih konj iz žrela večnosti. " /153/

črn konj /67/

Vrezec se je zasmejal, ko da je zarezel ogromen črn konj.

Abstraktno, irealno. Jarčeva subjektivna predstava.

BEL - statika, umirjenost

1. take barve kot sneg ali mleko

2. svetle barve

Podoba: hapax legomena. Posebna podoba dejanskosti

bela ruta na glavi /57/

obleka iz ~~težke~~ bele svile /111/

bele zavese, beli prti, beli cvetovi ... /45/ - opazno
zaradi ponavljanja istega pridevnika

Splošna podoba dejanskosti, splošna oznaka lastnosti:

beli dvorec /21/

bele hišice /22/

beli kodri dima /23/ - bolj posebno

belo kipenje /38/ - abstraktni samostalnik
ustvarja statičnost, ravno-
težje je ustvarjeno z di-
namičnim pomenom kategorije
glagolnika.

Metafora: Splošna metafora v pomenu bel je svetel, svetle
barve.

Belina ženske noge /207 - subjektni odnos:

belina ženske noge -

belina noge

> noga je bela

Kakovostni rodilnik /stoji pogosto v zvezi s pri-
devniškim prilastkom belina ženske noge

Intencionalni faktor teh treh besed se zlija v ene-
ga samega - v nogo, to je intencionalno jedro,
žarišče. Usmerjevalni dejavnik besede noga kaže
na predmet, ostala dva samo na lastnost tega predme-
ta. Glavna lastnost je izražena z abstraktnim sa-
mostalnikom /statičnost/ določa nogo.

Zanimiva je splošna metafora bele roke - /?svetle/ Preneseni
pomen se tu še ne čuti več, čeprav je zveza nastala po meta-
foričnem prenosu. Prvotni prenos se je izbrisal in danes čutimo
to že kot podobo, sliko dejanskosti.

Podoba "bele roke" se v Novem mestu kar nekajkrat pojavi/ celo
poglavje ima naslov : Sijaj bele roke je ugasnil /

beli prsti dekliške roke /21/

Nataša bo s svojimi belimi rokami odgnala mučne privide /28/

sijaj bele roke je ugasnil /43/- belina je poudarjena s sijajem

Belo se je usločil sijaj bele roke in ugasnil. /63/

- 2 x izražena lastnost "belo"

Sijaj - nominalni način intencionalitete,
ne verbalni - sije •

Tedaj se je stemnilo, samo v dalji je zatrepetalo nekaj belega.
Zazvenelo je kot srebro. Bela roka je presekala gosto mrakovje.
In znova je sijaj bele roke ugasnil. /67/

podoba Na nasprotnem bregu je počivalo mesto s kapiteljsko cerkvijo, belo in čisto, kakor da ga je pričarala pesem iz pravljice. /145 /

- podoba v osebkovem prilastku. Dvočlenska eksplikacija lastnosti, pridevnika imata približno isti pomen, stopnjevan. Prilastek je še razširjen s primero. Poudarjeno.

RDEČ dinamika

1. tak, ki je take barve kot kri
2. tak, ki je roza, rožnate barve / od krvi /. Modalno.

Podoba : Hapax legomena

težke rdeče ~~zavese~~ /28/

nov živo rdeč klobuk /58/

rdeči naslanjači in škrlatne in višnjevo modrikaste preproge /28/

Poimenovanje

streho so poslikali z rdečim križem /7/

Predstave se vršijo v korist Rdečega križa /159/

-poimenovanje, že ime organizacije

Podoba dejanskosti

rdeči odsviti z ognjišča /101/

rdeče je vino, rdeča je kri, rdeče sije razigranost v očeh. /99/

2 x v povedkovem določilu, 1 x v p. d. načina
Opazno zaradi treh istih pridevnikov.

Povezava med temi tremi stavki : vino -- preide v kri -- to se vidi na očeh /vesele, pijane /.
Vse troje je povezano z istim pridevnikom, ista lastnost.

temno rdeče nabrekle ustnice /21/

Metafora, ljudska:

ženska, vsa rdeča v lice /20/

Reži se obraz, grdi, zabuhli, rdeči obraz nemškega častnika. /102 /

-je rožnate barve, ne rdece, tak samo izgleda zaradi navala krvi v glavo. Modalnost.

Nad obronki gozdov in hribov se je raztezala krvavo rdeča proga. /149/

Rdeča barva - lastnost je še poudarjena s podobnostjo s krvjo. Rdečo barvo večkrat imenujemo krvavo. V tem primeru rdeča barva obzorja nima nobene zveze s krvjo.

"Jezus, ves je rdeč v obraz ! Prav tak si, kakor oni... "

" Kdo oni?"

" Oni, ki me zasledujejo. O, kaj vse so delali z menoj.

Vsa lica so imeli okrvavljena in nosili so krvave predpasnike kakor mesarji. Strašne stvari so počenjali. Iz barak se je vso noč slišalo divje vpitje. To je bila vivisekcija. Joj, joj... In zvezali so me. Ustreliti so me hoteli./.../ In ženske so bile med njimi. Rdeče ženske. /143/

Kombinirano opisovanje lastnosti s pridevniki -ma rdeče in krvavo. Ves si rdeč v obraz - tu ni še zveze s krvjo, pač pa je ta v : vsa lica so imeli okrvavljena in krvave predpasnike so imeli kakor mesarji. Realne zveze med rdečim obrazom in obrazom, rdečim od krvi ni, v bolnem Jermanu pa se zbudi asociacija: rdeč obraz od krvi /Zunanje in notranje.

KRVAV

Pridevnik krvav je najpogostejše rabljen za označevanje rdeče barve, rdeča barva je podobna krvi .

Podoba: V podobni imamo navaden, splošen pomen: krvav - tak, ki je zaznamovan s krvjo, poln krvi umazan od krvi ipd.

Okrvavljena sekira /51/

okrvavljena lica /143/

krvavi predpasniki /143/

krvava lisa na čelu /61/

Metafora: označevanje rdeče barve, barve rdeče kot kri.

Splošna metafora :~~krvav~~

krvavi žar /129/

sonce izžareva krvav , zatohel žar /96/ - posebna metafora

krvav - vidno, zatohel - čutno dožemanje.

Fraza: krvavi svet /87/ - poimenovanje, ljudsko: fronta, svet vojske in bitk

Siv - statika po pomenu

Podoba: siv, take barve kot pepel

Sive oči /45/

s sivimi očmi je gledal vanj /61/

njegove drobne, sive oči /16/

Na tleh je ležal človek s sivo brado /51/

Dobrohotno si gladi sivo brado ravnatelj .../.../

In siva brada se bistro smehlja, češ, ali ste še mladi.
/158/

Zanimiv primer: najprej imamo podobo, ki nekaj
stavkov kasneje postane metafora, poimenovanje
za profesorja, ki nosi sivo brado.

V mraku posiveli pas Krke /31/

Se že vale sive čete, vedno več jih je, vse do obzorja
so že napolnile zemljo. /102/

To je lahko podoba: siva barva uniform, v sivem
pa je lahko skrita žalost, brezupnost, brez-
ciljnost: to pa je že metafora.

Metafora:

1. siv kot medel, nerazločen, nejasen

2. siv kot žalosten, mrtev, turoben. Statični pomen.

Siva davnina /149/ - daljna, stara, nejasna

Rekel bi, da je prišel iz neke prav izbrane družbe
med sivo množico. /83/ - neopazna, ničeva

Vsi se komaj opaznočin počasi enotijo v neko sivo
brezobličnost. /98/ - nejasna, žalostna, nevesela

O S T A L E B A R V E

MODER: podoba:

Modre zavese /135/

moder papir /24/

Moder izražen z drugim odtenkom: sinji

sinje oči /115/

nebo je bilo tako sinje /115/

Metafora - splošna metafora, izlizana, je nastala z metaforičnim
prenosom, ki se danes ne čuti več, zato učinkuje kot
podoba:

plavi, nazaj počesani lasje /37/

In še kot zanimivost - podoba, kjer pridevnik moder ni izražen, vendar ga lahko razumemo:

jeklen sijaj oči /29/

-jeklo je sivomodre barve. Posebna metafora.

Sineste-zija - modra barva : hladn občutek.

Jeklo - sivomodro / barva /

setleče / kovina /

kovinski zvok

kovinski občutek

ZELEN

Podoba : zelena peč /17/

zeleni svit svetilke /136/

VIJOLIČEN

vijolični vonj /28/ - to sploh ni barva ./Isto ima že Cankar./ To ni neko rafinirano, sine-stetično čutenje, kar bi bilo, če bi barvo zaznavali z vonjem. Tu gre le za vonj vijolic, cvetja.

ROŽNAT

Podoba : v rožnati obleki /62/

Metafora rožnat mrak /28/ Posebna metafora, vizualna . Videz ob zatonu sonca - rahlo rdeč, rožnat.

RJAV

Podoba : mož v zakrpani, rjavi, stari suknji /23/

Krka je izstopila iz bregov. Umazano rjava se vali. /82/

~~Maza~~ - v povedkovem prilastku

ŽOLT

Podoba Luna ima žolt obstreš. /101/

- podoba z literarnim, starinskim izrazom za rumeno barvo. Opazno, rafinirano izražanje.

SREBRN

Barve so v Jarčevem romanu izražene tudi s pridevnikoma "srebrn" in "zlat" - bela /siva / in rumena barva. Res pa "srebrn" in "zlat" ne označujeta samo barvnih lastnosti, marveč tudi ostale lastnosti srebra in zlata : dragocenost, kovinski zvok, kovinski sij, kovinski otip / hlad/ .

Podobe ni nobene.

Metafore -splošne

jezera s srebrnimi ravninami /67/

srebrno bleščanje reke /145/

srebrni valovi reke /148/
srebrnò bleščeča dolina /64/

V teh štirih naštetih primerih smo imeli pridevnik srebrn povezan z izrazi vode, največkrat v noči, mesečini - bela barva, iskreča, hladna.

V naslednjih primerih gre za povezavo z nočjo, mesečino:
Skozi okno verande je lila mesečina. Kar prenasičena, gosta se je bogato razlivala na Ragov log, na vrtove in trate, ki so se kar topili v srebrnini. /41/

Zanimiv je primer, kjer pridevnik srebrn ni v zvezi z nočjo in mesečino, ampak z bleskom dneva :
srebrno zimsko jutro /22/

-sneg se iskri kot srebro

Sinestezijske asociacije: mesečinsko pojo srebrnine /42/
mesečinska godbenost pokrajin / /
zvok - barva / slišno - vidno /

Kombinirano zlat + srebrn

srebrni in zlati oblaki v mesečini /21/

- spet zveza z mesečino. Abstraktna vizija. Posebna metafora.

ZLAT

Podoba: zlat napis /11/ /na knjigi / - iz zlata. Vresnici tudi ta ni zlat, je le pozlačen, z "zlato" barvo.

Metafora: splošna - Zlata barva pod vplivom sonca, sončne svetlobe.

Davno nekoč je večer obseval to cvetico in Stašo. Staša je imela zlate lase. "Vsa si iz sonca, Staša," ji je tiste čase govoril. "Še nekaj let, pa bova imela svoj dom. Sončen dom. Najini otroci bodo otroci sonca." /84/

- zlati lasje + rumeni + sončni + bleščeči

Ujetniku je že vejica španskega bezga, ki ponihava pod oknom njegove celice, znanilka zlatih širjav in sončnega življenja. /8/

- sončne, svetle + dragocene širjave
/ ujetniku v celici so dragocene/

Splošna metafora, fraza:

Pri "Zlati kaplji" /84/

- zlata kaplja - fraza za vino

Zlata je barva vina -rumena; vidno dojem
manje.

Lastnost zlata - dragocenost , nekaj najdražjega je v
sledeči metafori, ki je Jarčeva posebna metafora:

sprejmi moj zlati stih /42/

Posebni metafori sta še :

"Vidim zlate peruti, ki lete pome... Čudni sni me stra-
šijo. Veš, kaj je ideja? /.../ Zvezde se utrinjajo, zdi
se, da čutiš božji smehljaj v srcu. O, kako hrepenim po
takem smehljaju. Moje ustnice so žejne zlate pijače,
Moje oči hlepe po lepoti, ki ni od tega sveta. /130/

Obe metafori se nanašata na nadrealni,
mistični , onostranski svet, na Boga
kot najvišjo vrednost vsega.

Zlata pijača - barva + dragocenost

zlate peruti - angelske peruti + zlate
od sonca

PRIDEVNIKI Z VIZUALNIM OBČUTJEM SVETLOBE / TEMA

SVETEL - Vsi primeri so izrazite metafore, a splošne. Prenešen
pomen pridevnika svetel - vesel, radosten, zabaven , obeta-
joč. Pomen je dinamičen. Zunanje občutje se prenese na
duševno sfero;

Svetla ura /90/

najsvetlejša minuta /162/

svetal hip /144/

svetle vesti /152/

svetlo spoznanje / 70 /

svetla beseda /100 /

Svetal si, Danijel. Ljubiš. Dekleta imaš. /48/

Metafora v povedkovem določilu. Lastnost je razložena, eksplicirana kasneje, dvakrat: ljubiš, dekleta imaš.

Ironično: presvetle dinastije /157/

Podoba: ...hiš, ki so kar sijale od popoldanske sončave nekega nenavadno svetlega decemberskega dne./115/

BLED -

Podoba: bleda gospa iz sonetov/51/

SONČEN

Podoba: sončni žarki /97/

sončna pestrost travnikov /134/

Metafora - splošna rabljena metafora v istem pomenu kot svetel - vesel, razgiban, razpoložen, obstajoč, radosten, brez črnih misli; svetleč, svetel, iskreč se od veselja, prekipevajoč. Dinamika.

Vsi so sončne volje /100/- v povedkovem določilu

sončno življenje /8/ - v pridevniškem prilastku

sončen dom /84/ - to ni podobà - dom, obsijan s soncem, ampak metafora - sončen dom je vesel, srečen; poln sonca = poln sreče, veselja

Č

Č I S T / M O T E N , K A L E N

ČIST - Leksikalizirani pomeni pridevnika čist :

- 1.tak, ki je brez umazanije, prahu
- 2.tak, ki je brez primesi /je iz istovrstnih prvin/
- 3.tak, ki ni hripav in zamolkel
- 4.tak, ki ostane po odbitku vseh dolgov
- 5.tak, ki ima pozitivne lastnosti v etičnem, zlasti pa v moralnem pogledu.
- 6.tak, ki je brez česa drugega /z oslavljenim pomenom, poudarja pomen samostalnika, na katerega se veže./
- 5.in 6. pomena sta metaforična.

ki
Podoba: 1. pomen - tak, je brez umazanije, prahu + brez primesi/2.
Nebo je bilo tako sinje, da je bil vsak predmet čudovito
otipljiv, jasen in čist. /115/

- v povedkovem določilu
pomen: razločen, viden. Jasen in
čist je naknadna eksplikacija
lastnosti sinjega neba.

2. pomen - tak, ki je brez primesi, je iz istovrstnih
prvin

Hip najčistejšega opoja /42/ - pridevniški prilastek v
sklopu samostalniškega.
Intencionalno jedro - opoj.

Kako čista veje tišina od teh dreves /60/

- v povedkovem prilastku, preko po-
vedka natančneje določa osebek -
tišino; po njej se ravna prilastek
v sklonu, spolu in številu.

Primer je posebna metafora.

O, morda pa ni lepota samo iz trpljenja, morda vzcvete
iz čiste radosti in svežega začudenja. /40/

Pomêni: - tak, ki je brez primesi
- poudarja pomen samostal-
nika
-tak, ki ima pozitivne
lastnosti v etičnem. Vesel.

V čistem stiku z življenjem je lepota. /64/

neposreden stik, vmes ni
ničesar. Splošno.

Metafora - s 5. pomenom - torej čist, tak, ki ima pozitivne
lastnosti v etičnem, zlasti v moralnem pogledu.

Večina je splošnih, klišeiziranih metafor.

Čist človek /59/ 158 / fraza

Čist človek med čistimi ljudmi /158/

Duhovnik mora biti in je že tudi po svojem poklicu

čist človek, ki mu moramo z vsako besedo verjeti /59/

Čisti, vprašujoči pogledi /27/

otroško čist smehlja /121/

- prilastek, ki je natančneje določen s prislovom; s tem je lastnost - nedolžnost, milost, dobrota in lepota smehlja še poudarjena. Fraza

Bohorič, ki je bil videti vsaj zdaj v svoji otroški zaupljivosti ves čist in veđer. /39/

- metafora v povedkovem prilastku
- poimenovanje. Frenesen pomen leksikaliziran - brez krivde.

čista vest /158/

JASEN

Podoba: Je bil vsak predmet čudovito jasen in čist /115/

- dvočlenska eksplikacija iste oz. podobne lastnosti. Metafor

Metafora: Vsak sklep je jasen. /22/

- v povedkovem določilu. Splošna mf.

KALEN, MOTEN - nečist, nejasen, nerazločen - nepopoln

Podoba: Konkretno

Motna in razvlečena slika /20/

motni odsevi prednočja /142/

abstraktno

neko motno ugodje /34/

motna sanja doraščajočih /139/

kalen val Jermanovih misli /47/ - umazan, nečist

Metafora:

Kar nekam osamelega se čuti človek po takem dogodku, ko se raztaborijo ljudje v sovraštva. Grdo in kalno je vse to. /70/

- v povedkovem določilu, posebna mf.
- prenesen pomen - kalen - nečist, nelep, neestetski, podel.

Vse, kar je bilo nekoč v njem motnega in kalnega /43/

- isti pomen, opazno učinkuje

Nejasne so mu misli in bežne /99/

- Cankarjev stavek : velik je najin svet in krasen. Razbita prilastkova sintagma.

P R I D E V N I K I P O V E L I K O S T I

VELIK - splošen pomen: tak, ki ni majhen

prenesen pomen: pomemben, mogočen, veličasten, moralno velik

Podoba: 1. neđoločna oblika pridevnika - vêlik, velíka

Konkretni samostalniki:

Velika množica /106 /

velike, temne oči /106 /

oči, velike, vprašujoče /142 / - prilastka sta v post-
poziciji, opazne - na-
knadna dvočlenska eks-
plikacija lastnosti

Abstraktni samostalniki:

Velika radost /32 /

velika resnica / /

velika vojna /7 /

strašno velike stvari /139 / - razširjen prilastek

Velika noč /94 / - poimenovanje, praznik

2. določna oblika pridevnika - véliki, vélika

veliki posamezniki / 8 /

velika vojna /7/

veliki možje /Beethoven / /9/

veliki misleci /14/

veliki čas /40/

veliki dan /161/

veliki upornik /164/

nek veliki ritem /130 /

Te podobe so nastale prvotno z metaforičnim prenosom -
velik ne po meri, ampak po pomenu, važen. Danes je tak
proces že mrtev, metaforo občutimo kot podobo.

Metafora: - samosvoja Jarčeva m

Kamin je z velikim pogledom ustavil neznanca. /86 /

velik pogled - široko odprte oči

OGROMEN

Podoba: Ogromna lepota majske noči /145 /

- nenavadna zveza pridevnika, ki določa
obseg, velikost, z abstraktnim
samostalnikom. Literarno učinkuje.

MAJHEN , MALI

Podoba: Njegova žena je bila okrogla in majhna . /93/- v pov. dol
Mala čaša šampanjca /111/

VISOK

Podoba: 1. visoka okna /102/
visoke pečine /67/
visoka trava /38/
Visoki gotski zvonik /32/
2. visok v pomenu velik, drag, visok po količini:
visoke vsote denarja /72/
visoka nakazila /72/

Metafora, :splošna:

visoki gostje v kočiji /107/ -poimenovanje
pomembni , véliki
Vstopi gospa. Visoka, odlična, prijazno se smeh-
ljajoča. /28/
- lastnosti dodane naknadno, v samo-
stojnem eliptičnem stavku.
Visoka - ni velika, ampak pomembna,
vzvišena , + domišljava, nad drugimi.
višji ukaz /163/- splošno ljudsko poimenovanje-
božji ukaz

PLITEK

Metafora: Nataša ... Nataša ? /.../ Saj je vsak dan srečam.
Posmehljiva, domišljava, razvajenka. Plitka gospo-
dična. /20/
- splošna metafora - plitke duše,
plehka, prazna, nerazgledana, brez
idealov.

NIZEK

Podoba: Nizke hiše /40/ - v romanu se ponovi še 5 x

GLOBOK

Podoba: a/ konkretni samostalnik
globoka kotanja /67/
b/ abstraktni samostalnik
globoka volja /22/ - velika, močna
globok odpor /25/
globoko stokanje /62/- iz globlin , težko

Metafora , splošna:

Kako globoke so njene oči./37/

- v povedkovem določilu. Hiperbola, pretiravanje , pomen , oči so pametne, resne, pomenljive.

ŠIROK

Podoba:Široke sence /41/

široko razprte črke /111/

majhen , širok mož /147/

širok somrak /90/ - široko razprostrt

širok mir nad zemljo /91/

Metafora, splošna:

Široki časi so pred nami. /110/

- časi,ko bo dovoljeno vse, svoboda

široko srce cesarjevo /53/

- ne po obsegu, ampak po dobroti

Ti si širok človek, ki mi bo lahko sledil v pogovorih.

- široko razgledan, /73/

miselno širok, vsestranski

OZEK

Podoba: ozke stopnice /51/

ozke ulice / /

ozek, samotni otok /8/

TESEN

Podoba: tesne, nizke hiše /40/

tesna, molčeča globel /11/

tesne ulice /162/

tesni rovi /51/

tesne črne ulice /17/

tesna izba / /

Gneča je bila dušljivo tesna.. /107/

- tesnost, nesvobodnost je poudarjena še s podobnim izrazom "dušljiv"

Metafora:

Ves svet je tako tesen. /133/

- notranji, duševni občutek tesnobe. Gre za prenos zunanjega doživljanja na notranje, duševno.

TESNOBEN

ni tesen, je le quasi tesen, je le podoben tesnosti, občutek tesnosti, tesnobe:

tesnobni duh /25/

minute tesnobnega molčanja / 49/

najtesnobnejše somračje /8/

OKROGEL

Podoba: prvotno prenesen pomen - okrogel - ni okrogel v resnici , ampak debel, kot krogla, močan, obilen, bolj širok kot visok.

njegova žena, okrogla in vedno se smejoča /35/

njegova žena je bila okrogla in majhna . /93/

- v povedkovem določilu

KRIV - tak , ki ni raven, je ukrivljen:

Metafora:

kriva pota /120/ - slaba , moralno slaba dejanja. Fraza.

1. S T A R	M L A D	po starósti / mladósti	<u>osebe</u>
2. S T A R	N O V	po stárosti / nóvosti	<u>predmeti</u>

1. STAR - tak, ki ni mlad. Star po letih življenja

Podoba: osebe

stari trgovec /18/

stare ženske /24 /

stari samotarji /27/

stari stric /50/

stara hišnica /50 /

stara ženica /16 2/

MLAD - tak, ki ni star. Mlad po letih življenja

Podoba: osebe

mladi spremljevalec /117/

dve mladi učiteljici /35/

mladi pari /157/

Metafora:

to vre mlada kri /64 /- kri mladega človeka. Kliše.

mlado hrepenenje /157/

mlade sanje /26/

mlada razvnetost in zakipelost /39/

svoja mlada svežost /47/ - hrepenenje , sanje, razvnetost in zakipelost ter svežost mladega človeka. Samosvoje metafore. Literarno učinkuje povezava besede mlad /ki označuje le žive osebe/ z abstraktnim izrazom.

2. STAR - tak, ki ni nov, po letih , po času obstojanja. Star za razliko od novega. Veže se s predmeti.

Podoba:

star kostanj /11/

star bakrorez /24/

stare lesene kočice /24/

stare operete /56/

stari grad Otok /57/

stara pisma /135/

stara rjava kuhinja /142/

stari letniki časopisov /149/

Metafora, splošna, vsakdanja:

stari znanci /8/ - dolgoletni

stari vladarji /146/ - prejšnji, nekdanji

NOV - tak, ki ni star; je svež, najnovejši pravkaršnji, zadnji.

nova torta /30/

nov živo rdeč klobuk /58/

novi tovariš /37/

novi sošolec /37/

ново vesolje /73/

nov val /141/

nov rod /141/

nov veter /137/ 138 / - že veter je samostalniška mf.

novi človek /139/ 140/- značilna ekspresionistična fraza o novem, boljšem človeku. Pos. mf.

nova država /146/

ново poletje /156/

nova imena /156/

novi dijaki /157/

nove vesti /161/

čisto nove podobe /163/- poudarjeno z adverbom čisto, totalnost

SVEŽ

Podoba: **svež rokopis /49/** - pravkar napisan

sveže začudenje /40/ - mlado, novo, pravkar narejeno

Metafora:- splošna fraza, v povedkovem prilastku.

Leksikalno omejena zveza.

Saj si videti tako zdrav in **svež /40/**

Čutil se je **svežega** in močnega /41/

- obakrat dva prilastka

B. DOJEMANJE NA OSNOVI SLUHA

15 primerov

Če pregledamo pridevnike, ki temelje na avditivnem dojetanju /dojemanju na osnovi sluha/, opazimo te značilnosti: številčno prevladujejo tisti, ki so v "tišjem pasu glasovne lestvice", torej tisti, ki imajo tihe učinke / tih, najtišji, nem molčeč, zamolkel / To polagoma narašča / slišni učinek/, številnost primerov pa pada /monoton, mrmrajoč, puhajoč, cvileč, hripav, zveneč. šumen., hrupen. Hrupen je najmočnejši glasovni učinek. Jarc ne pozna nobenih kričečih, hreščečih, rjovečih. tulečih učinkov. Vse je tiho → mirnost, statika.

Le kot zanimivost naj na tem mestu omenim tudi to, da je najmočnejši glas, najglasnejši slušni učinek ob kričanju, vendar Jarc ne rabi pridevnika kričeč, ampak ga vklene v izrazito statiko - v samostalnik krik /klic./

Divji krik po telesu./63/

Bohoriču je zastal krik v prsih. /63/

Kriki sproščenih sužnjev./129/

Še neki krik, skoraj nečloveški /142/

In še "klic" z manjšim glasovnim učinkom :

Kaj ni bila pesem samo klic. /48/

Klic koprnjenja po dekletu /21/

Kadar Jarc uporablja glagol "kričati" / torej gibanje, dinamika /, pa lovi ravnotežje s statiko in ima le dovršne glagole, trenutne, enkratne, ne pa ponavljalne : krikniti. Otrdelost izraza, statika.

Jedko in zasekano je kriknil. /24/

-ostrost, trenutnost dogajanja je še poudarjena s prislovoma.

Vtem trenutku pa je kriknil kakor brezumen./142/

- razširjeno s primero. Izraz "trenutek" poudarja statičnost.

- je nenadoma kriknil z izrazom divjega sovraštva./144/

- pritajeno je kriknila/101/

- "Kaj!" je kriknil ves prestrašen /52/

Glagoli so lahko tudi začetno dovršni:

• je zaklical,/4x/, je zakričal, je poklical/2x/, je vzklikal, ipd.

TIH - nasprotno od glasen, miren, umirjen. Statika.

Podoba: čudno tiha decembrska noč /16/

tihi pomladanski večer

tihe ure v mesečini /42/

nizke in tihe hiše /33/

tihe hiše /74/

tiho mesto v mesečini /149/

tihi vrtovi /22/

tihe ulice /157/

tihe vode /67/

Kako praznično tihe so vse te hiše v soncu. /115/

-v povedkovem določilu. Lastnost je
še razširjena z adverbom.

lunin žarek sem tih /42/47/

- v povedkovem prilastku. Opazno zaradi
besednega reda.

Razširjeno v primeri:

Med hrasti, kjer je bilo tiho kot v grobnici ... /63/

Postal je ves kakor otrok, dober in tih. /125/

Metafora: -tih ≡ miren, neviden, zadržan, skrit.

tiha boleost /96/-abstrakten pesniški izraz, znan iz moderne.

Vse te stvari so tihe in nevsiljive spremljevalke nje-
gove sreče. /22/

-mirne, nevidne. Dva prilastka.

Oče ga podpira v vseh njegovih tihih stremljenjih. /9/

- skrita, notranja, globoka

- odpor proti temu tihemu človeku /23/

- miren, zadržan, skrivnosten

-sadistični rušilci tihih domov /61/

- mirnih, srečnih

MOLČEČ - je sicer izglagolski pridevnik, a zaradi izrazitega sliš-
nega učinka ga vključimo sem:

tesna, molčeča globel /11/

molčeče mesto /31/

- pomena v obeh primerih sta ista-
tiho, brez glasu. To je slišni uči-
nek ki je enak niču. Personificirano.

NEM - isti učinek - brez glasu, tih. Spet imamo personifikacijo - lastnosti živih bitij so pripisane neživim predmetom. Opazno. Pravzaprav ni popolnoma isti pomen kot tih/brez glasu/, ampak ~~nem~~ = brez besed.

Podoba: ~~Mimo pride romar, trudna mu je hoja, oklevajoč pogled.~~
Videti je nem in zapuščen. /56/

-stavek spominja na Cankarja. Lastnosti romarja so eksplicirane v naknadni dvočlenski zastranitvi. Temu sledi še lastnost /zopet dvočlenska/, podana z izrazom modalnosti /videti je.. Lastnost -videti je nem - je v povedkovem prilastku. Irealnost, romar v resnici ni nem, samo tako je videti.

Metafora - antropomorfizirano:

nemi travniki /96/

nema doba /7/

nema je zamolkla reka /56/- v povednem določilu

Nemi in rezki so vsi ti dnevi /7/ - kontrast - opazno
Toda ustnice, ki so se premikale in iskale besed, so
ostale neme. /106/

Metafora - vendar je danes ne čutimo več kot metaforo. Je podoba, splošno rabljen izraz.

nemi Barbič /164/- ni v resnici nem, mutast

Je tih, miren, malo govori

GLUH - pridevnik, ki ne povzroča slišnega občutja, a smo ga vendarle vstavili v to skupino in to zaradi posebne rabe - kot variacijo pridevnika nem. Gluh - nem = obe lastnosti živih bitij, prenešene na mrtve stvari.

Personifikacija, antropomorfnost. Poleg tega v metafori pomenita oba pridevnika isto - tiha, brez glasu.

/ nem - vzrok tega stanja /tišine/

gluh - ovira za dožemanje tega stanja

Leksikalizirani pomeni pridevnika gluh:

1. kinni sposoben dojemati zvoke, glasove
2. ekspresivno: ki noče dojeti ubogati, upoštevati česa
3. ekspresivno: ki je brez zvoka, šuma
samoten / ki ne da glasu/
4. ekspresivno: ki se komaj sliši , zaznava
5. neobčutljiv, brez čuten
6. prazen, jalov

Podoba:

gluh in slep je šel mimo ljudi. /93/

v povedkovem prilastku

5. pomen - neobčutljiv, brezčuten
+ tak, ki noče dojeti česa. Zunanja
dejstva so prenešena na notranjost,
duševnost.

Gluha loza /99/ poimenovanje, imež predela na Gorjancih,
tiha, samotna , strašljiva dolina.

Metafora:

Kdaj bo konec tem gluhim nočem /51/

- splošna metafora, pomen : tihe,
samotne, tesnobne in bolestne noči.

gluha polja /96/- na kupu imamo tri antropomorfizirane
metafore: Slepó sonce.

Nemi travniki.

Gluha polja.

Žalostna zemlja.

Gluha polja - brez ljudi, ni glasov.

REZEK - pridevnik z izrazito slušnim učinkom, pravi pridevnik, a
v sebi ima skrit pomen glagola rezati. S tem v zvezi je
tudi pomen pridevnika rezek -- oster glas, hipen in močan,
nagel kot bi odrezal, predirljiv. Prenešeno tudi na vonj,
pogled.

Podoba: Od sena puhti rázek, dražljiv vonj. /99/

Tépkí, rezki, obupni ódmevi /126/

..... - nabitost pridevnikov - 1. je čutno dojemljiv,
/ + okus/, 2. slišno, 3. umsko, notranje du-
ševno dojemanje.

Metafora:

nemi in rezki so vsi ti dnevi /7/

- kontrast, obojeslišno, a izključujoče , nasprotno.

Vsak predmet jim žžge domislico, ki jim štirikratno odmeva in utone v drugi , še bolj rezki in iskreči se./100/

- rezka domislica / glasna, nenadna iskreča domislica

C. T I P

26 primerov

OSTER

tak , ki ni top, ki ima ostrino, je nabrušen.

Sinestezija , splošno rabljena:

Zoperno oster vonj datur /137/

- kombinacija čutov, tipa in vonja +
+ modalni pridevnik zopern. M

Metafora:

Ostro oštevanje /9/ - huda , močno , ježno. Tautologija
- nepotrební epiteton: vsako oštevanje je ostro.

Misel mora biti ostra. /25/

- splošna metafora, v pov. določilu.
Ostrina misli - misel , ki mora biti kot oster predmet, da prodre čim globlje. Prenos konkretnih predmetov na abstraktne.

TRD - tak, ki ni mehak

tak, ki ni nežen, je močan, krepak

Metafora:

Trda misel /135/ - Zasekala se je vanj trda misel: kako to, da mu še ni odgovorila na njegovo pesem v prozi ./135/

Samosvoja Jarčeva metafora. Misel je trda v prenesenem pomenu: neprijetna, težka misel.

MEHAK

Metafora: Tedaj se je zdelo, kakor da je Kamin postal ves dober in mehak, kakor, da se mu je ob nenadnem spremljevalcu prebudil neizžiti dobri duh./117/

Splošna metafora: mehak - nežen, prijeten, prijazen, mehak po naravi.

Ista lastnost je eksplicirana v " dober".

GOST - Jarc ta pridevnik veže z dvema abstraktnima samostalnikoma /mrakovje in tema /, oboje "meri" z gostoto, kar je irealno, rafinirano izražanje. Splošna metafora. Gost v pomenu - črn; črna barva daje vtis gostote, neprodornosti.

Gosto mrakovje /67/

Še malo in ves prostor bo poln goste teme. /154/

REDEK - ni gost, je prazen, na široko razmetan /otipljiv/ krajeven, časoven:

Redke čitalniške prireditve /8/

Časovno redke , ne pogoste, občasne

RAHEL

Običajno se ta pridevnik veže s konkretnimi samostalniki, če pa se z abstraktnimi, je ustvarjeno rafinirano izražanje. Konkretna razmerja lastnosti so prenešena na abstraktne samostalnike.

Rahla plahost /118/

Rahle slutnje /22/

Rahel nemir začudenja /91/

Metafore: prenešen pomen iz zunanosti na notranje duševno dogajanje: rahel - nežen, občutljiv, senzibilen po duši

Vse metafore v pov. določilu:

Kako si ves rahel in gibljiv, kako si ves čustvo./26/

V vseh izrazih - rahel , gibljiv, čustvo je izražena ista lastnost. Poudarjalno.

...da čuva kot sestra nad njim, tankočutnim in rahlim./45/

Spet naknadna razširitev, dvočlenska eksplikacija lastnosti, oba pridevnika sta po pomenu soročna, drugi stopnjuje prvega.

Rahli sanjač /128/- že samostalnik , na katerega se veže pridevnik " rahel", kaže čustvenost, sanjavost, rahlost.

MRZEL - tak ,ki ni topel, je leden, hladen

Podoba: Mrzle roke /91/

roka mu je bila nenavadno gladka in mrzla. /38/

- v pov. določilu. Dvočlensko ekspliciranje lastnosti. Tudi pridevnik "gladka" napoveduje hladen občutek.

Sežeta si v roko. Drobna in mrzla je ta roka, prav nič zgovorna. /29/

v pov. določilu. Smo na sredi med podobo in metafforo. Roka je mrzla /po zunanjem občutju /. Druga lastnost roke pa je : "prav nič zgovorna" - notranje občutje - mrzla roka - neprijazna, sovražna.

Mrzla mesečina /16/

mrzla svetloba /102/

Sinestezijsko kombinirano zaznavanje vida in tipa. Mesečine, svetlobe ne občutimo taktilno, le vidno.; po barvi, po hladnosti barve /svetloba je bela, mesečina je bela/ + prisotnost hladne noči --> hladen občutek.

Metafora, splošna, vsakdanja. Pomen je prenešen iz zunanjega čutnega sveta, na notranje, duševno, psihično občutenje. Mrzel = neprijazen, neprijeten, neprijateljski.

Mrzel detektivski pogled /34/

mrzli, tesnobni duh /25/

dušeč in mrzel mrak /149/

D. DOJEMANJE NA OSNOVI OKUSA

13 primerov

GRENAK - nasprotno od sladak; neprijetnega okusa, kot pekin.

Podoba: Grenka kava /149/

Metafora: - prenesen pomen - grenak - tak, ki izraža duševno bolečino, zlasti zaradi doživetega razočaranja.

se je grenko zasmel /124/

SLADAK - nasprotno od grenak; prijetnega okusa, kot sladkor, med.

Metafora: Strogi in moralni profesor bo ves nežen in sladek. /19/

- prijazen, priliznjen. Dva atributa.

Metafora v pov. določilu.

sanje najslajše skrivnosti /60/

- najlepša, najčudovitejša. Abstraktni samostalni + pridevnik sladek.

Variacija sladkega : sladkobno

Sladkobno tolažeč /18/ - priliznjeno, ~~ne~~ osladno, pretirano prijazen. Sladkoben-iz sladkoba /lastnost sladkega/.

TRPEK - neprijeten okus, "vleče usta skupaj". /nezrelo sadje/

Metafora: - prenesen pomen: trpek - žalosten, resen, neprijeten.

trpek spomin /91/

trpki, rezki, obupni odmevi / 126/

JEDEK / iz glagola jesti, razjesti, izjesti /

okus , ki je neprijeten, boleč, oster, globoko razjedajoč . /kisline so jedke /

Metafora: pomen je prenešen iz konkretnih na abstraktne predmete in ponazarja ostra, boleča duševna občutja.

jedke besede /102/

jedek smeh /137/

Sinestezijska - zamenjava slišnih dojemov in okusa.

V O N J

0 primerov

ZATOHEL - vsak , ki diši po starem, neprezračnem; gost, poln zrak
podoba: zatohel somrak /89/ -metafore ni.

2. DOJEMANJE PO OCENI, KI TEMELJI
NA UMSKEM VREDNOTENJU IN NA
VREDNOTENJU PO NOTRANJEM
OBČUTKU

71 primerov

Zaznavanje lastnosti, pojavov in dejanj na osnovi dojemanja po notranjem občutju, po vizualnem ali slišnem, vedno imamo tudi sodelovanje naše umske skušnje.

ČUDEN - je številčno najbolj zastopan pridevnik v Jarčevem romanu.
V V slovenski literaturi pa so ga najbolj uporabljali pesniki moderne.

Pridevnik čuden je nosilec nedoločenega pomena in s tem modalnosti; nobena stvar sama na sebi ni čudna, čudna je samo po nekom, za nekoga. Jarc rabi pridevnik "čuden" vedno v pomenu nedoločnega, neopredeljivega. S tem je spet poudarjena statičnost njegovega besedila. Čuden - čutno dojemanje, statičen pomen.

Leksikalizirani pomeni pridevnika "čuden" so:

1. tak, ki se razlikuje od navadnega, znanega
2. tak, ki se ne da določiti, opredeliti
3. ekspresivno - tak, ki vzbuja dvom, navadno v moralni neoporečnosti.

1. in 2. pomen se navadno zlijeta, in tak "čuden" uporablja tudi Jarc - nenavaden, neznan
- nedoločen, neopredeljiv

čuden nasmeh /42, 47, 83 /

čuden prizor / 94, 118/

čudne slutnje /13/

čudno tiha decembrska noč /16/

čudno usmiljenje /15/

čudno zamolklo mesto /15/

malo čudna je moja teorija /17/

čudni pogledi /23/

čuden strah /28/
čudna čustvena razigranost /41/
čuden nasmeh /42, 47/
čudno nizek glas /55/
čudna želja /91/
čudna radost /92/
čudni prizor /94/
čudne reči se gode tam /99/
čudne vesti /118/
čuden prizor /118/
čuden sprevod lačnih čakalcev /125/
čudni sni me strašijo /130/
čudna ravnina /148/
čuden sprevod njegovih duhovnih spremljevalcev /164/

Velikokrat imamo pred pridevnikom "čuden" še nedoločni izraz "nek", ki samo še ~~huj~~ stopnjuje nedoločenost:

nek čuden ritem blagozvočnosti /14/
neka čudna trudnost /19/
neka čudna sila /48/
neka čudna sproščenost /56/
neka čudna skoraj otroška splašenost /85/
neka čudna veselost /129/
neka čudna sproščenost /151/

V povednem določilu:

malo čudna je moja teorija /17/
tako čudno mi je tedaj /407^/
čudno jasno mu je bilo /155/

Pridevnik "čuden" je povezan samo z abstraktnimi samostalniki in vse to troje - torej sama nedoločna beseda "čuden", abstraktnost samostalnika in še sama raba samostalnika /in ne glagola/ - vse to dela besedilo izrazito statično.

A. LASTNOSTI ŽIVIH BITIJ

Eksistencialni pridevnik ŽIV - MRTEV

ŽIV - tak, ki živi, biva kot bitje, v njem je življenje

Podoba: živi mrlič /102/ - opazno zaradi kontrasta, absurda.

Živ spomenik /163/ - antropomorfizirano. Pridevnik "živ" označuje nežive predmete, jih oživilja.

Takrat se je iskrilo živo zimsko jutro /91/

Poimenovanje: živa meja /84/ - ograja iz grmičevja, ki raste, živi.

Metafora: - prenesen pomen -živ = živahen, dinamika

Živa beseda mu je kar zastala. /47/

Kakšen živ fant sem bil, skakal sem čez drn in strn, /84/
- živ fant - splošna ljudska metafora.
Razumsko + čutno dožemanje.

žive oči /30/ -vidno dožemanje

Kako živa so danes dekleta!- v pov. določilo. Splošna mf.

Drug prenesen pomen , drug metaforičen pomen pridevnika "živ" je :pravi, prisoten /poudarja/ pridevnik samo poudarja samostalnik.

Tisto noč se je zgodilo v njem v živo resnico doživetje družine kot vekovito dejstvo. /155/- v pravo resnico,
v samo resnico / poudarjalno/

plameneč in živ dokaz /162/

živa resničnost /41/

...čisto osebno čustvovanje. Samo to je lepo, izvirno in živo, Edvard. /25/

- v povedkovem določilu. Samosvoja mf.

- marveč samo živa ljubezen /140/ - prava ljubezen, goreča, dejavna, strastna, resnična, / kot bi bila živa/.

Fraza: Ostaneš suženj vse žive dni /147/- fraza, stalna zveza - za vselej, za vedno, za vse dni življenja.

MRTEV - tak, ki je umrl, ne živi več je brez življenja. Eksistencialni pridevnik, par živega.

Podoba: mrtvi oče /155/

mrtev je bil v duši /14/

Metafora: - pomen - ne mrtev kot posledica smrti, ampak prenesen pomen: posledice, lastnosti mrtvega: miren, tih, negiben, dolgočasen, brez živahnosti, brez življenja. Statika.

mrtve roke /149/ - mirne, negibne - Čutno

mrtev glas /121/ - tih, slaboten, + žalosten. Slišno.

mrtvi čas /138/ 2x - čutno

Škoda da ste tu, in da ste v ta mrtvi čas moral razviti svojo mladost. /133/

- miren čas, tih, brez življenja, brez velikih dogodkov in doživetij. Čutno-

Odslej so bili njuni sestanki vedno redkejši in vedno bolj mrtvi. /136/

- brez življenja, dolgočasni, neživahni.

Metafora v povedkovem določilu. Čutna.

Brezbrižno se je oziral okrog sebe na brzojavne drogove, na zasnežene vrtove, na vile ob cesti, na trudno zleknjena polja in vsa pokrajina se mu je zdela mrtva, kot se je mrtvega čutil sam.

- vidno + čutno dožemanje. "f. v pov, določilu. Paralelizem - zunanja pokrajina : človekova notranjost.

Zanimiva je metafora: mrtva so okna /7/

Vidna skušnja. Iščemo pomen:

1. okna so mrtva = brez ljudi na njih, brez obrazov, brez življenj

2. temna okna, brez luči, brez življenj

Težka in zapuščena novembrska noč. ... /Mrtva so okna... /7/

situacija: noč, tema. Zvečer so okna ali razsvetljena /živa/ ali nerazsvetljena, brez luči /mrtva/.

Inverzija osebk in povedka, povedek je v izhodišču stavka, opazno.

Dvojica VESEL - ŽALOSTEN + varianten

VESEL - je v romanu zelo redek, malo je svetlih, veselih razpoloženj.
Pridevnik vesel je po pomenu dinamičen.

Podoba:

veseli obrazi /60/

veseli prijatelji iz dunajskih let /109/

Fraza, poimenovanje:

Ali ste že slišali zgodbo o tisti veseli vdovi Pirnatovi?
/59/

splošno, stalna zveza, kulturna mf.

Odlomki iz "Vesele vdove" /9/ - Leharjeva opereta

VEDER - Variacija pridevnika vesel, isti pomen.

Podoba: Tudi ona je bila videti vedra . /67/

ŽALOSTEN - Tak , ki ni vesel; pridevnik, s katerim označujemo ne-
vesela, žalostna, razpoloženja. V metafori gre za prenos
na notranjost, duševnost. Statika .

Podoba: Žalosten pogled /101/

žalostni pogledi /149/

Grbavec je stal pred poročnikom ves neznamen, ves šibak, in žalostne so mu bile oči. /86/

Cankarjev kliše. Inverzija povedkovega določila pred Copulo , na sam začetek stavka, s tem poudari pomen.

Metafora: Prenos na duševnost,, personificirano.

Žalostna zemlja /96/

žalostna tema /86/ - čutno dožemanje

Duševno stanje človeka , tipično človeško duševno razpoloženje/ oz. razpoloženje živih bitij na splošno/ prenesemo na nežive stvari iz antropomorfiziramo.

BRIDEK - žalosten

Metafora: Bridka storija /101/

Starinski izraz za žalostno zgodbo.
Oba izraza sta zastarela in v tekstu učinkujeta literarno.

GLUH - zanima nas tu pridevnik gluh samo v tistih primerih, kjer je rabljen antropomorfno. /ostalo je že obdelano v skupini pridevnikov s slušnimi učinki.

gluhe noči /51/

gluha polja /91/

Gluha loza /99/

slišno dožemanje. Pomeni vseh treh pridevnikov so - tih. Neživi predmeti imajo tipične lastnosti živih. Posledice zaznamuje z vzrokom. Statičen pomen.

NEM isti pomen kot v zgornjem primeru - tih. Statika, slišno dožemanje

nemi travniki /96/

nema doba /7/

nemi in rezki so vsi ti dnevi /7/ v pov. dol. Kontrast.

Nema je zamolkla reka. /56/ v pov. dol., inverzija povedka pred osebek

MOLČEČ - tih. Statika, slišno dožemanje.

tesna, molčeča globel /11/

molčeče mesto /31/

SLEP

slepo sonce /96/

duh je slep in meglen /127/

Dvakrat povedano, da nič ne vidi. Samosvoja metafora, statični pomen

Kot zanimivost: cela pasaža je nabita s takimi antropomorfiziranimi metaforami /96/

Žalostna zemlja. Slepo sonce. Nemi travniki. Gluha polja /96/

Vidno dožemanje + razumsko. Jezikovno dogajanje je opazno zaradi štirih personifikacij na kupu.

TRUDEN - izmučen po napornem delu, po gibanju, ki utruja.

Podoba: V očeh truden blesk /88/

trudne, ug-asle oči /142/

dva atributa, stopnjujeta pomen. Trudne-stare - ugasle, brez leska, življenja.

Mimo pride romar, trudna mu je hoja, oklevajoč pogled. /56/

- v pov. dol. Cel stavek je opazen zaradi tipično Cankarjevega načina izražanja, lastnosti so eksplicirane naknadno, z dvočlensko zastranitvijo. Inverzija: trudna mu je hoja - hoja mu je trudna.

Bohorič se je truden umaknil veseljakom /99/

Oči je imel trudne, globoke udrte. /148/

- v pov. prilastku.

Metafora :

Trudno življenje domačih in priseljenih trgovskih in uradniških družin. /32/

Samosvoja metafora, čutna. Pomen: težko, utrujajoče življenje

trudna evropska noč /110/ - čutno

Govorijo prijatelji, pa je vsaka beseda plašna, trudna. /84/ slišne

ZLEKNJEN - posledica dejanja - zleknite se, iz-glagolski pridevnik

Metafora:

Trudno zleknjena polja /27/

položno zleknjen vrt /23/

Vidna metafora - polja leže na široko so razprostrta. Redka metafora , a splošno razumljiva.

PLAŠEN plašen- prestrašen, boječ. Statični pomen, omejeno gibanje.

Podoba:

S plahim glasom /38/ - čutno, slišno

plašne sence /122/ vidno

Metafora:

pa je vsaka beseda plašna, trudna

- v pov. določilu

Inverzija, povedkova sintarma je razbita, oklepa osebek. Dvočlenska eksplicacija lastnosti, Jarčeva značilnost. Samosvoja Jarčeva metafora, čutna, statična.

SPLAŠEN - tak, ki se je nečesa prestrašil in zdaj dirja.

Metafora:

Danijel je udaril na tipke trdo, sunkovito. Splašeni
nizki zvoki so se razpodili. /67/

neenakomerni, hitri, bežeči zvoki,
nemirni; ta pomen izraža tudi sam
glagol - razpoditi se.

ljudska metafora, splošen izraz
/če kdo dirja - dirja kot splašen
konj/. V zvezi z zvoki pa je Jar-
čeva posebna metafora. Čutno doje-
manje.

BOLAN - antiteza od zdrav, tak ki ima bolezen, ki ni zdrav.

Podoba:

Bolni dijak /46/

bolni možje in žene /139/

Metafora:

Bolno sanjarstvo /68/ - splošna mf. /nezdravo, škodljivo/

BLAZEN - nor, neumen, duševno bolan. Dinamičen pomen.

Metafora:

blazno početje /22/ - vidno

blazna radost /55/

antropomorfizirano. Pomen je še pri-
maren: noro početje, nora radost -
divja radost norega človeka.

blazno silna naideja /139/

- splošna zveza: zelo silna

Blazno + silen + naideja - vsi trije
izrazi so stopnjevani do skrajnosti,
literarno učinkujejo.

blazna brzina /67//159/

- divji, nor

strašna, pretirana hitrost
čutno dojemanje

BLODEN - POMENI: 1. nejasen, zmeden zaradi vročice

2. zgrešen, zmoten /knjižno/

3. tak, ki blodi, tava

Podoba:

blodna sanja /104, 120/ - zgrešena, zmotna, nejasna,
zmedena zaradi vročice

bloden občutek /63/ - nejasen, zmeden

blodni izobčenec /116/

blodna in sovražna človeška roka /153/

BLODEČ tak, ki blođi, tava

Podoba:

blodeči đuh /41/

KRUT - lastnost značaja: neusmiljen, trđ, hud. Statika.

Metafora:

kruta preizkušnja /163/ - huđa, trđa preizkušnja.

Splošna metafora

kruta strogost /7/ - neusmiljena. Samosvoja metafora.

NAIVEN - 1. tak, ki vsemu verjame, lahkovoren,

2. naiven - naraven, enostaven

Metafora:

naivna modrost /139/

NEPRIJAZEN - po vedenju neprijazen, oduren

Metafora, splošna:

neprijazno okolje /14/ - neprijetno, tuje, nedomače.

Čutno dojemanje.

HUDOBEN - neka prav posebna huđobna lokavost /16/

JALOV - neploden, nerodoviten, brez otrok, brez sadu prenešeno
brez rezultatov.

Metafora, splošna:

V takih trenutkih se mu je vse njegovo in njegovih znan-
cev modrijanstvo zdelo tako jalovo in otročje. /126/

B. S P L O S N E L A S T N O S T I

GOL - tak, ki je brez obleke, odkrit

Podoba:

1. brez obleke

gole roke /99/

In ostalo je golo telo kot v pradobi jamskih ljudi /96/

2. brez listja, perja, las

gole večice /11/ 2 x

gole vrbe /124/

Metafora:

3. ki je brez opreme, brez okrasov, brez česar koli

Stene so bile gole in prazne./122/

- v pov. določilu.

Dvočlenska eksplikacija lastnosti, oba pridevnika označujeta isto, drugi le stopnjuje in enostavno pove pomen prvega. Opazno. Metafora temelji na vizualni skušnji.

4. ekspresivno: ki je brez česa drugega, samo. Poudarja pomen samostalnika samega.

gola misel /25, 26/

golo življenje /83, 139/

Samo golo življenje je važno./83/ - življenje samo

Na vseh frontah zakopani so si mukoma od ure do ure ohranjali golo življenje. /139/

5. z oslabljenim pomenom - beseda gol postane brez pomena, le poudarja pomen glagola, samostalnika, na katerega se veže

Ti ljudje in ti predmeti so gola stvarnost./36/

PIJAN - tak, ki se je prej napil alkohola

Metafora, splošna:

s pijanim glasom

prenos s človeka na glas.

Pijan človek - pijan glas. Lahko pa pijan glas zaživi samostojno: glas je lahko le podoben glasu pijanca, je negotov, zapletajoč, počasen. Slišno dojemanje + umsko. Rahla dinamika.

POLN - tak, ki ni prazen, ima izpolnjeno mero česa: zvrhan, napolnjen, zaseden

Metafora:

Fantje so polni življenja. /39/

ustaljena zveza - veseli, radoživi, življenje kar kipi iz njih. Pričevnik poln, ki označuje konkretne predmete, se tu veže z abstraktnim. Opazno. Genitivna konstrukcija prilastka, genitiv mere. Dinamika, umsko dojemanje.

Ritmični vzlet polnega doživljanja. /15/ - vsega doživljanja. Izrazita dinamika

Poimenovanje: polna luna /91/ ščip. Vidno dojemanje.

BOGAT -

Podoba: tak, ki ni reven, ima polno denarja, premožen.

Metafora: tak, ki ima polno nečesa, polno določene stvari - bodisi po vrednosti ali količini, zelo velik, močan.

bogati vir navdušenja /42/

PRAZEN

Podoba: tak, ki je votel, brez česar koli

Metafora:

Sicer se vrneš praznih rok. /98/

- v prislovnem določilu načina.

Fraza: brez vsega /ne le brez česar koli v roki, ampak na splošno/

Pogovorno.

prazne besede navdušenja /140/

spet imamo zvezo pridevniškega prilaška in samostalniškega. Metafora je splošna, pomen je prenešen iz konkretnega na abstraktno. Prazne besede - besede brez smisla, goli verbalizem, plehki izrazi. Umsko dojetje. Statika.

PUHEL - tak, ki je prazen, votel, luknjičav

Metafora, samosvoja, posebna

puhla igra /33/ - brez smisla, brez vsebine

Pomen se je prenesel iz konkretne sfere v sfero razumskih izkušenj. Umsko dojetje.

DIVJI - leksikalizirani pomeni:

1. ki živi, raste svobodno v naravi
2. ki še ni kultiviran, civiliziran
3. ki se ne da ukrotiti
4. ekspresivno: ki ne obvladuje svojih negativnih lastnosti /ki izraža divjost, veliko jezo/
5. ki se boji tujih ljudi
6. ekspresivno: ki se pojavlja v visoki stopnji in z veliko intenzivnostjo /ki ima veliko hitrost, silovitost/
7. ekspresivno: čuden, nenavaden
8. ki ni v skladu z veljavnimi zakoni, predpisi

Podoba:

divji pragozd /153/ - poimenovanje. Tautologija.

1. + 2. pomen - gozd, ki raste svobodno, v naravi, + ki še ni civiliziran, kultiviran.

Divji in nasilen je bil nasproti svoji ženi. /39/

- v pov. določilu

3. pomen - tak, ki se ne da ukrotiti
4. pomen - tak, ki ne obvlada svojih negativnih lastnosti / ki izraža divjost, veliko jezo /Inverzija pov.dol. pred copulo. Dva podobnopomenska pridevna stopnjuje pomen. Čutno dojetje.

Metafora - v prenesenem pomenu: tak, ki se pojavlja v visoki stopnji in z intenzivnostjo, neugnan, razposajen, močan, silen. Dinamika. Čutno dožemanje.

divja godba /14/ - živahno hitra. Splošno, ekspresion.

divja slast /161/ posebno

divji krik po telesu /63/

divje sovraštvu /144/+ ki se ne da ukrotiti. Splošno.

z divjim bleskom v očeh /20 / - neukrotljiv

strasten

čuden

intenziven, silen

Pogosta zveza. Vidno dožemanje

Najpogostejše Jarc pridevnik divji veže s plesom:

peklenko divji ples /139/

pridevnik divji se še posebej kvalificiran s prislovom peklenko /najvišja stopnja/ - plešejo divje kot v peklu. Splošno. Vidno in čutno dožemanje

plesne kretnje, divje in vrto glave /14/

Intencionalni korelat je kretnja 2 členska ekspresionistična zastranitev inverzija prilastkov, prilastka imata isti pomen, le druga stopnjuje, še natančneje naloži lastnost, ki jo je izrekel že prvi prilastek. Vidno in čutno dožemanje.

v prislovnem določilu ančina

divje razžarjeni plesi /88/

-silen, intenziven. živahen, ognjevit.

Vsak izraz posebej učinkuje/to je tipično za ekspresionizem/

Divji - razžarjen. Oboje stopnjuje en in isti pomen, a vsak učinkuje zase. Vidno in čutno dožemanje.

SUROV

Podoba: osnovni pomen - tak, ki ni kuhan, ne pečen je presen, svež.

Metafora Prenesen pomen: surov = grob, žaljiv, brez sramu, brez srca. Moralno primitiven. Prenos iz zunanjega sveta v svet razumskih izkušenj. Dinamičnost. Čutno dožemanje

Splošne metafore

surov tuj fantalin /61/ - že sam samostalni učinek v iati smeri

surova psotka /201/ - tautologija

najsurovejša snovnost /139/ = tautologija

SVETI / svét /nedol./ - svéti /določne/ - sv. /okrajšava/ = v zvezi z Bogom, vzvišeno, najvišje, sveto. Vedno vezano na religiozno vzdušje, predmete, običaje.

Podoba:

sveti večer /200/

poimenovanje Božič

sveto pismo /153/

biblija

Neka sveta tišina je oklepala vse te ljudi /154/

v zvezi z Bogom, občutek nečesa vzvišene-
nega, mističnega, enostranskega. Učinek
vsakega izraza posebej gradi to vzdušje -
nedoločni zaimek neki, svet, tišina -
nekaj skrivnostnega, trenutek srečanja
z Bogom, personifikacija - tišina je
oklepala vse te ljudi

ZAGONETEN = skrivnosten, tajen, uganka

Podobe: pril.

zagonetna oseba /16/

zagoneten človek /65/

zagonetna žena /53/

zagoneten nasmeh /53/

zagonetni nasmeh /53/

v pov, določilu:

se mu je zazdel tujec vendarle zanimiv in zagoneten /17/

2 členska eksplikacija lastnosti

TEŽAK - je pridevnik, ki ima v Jatčevem Novem mestu visoko frekvenco pojavlj-anja.

Primarni pomen: tak, ki ni lahek / po teži, kilogramih/, vezan s konkretnimi samostalniki, takimi ki označujejo predmete, ki se res dajo tehtati, ki imajo realno težo.

Podoba:

Težke rdeče zavese /28/ - po izgledu so debele, masivne, zato sklepamo, da so težke.

Metafora: - prenos pomen pridevnika iz čutne sfere v notranjost, v razumsko dojemanje, iz konkretnosti v abstraktnost. Pridevnik težak označuje težka, nevesela duševna občutja. Izrazito statičen pomen.

Težka ura /54/ - fraza - huda, trda ura, ura težkih preizkušenj.

težek spanec /101/ - moreč, duševno težak

težka žalost /100/ - težko jo je prenašati, skrajna

težka slutnja /149/ - oba izraza učinkujeta vsak zase, pomena se dopolnjujeta

težka zapuščenost /54/ - posebna mf.

težka somračnost /38/ - posebna mf.

težko vzdušje /129/

težka in zapuščena novembrska noč /7/

Privedno zložen ~~stavek~~ prilastek, vsi izrazi učinkujejo zase, a teže v en pomen.

težke nočne sence, ki se vlačijo vzdihujoče in turobne po neskončnih ravih /154/

- posebna metafora. Zveza pridevniškega in samostalniškega prilastka. Vsaka beseda učinkuje zase in gradi tesnobno vzdušje celote.

on ve za grehe, za težke grehe marsikaterih visokih gospodov /94/

spl.metafora - hudi, veliki grehi

Pridevnik "težak" Jarc v večini primerov veže s takšnimi samostalniki, ki izražajo tesnobo, žalostno, neveselo, skrivnostno, negotovo. zlovešče občutje: žalost, slutnja, zapuščenost in tudi noč,

senco somračnost /temni samostalniki/. Z dvojnim učinkovanjem pri-devnika in samostalnika je ustvarjeno stopnjevanje, poudarjanje pomena, literarni učinek. To je tudi značilnost ekspresionizma, da vsaka beseda učinkuje zase in ne v zlitom pomenu. "Težak" poudarja statiko.

težak vonj spominov /157/

sinestezijska - kombinacija vonja in občutja teže

Težak vonj = gost, napolnjen, močan vonj.

v povedkovem določilu:

Težko je v srcu /82/

Težko in dušeče je v njegovem srcu /151/

Povedkovo določilo pred copulo, inverzija, opasno. Poudarja v 2. primeru isto, le daje tu spet dvočlenska eksplikacija lastnosti.

K O N Č N I R E Z U L T A T I

1. P R I D E V N I K 197

Čutno dožemanje	126	vidno	97
		sluh	10
		tip	12
		okus	7
		vonj	

Notranje + umsko dožemanje 71

Statika 132

Dinamika 65

Splošno 178

Posebno 19

Vidno 113

Slišno 19

Čutno 24

Umsko 18

II. I Z G L A G O L S K I P R I D E V N I K I

60 primerov

Izglagolski pridevniki so po tvorbi izpeljanke iz glagolov />izglagolski/, po pomenu pa izražajo lastnosti, značilnosti samostalnika, ki je v zvezi z nekim glagolskim stanjem ali dejanjem.

Izglagolski pridevniki imajo boliko deležnikov -

1. deležnik na -č
2. deležnik na -l /opisni/
3. deležnika na -n, -t /trpni/

Po številu primerov realizacij v Jarčevem romanu so najpogostejši pridevniki - deležniki na -č, daleč prednjačijo pred ostalimi:

deležniki na -č	: 34	/4 variante, pos. primeri/
deležniki na -l	: 5	"-
deležniki na -n	: 19	"-
deležniki na -t	: 5	"-

K O N Č N I R E Z U L T A T I

Skupno število izglagolskih pridevnikov 60

	Stat.	Din.	Vid.	Sliš.	Čutno	Umsko
deležnik na -č	19	15	12	7	10	15
deležniki na -l	5	-	2	-	1	2
deležniki na -n	15	4	5	1	10	7
deležniki na -t	2	-	1	1	-	1
Skupno	41	19	20	9	21	25

Statika	41	Vidno	20
Dinamika	19	Slišno	9
Posebno	21	Čutno	21
Splošno	39	Umsko	25

D E L E Ž N I K I N A Č

A. Č U T N O D O J E M A N J E

1. VID

Plameneč - tak , ki ~~p~~lameni, gori s plamenom

Metafora : - prenešen pomen - izgled - svetal, žareč.

Druga asociacija pa gre v smeri pomena

plamen, plameneti --> razgiban, živahen.

plameneč in živ dokaz /162/

Samosvoja Jarčeva metafora. Dva prilastka, priredno povezana, oba označujeta podoben pomen, ga stopnjujeta. Dinamika.

BLEŠČEČ - tak , ki se blešči, sveti z bleščem

Podoba: bleščeče prostorje /41/

nočna pokrajina, bleščeča od mesečine.

Opazno učinkuje že sam samostalnik "prostorje".

Metafora: je videz še bolj bleščeč in še toplejši. /8/

Posebna metafora, v pov. določilu.

Sinestezijska - vidno in čutno.

ŽAR EČ

Podoba: žareči krogi /21/

Metafora : žareče resnice /116/ - posebna metafora: prenešen pomen - prave resnice, izžarevajo.

vsa je žareča /57/ v pov. določilu

fraza, splošna ljudska metafora: vesela, svetlečih oči, kot da žari od veselja.

Leon, ki divja ves razžarjen in zasopel /65/

Metafora v povedkovem prilastku, označuje osebek stavka. Splošna metafora - razžarjen: razgret, vroč od dirjanja. Statika z rahlo dinamiko.

ISKREČ - tak, ki se lesketa, ki oddaja skre, ki se iskri.

Metafora: splošna

Te drobne bele hišice z baročnimi okraski, z ledenimi
rožami na okencih, skrite med tihimi vrtovi, iskreče
se v februarški snežini. /22/

Bela barva se sveti, sneg se iskri
/kot iskre/ Vsak pomen zase učinkuje.

2 . SLUH

MOLČEČ - tak, ki ne govori, ne proizvaja glasov

Metafora - splošna, antropomorfizirana :

tesna molčeča globel /11/ - statika
molčeče mesto /31/

3. TIP

SKELEČ - tak, ki skeli, peče od bolečine

Metafora: skeleča misel /62/

Skeleč - to je realno, zunanje, resnično
otipljivo občutenje. Če pa to vežemo z
abstraktnim samostalnikom "misel", se
pomen prenese v notranje, duševno
občutje : skeleča misel - misel, ki
boli, peče. Splošna metafora. Statika.

PEKOČ tak, ki od vročine, toplote peče, povzroča neprijetno
občutje, bolečino, občutek vročega.

Metafora: spet gre za prenos iz zunanjega občutja na duševnost.

Pekoč : boleč.

pekoče življenjske preizkušnje /26/
pekoča razvnetost omahovanja in pričakovanja /21/
pekoča žeja po takem doživetju /14/

- pekoča žeja- splošna zveza. Podoba ž
žeja res ustvarja pekoč občutek.
V našem primeru pa ja že sama žeja
samostalniška metafora: želja, hre-
penenje po kakšnem doživetju.

DRHTEČ - tak, ki drhti, trepeta, čisto narahlo giba. Rahla dinamika.

Metafora: v prislovnem določilu načina

Telo se vije v bolni strasti drhteče /96/

inverzija - drhteče v bolni strasti -
pomen - trepeta od bolne strasti

Posebna metafora, samosvoja Jarčeva tvorba

4. OKUS -ni nobenega primera

5. VONJ

DUŠEČ tak, ki duši, je dušljiv, otežkuje dihanje

Metafora: prenesen pomen: dušeč = tak, ki ima tesno, ozko omejeno delovanje, nesvobodno, nesproščeno, moreče, utesnjeno, neprijetno, duševno tesnobno stanje.

v pril. - **dušeč in mrzel mrak /149/**

2 priredno zv. prilastka. Posebna mf.

Neprijeten, težak, dušljiv mrak

dušeča tišina /151/ - duševno tesnobna tišina. Posebna metafora.

v pov. dol. - **vtisi od zunaj so bili tako dušeči /115/**

Sami statični pomeni.

DUŠLJIV - ki ovira, otežuje dihanje. Varianta dušečega.

Metafora: ki moreče, neprijetno opeva. Prenesemo na duševnost
trdovratno dušljivo molčanje

B. U M S K O D O J E M A N J E
DOJEMANJE NA OSNOVI UMSKEGA VREDNOTENJA

1. Lastnosti živih bitij

To so lastnosti, ki so dejavne same od sebe, aktivne in jih pripisujemo le živim stvarjem - ljudem in živalim. Če pa jih povežemo z neživimi predmeti /abstraktnimi ali konkretnimi/ pa antropomorfiziramo. Tako dobimo preproste metafore, splošno uporabljane, ki niti ne učinkujejo več opazno, v glavnem gre za dostikrat rabljene izraze. V jeziku je namreč živa tendenca, da vse antropomorfiziramo, zvedemo na človeško.

PREŽEČ - iz glagola prežati - tak, ki je v stalni pripravljenosti, v stalni napetosti čaka na napad in na obrambo pred nezna-
no nevarnostjo.

Podoba bi morda bila sledeč primer

prežeča kača /31/- le da tu ne gre za pravo, konkretno,
realno kačo, ampak je to le primera
ali komparacija. Kača je reka Krka.
Predmet B je nerealen predmet,
fikcija, statika. Umska + vizualna
skušnja.

V mraku posiveli pas Krke ovija kot prežeča kača
polotok. /31/

Antropomorfizirano, metafore, ki so izgubile svojo moč

Posebne Jarčeve zveze: prežeči molk /62/ Statika
prežeče čakanje /23/ Statika

In še posamezni primeri :

sanjajoča mladost /125/ odmaknjena od stvarnosti
živeča v sanjah, le sanja,
ne živi realno. Splošno. Stat.

speča jezera /21/ - mirno kot da spe. Splošno. Statika.

Vidno in umsko.

prebujačoča zemlja /32/- spomladi zemlja oživi, kot da se
je prebudila iz spanja. Splošna.
Vidno in umsko.

romajoča duša /163/ - nemirna, stalno išče. Splošna. Dinam.
večni nemir blodečega duha /141/- nemiren, stalno išče. Spl.
bežeča pokrajina /159/- z vlaka se vidi, kot da pokrajina
beži /optična prevara/. Gre tudi
za antropomorfizacijo. Navidezna
dinamika. Vidno + umsko.

2. Splošne lastnosti

Samo primeri metafor:

goreča vera /25/ Splošna ljudska metafora. Živa vera,
vroča, deluje. Dinamika.

leteča misel /159/ - dinamika, vizualna skušnja.

Izven časa, izven prostorja leteča misel,

Pogosta mf. Misel je usmerjena na
vse konce in kraje, kot da leti.

zastrupljajoči vpliv /83/ - negativno vpliva. Statika.

peneča se človeška reka /160/- razgibana do skrajnosti, da
se peni. Ta deležnik zahteva
besedo vode, reke. Mf. v sa-
mostalniku. Izrazita dinamika.
Vidno, + umsko.

svedrajoči razumar / 164/ - samosvoja mf. Čutno + umsko.
-tak, ki s svojim razumom vrta glo-
boko kot s svedrom. Dinamika.

v kruto.strogost neme dobe tonečega leto devetnajstoštirinajst
/7/

posebna Jarčeva metafora. Abstraktno.
Leto mineva, izginja, tone, kot da se
utaplja. Statika.

Vrteča se pokrajina gričev, dolinskih vasic, samotnih
dreves in valovitih polj /159/

- z vlaka gledano izgleda kot da se
pokrajina vrti. Posebna Jarčeva mf.
Navidezna dinamika.
Vidno + umska metafora.

KIPEČ - iz glagola kipeti

Osnovni pomen - tak, ki zaradi vrenja burno sili iz posode.
Metafora - pomen ^sspremeni: tak, ki sili iz nečesa zaradi prepolnosti, zvrhanosti. To je v bistvu že podoba, splošna mf. - podoba, ki je nastala ~~z~~ metaforičnim prenosom, s to se danes že ne čuti več.

v prilastku: kipeče življenje duše /15/- polno, burno. Splošna.
kipeča premoč /163/- posebna - dinamika - čutno
kipeč - ima tudi vidne in slišne učinke:

belina pene, videnje tega gibanja, dinam.
+ šum zaradi burnega gibanja.

Zanimiva in samosvoja, posebna je Jarčeva metafora, ki opisuje majsko naravo:

razkošje kipeče razcvetelosti /149/-

Enkratna metafora. slika - cvetje kipi, zaradi polnosti ali iz popja ven. Belina cvetja in gibanje - dinamičnost. Vzdušje slikajo tudi izrazi razkošje - vsega polno in razcvetelost -prefiks raz -
- največja stopnja cvetenja. Dinamika.
Čutno.

v pov. določilu: Bosonoga dekla se sklanja nad kupom drv. Vsa je kipeča, skoraj odurna v svoji moči /101/-

Splošna mf. Statična. Vizualno
kipeča ima tu 2 pomena:

1.kipeča- telesno polna, debela, močna
/ta pomen potrjuje stavek ki sledi ,
gradacijsko priredje- skoraj odurna
v svoji moči.

2.kipeča - strastna, kipeča v burni sli
/ ta pomen pa potrjuje stavek kasneje-
tudi v glasu ji je zatrepetala živalska ~~xrask~~ sla.

D E L E Ž N I K N A - L

Deležnik na l se rabi za opisovnje tvornih časov in naklonov.
Druga vloga deležnika na -l pa je vloga stanja - deležnik na -l
je deležnik stanja .

Imamo samo primere dojemanj na osnovi razumskega vtisa.

Splošno rabljene metafore :

Danijel Bohorič se v srcu pomilovalno smeje temu zaostalemu sošolcu /9/ - umska metafora. Statika.

1. pomen: zaostal v umskem razvoju.

2. pomen prenesen konservativen, zaostalega mišljenja.

je obsedel okamnel /77/ - v pov. prilastku. Statika.
miren, nepremičen, trd kot kamen. Vidno.

trudne, ugasle oči /142/

2 členska eksplikacija lastnosti, značilna za Jarca. Pomena se dopolnjujeta, stopnjujeta, poudarjata, in vsak učinkuje zase.

Antropomorfizirano - trudne ugasle - brez žara, ker so trudne. Vidna skušnja. Statika

Posebne metafore:

dozorela dekleta /96/- dozorela kot sadje - končan v telesnem in duševnem razvoju. Splošna. Samosvoja mf. Razumska skušnja. Statika.

ojeklenela tišina /55/

- kot jeklo trd zvoneč, siv. Sinestezija. Tišina je slišno zaznavna. Ojeklenel-okamnel + kovinskost. Tišina -obstala traja, se ne premakne + zveni kot jeklo. Čutno. Statika.

DELEŽNIKA NA -N IN -T /TRPNI /

Deležnika na -n ali -t se rebita za tvorbo ene oblike trpnika, njuna druga vloga pa je pridevnik stanja.

1. DELEŽNIK NA -N

Pridevniki ki izražajo lastnosti živih bitij: Antropomorfizirano.

ZLEKNJEN - tak, ki se je vlegel in zdaj leži, počiva

Metafora - antropomorfiziramo neživa bitja

trudno zleknjena polja /27/

posebna mf. Podredno zložen prilastek.

Statika. Vidno

položno zleknjen vrt /23/ Statika . Vidno

PLAŠEN - tak, ki se nečesa plaši, boji je boječ, prestrašen.

Podoba: s plahim glasom /38/ Statika. Čutno.

plašne sence /122/ Rahla dinamika. Čutno.

Metafora pa je vsaka beseda plašna, trudna /84/

v pov. določilu. Dvočlenski priredno zložen prilastek, asindetična zveza opazno. Povedkova sintagma je razdeljena, poudarjeno stoji na koncu - členitev po aktualnosti Statika. Čutno.

UŽALJEN - tak, ki ga je nekdo užalil, jezen, zamerljiv.

Metafora: Užaljeno srce /139/ Čutno + umsko.

Lastnosti na splošno

RAZPALJEN - iz glagola razpaliti - tak, ki je žareč, vroč - prenesen pomen je - razdražen.

Metafora: razpaljena kri /101/ Splošna metafora. Razvneta, razdivjana kri /od strasti/. Čutna, dinamična metafora.

do strasti razpaljen in žejen duh iskanja /12/

Isto kot zgoraj. Posebna metafora.

Roka, ki mu jo je dal, je bila razpaljena in trudna. /74/

- v pov. določilu. Poman - roka je bila vroča. Splošna mf. Čutna.

STISNJEN - tak, ki nima prostrora za gibanje, tesen.

Podoba: tesno stisnjene strehe /7/ - lastnost je izražena z dvema besedama - "stisnjen" stopnjuje tudi izraz "tesno" - po učinkuje literarno - poudarjeno. Statika.

Metafora: stisnjeni ljudje /16/

/"Ste videli to malomeščansko družbo? Drug drugega so gledali. samo gledali so se, ne česa niso slišali. Toliko je v teh stisnjenih ljudeh sovraštva in zavisti."/

Posebna Jarčeva metafora. Ti ljudje niso fitično stisnjeni, utesnjeni, gre za prenos v duševno sfero: so ozki po duši, zaprti sami vase, nedostopni /to poudarjajo tudi izrazi: malomeščanstvo, sovraštvo, zavist. Izredno statična metafora.

Čemerni profesor, ki tog in stisnjen menda še ni pozabil svoje čuvarske dolžnosti /.../ /32/

Posebna metafora, v povedkovem prilastku; razumska, statična.

SPAČEN

Podoba: spačena podoba 7 139/- grda

Metafora: Splošna, leksikalizirana:

spačene nemške besede /32/ = spačenke. Poimenovanje.

Spačen - iz lepega v grdo - gre za prenešen pomen: spačen = spremenjen iz pravega v nepravo. Ni več vizualnega dožemanja, imamo prenos v umsko dožemanje. ~~izumak~~

IZMALIČEN

Podoba: pošastno izmaličeni grbčev obraz /21/

Prislov - pošastno - že sam poudarja lastnosti pridevnika izmaličen. Izredna pomenska nabitost.

NEOSKRUNJEN - prvotni pomen: onečastiti, zlorabiti, uničiti;
prenešen pomen: nedotaknjen. M

Metafora, splošna

neoskrunjena mladost /42/ - čista, lepa, nepokvarjena

POKVARJEN - fizično ali mehanično poškodovan. V metafori se to prenese na notranjost, na sfero duševnosti: duševno pokvarjen - slab, njegov karakter je slab, negativen.

Metafora, splošna

pokvarjen dijak /69/ - umsko dojemanje

ZAČARAN

Podoba: začarani vrtovi in gaji /153/

Izgled je tak; čudoviti, neresnično
lepi, kot bi jih nekdo začaral.

Čutno + umsko dojemanje. Statika.

RAZTRGAN - tak, ki ni cel.

Metafora: Tudi monarhijo, raztrgano in krvavečo na vseh frontah,
je pretresel prvi sunek. /129/

Posebna, samosvoja Jarčeva metafora.
Raztrgana fronta: razkosana, razdeljena, razdrobljena. Dvočlenska eksplicacija lastnosti, drugi pridevnik stopnjuje pomen prvega. Umsko dojemanje. Statika.

ODSEKAN - odločen od celote.

Metafora: Besede so bile odsekane /7/

Splošna metafora, v pov. določilu.
Prenešen pomen: odsekan - hitro, nenadoma, ostro prekinjen, ostro učinkujoč. Slišno dojemanje. Izrazita statika.

Razigran vesel, razživet. Leksična metafora - sam izraz je nastal metaforično, po prenosu pomena. Razigran - igrati - raz : do skrajnosti.

Tedaj pa prihiti v sobo ves razigran mali Leon, pravi meščanski otrok, razvajan in izlikan, nagajiv in predrzen. /31/ - v pov. prilastku. Čutno + vidno dojemanje, izrazita dinamika.

D A E L E Ž N I K N A - T

Tudi tu imamo nekaj primerov metafor, a v glavnem splošnih, splošno rabljenih zvez.

VNET

vnet pogovor /110/ - živahen , dinamičen

UJET

ujeta noč /91/ - pomen je razviden šele iz konteksta:
ujeta noč - noč v cerkvenem stolpu, tema,
ujeta med štiri zidove zvonika. Statika.
njegov doslej ujeti in krivenčeni duh /41/
nesvoboden, omejen v mišljenju, dva pri-
lastka, ki se stopnjujeta in dopolnjujeta.
Statika.

ZALIT

zalit gostilničar /106/
Fraza. Zalit - prvotni pomen: s tekočino,
prenešeno: z mastjo. Metaforični pomen:
debel, zamaščen, poln. Statika. Vidno .

Posebna Jarčeva metafora:

Ali prav zato, ker vem , da je tako in da ne more biti dru-
gače, sem razsut človek. /65/
- Človek neurejenih , raztresenih misli
in dejanj. Posebna metafora. Umsko
dojemanje. Statika.

III. I Z S A M O S T A L N I S K I P R I D E V N I K I

95 primerov

Izsamostalniški pridevniki so izpeljani iz samostalnikov, iz podstave samostalnika z dodatkom priponskih obrazil.

V ~~SKJ~~ I Jožeta Toporišiča na strani 103 najdemo naslednjo razvrstitev, klasifikacijo pridevnikov, izpeljanih iz samostalnikov po priponskih obrazilih. Po tem bom tuji jaz razvrstila primere samostalniških metafor v Jarčevem r~~p~~manu.

1. -ov, -ev, -in / čigavo je kaj, na kaj se nanaša/ - tu gre le za navadne podobe dejanskosti, nikdar pa nimamo metafore.
2. -ski, -ji, -en, -ov /katere vrste je, na kaj se nanaša/
3. -ov, -en / iz česa je kaj /
4. -en /kje, v čem ima svoj izvor /
5. -av, -in, -en /česa ima/
6. -at, -it/ kaj je za kaj značilno /
7. -ast, -nat, -anski, -ovski, -inski /čemu je podoben/
8. -en, -it / kakšno je kaj /
9. -en / čemu je kaj namenjeno /

1. -ov, -ev, -in /čigavo je kaj ali na kaj se nanaša/ ne bomo obravnavali, ker to so pridevniki, ki niso nikoli rabljeni metaforično.

2. -ski, -ji, -en, -ov /na kaj se nanaša ali katere vrste je/

-ski

SANJSKI - pridevnik , ki je pri Jarcu dokaj pogost, prav tako pa je značilen tudi za ekspresionizem. Sanjski = tak, ki je iz sanj, kot iz sanj, oddaljen od realnega sveta. Vizualno + umsko dojemanje. Po pomenu izrazita statika.

sanjske plemkinje /95/

sanjske pokrajine /95/

sanjski simboli /71/

sanjska preteklost /83/

čudoviti sanjski lasje /29/ - 2 x izražena, stopnjevana
lastnost, oboje učinkuje
poudarjeno

sanjsko razkošni svet /41 /

daljni sanjski svet /101/

sanjski spomin /81/

sanjski val te ure pričakovanja /23/

sanjsko pravljična dežela /67/

Ostali pridevniki tega razreda niso tako številni, povečani imamo
za vsakega en sam primer:

a/ pričevniki na -ski, izpeljani iz samostalnikov, ki pred-
stavljajo živa bitja /živali, ljudi/

netopirski ljudje /118/

-lastnosti netopirjev - nočni, pol miš
pol tič, skrivnosten / Posebna metafora.
Umsko dožemanje. Statika.

Vsi imajo starčevski izraz /83/

- izgledajo kot starci, a niso. Vizualna
zaznava je zaradi omejitve "izraz".
Starčevski bi lahko pomenilo še kaj
drugega/ ne le izraz, marveč hoja, govor,
vedenje.

starčevska modrost človeka /25/ - Umsko dožemanje

mrzel detektivski pogled /34/- vizualno poudarjeno s prid.

cesarjevo očetovsko srce /35/ - umsko + čutno

satanski božjastniki /74/-umsko + čutno. Dinamika.

Ti čudežni, vedno znova mladi ljudje, sveži v brezdomstvu,
bratovski v domačinstvu, nomadski v vserazprostrtem
pričakovanju apokaliptičnih jezdecev. /152/

- posebna metafora, umsko dožemanje.

mefistofelske oči /48/

- gleda kot mefisto, kot hudič - črno,
hudo, prodirno, v dno duše. Posebna mf.
kultura

rafaelsko nebo /116/

in povsod vidijo isto rafaelsko nebo, vekovito in neskončno spokojno /116/

- tako nebo, kot bi narisal italijanski renesančni slikar Rafael Santi - modro, čisto, jasno nebo. Natančneje ga določa, eksplicira še tipična Jarčeva dvočlenska ekspresionistična zastranitev. Metafora je Jarčeva, samosvoja. Zahteva vnaprejšnje vedenje, je kulturna. Posebna.

Vsi ti pridevniki ne označujejo nekega realnega stanja, so samo podobni določenim stvarim, se samo zdijo taki, so kot: zvit kot Tatar, ljubezen kot med angeli itd.

b/ pridevniki na -ski /ški/, izpeljani iz samostalnikov, ki označujejo nežive predmete:

mesečinska ura /41/ - noč. Vidno. Statika.

grška ura /11/ - šolska ura grščine. Umsko. Kulturno.

Živimo kot v babilonskih časih /129/

Ali je mogoče, da je res čista, ali pa je mogoče babilonska? /76/

razuzdana. Umsko dojemanje. Sveto-pisemsko, kulturno.

vražja gospodinja /24/ - dinamika. Umsko dojemanje.

v p.dol.-njegovo modrijanstvo se mu je zdelo tako jalovo in

otročje /126/ - lastnosti vruga, otroka

Umsko dojemanje. Statika.

-en

nočne pesmi /42/ Umsko dojemanje

mistični diagrami /12/ - umsko dojemanje; kulturno

Primerov pod 3, 4, 5, 6, 7 imamo le nekaj, pa še ti bi se lahko dali vključiti v druge skupine.

N.pr. ognjen - 3 - iz česa je kaj

4 - česa ima

2 na kaj se nanaša, katere vrste je

8 - kakšno je kaj

Metafora: ognjeni valovi /13/

- požar, ognjeni zublji, ogenj je podoben valovom, tako vdira povsod. Zanimiva je kombinacija ognja in vode. Neke vrste sinestezija. Vidno dožemanje. Dinamika.

Metafora: ognjeni krik manifestacij /162/

Posebna Jarčeva metafora. Krik ni ognjen, iz ognja, prenesen pomen - razžarjen, vroč, goreč, razvnet. Čutno dožemanje. Dinamika.

6. -it - kaj je zanj značilno

krčevit . čustven izliv /77/

krčevit, krči ga spremljajo.

Podoba. Čutno dožemanje. Dinamika.

7. -at - čemu je podoben

p. dol. Ne, ne, ampak tvoje navdušenje je papirnato. /33/

Posebna Jarčeva metafora, v povedkovem določilu. Ni v resnici papirnato, le izgleda tako - hitro minljivo, lahko, netrdno, zanič, nepravo.

senčnat /Tujec/stisnjen in senčnat, kakor te tesne črnenulice, ki se je vanje iztekal pomesečinjeni prostor glavnega trga /17/

8. Večina primerov sodi v to skupino - en, -it, /kakšno je kaj/.

večinoma so to pridevniki z najbolj splošnim obrazilom na -en.

TEMEN : - ta k, ki ni svetel, jasen

Podoba: 1. velike, temne oči /106/

2. padajoči valovi temne Krke, ki so jo pokrivalo široke sence črnih dreves. /41/

3. temna, brezoblična množica /126/

Pomen besede teman je splošen. V 1. in 3. primeru imamo dvočlenski epitet. V 3. primeru je zanimiv drug pridevnik - brezoblična v zvezi s temna. Tako teman, črna da ni več jasen, ne razločiš več ljudi. Vidno dožemanje. Statika.

padajoči valovi temne Krke, ki so jo pokrivale široke
sence črnih dreves /41/
~~~~~

Za Jarca tipična dvočlenska ekspresionistična zastranitev. V tem primeru imamo še dvojnost notraj tega. Pomen besede teman je tu splošen, gre torej za podobo. Stavek pa je zanimiv zaradi nadaljevanja - spet imamo za Jarca značilno ekspliciranje lastnosti - ponovno istih lastnosti, samo malo bolj razširjeno, osvetljeno z drugega konca. S tem literarno učinkuje. Krka je temna. To poudari še s tem - vzrok - zaradi širokih senc črnih dreves. Vsem je kolikor moč poudarjen teman, črn pomen.

Manj lastnosti temnega je v naslednjem primeru, ko imamo pridevnik - temačen, tak, ki ni temen, se pa že bliža temu.

Pôdoba

temačna polja in gozdovi /54/

Metafora: Epiteton temen /teman/ je tu rabljen v pomenu žalosten, nevesel, grenak, strašljiv, brez cilja. Lastnosti zunanjega sveta se prenesejo v sfero duševnega doživljanja. Čutno in umsko dojemanje. Statika.

temna pesem /130/- žalostna pesem, počasnega ritma, nevesele vsebine.

Prek dežele gre temna pesem o snežni zimi, jaz pa kličem pesem, ki je sladka in lepa kot neskončnost. /130/

Ekspresionistična zastranitev, dvočlenska eksplikacija lastnosti. Primera na koncu. Primerjava dveh pesmi: temne pesmi /žalostne, strašljive/ in "sladke in lepa". V prvem delu stavka imamo še poudarjeno temnost pesmi s kontrastom barve snega - snežne zime.

Isti pomen - teman kot žalosten, nevesel, strašljiv, grenak, imata tudi naslednja dva primera. Obe metafori sta splošna vsakdanja izraza. Metaforičnost se zaradi pogoste rabe sploh ne vidi več.

neko ~~globoko~~ in temno spoznanje /132 /
vedno temnejša nezadovoljnost /99/

s tem se lastnost pridevnika stopnjuje,
raste.

Zanimivi metafori , splošno rabljeni sta:

temna preteklost /72 / = nečista preteklost

temne roke /72 / - roke niso v resnici temne, temnopolte
ali temne zaradi sence, marveč črne,
temne, "umazane" od "nečistih" računov,
od moralno nepravilnih dejanj. Umsko
dojemanje. Statika.

- neprimerne vsote denarja, ki so ga mogli prejeti samo iz
temnih rok /72/

Grbavca Kamina, ki je že od nekdaj veljal za človeka
temne preteklosti /72/

Obe metafori imata isti pomen / torej ne temen kot žalosten,
strašljiv. brezciljen, nerazveseljiv, črnosluten kot v prej-
šnjih primerih/, pomen - nečista preteklost, nečiste roke
zaradi nečistih poslov, zaradi prepovedanih, nedovoljenih in
nemoralnih, zločinskih dejanj.

temni izkušnjavec /20/

Tu je metafora tudi samostalnik -
izkušnjavec - je poimenovanje za
vraga, satana, ki nas izkuša. Vrag
je črne barve, teman, v našem primeru
pa je ta lastnost izražena, kar učin-
kuje opazno.

Jarčeva posebna metafora, statična,
ustvarjena po vizualnem dojemanju.

MRAČEN

Podoba: mračna veža /95/

mračna soba /162/

mračne globine /113/

Metafore: Prenesen pomen besede "mračen" je : ~~mračen~~ žalosten,
turoben, nerazveseljiv , polmrtev. /Podobno kot teman./

Splošne: ta mračni svet /45 /

mračna domišljija /66/

mračni polsen /74 /

Posebne: Abstraktni izrazi, statični; povezani s samostalnikom,
ki je sam na sebi tudi statičen, miren:

mračni intermezzo /83/

mračna razklanost /90/

mračna vrtoglavost /91/

mračna prežavost potuhnjenega življenja /7/

- sami abstraktni samostalniki, statična forma.

In še mračni prijatelj se je vzradostil ob tem otroško vdanem pogledu. /41/

neveseli prijatelj. Čutno dožemanje.

Danijel se je zamračen vračal.

metafora v povedkovem prilastku -
zamračen - obraz mu je bil tak, kot
da bi vil v mraku, z ostrimi potezami,
siv, potrta, nevesel. Vidno dožemanje.

NOČNI

Metafora, posebne Jarčeve:

nočne pesmi /42/

pesmi napisane v noči. Umsko dožemanje

nočni človek /70/

/Kamin/.../ je slutil, da se tudi v Bohoriču prebujajo

nočni človek/

človek podoben Kaminu, z negativnimi lastnostmi, s skrivnostnimi in čudnimi dejanji, temnimi in škodljivimi, ki se najlaže opravljajo pod okriljem noči. Umsko dožemanje. Statika

A. primeri pridevnikov iz 8. skupine, izvedenih iz samostalnikov, ki predstavljajo neko otipljivo, realno, konkretno stvar, snov, material.

MASTEN

gospod mastnih lic /102/

splošna metafora, vizualna. /lica niso mastna od zunaj, temveč so zamaščena, debela/

-debel zaslužek. Debel, masten zaslužek, /102/

Podoben pomen : debel - masten, jakost izraza je v mastnem stopnjevana. Splošna metafora. Masten, debel v pomenu

velik, dober zaslužek, masten = bogat
/znak blagostanja/.

ŽELEZEN - iz železa

Podoba:

majhna železna peč /24/

železen obroč - obroč iz železa

→ kakor železen obroč ovijajo mesta, deželo in državo vsak
dan nove in nove odredbe, prepovedi in postave. /95/

V tem stavku ima pridevnik "železen"
še drugačen pomen, železen --> tak, ki
je trd, nepopustljiv, nezlomljiv, stalen.

Metafora, splošna

resničnost, ki je imela železno zakonitost /125/
gorje velikim posameznikom, ki so se hoteli izločiti
iz železne zakonitosti življenja. /126/

Življenje in resničnost imata "železno"
zakonitost - iste lastnosti kot železa-
trdnost, nespremenljivost, ustaljenost.
Čutno + umsko dožemanje, izrazita statika

STEKLEN - tak, ki je iz stekla

prenešen pomen - lastnosti stekla/hladen, prozoren, ki
se lahko razbije itd./ prenesemo na duševno sfero:

steklen pogled /107/ - prozoren, hladen; vidno dožemanje

KOŠČEN - tak, ki je iz kosti

prenešeno - tak, kot da je iz kosti, iz same kosti.

Grčar, temnolas, koščeni fant /84/- suh, poznajo se mu
vse kosti. Splošna metafora, vizualna.

JEKLEN - tak, ki je iz jekla

tak, ki je podoben jeklu, ima podobne lastnosti kot jeklo
/hlad, trdnost, sivomodro barvo, kovinskost/

Metafora:

Bohorič išče oči. Toda te oči so razigrane in jeklen sijaj
odseva iz njih. - Vizualno dožemanje. Statika.

KRISTALEN kristalen iz kristala

kot kristal /bleščeč, iskreč in prozoren

Metafora:

Posebne metafore:

Kristalna prosojnost /124/- že v samostalniku, je lastnost določena - prosojnost - prosojna.

V pridevniku kristalen, je zajet pomen prosojnosti, dodan pa "lesketajoč" in "bleščeč". Vizualna metafora, statična.

Pokrajina je blestela v kristalni sijajini /63/

- imamo kar 3 izraze, ki stopnjujejo en in isti pomen: blesteti, kristal, sijajina. Nabitost pomenov, drug drugega dopolnjujeta in stopnjujeta. Posebna metafora, statična, nastala po vizualnem dojemanju.

B. primeri pridevnikov 8. skupine, izvedenih iz samostalnikov, ki predstavljajo neko abstraktno, irealno stvar.

VIHAREN

Podoba:

viharne kotanje /67/

Metafore, splošne, čutne, pomen je izrazito dinamičen :

viharna duša /13/

groza viharne duše /28/

viharne dobe /16/

viharni ples /14/

Viharen - v prenesenem pomenu: razgiban, živahen, divji.

SAMOTEN

Podobe dejanskosti:

samotni brevedere /8/

ozek, samotni tok /8/

samoten klic /41/

GROTESKEN

groteskne vojaške vežbe /139/

Umsko dojemanje, kulturno. Statika.

VROČIČEN - tak, ki ima vročico

tak, ki je kot v vročici/razgrat, nezaveden, bloden/

Metaforeé /dinamičen pomen/

vročičen sen /50/

vročične sanje /21/

vročičen sen gorečnosti in neutešenja /22/

vročično vrenje /22/

vročično hrepenenje /10/

vročične poletne noči /149/

vročična strast sproščanja /62/

začel je hiteti, zdaj vročičen in truden, /.../ /63/

- metafora v povedkovem prilastku

MRZLIČEN - tak, ki ima mrzlico

prenesen pomen: tak, ki ima lastnosti kot pri mrzlici,

občutje je podobno kot pri stanju mrzlice

mrzlični sen /21/

neka mrzlična radost /41/

Kar brez povoda je začel spet ihteti, zdaj vročičen in truden, zdaj spet ~~mrzlično~~ veder. /63/

Metafora v povedkovem prilastku.

Učinkovit je kontrast "vročičen" in

"truden" : "mrzlično veder"

GROZNIČAV - tak, ki ima groznico

Preneseno : podobno stanje, kot pri groznici; drug

pomen je grozljiv.

grozničav začetek umiranja /96/

- tak, kot pri groznici

- grozljiv

OMOTIČEN - iz omotice /vrtoglavica/- tak, ki je omotičen, se mu

vrti v glavi, je nesiguren, negotov. V prenesenem pomenu -

- občutje, ki je podobno tistemu, ki nastopi ob omotici:

Posebne Jarčeve metafore:

ozračje omotičnih slutenj /12/

prešinjen z omotičnim nemirom /12/

prostorje omotične sanjskosti /90/

OPOJEN .- tak, ki te opaja, omami /učinek poživil - kava , vino, cigarete/

Prenešen pomen - opojenost, omamljenost povzročajo predmeti, ki običajno nimajo te zmožnosti.

neko neizrečeno opojno zvenenje /22/

POŠASTEN tak, ki je kot pošast

prenešen pomen: strašen, hud, neprijeten

pošastna tišina /62/

- posebna Jarčeva metafora, čutna, izrazi to statična.

MOČAN - tak, ki ima moč v sebi /v metaforah je moč v prenesenem pomenu./

Podoba:

močna kretnja /93/

Z nikomer od sošolcev se ne bi mogel pogovoriti o tem.

Močni so in hrupni, robati v besedah. /39/

Metafora, splošna M.

močna mesečina /145/

prenešen pomen: veliko je je, dobro sveti, ustvarja močno svetlobo. Čutno dožemanje. Statika.

močno vino/35/ poseben primer: močan po učinku

močna knjiga /74/

III.

I Z S A M O S T A L N I Š K I   P R I D E V N I K I

K O N Č N I   R E Z U L T A T I

Akupno število izsamostalniških pridevnikov   95 primerov

Statika	64	Dojemanje: vidno	28

Dinamika	31	notranje čutno	30

		umsko	35

Posebno	21

Splošno	74

S A M O S T A L N I Š K I   P R I L A S T E K

A. SAMOSTALNIŠKI PRILASTEK V N O M I N A T I V U

7 primerov

Večina metafor v prilastku je izraženih s pridevnikom, zelo redko pa v stoji v prilastku namesto pridevnika samostalnik,^{ki} natančneje določa pojem ali predmet, na katerega se veže.

N. pr.

slovesna   maša   zahvalnica /104/
              ↓   ↓
          jedro   determinant
/odnosnica/   /določilo/

Takšen besedni red: odnosnica + določilo imamo v vseh primerih, razen v enem, kjer gre za inverzijo:

podoba zlatolaske Nataše /21/
 .....
 / Župančič: breza dolgolaska/

V večini primerov je determinant občno ime.

mati zemlja /97/
 maša zahvalnica /104/
 dobričina Pjotr /148/
 Nataša zlatolaska /21/ ~~zlatolaska~~ Nataša
 hostnik - volkodlak /100/
 / z vezajem !/

Determinant pa lahko postane tudi lastno ime:

ptica Zlatoverka /100/
 / to je lastno ime ptice iz Trdinove bajke
 o Gluhi lozi; splošna oznaka lastnosti
 je postala ime.

Samostalniški prilastek v nominativu je v spolu, sklonu in številu ujemalen z odnosnico.

B. SAMOSTALNIŠKI PRILASTEK V GENITIVU

Je neujemalni prilastek, v spolu, sklonu in številu se ne ujema z
odnosnico, stoji za njo. Neujemalni samostalniški prilastek ima
obliko rodilnika:

vihar veselja

odnosnica   prilastek

Kako deluje? Transformiramo:

vihar veselja   veselje je kot vihar /izražen t.c./
                               veselje je vihar
                               - viharno veselje

Pot pelje torej od :

viharno veselje   →   vihar veselja
prilastek   prilastek

Premik intencijskega jedra.

Gramatični odnos med gramatično nadrejeno in gramatično podrejeno besedo je osebkov ali subjektni odnos.

Zvezo odnosnice in prilastkovega rodilnika lahko razvežemo v glagolsko dejanje, v katerem prilastek postane nosilec, subjekt glagolskega dejanja:

brezdomstvo srca   ~~srce~~ srce je brez doma
odnosnica   pril.   subj. povedek

Prilastek natančneje določa odnosnico. V vseh tukaj naštetih primerih gre za metaforičen prenos pomena, za slikovito prikazovanje, za abstraktno poimenovanje.

I. SPLOŠNE METAFORE, FRAZE, ZNANE IZ VSAKDANJEGA GOVORA

kolo življenja /130/ - transformacije:

Življenje teče naprej. - Vrteče
življenje

Življenje se vrti kot kolo.
t.c.

Življenje je kot kolo.

Življenje je kolo.

Kolo življenja.-- premik intencij,
skega jedra, ose-
bek postane
prilastek.

vihar veselja /161/

Veselje je burno, razgibano, divje
.....
kot vihar.

Veselje je kot vihar.

Veselje je vihar.

višurno veselje
.....

preskok: vihar veselja
.....

poezija življenja /15/

življenje je lepo, umirjeno kot poezija

življenje je kot poezija

življenje je poezija

življenje poezija

poezija življenja

val vstaje /138/

vstaja se dvigne nenadoma kot val

vstaja je kot val

vstaja ja val

val vstaje

ogenj življenja / 94/

življenje je žarače , burno, strastno
kot ogenj

življenje je kot ogenj

življenje je ogenj

življenje je ogenj

ogenj življenja

stena mraku 7 82/

mrak je neprodiren, visok, pred
nami stoji kot stena

mrak je kot stena

mrak je stena

stena mraku

teža sedanje draginje/88/

sedanja draginjan nas tlači, ubija,
pritiska/psihološko/kot teža

draginja težko vpliva

draginja je kot teža

teža sedanje draginje

krpa neba /122/ neba se vidi samo delček /kvadrat/ , kos
Krpica je tudi samo delček blaga /kvadrat/
nebo je kot krpa
nebo je v krpah
nebo v krpah
krpa neba

P r e d m e t n i   r o d i l n i k

Človek je kralj stvarstva + /97/

Človek kraljuje stvarstvu / objekt/

Človek vlada, usmerja stvarstvo.

Splošna metafora, umska skušnja.

II. POSEBNE, SAMOSVOJE JARČEVE METAFORE

Dve skupini   a/ groza domotožja   domotožje je grozno
Preko pridevnika / nič primere, nič predmeta B,
samo pridevnik /.
b/ mreža vej   - veje so kot mreža
Preko primere ali komparacije s predmetom B

a/ P r e k o   p r i d e v n i k a

brezdomstvo srca /100/   .- srce je brez doma, je brezdomsko
brezdomsko srce
brezdomstvo srca

razkošje brezskrbnosti /105/
brezskrbnost je razkošje
razkošna brezskrbnost
razkošje brezskrbnosti

groza domotožja /101/
domotožje je grozno
grozno domotožje
groza domotožja

samota somračja /21/

somračje je samotno
samotno somračje
samota somračja

brezčasje vesolja /145/

vesolje je brezčasno
brezčasje vesolja

bolečina večnosti /96/

večnost je boleča
večnost boli / duševna bolečina/
bolečina večnosti
boleča večnost

trohnoba skepticizma /139/

skepticizem je trohneč
skepticizem trohni
trohneči skepticizem
trohnoba skepticizma

krik prebujenega srca /21/

prebujeno srce je kričeče, vpijoče
prebujeno srce kriči
kričeče srce
krik prebujenega srca

smehljaj blaženstva /140/

blaženstvo je smehljajoče
blaženstvo se smehlja
smehljajoče blaženstvo

leta mladega kipenja / /

leta mlado kipijo
kipenje mladih let
preskok: mlado kipenje let
dvojni preskok: leta mladega kipenja

b/ P r e k o p r i m e r e v k o m p a r a c i j e
s p r e d m e t o m B

valovi čudne čustvene razigranosti /41/

valovi dnevnih dogodkov /157/

ne loči več valov noči od valov reke /67/

Kot valovi udarjajo duševna razpoloženja in zunanji življenjski dogodki v človeka. Pridejo od daleč, in nenadoma začno kot valovi butati vanj z vso močjo .

Zanimiv je primer : valovi noči - valovi reke, kjer imamo eksplicirano zvezo, pot, po kateri je Jarc prišel do take primerjave.

požar krvi /21/ . kri je razgreta kot ogenj, razbesnela, divja,
vroča in plamti kot požar

/ † barva: rdeča/

kri je kot požar

kri je požar

požar krvi premik intencijskega jedra

mreža vej / 134/`

veja so prepletene in ingledajo kot mreža

veje so kot mreža

mreža vej

stolp plamenov/141/

Izredno samosvoja Jarčeva ~~primera~~ tvorba:

plameni v obliki ozkega pramena, na majhnem mestu, a visoko v zrak, kot stolp.

Plameni so kot stolp.

Stolp plamenov.

mesečinsko morje / /

Mesečina je široko razlita povsod, razprostrta kot morje.

Mesečina je kot morje.

Mesečina je morje.

Morje mesečine.

to bi bila prava ~~mesečina~~ metafora, imamo pa le predstopnjo: mesečinsko morje.

kalejdoskop spominov/81/

- mnogoterost, živopisnost spominov. Spomin primerja, vzporeja z otroško igračo - tulcem s steklenim mozaikom; ko ga dvignemo pred oči, obrnemo proti svetlobi in vrtimo, se pred našimi očmi porajajo vedno novi in novi ornamenti, mozaiki. Taki so tudi spomini, drug za drugim se vrte, vedno novi so, lepi, živopisani.

spomini so kot kalejdoskop
spomini so kalejdoskop
kalejdoskop spominov

na šahovnici Evrope /146/

Enkratna Jarčeva tvorba. Evropa je v času vojne podobna šahovnici med igro./ dve strani - bela in črna vojska se bijeta med seboj.

šahovnica : Evropa

razdeljena na črna
in bela polja

razdeljena v države,
v bojna polja

borijo se šahovske
figurice /kralji,
kmetje/

borijo se kralji,
vojaki in kmetje

šahovska igra

vojna

Evropa je kot šahovnica
Evropa je šahovnica
šahovnica Evrope

perut pošastne usode

Pošastna usoda - huda, strašna, nad
nami je razprostrta in nas objema kot
s perutni. Transformirajmo:

pošastna usoda je kot perut
pošastna usoda je perut
perut pošastne usode

gozd miselnih svetov

Svet misli je tako velik in zapleten,
kot gozd, tako hlobok, da vanj lahko
globoko zablodimo.

miselni svetovi so kot gozd
miselni svetovi so gozd
gozd miselnih svetov

tvojih misli strupen sveder

strupen sveder misli

Misli so vstale v duši, v človeka
globoko, neusmiljeno in boleče kot
sveder.

misli so vrtale kot sveder
misli so kot sveder
misli so sveder
sveder misli

K O N Č N I   R E Z U L T A T I

P R I D E V N I Š K A   M E T A F O R A 379

Distribucija pridevniških metafor je naslednja

A. P R I D E V N I Š K I   P R I L A S T E K 352

1. PRIDEVNIK	197	a/ čutno	126	vidno	97
				sluh	10
				tip	12
				okus	7
				vonj	
		b/ notranje čutenje			
		umsko vrednotenje			71
2. IZGLAGOLSKI PRIDEVNIK	60	deležnik na -č			34
		deležnik na -l			5
		deležnik na -n			19
		deležnik na -t			2
3. IZSAMOSTALNIŠKI PRIDEVNIK	95				

B. S A M O A T A L N I Š K I   P R I L A S T E K 27

				v nominativu	7
				v genitivu	20
	1.	2.	3.	skupaj	
statika	132	41	64		237
dinamika	65	20	31		116
splošno	178	39	74		291
posebno	19	21	21		61
vizualno	113	20	28		161
slišno	19	9			28
umsko	24	21	35		80
čutno	18	25	30		73

M E T A F O R A   V   S A M O S T A L N I K U

I D E N T I F I K A C I J A

I D E N T I F I K A C I J A   A L I   P R I E N A Č E N J E

58 primerov

Identifikacija ali prienačenje je naslednja stopnja na poti do metafore. Nastane iz primere ali komparacije , ko ta izgubi posamezne elemente :

Primera s t.c.   Prijatelj je velik kot gora.

"   brez t.c.   Prijatelj je kot gora.

Identifikacija

      brez "kot"   Prijatelj je gora.

      brez " je"   Prijatelj - gora.

Formula: Primera

A	je	/t.c.7	kot	B

Identifikacija

A	je	B

V primeri imamo dva predmeta, ki ju primerjamo, in sta povezana med seboj z isto lastnostjo / t.c. / in še s sredstvom primerjave - primerjalnim veznikom "ko", "kot", "kakor".

V identifikaciji pa imamo še vedno dva predmeta, odpadel pa je primerjalni veznik / ko, kot, kakor / in seveda tudi t.c.

Identifikacija - glavni konstitutivni element je besedica "je", izraz prienačenja, identificiranja.. Enačimo lahko dva ali več predmetov, torej poimenujemo enega z drugim, ampak samo tiste, ki imajo neke skupne lastnosti, enakosti ali podobnosti /eno ali več/. Tu je možna velika mera subjektivnosti, veliko različnih možnosti. Imamo splošne, vsakdanje identifikacije, kjer sploh ne čutimo več prenesenega pomena, veliko pa jih je , ki so tvorjene popolnoma svobodno, subjektivno, posebno, enkratno.

Oglejmo si proces krčenja primere še enkrat:

Samostalniška primera	primerjava dveh samostalnikov preko
a.pridevnika	b.glagola

On je velik kot gora.

On krade kot sraka.

On je kot gora.

On je kot sraka.

Identifikacija:

On je gora.

On je sraka.

Že v skrajšani primeri t.c. ni več viden, ne vemo več, ali gre za primerjavo preko pridevnika ali glagola, lastnost lahko poljubno izbiramo. Isto velja za identifikacijo.

On je sraka.

zato ker krade

kriči itd., poljubno.

V identifikaciji pa imamo eno omejitev, en zadržek - lahko enačimo, identificiramo le dvoje podobnih predmetov, ne pa tudi dvoje stanj, dejanj.

On je gora.

Bilo je lepo kot v nebesih.

- tega ne moremo identificirati

ampak lahko izrazimo drugače:

Bilo je nebeško lepo.

Bilo je nebeško.

Moji prijatelji je gora.
A je² B

N₁ cop N₁
osebek pov. določilo

B je podoba /gora je podoba /: moj prijatelj v resnici ni gora,
ni tisti hrib tam zadoj, to samo pove razmerje enega do drugega
/ po tem lahko ugotovimo, da sta oba predmeta velika, torej da
je lastnost prijatelja velik. /.

Na zunaj se A in B , torej prijatelj in gora zdita dva realna predmeta, telesno resničnobivajoča predmeta, vidna, otipljiva, konkretna. V resnici pa je tak samo prvi predmet A, B pa je samo njegova podoba, ne obstaja v resnici, je abstraktna, je samo fikcija za označitev predmeta A .

S tem, da pretiravamo v razmerju, "dvignemo" podobo, podoba vpliva nazaj na predmet A.

Imamo dva tipa identifikacij; delimo ju po tipu veznega člana.

1. to je

2. to ni

1. analogični paralelizem /to je / A je B

2. antitetična identifikacija /to ni/ A ni B

Slovanska antiteza: ali je A? Ni A, je B

Identifikacije splet lahko razdelimo glede na kategorijo živega in neživega. Tako dobimo štiri različne vrese identifikacij, katerih skupna značilnost je ta, da se vse povezujejo med seboj le po pomenih /analognih ali antitetičnih - slednjih je manj, torej po medsebojni podobnosti ali kontrastu/. Pri tem ni važno, ali je med njimi sploh kakšna resnična medsebojna odvisnost. Ravno to omogoča pesniku, da približa tudi predvsem različne predmete in pojave in da z njihovo spojitvijo realizira povsem nove pomene.

4 skupine identifikacij:	Živo	Živo	14
	Živo	neživo	13
	neživo	Živo	2
	neživo	neživo	26

Največ imamo poimenovanj znotraj neživega sveta; žive stvati pa primerjamo bodisi z živimi ali neživimi, razmerje med obema je približno enako.

Posebne, samosvoje Jarčeve identifikacije	36
Splošne, vsakdanje identifikacije	22

I. ž i v o : ž i v o

Enostavna, kratka identifikacija:

"Saj ne boste večno v tem mestecu. Tu ste zares ujetnik.
In vi, ste še teko mladi. " /133/

Splošna identifikacija, izrazito statična. Čutna + umska skušnja.

"Tam pa je Vrančič, vaš tovariš, ki so ga izključili iz šole. Ta je tič." /18/

Splošno izražanje, poimenovanje, razumska skušnja.

Zorec - sanjski vitez v borbi za neko zgodovinsko svobodo, ki pa je ne preneha nobena druga država tega sveta, marveč samo živa ljubezen. /146/

Skrčena identifikacija, brez besedice prienačevanja " je ", namesto tega imamo pomišljaj. Poimenovanje je nedejansko, izrazito abstraktno / to poudarja tudi pridevnik "sanjski"/. Zorec se bori - vitez.

Bori se v domišljiji, v sanjah - sanjski
Posebna Jarčeva identifikacija, razumska, kulturna.

Dinamika lovi ravnotežje s statiko
/sanjski vitez - abstrakcija/.

Pravi pesnik je božanski stvarnik in kozmični anarhist. /55/

Prva je splošna, druga posebna identifikacija. Razumska, kulturna, statična.

Videlo se je, da se je moral kar nekam premagati, ko je zaklical Bohoriču: - Ti si sanjač . /72/

Splošna identifikacija, razumska skušnja, po pomanu izrazito statična.

Povprečništvo vseh teh uradnikov s cesarskimi odlikovanji, ki so sužnji denarja in družinstva. /25/

Splošna, kolektivna identifikacija, kulturna, razumska + čutna. Pomen je izrazito statičen.

Vprašanje je, če sledeči dve identifikaciji sploh spadat sem, ali pa gre morda tu že v čisto obliko osamosvojenе metafore v samostalniku. Vendar predmet B le ni čisto osamosvojen, kajti v stavku nastopata oba predmeta, A in B. Gre torej za pravo identifikacijo in ne samostalniško metaforo, čeprav je predmet B od A formalno zelo oddaljen / v drugem stavku/.

Bila je neka ožja zbližanost med dijaki in profesorji. Kakor da so se zdaj - kot še nikoli prej - našli vsi na isti ravni in kakor da so se nenadoma videli in razumeli: da je treba skupno delati, da ohraniš tisti svet, ki živi v mislih lepih velikih posameznikov. Bil~~o~~^o je, kot da so se - pregnanci na ozkem samotnem otoku - stisnili skupaj, zavedajoč se, da jih je prevzel brezmejen strah pred neko silo življenja, ki je do sedaj še niso poznali./8/

Posebna identifikacija, razumska skušnja. Pomen je izrazito statičen, omejenost dogajanja.

/oni/Gredo čez glavni trg, ki je ves v temi. Lahno prši. Vsi molče. Pogrebci, ki jih vodi Kamin. /85/

Posebna Jarčeva identifikacija. Višna slika. Imamo zastranitve, lastnosti so eksplicirane dodatno: "vsi molče" /kot pri pogrebu/, hodijo v vrsti, počasi, v temi /tu je skupni element? noč obarva ljudi v črno - kot pogrebci/ Vidno čutenje: po barvi, obliki; duševno, umsko zaznavanje. Statika.

/.../ sem razsut človek. Nikoli ne bom zaživel po svoje. Od tod ~~moje~~ sovražstvo do ljudi. In do življenja. Zaznamovanec sem. /65/

Splošna, realna označitev. V naslednji identifikaciji še stopnjuje:

"Poglejta me: zaznamenovan sem na telesu in duši. Gobavec, ki se ga vsakdo izogiblje. " /119/

Zaznamenovan sem na telesu in duši -
to gradi podobo, ki jo potem izrazi
z besedo gobavec. Gobavec je zaznamovan
na telesu. Izraz "na telesu in duši"
pa je izraz iz svetega pisma. To je
podoba, kolektivna podoba - gobavec.
Ta podoba ni vizualna, temveč skušenjska,
v naši zavesti.
Istočasno je podoba tudi razširjena
in s tem poudarjena: gobavec, ki se
ga vsakdo izogiblje. Razširitev je
tavnološka, zadostovala bi že sama
beseda gobavec, že samo s tem bi bilo
izražena lastnost, da se ga vsakdo
izogiblje /v našem primeru pa je ravno
ta razširitev t.c. obeh predmetov,
oseba X je gobavcu podobna prav po tej
lastnosti, zato mora biti izražena.
Posebna identifikacija, razumska skušnja
Statika.

- v pesniku ujetniku prividov in izmišljotin je odkril
Jermana. /164/

-pesnik je obdan od prividov in izmišljotin
krog in krog, ven ne more, zdi se,
kot da je ujet. Posebna identifikacija,
čutna, z izrazito statičnim pomenom.

Vojaki - ranjenci. Oklevajoče drsajo, oprti ob paliče,
roke jim počivajo v težkih obvezah, glave imajo čez in
čez povite. Bog ve, kje so njih matere, njih žene in
dekleta, iz katerega naroda so izšli. Zdaj pa so samo
plahi, nebogljeni otroci, ki gledajo bolešno mirno in
vdano v svet. /109/

Ta identifikacija ranjenih vojakov z
nebogljenimi otroci je zanimiva:

Imamo t.c. - plahi, nebogljeni - to je skupna lastnost ranjenih vojakov in otrok. Druga lastnost obeh je "ki gledajo bolešno mirno in vdano v svet". Identifikacija je zanimiva tudi zaradi neke posebnosti - je dvojna:

-Zdaj pa so- samo plahi in nebogljeni otroci.

-Zdaj pa so samo plahi in nebogljeni otroci, ki gledajo bolešno mirno in vdano v svet.

Identifikacija je posebna, realna, temelji na naši skušnji+ zunanjemu videzu.

V

Vsaka stvar ima svoj namen , ne po trajni volji, temveč po človeški, kajti človek je kralj stvarstva. /97/

nekaj glavnega, vladajočega. Splošna identifikacija, skušnja naše zavesti. Statika.

Vrančič, Vehovec, Kovačič, odličnjaki so, pa nimajo toliko nege in brige kot ti! Te ni sram ! Taki zgledi pa so bili Danijelu nadvse zoprni. In nekoč je svoji materi objestno odgovoril: "Kaj mi mar vsi ti Vehovci in Kovačiči. To so množica, drhal, sužnji, stroji, jaz pa ... jaz sem edinstven. 7107

Imamo tri različne identifikacije, nanizane druga za drugo, nanašajo se vse tri na isti predmet A. Vse tri so splošne, nastale na razumski skušnji. Statika.

II. ž i v o : n e ž i v o

Enostavne identifikacije

Bohorič bo stopil v mračno sobo, prisedel k mizi in se
sklonil nad številke. Tu bo drobec v pesku milijonov./162/

Kolektivno izražanje : človek - drobec
v množici, kot zrno v pesku milijonov.
Realno razmerje, samo na abstraktni
ravni. Formalna zanimivost je futur
"bo" namesto "je". Splošna identifi-
kacija, kulturna, temelji na razumski
skušnji.

Iz te zgoščenosti puhti mrak. Hiše so mrak, ulice so
mrak , ljudje so mrak.

v tem stavku imamo kar tri identi-
fikacije drugo za drugo, predmet A
je v vseh treh primerih isti. Prva
dva primera spadata v 3. skupino
/neživo: neživo/, tu nas zanima samo
tretja identifikacija - ljudje so
mrak. /mračni, dolgočasni, nerazpolo-
ženi/ Samosvoja podoba, nastala na
vidnem vtisu. Močno učinkuje tudi
nabitost samostalnika "mrak", s tem
je poudarjeno občutje.

Sošolcev je ostalo komaj še deset. Med njimi je bil
edini še Zorec, šibak spomin na sanjsko lepo preteklost.
/140/

Podoba , splošno poimenovanje.
Opazno: odsotnost veznega člena "je".
Identifikacija temelji na razumski
skušnji. Statika.

"Ne vem, kaj je z vami vsemi," je Zorec modroval, "s
teboj, z Barbičem in z Jermanom. Lene vođe vsi skupaj!"

Splošna , kolektivna identi- /71/
fikacija. Enostavno poimenovanje,
~~vendar~~ Fraza.

Nikoli ni prej videl te ženske /Tanit/ in kakor je nenadno vstopila v njegovo življenje, tako mu je ostala podoba iz sanj in samo tako jo je gledal in jo je hotel videti./131

/Cankarjeva podoba - podoba iz sanj./
Splošna, a kulturna identifikacija,
vizualna + čutna. Statika.

Dve ravnini poznam: Na prvi si oganj iz osrčja zenlje.

Druga ravnina. Človek je okamnina./157/

Imamo dve identifikaciji druga za drugo, kažejo lastnosti človeka:
- živ, neminljiv /oganj iz osrčja zemlje

- stalen, trd /okamnina /

Veličastni podobi, nista vizualni, temveč razumski. Obe identifikaciji sta samosvoji, posebni, prva je dinamična, druga statična.

Misliš, da ne vem , kako si ves rahel in gibljiv, kako si ves čustvo? /26/

Posebna identifikacija. Rahel in gibljiv - to je nekakšen t.c., ali pa samo razširjanje pomena.

Razširjene identifikacije

Resnično , za vse čase veljavno dejstvo je samo nagon.
In vsak močan človek je nagonski, požar, ki sveti in upepeljuje. /89/

Samosvoja , posebna identifikacija, pred nami ustvarja sliko. Izrazita dinamika. Požar, ki sveti in upepeljuje - živi in pokončuje. Človek v nagonu gori, živi v vsej svoji polnosti, a ko ugasne, je mrtev tudi on, je le pepel, uničenje. Enkratna zveza.

Zdaj se vdajate trenutnim čustvenim dražljajem in vplivom, samo struna ste, ki jo vznemiri že vsak veter. /64/

Splošno poimenovanje, čutna skušnja.
Rahla dinamika. Imamo razširjanje
lastnosti /nekakšen t.c. v postpoziciji/
preko ki - ja : ki jo vznemiri že vsak
veter - skrajna občutljivost.

Živi ljudje okrog njega so se zanj spremenili v
težke nočne sence, ki se vlačijo zdihujoče in turobne
po neskončnih rovih, priklenjeni na verigo nepremagane
preteklosti.

Stavek je izredno nabit z metaforični-
mi pomeni /težka senca, sence se vla-
čijo vzdihujoče in turobne, neskončni
rovi - ulice/.

Izločimo iz tega le identifikacijo: živi ljudje

Živi ljudje okrog njega so se zanj spremenili v težke
nočne sence, ki se vlačijo zdihujoče in turobne po
neskončnih rovih, priklenjeni na verigo nepremagane pre-
teklosti.

Kolektivna, splošna podoba: Kaj se
vlači kot senca. Kot senca si. Fo-
sebnost pa je, da Jarc to stanje
razširja, izrazi skupno lastnost -
sence in ljudje se vlačijo po temnem,
nič dobrega obetajočem življenju. Pred
nami je ustvarjena slika.

Zanimiva je obrazložitev poimenovanja " vrtačka " , čemu je Pavel
Zorec, oseba iz romana dobil tak vzdevek. Če bi Jarc to napisal
brez obrazložitve, mogoče ne bi razumeli, zato je natančno ekspli-
ciral:

Takšnih misli ga je našel na klopici pod kostanji njegov
sošolec Pavel Zorec, droben, živahen dijak, ki so mu
tovariši vzdali priimek "vrtavka". Kadar se je navdušil,
ga nisi mogel prekiniti, tako so mu vrele besede iz ust...
/337

Živahen - že to nakazuje lastnost,
a Jarc je še natančneje , v celem
stavku obrazložil vzdevek. Posebna id.
Dinamika.

Podoba je splošna, kolektivna /kdor se rad neprestano vrti, je nemiren, dobi vzdevek "vrtavka". V našem primeru pa ne gre za živost, nemirnost, neustavljivost v gibanju celega telesa, ampak za iste lastnosti v govorjenju, v "obračanju jezika".

Prejšnji stavek res še ni identifikacija, je pa nekakšno dopolnilo k naslednjemu primeru, pravi identifikaciji:

Beži, beži, Zorec, ti si res vrtavka. /34/

III. n e ž i v o : n e ž i v o

Enostavne identifikacije

Zanimiv primer je identifikacija, bolje rečeno tri zapovrstne identifikacije - vse se nanašajo na en predmet A.

Ali človek se boji kaosa in zato je dal ime vsaki stvari;
ti si junak, ti si podlež, ti si čuvar, ti brezdomec...
Imena so tolažba, so mejniki, svetilniki v strašni noči.

/86/

Imena so tolažba,
so mejniki,
svetilniki v strašni noči.

Imamo razširjanje, stopnjevanje,
vsako poimenovanje je na višj^{ih} stopnj^{ih}.
Zadnj^{ih} je določeno še z adverbialnim
določilom časa oz. kraja. Posebna
Jarčeva identifikacija, temelječa na
umskem dojemanju /3. je kulturna/
Izrazita statika v pomenih.

Oblikovno opazen je primer, kjer imamo v enem in istem stavku tri identifikacije drugo za drugo, a so vse enake, z istim samostalnikom, z istim pomenom, le predmet A, na katerega se nanašajo je vsakokrat drug:

Včasih so bile noči prekratke. Desetletja - morda stoletja so se prevalila že od takrat. Vsaka beseda - ples, smeh - ples, kretnja - ples. In dekleta so žarela. Vsak prostor je dramil spomine: Silvestrovi večeri v čitalnici, plesne vaje ... /84/

Vsaka beseda - ples,
smeh ples,
kretnja - ples.
Posebna identifikacija. Dinamika.

Iz te zgoščenosti puhti mrak. Hiše so mrak, ulice so mrak, ljudje so mrak. /81/

Vsaka beseda - ples,
smeh ples,
kretnja- ples.

Hiše so mrak,
ulice so mrak,
ljudje so mrak.

Svetla razpoloženja -

Temna razpoloženja

S tolikokratnim poimenovanjem ene in iste stvari poudari občutje. V prvem primeru ni izraza prienačenja - "je", namesto tega imamo pomišljaj.

Položili so roke na miznico, da^o so prsti tvorili sklenjeno verigo. /78/

Je kolektivna podoba, vsem umljiva, znana iz vsakdanjega govora. Sklenjen prsti izgledajo kot veriga - člen ob členu, roka ob roki, člen se drži člena, roka roke. Prsti so tvorili sklenjeno verigo. Prsti so združeni in izgledajo kot veriga.

Vidno dojemanje, izrazito statični pomen,

Po njihovi razdelitvi so usodni mejniki življenja: vstop v prvi razred ljudske šole, matura, univerza, vstop v službo, prvo napredovanje itd. Mislim, da takih ljudi ni več mnogo. Če pa so še, jim želim kar največ sreče v prestopanju takih mejnikov. /157/

Razumska skušnja. Splošna identifikacija. Statika.

Bohorič od prej, Bohorič od zdaj - dvoje svetov. Vmes: mejniki - doživetje smrti. /155/

Kolektivna, splošna identifikacija, ljudsko izražanje. Formalna zanimivost - členice enačenja ni, imamo pomišljaj. Statika. Razumska skušnja.

Kako si se mlad! Doživel boš še vse drugačne zavrnitve, ki te bodo vrgle ob tla. To so komaj sapice. /54/

- identifikacija sapice označuje samo lastnosti, šibkost teh zavrnitev, za razliko od močnejših /kot veter, ki te vrže ob tla.

Poletje? To je bil samo sen. /82/

Splošno, kolektivno. Razumska identifikacija. Statika.

Od jutra do večera sama šola. Ves svet je sama šola.

Samo svojega osebnega življenja ni več. /82/

Identifikacija, temelječa na razumu.
Splošna, statična.

Za moje dolenjsko srce je vsa ta lepota smrdeč kup gnoja./103/

Samosvoje izražanje, skozi nasprotnost
poudarja svojo lepoto / lepoto Dolenjske/
Razumska + čutna skušnja. Statika.

Niti razmišljati ni utegnil, in če bi ga bil kdo vprašal,
bi se mu samo smehljal, neumljivo in otroško, kakor da
je smehljanje najlepši človeški odmev v življenju.../116/

Imamo sinestezijo, kombiniran način
zaznavanja. Smehljanje - vidno dojemanje
, ne slišno / smehlja je brez glasu/.

Pri nasmehu in smehljanju ne proiz-
vajamo nobenih zvočnih učinkov, to je
le posebna lega obraznih mišic. Jarc
pa to samo vidno zaznavanje poveže,
identificira z odmevom, ki ima izra-
zito slišni vtis. Drava sinestezija.

Identifikacija je posebna, statična.

Ves svet mi je bil brez nje puščava in zlo, pa je ~~XX~~
prišel tuj človek in prekrižal najino pot. /120/

Splošna identifikacija, kulturna.
Čutna skušnja. Svet mu je bil pust,
kot puščava. Statika.

Pesem, da je moje življenje?

Kolektivna, splošna identifikacija,
kulturna, razumska skušnja. Statika.
Opazna je inverzija, zaradi vprašal-
nega stavka : B je A,?

Pesem je iluzija.

Splošna identifikacija, temelji na
čutnem dojemanju. Statika.

V samoti je vsak človeški glas melodija, vsak dekliški obraz ozarjen s skrivnostjo Julijine lepote. /8/

Kolektivno, splošno poimenovanje.

Kulturna identifikacija. Slišna skušnja; rahla dinamika, komaj opazna,

Spet imamo inverzijo predmetov A in B, podobo imamo pred realnim predmetom.

Imena Gogolj, Petapenko, Korolenko, Gorki, posebno pa Andrejev so bila zanj melodija. /12/

Splošna identifikacija, kulturna.

Čutna skušnja. Komaj opazna dinamika.

Vsak pojav je izsanjal v podobo. Vsaka podoba pa je bila neizpeta pesem. /40/

Posebna identifikacija, lirična, kulturna. Čutna + razumska skušnja.

Šumenje reke v globini se je zlivalo s srebrnim bleščanjem, da se je zdelo, ko da šumi mesečina te čudovite majske noči, v kateri je spet oživel brezčasje vesolja, pred katerim je vsa grozničava menjavost človeških dejanj neskončno neznatno igračkanje. /145/

Posebna, samosvoja Jarčeva identifikacija.

Predmeti so natančno določeni / s pridevniki /, niso goli. Celotna identifikacija je izredno abstraktna, neotipljiva, verbalna. Rahla dinamika.

Razširjena identifikacija

Pokazal je Bohoriču odlomke iz svojega zapisnika, kjer je zbiral citrate mislecev in pesnikov, primerjal z njimi zapiske svojega razvoja in se meril in se vzporejal z njimi. " Pa to so samo stopnje. To so samo kilometrski znamenja na moji poti v neskončnost. /73/

Zanimivo je, da nimamo enega samega predmeta A, ampak je le-ta razpršen na več delov, vse skupaj, celoten sklop dejanj šele tvori predmet A.

Predmet B je kulturna, civilizirana identifikacija, samosvoja Jarčeva. Razumska primerjava. Statika.

Zdaj pa, ko se ozira nazaj na pot svoje romajoče duše, ve, da so bila vsa postajališča vedno le obcestni kamni, ki je moral iti venomer mimo vseh naprej. /163/

Samosvoja odentifikacija, je originalna, nekaj posebnega. Cel stavek je poln tropov. Življenje, postanki v življenju, mirni časi - to je pot romajoče duše. Postajališča pa so bili le obcestni kamni - to metaforo razširi z eksplikacijo nekakšnega t.c. - mimo obcestnih kamnov, kakor tudi mimo važnih življenskih dogodkov moraš iti vedno še naprej. Izrazita statika /obcestni kamni/. Razumska skušnja.

Zaprašena harmonika v kotu je nagrobni spomenik nekemu življenju, ki je zdaj samo še sanjski spomin. /81/

Imamo primer dveh identifikacij v istem stavku, povezanih med seboj, ena izhaja iz druge:

1. zaprašena harmonika je nagrobni spomenik nekemu življenju
2. življenje, ki je zdaj samo še sanjski spomin

Druga identifikacija je splošna, prva pa je izredno samosvoja, enkratna, brez primere v slovenskem slovstvu.

Zaprašena harmonika v kotu je nagrobni spomenik nekemu življenju, ki je zdaj samo še sanjski spomin. -->

Življenje, ki je zdaj samo še sanjski spomin = ~~živ~~ mladost, ki je več ni.

Večela mladost /to pove izraz harmonika/. Zaprašena harmonika - od mladosti je minilo že veliko časa. Vizualna + razumska skušnja. Statika - nagrobni spomenik - kamen.

Soba je bila prava zakladnica stare šare. /77/

Splošna identifikacija, vizualna + skušenjska, statika.

Zakladnica - budi v nas asociacije na bogastvo nečesa, razkošje, raznovrstnost veliko količino nečesa. Poudarjen je kontrast: zakladnica - stara šara.

/zakladnica - nekaj dragocenega - stara šara - odpadni material/

Neki starec je zamrmral: "Zdaj bodo pobrali še otroke! Ne, recite kar hočete, ampak to je že mesarstvo. Ostudno je.

Prvi člen identifikacije je izredno^{126/} razčlenjen, ni predmet, ampak dogajanje A, izraženo v stavku: zdaj bodo pobrali še otroke. To je mesarstvo - - splošna metafora - zveza preko krvi in ubijanje - klanje na fronti. Vizualna + skušenjska identifikacija. Dinamika.

Griči, pobočja, polja in travniki pod Hmeljnikom /tod sva z Jermanom hodila - ta najina Provansa iz Daudetovih pisem. /. /159/

Samosvoja identifikacija, vizualna + razumska skušnja; kulturna identifikacija. Statika.

Identifikacija je opazna zaradi razpršenega predmeta A, A je sklop vsega: griči, pobočja, polja in travniki pod Hmeljnikom - vsa ta pokrajina je A.

To poimenuje s Provanso /pokrajino v Franciji/, a doda "najino" /Jermanovo in Bohoričevo/ Provanso - izrazita modalnost. Naše pokrajine Jarc ne identificira s pravo, francosko, ampak s quasi Provanso, nepravo, subjektivno. To še naprej razširi: "Provansa iz Daudetovih pisem" - Daudet, francoski

pisatelj, Pisma iz mojega mlina -
opisi francoske Provanse. To knjigo
sta Bohorič in Jerman verjetno brala
in zaradi vizualne podobnosti s Pro-
vanso tako poimenovala tudi dolensko
pokrajino pod Hmeljnikom.

Smrt Franca Jožefa I. /.../ Država se je zamajala.

.....
Zahreščali so temelji. Črno znamenje. Mejnik iz noči v
dan. /11/ /

Mejnik za smrt je Jarc že enkrat upo-
rabil v romanu / na str. 155/. Splošna-
kulturna identifikacija, temelječa na
razumskem dojemanju. Izrazita statika.

In ves svet bo ena sama blodnjava in en sam krik in nikdo
ga ne bo slišal. Milosti ne bo več. Naj pogine ta svet./121/

Imamo dve identifikaciji, izhajajoči
iz enega samega predmeta /svet/. Po-
sebni identifikaciji, vzeti iz real-
nega sveta. Statika.

IV. n e ž i v o : ž i v o

Vse te stvari /hiše, drevesa, vrtovi, kandelaber/ so
.....
tihe in nevsiljive spremljevalke njegove sreče. /22/

Splošna identifikacija, realna.

Država je vse, država je Bog. /97/

.....
Splošna, ljudska označitev - nekaj
najvišjega, neuklonljivega, nekaj
kar se mora brezpogojno ubogati.

I d e n t i f i k a c i j a   s l i k a

Slika - tako imenujemo identifikacije, ki niso gole, enostavne, ampak razširjene, izrazito razvejane, dostikrat kar preko celega odstavka. Kot celota nam ustvarjajo pred očmi vizualno sliko.

Bohorič je sedel na posekano deblo in se zazrl v daljavo.

- "Mesečinska sonata", ga je prešinil spomin na Beethovna in ves zamaknjen je vzkliknil: "Ali vidiš?" /145/

- "Moj Bog, čudovita je moja bela noč. Moja mesečinska sonata.../147/

/.../ uspavan po svoji mesečinski sonati te noči. /148/

Samosvoja podoba, vzeta iz kulturnega sveta.

Vizualna + slišna - sinestetično občutje.

Mesečinska sonata Ludwiga van Beethovna prenaša

na lastno občutje mesečne noči in to poimenu-

je: moja mesečinska sonata. V tej podobi imamo

viden prenos. Na strani 145 je Jarc že izrazil

Bohoričevo aluzijo na Beethovnovno skladbo in

primerjanje bele mesečne noči z njo. Če ne bi

imeli te prejšnje informacije, bi marsikdo

podobe ne razumel, ali vsaj ne v zvezi z Beethov-

nom.--- Opazno je še nekaj: Namreč - sonata je

glasbeni izraz, torej se nanaša na slišna ob-

čutja. Kje pa bomo našli oporo za to, v tekstu

gremo gledat nekaj stavkov nazaj in najdemo:

- Stala sta v soju tako močne mesečine, da se je pokrajina kar bleščala.

Na nasprotnem bregu je počivalo mesto s kapiteljsko cerkvijo,

belo in čisto, spokojno, ko da ga je pričarala pesem iz pravljice.

Šumenje reke v globini se je zlivalo s srebrnim bleščanjem, da se

je zdelo, kot da šumi mesečina te čudovite majske noči./.../ in nekaj

stavkov kasneje: "Mesečinska sonata", ga je prešinil spomin na

Beethovna in ves zamaknjen je vzkliknil: "Ali vidiš?" /145/

Sedaj imamo pred seboj popolno sliko, opis dajanskosti, vendar podan na izredno subjektiven, samosvoj način.

Mesečinska sonata - to ima dve čutni lastnosti: mesečino /svetlobo, bleščanje - torej vidni učinki/ in šumenje nečesa /nek glas, zvok - slišni učinki/ - mesečinska sonata torej vsebuje vidno in slišno kvaliteto. In res to v opisu tudi obstaja: imamo soj mesečine in vodo, šumenje reke Krke. Oboje je tako intenzivno, da Bohorič to občuti takole:

"Šumenje reke v globini se je zlivalo s srebrnim bleščanjem mesečine, da se je zdelo, ko da šumi mesečina te čudovite majske noči."

Dva realno nezdružljiva pojavi se združila v enega /to je povedano že z izrazom - "šumenje reke se je zlivalo z bleščanjem mesečine/.

Imamo torej kombinirano čutenje, sinestezijo. In prav ta sinestezija - kombinirano zaznavanje vidnega in slušnega - je pri Jarču izredno pogosta /n.pr. pri pridevniških metaforah/.

To kombinirano čutenje mu je vzbudilo ob pogledu na mesečino asociacijo na Beethovnovi sonato, kjer sta prav tako združena oba elementa - mesečina in glas. Vendar pa moramo vzeti kot možnost tudi to, da ima Beethovnova sonata pomen : sonata v mesečini oz. o mesečini.

Ves svet je kolodvorska čakalnica. Množice se tro in gneto. Zdaj, zdaj se bo zgodilo tisto, česar čakajo že štiri leta. Deset minut zamude... signalni ... reflektorji...še pet minut zamude...že omagujejo, se onesveščajo, ženi v naročju umre otrok, nekje je počilo iz samokresa...zmeđeni se prerivajo... že se sliši daljni ropot vedno bliže drvečega vlaka...zdaj , zdaj ...samo še trenutek... Štiri leta že čakajo tega trenutka... Ves svet je kolodvorska čakalnica. /158/

To je enkratna, samosvoja Jarčeva identifikacija, je vzeta iz kulturnega sveta. Celotna slika zavzema ves odstavek in je podoba konca vojne.

Množice se tro in gneto - to ni t.c. , to je samo eksplikacija lastnosti, samo razvijanje podobe, risanje z drugimi elementi. To je značilna Jarčeva dvočlenska ekspresionistična zastranitev. Vsak naslednji stavek gornjega odstavka pridaj-a pomen, nobeden ni odveč.

Celotna identifikacija je likovna slika /vidimo svet - čakalnice pred seboj /, nastala pa je na podlagi naše skušnje:

Na zunaj se nam A in B predmet, torej svet in čakalnica zdita dva realna predmeta, telesno resnično ~~daž~~ bivajoča predmeta, konkretna, vidna, otipljiva. V resnici pa je tak samo prvi člen, drugi je samo njegova slika, ne obstoja v resnici, je samo abstraktna fikcija za označitev predmeta A. Podoba nam rezloži svet z drugo konkretno predstavo, z določenimi kompletivnimi determinantami.

Čakalnica - točka v prostoru, v katerem se vse dogaja, uokvirja dogajanje; Ljudje v svetu niso kar tako, imajo nek cilj, namen, nekaj čakajo. Medtem se prerivajo /tro in gneto/. Sledi nekaj izrazov iz železničarskega jezika: deset minut zamude, signali, reflektorji - to ustvarja vzdušje kolodvora. Kolodvorska čakalnica ustvarja opis ljudi, ki se onesveščajo, prerivajo, čakajo na - . Čakalnica je polna. Že se sliši daljni ropot vedno bližje drvečega vlaka. Že štiri leta čakajo na ta trenutek. - Ta stavek pa nas postavi pred nekaj drugega. Brez tega bi si lahko predstavljali svet kot kolodvorsko čakalnico v katerem koli trenutku ali okoliščinah. Izraz "že štiri leta čakajo na ta trenutek" pa nam da vedeti - vzbudi v nas asociacijo na konec vojne po štirih letih. Vlak, ki drvi bližje in bližje, je podoba konca vojne. Na to je čakal ves svet. - Odstavek je zaključen z istim stavkom, s kakršnim je uveden: ves svet je kolodvorska čakalnica. Izrazita statika.

Vse mesto vihar. Ulice, prestrašene, da jih ne preplavi peneča se
človeška reka, pojo in kričé, butajo ob hiše, ki so odprle na ste-
žaj vsa okna in vrata, okrašena z zastavicami in pisanimi trakovi,
in tudi okna in vrata vpijejo. In od zidovin velikihtrobojnic, ki
se vijejo v vetru, se odbijajo in loviijo krikim nazaj v korakajoče
množice in z vseh križišč in cest in tesni lijejo vedno novi in novi
gosti dotoki ljudi brez konca in kraja, iz palač, iz hiš in vil,
iz šol in uradov, iz vojasnic in ujetniških taborišč, meščani in
meščanke, tujci in potniki, ujetniki ruski, srbski, italijanski,
vojaki, gospodje, delavci, klateži, brezdomci, ženske, otroci ... /160

Prej smo imeli podobo pričakovanja konca vojne,
dve strani naprej pa imamo že podobo veselja
ob koncu vojne. Identifikacija je samosvoja,
razmerje je hiperbolično. Le v prvem delu, v
prvem stavku imamo verbalno, jezikovno pred-
stavo, nato pa imamo že popolnoma realen opis
dejanskosti.

Identifikacija je opazna zaradi svoje skrčene
oblike - ni besedice enačenja "je", niti pomi-
šljaja, oba predmeta stojita drug ob drugem brez
kakršnegakoli formalnega znaka identifikacije.
Podoba konca vojne : vse mesto vihar. Vse živi,
pleše od veselja; mesto - ljudje in neživi pred-
meti: ulice, okna, vrata. Ulice pojo in kriče -
to ni mišljeno ljudje na ulicah / kar bi bilo
običajno /; dokaz za nekaj drugega : ulice so
preplašene /antropomorfizirano / in se boje, da
da jih ne preplavi peneča se človeška reka.
/ ljudje v gosti, premikajoči vrsti, široki in
drveči naprej / kot reka / , peneča reka vse
živi in kriči.

Hiše so odprle na stežaj okna in vrata, okra-
šena z zastavicami in tudi okna in vrata vpijejo.

- to pa ni antropomorfizirano, temveč gre za
splošen, prenesen pomen : ljudje na oknih in
vratih vpijejo. Dinamika. Vidna, slišna in čutna
skušnja. Nekaj stavkov nato še enkrat poime-

novanje veselja ob koncu vojne z viharjem:

Vsa noč gore ulice v viharju veselja. Konec vojne. /161/

Vizualna + slična + razumska skušnja. Izrazi-
ta dinamika - burnost dogajanja.

Na dvorišču se gneto goriški begunci, ki so pravkar pripotovali. Bedni ljudje s košarami, kovčki, zaboji, žene, splašeni, jokajo-
či otroci, onemogli moške. Veevprek prerivanje in vpitje. Ves iz
sebe prihiti po dvorišču gošpodar: "Kakšen nered! Kaj poreko vi-
soki gospodje, če ugledajo ta Babilon!" /106/

Splošna identifikacija, svetopisemska. Z opi-
som celotnega dogajanja je pred nami ustvarje-
na podoba starodavnega Babilona /nered, vrve-
nje ljudi/. Vizualna + razumska skušnja. Dina-
mika.

Glej, Danijel, nocoj je nebo brez zvezd. Kolikokrat opazujem tako
črno nebo. In kaj biva za to črno steno? Spet prav taka stena. Pa
za njo? Stena. In stena ... stena ... stena ... Toda na koncu vseh
teh zaslonov čisto v ozadju? In na koncu vseh koncev? Ali je nič?
Vesoljni nič? Kaj je to "nič"? /39/

Tipična ekspresionistična identifikacija. Iz-
razita statika po pomenu in tesnobnem občutju.
Posebna identifikacija, vizualna.

A N T I T E Z A

Antiteza nasprotje od identifikacije. Identifikacija je enačenje, potrditev enega predmeta z drugim predmetom po skupnih lastnostih. Pri antitezi pa imamo ravno nasprotje: zanikamo lastnosti enega predmeta z drugim. In kot imamo pri identifikaciji važno prvine "je", imamo pri antitezi najprej "ni", nato sledi potrditev z "je".

Zimsko jutro. Bohorič stoji na vrhu klanca, ki vodi od kapiteljske cerkve v mesto. To ni več resničnost, to je živ sen, te drobne bele hišice z baročnimi okraski, z ledenimi rožami na okencih, skrite med tihimi vrtovi, iskreče se v februarški snežini. /22/

Nemi in rezki so vsi ti dnevi. Pa saj niti dnevi niso: somračja, ki so se razlezla po hišah. /

Razširjena antiteza - ali slovanska antiteza ali slovanska primera

Našteje najprej več predmetov, ki imajo nekaj skupnega z onim, o katerem govorimo. Nato te predmete zanika in pokaže pravega:

Ali je A ?

Ni A, je

Umetnost ni uspavalno sredstvo za zajetne meščane, pa tudi ne bojno orožje množic. Umetnost je krik demonske radosti človeka, ki pleše skozi vse svetove. /74/

Kolektivne antiteze, vsakdanji izrazi, razen zadnjega poimenovanja, ki je čisto samosvoje.

Antiteza - greza oglato sturkturo. Antiteza ni zglaajena, mirno rastóča, ampak ima ~~ostre~~ robave, hitre premike, je ostre, odseka-
ne strukture.

Umetnost ni uspavalno sredstvo za zajetne meščane
pa tudi ne bojno orožje množic.

Umetnost je krik demonske radosti človeka, ki pleše
skozi vse svetove. /74/

V prvem in drugem zanikanju imamo podobo, ki zelo blizu dejanske-
mu poimenovanju, je vsakdanja podoba. A predmet /torej osebek/ je
tu dvakrat poimenova, dvakrat izražen, ker je antiteza v tem pri-
meru raztegnjena na dva stavka.

Zvrtinčil je val, ki ni bil več ne iz mržnje,
ne iz mesečinskega hrepenenja,
ampak iz divjega krika po telesu./63/

Opazno v tej antitezi je predvsem to, da je že prvi predmet A samostalniška metafora, z valom izražen na val občutkov in hrepenenj. V drugem delu podobe ne nastopa drugi predmet B, vala ne poimenujemo z drugim predmetom, ampak imamo slovansko antitezo samo navidezno, ne primerjamo predmetov, temveč samo različne lastnosti, različne oblike, različne vrste občutnega vala.

Zametke antiteze imamo tudi v naslednjih primerih:

Ali govorim resnico ali lažem? se je zasledil. Pesem, da je moje življenje? Natašo sem poklical. Kaj ni pesem samo klic? /48/

Pesem je klic.

Ovajal sem, poneverjal, kradel. Jutri ga ne uide več. Jutri me bodo prijeli. Kaj to? Ali se bojim ječe? Kaj nisem vse življenje jetnik? Nikoli nisem poznal mirne noči. Preganjan sem bil, če pa sem popival, sem iskal pozabe. /119/

Vse življenje sem jetnik/v gornjem primeru pa imamo to v vprašalnem stavku, je se v tem primeru spremeni v ne. Gre za retorično vprašanje. Namesto trditve imamo antitezo, samo formalno.

Kaj nisem vse življenje jetnik? To je splošni izraz, vsakodnevni način izražanja.

Jetnik - pomeni: biti zaprt, nesvoboden, zaradi kaznivih dejanj, jetnik v zgornjem primeru je rabljen v prenešenem pomenu: jetnik ječe : jetnik življenja.

In je vedel, da je lagal, ko se je reševal v miselnost, da bi porinil požar krvi. Ali je to požar krvi? Ali ni krik prebujenega srca, željnega lepote in radosti. /21/

"Pesem ni znamenje premoči nad človekom, ampak izraž ... izraz neke harmonije." /54/

Ljubosunje. Ni to bolezen? Ne. Dokaz je strašnega ognja iz večnosti. /120/

popolna, razvita antiteza:

A. Je A? Ni A. Je B.

Poleg tega je to tudi samostalniška metafora
- ogenj - ljubezen. Splošna antiteza.

IDENTIFIKACIJA

K O N C N I   R E Z U L T A T I

Skupno število identifikacij   58

Štiri skupine:	živo	živo	14
	živo	: neživo	13
	neživo	: živo	2
	ne živo	ne živo	26
			55

+ identifikacijske slike	3
	58

Posamezne kategorije:

živo   16

neživo   32

splošno   22

posebno   36

dinamika   13

statika   45

vizualno   18

slišno

čutno   19

razumsko   29

M E T A F O R A   V   S A M O S T A L N I K U

S A M O S T A L N I Š K A M E T A F O R A

/ali Osamosvojena metafora vsamostalniku/

Samostalniška metafora je najvišja stopnja postopnega osamosvajanja metafore od primere s tertium comparationisom in brez njega, preko identifikacije, do popolne osamosvojitve, ko prenesen pomen predmeta nastopa popolnoma samostojno, brez predmeta A. Za metaforo je značilen popolnoma dokončno realiziran pomenski prenos. Ta prenos pred nami ni več viden, je že opravljen. Nismo več ne tertium comparationisa, ne primerjalnega veznika, ne kopule, še celo primerjalnega predmeta ne, ostane nam samo še stvar s katero primerjamo, s svojim prenesenim pomenom - s stranskim pomenom, metaforičnim.

Naj še enkrat nakažem celoten proces razvoja:

primera s tc.	A je tc. kot B	Prijatelj je velik kot gora
primera brez tc.	A je kot B	Prijatelj je kot gora.
identifikacija	A je B	Prijatelj je gora.
metafora	B	Gora.

Taka metafora je zelo subjektivna, modalna. Ne gre za realne, konkretne predmete in pomene, ampak za nekaj popolnoma abstraktnega, neresničnega, nedejanskega. Subjektivnost igra zelo močno vlogo, bodisi pri nastanku metafore /pisatelj/, bodisi pri njenem razumevanju /bralec/. Pisatelj lahko najde zelo subjektivne poti za primerjavo dveh predmetov in bolj, ko je iznajdljiv, boljša, bolj umetniška je metafora.

Metafore so dveh vrst. Delimo jih po

1. pomenski podobnosti - dva izraza sta sinonima, pomena se na svoj način pokrivata. Pokrivata se lahko v isti sferi, ali pa tudi ne /prenos čutnih zaznav na duhovno doživljanje/.
2. porenskem dotiku - tc. je nepotreben kadar pride do porenskega dotika.

Samostalniška metafora je metafora - torej izrazito abstraktna /konkretni izraz dobi prenesen pomen v predmetu, ki ne eksistira v resnici, je irrealen/. Abstraktnost metafore je posledica jezikovnega postopka : z abstraktnim samostalnikom poimenovana lastnost predmeta je predmet konkretnega glagola. S tem je podana modalnost; vsaka metafora je že po svojem bistvu modalna struktura.

Vseh samostalniških metafor je v romanu 172. Samostalniška metafora - glavni sestavni del je samostalnik, / samostalnik je po pomenu statičen, torej so tudi samostalniške metafore statične že po sami formi.

V stavku ima saamostalnik več vlog; subjekt

objekt

povedkovo določilo N₁cop. N₁

Vse metafore v samostalniku razdelimo v nekaj skupin in to po njihovih zunanjih značilnostih:

1. samostalniška metafora, ki je povezana s samostalnikom v genitivu. V stavku ima vlogo samostalniškega prilastka.
2. Samostalniška metafora / prosta, nerazširjena/ - brez t.c
3. razširjena samostalniška metafora, s t.c.
- razširjena s pridevnikom , ki je obvezen, zveza ima svoj pomen. Lahko je razširjena tudi s stavkom.

V samostalniške metafore spadajo tudi obsežne metafore, velike metaforične slike: zajemajo cele odstavke ali daljše stavčne sklope, nabite z metaforičnimi pomeni.

V vsaki posamezni metafori moramo analizirati mnogo stvari - ugotoviti moramo:

1. Ž - N /samostalnik je živ ali neživ/
2. predmet - pojem /predmet stvarnega ali predmet duhovnega sveta/
3. posamezno - skupno ime
4. snovno - nesnovno ime
5. sklanjatev, spol, sklon, število
6. besedotvorje -
  - a/ čisti samostalnik
  - izglagolski samostalnik
  - izpridevniški samostalnik
  - izsamostaniški samostalnik
  - b/ izpeljanka
  - zloženka
  - sestavljena
  - sklop
7. splošna - posebna metafora
8. statična - dinamična metafora
9. čutno - doživljajsko
- vizualna, slišna, tipna, itd. - razumska skušnja
10. kulturno - svetopisemsko - ljudsko
11. besedni red
12. prenos iz zunanjega sveta na notranji duševni svet

Primer: Nekam mrzlo je pogledala zdravnika, bila je neverjetno prisebna, ali to je bila samo krinka. /148/

Neživ, predmet, posamezno ime, nesnovno.

I. sklanjatev, 4. sklon ednine, ženski spol.

V stavku ima vlogo pov. določila /ni predmet, kaže le na lastnosti, na vsebino tega predmeta/.

Besedotvorno: izglagolski pridevnik; iz "kriti" izpeljanka

Splošna metafora. Po pomenu je statična.

Vizualno dožemanje. Kulturna metafora.

1. SAMOSTALNIŠKA METAFORA , POVEZANA
S SAMOSTALNIKOM V GENITIVU
/ podredni samostalniški prilastek /

Nekatere izmed teh sem ilustrativno že obravnavala v poglavju o metafori v pridevniku / prilastku/ - točneje v razdelku o samostalniških prilastkih. Ker pa obnavljam v pričujočem poglavju samostalniško metaforo kot tako, mislim, da je prav, da tu ponovno obdelam samostalniški prilastek v genitivu. Res le - ta še ni najskrajnejša stopnja samostalniške metafore, ker še ni popolnoma osvojena, ima še izražene vezi s predmeti realno obstoječega sveta; del pa je že prenesen v drugo, višjo sfero, nosi s seboj metaforične pomene. Ta samostalniška metafora je v neposredni, odvisni zvezi z drugim samostalnikom, ki je v genitivni obliki. Ta je posesivni rodilnik, vsebinski rodilnik ali izvorni rodilnik.

Vse primere /skupaj jih je 40 / delimo na dve veliki skupini glede na to, ali je metafora splošna ali posebna, ali gre za predmet ali pojem, ali je ta živ ali neživ.

Vseh	40	splošne	18	predmeti	32	živo	
		posebne	22	pojmi	8	neživo	40

Z Dunaja se širi val vstaje. /138/

Neživo predmet, posamezno, nesnovno ime, m.sp., III. sklanjatev, nominativ, ednine. Dinamična metafora, splošna, čutna - vizualna skušnja.

Val - neubranljivo približevanje nečesa /zveza z vodo/, ki preplavi - zajame vse.

Besedni red P + S - aktualna členitev. Stilno nevtralna.

Človek je okamnina. Valovi dnevnih dogodkov ga brusijo in stružijo noč in dan in v čim gladkejšo obliko ga stružijo, tem zadovoljnejši bodo ljudje z njim. /157/

N predmet, posamezno, nesnovno ime, m.sp., III., nom. pl. Dinamika. Vizualna skušnja. Metafora je povezana s predhodno metaforo - človek je okamnina - kamen v vodi /življenje/ -valovi življenja ga brusijo.

Metafore z izrazitim dinamičnim pomenom so naslednje :

Vso noč gore ulice v viharju veselja. Konec vojne. /161/

Vihar - neživ , predmet, posamezno, nesnovno ime, m.sp. III. lok. sg. Splošna metafora, čutne skušnje, izredna dinamika. Dinamika je še stopnjevana z glagolsko metaforo /ulice gore/ in z "veselje". Šele v naslednjem stavku imamo razložen vzrok dinamike, viharja - konec vojne. Vihar - pomeni nas vodijo do nečesa burnega, razgibanega do skrajnosti.

Mislil sem, da moj duh lahko zmagovito posega v mogočno kolo življenja. /150/

N, predmet, posamezno, nesnovno ime, sr.spol, IV. 4.skl.edn.

Kolo - pred nami je Jarc ustvarjal sliko življenje in kolo inata skupno točko v vrtenju, neprestanem spreminjanju, teku dogodkov. Kulturna metafora, dinamična.

Ogenj življenja. /

Veliko bolj statična pa je metafora:

Nad požarom plešejo spomini poslednji pripev romanju duše v onkraj. /101/

N, pojem, posamezno , nesnovno ime, sr.spol IV. dativ sg. Romanje duše - metafora za pomen umiranja - religiozna metafora: duša se odtrga od telesa in potuje v onostranstvo/to je eksplicirano - "v onkraj"/. Duša roma - romanje - samostalnik je izglagolski, je čisti glagolnik - kot tak lovi ravnotežje med statiko in dinamiko, vendar je Jarc v našem primeru dinamiko zavrl s povezavo glagolnika romanje z abstraktnim samostalnikom "duša". Pomen je tako statičen: romanje - umirjenost, počasnost, tavanje, utrujajoča hoja po dolgi dolgi poti.

Pridih liričnosti, sentimentalnosti pa nosijo te metafore:

V dnevnik si je napravil opazko: "Sistem je smrt življenja. Miselna doslednost ubija poezijo. Meni pa je samo do poezije življenja." /15/

Poezija življenja - življenje je lepo, lahko kot poezija, kot v pesmi. Lirična, mehka metafora, občutena, vzeta iz kulturnega sveta.

Zanimiva je figura:

Sistem je smrt življenja.

Miselna doslednost, ubija poezijo.

Meni pa je samo, do poezije življenja.

Je "enačba": vstavimo druge besede za isti pomen:

Sistem $\mathfrak{X}$ = miselna doslednost

smrt - ubijati

Sistem je smrt življenja. Siste

Sistem je smrt poezije.

Meni pa je samo do poezije življenja.

/oboje združeno v enem

Izredno opazna struktura, jezikovno dogajanje v romanu naredi razvidno.

Našel sem dekle, ki se me je usmili. Marija mi je bila poslana v prvo in edino pomlad mojega življenja. /120/

Splošna metafora, že prehaja v frazo pomlad + mladost življenja. Pomlad ~~naxnekaix~~ asociacija na nekaj lepega, novega, optimističnega, srečni čas, lep, poln upov, sonca in rož.

Statika. Doživljajska skušnja.

Narodno veče SHS v Švici. Cesarjev manifest. Prepozno. Dogodki se prehitevajo z blazno brzino. Vrenje in kipenje kot pred štirimi leti. Ali je to nova pomlad Evrope? /159/

Naj si na tem mestu dovolim kratek skok vstran. Opozoriti moram na važno značilnost ekspresionizma - na kratkost, jedrnatost in odsekanost v stavkih. /Prvi trije stavki/ Miran Jarc je v romanu Novo mesto ustvaril dve popolnoma različni ravnini, ki se prepletata - kronikalno poročanje o stvareh, golo, suhoparno, v kratkih

stavkih, in pa dogajanje in razmišljanje glavni osebi sami, z njo in ob njej. V zgornjem primeru je prav to razvidno č najprej gola, suhoparna poročila o dogodkih, nepopolno poročanje, ki danes že zahteva poznavanje zgodovine, v Jarčevih časih pa je zadostovalo že to, kar je tu povedal, ker je bilo aktualno, v takratnih časih v ljudeh prisotno. Tem poročilom pa sledi meditacije glavnega junaka - komentar. "Dogodki se prehitujejo z blazno brzino." - to izpričuje tudi slog prvih treh stavkov.

"Ali je to nova pomlad Evrope?"

Splošna metafora. Pomlad - nekaj novega, upanja polnega po zimi hudem / po vojni/.

Če se je že ponižni oficial predramil in zdvomil nad pravičnostjo človeškega reda, tedaj je dih brezredja in brezumja že blizu. /95/

- dih - nekaj rahlega. Leksikaliziran pomen =
dih + prihašek = rahlo znamenje prisotnosti, bližine česa. Dih bre-zredja in brezumja - bližina revolucije, prevrata, upora. Kontrast : dih -
_brezredje / revolucija / = nežnost : dinamičnost.

Sprejmi, sprejmi, je klicalo in prosilo, sprejmi, Nataša, iz mene najglobjega ta dar najtišje ure ljubezni.

In že jo je videl iz sebe povečano, kako je sprejela ta dar in ga shranila v sebi kot najdražji spomin...

Drugo jutro ji je odposlal zvezek teh nočnih pesmi. /42/

Jarc najprej uporablja samostalniško metaforo "dar najtišje ure ljubezni", - nato jo uporabi še enkrat, skrajšano, v tretjem stavku pa jo že popolnoma osvobodi prenesenega pomena in jo razloži : zvezek pesmi . Dar najtišje ure ljubezni - pesmi, ki so nastajale v nočeh, iz ljubezni in so darovane le svojemu dekletu.

Posebna Jarčeva metafora, vzeta iz realnega sveta.

Skozi okence je videl krpo neba in vršiče kostanja na dvorišču./122/
krpa neba- krpa- del delček nečesa velikega,
širpkega / primerjava neba z blagom/.
Splošna metafora, vizualna skušnja. Statika.

/.../ z mahom poraščena klopca, odkoder se vidi skozi mrežo vej,
oživljenih s ptičjim ščebetom, na blestečo Krko, šumečo ob skritem
jezu v globeli... /134/

- mreža - tanke niti prepletene po kvadratih.
Veje so kot mreža - tanke, križem prepletene kot
mreža, ustvarjajo nam asociacije nanjo. Splošna
metafora, kulturna, nastala na podlagi vizual-
nega dožemanja.

V mraku posiveli pas Krke ovija kot prežeča kača polotok, vzbočen
v grmado hiš, iznad katerih se dviga visok gotski zvonik. /31/

-pas Krka ne v smislu : predel, cona, gre za
prenešen, pravi metaforični pomen: Preko primer-
jave s pasom / vizualno/. Krka ima obliko pasu,
ozkega traku, velike dolžine.

Pas Krke: Krka je ozka in dolga / kot pas/

Krka ovija polotok /2, Značilnost pasu/

Pas Krke ovija kot prežeča kača otok-

- razširjenost s primerom, ozkost in

dolgost ter ovijanje je isto kot pri kači.

Vizualna skušnja. Splošna metafora, rahlo dinamična

Jarc je to splošno metaforo znal narediti opazno

s tem ko jo je razširil s primerom ali komparacijo.

Najbolj častna smrt je herojska. Oznanjajo jo tako: padel je na polju
slave /.../ 797/ polje - nekaj širokega

polje slave - na fronti, za dom in domovino, kdor
pade v vojski, je slaven. Splošna metafora, patetič-
na. Statika.

Kadar mi stopi duša na prag nekega čisto novega življenja, sem tak. /64/

- prag - nekaj na samem začetkunečesa, pred nečim,
kamor boš vsak hip vstopil. Splošna metafora,
kulturna, temelječa na razumskem dožemanju.

P o s e b n a   m e t a f o r a

22 primerov

Vsak najmanjši povod: smeh, grda opazka iz tolpe, ciničen ukaz rãditelja ga je ranil v najbolj skrito življenje njegove duševnosti, kjer je bila shranjena lepa dediščina njegove vzgoje. /98/

dediščina - premoženje dobljeno po umrlem -
- kar je prevzeto iz preteklosti /prenesen pomen/
Lepa dediščina njegove vzgoje - starši so ga
lepo vzgojili - to je njegova dediščina /zveza s
sorodstvom ostane/

In, kaj, če se nekoč, ko bova že daleč, globoko v gozdu miselnih svetov, sama, čisto sama, kaj če se nekoč razodene, da sva si kar v bistvu nasprotni naturi - kaj tedaj? /15/

gozd - asociacija na nekaj gostega, polnega, obsežnega in neskončnega; biti globoko v gozdu miselnih svetov - z mislijo, s pogovori prodirati vedno globlje in globlje/kot v gozd - to je stična točka/ Svet misli je tako velik in zapleten, da vanj lahko zabrodiš globoko kot v gozd. Samosvoja metafora, enkratna.

Plošča se vrti, vrti. Kalejdoskop spominov. Nočni kalejdoskop. /81/

Enodelni stavek tipa N_1 N_2 .

Spomini so /kot/ kalejdoskop.

Kalejdoskop - otroška igrača: tulec s steklenim mozaikom, ki se ob obračanju spreminja v vedno nove ornamente. Mnogoterost, živopisnost, lepota, vrstiti se drug za drugim - to sop pomeni, ki jih v nas vzbudi beseda "kalejdoskop". Enkratna metafora, vzeta iz kulturnega sveta, nastala na podlagi vizualnega dojetja.

Slednjič pa je klic po prevratu, ki naj bi v trenutku razsekal s krvjo in sovraštvom zlepljeno kepo, davečega se človeštva /.../ /152/

Posebna, samosvoja metafora, izrazito statična po samem pomenu besede kepa /nekaj trdega, zbitega, stisnjenega/. Sovraštvo in kri - stisnjeno v kepo, to davi človeštvo: sovraštvo in jeza

na vojno, na morije tiči v grlu kot kepa in davi človeštvo, ker ne more na dan - vsi morajo molčati.

Kaj ti veš zame. Hrepenim po miru, brez telesnosti, ti pa mladi lovec, misliš, da sanjam o rdečih nočeh. O, kako sovražim krik krvi. L734/

Dvojna metafora. Pasaža vzeta iz pesmi v prozi "dvogovor na stari vazi", ki je vključena v sam roman. - Tu je jezikovno dogajanje potencirano: imamo veliko metafor /ostale bom obravnavala na ustreznem mestu, sem spada le zadnja- krik krvi/.

Krik je besedotvorno izglagolski samostalnišnik /iz "kričati" - dinamika glagola je zatrta s samostalnišnikom krik, ki je tudi po pomenu, ne samo po formi, strahovito statičen, vse zastane. Akustični učinek. Krik krvi - samosvoja Jarčeva metafora za krik ob najvišjem ljubezenskem doživetju. Kri je tudi samostalniška metafora - ljubezen. To opravičuje metaforo "rdeče noči" - -noči ljubezni, rdeče od ognja ljubezni, vroče krvi.

Cerkveni koncert v kapitolju. Vsi so se zatekli, da bi pozabili, da bi potopili svojo žalost pod kupolo zvokov, ki je visoko usločena varuško zbrala brezdomce v prostoru motične sanjskosti. /90/

kupola zvokov - zvoki v obliki kupole /zvoki v cerkveni kupoli - oblikovali so se po njej/ Vizualno dožemanje. Kulturna metafora samosvoja, enkratna Jarčeva tvorba, po pomenu izrazito statična.

Po njihovi razdelitvi so usodni mejniki življenja: vstop v prvi razred ljudske šole, matura, univerza, vstop v službo, prvo napredovanje itd. Mislim, da takih ljudi ni več mnogo. Če pa so, jim želim kar največ sreče pri prestopanju takih mejnikov. /157/

mejniki - iz-samostalniški glagol - meja Primer je nekje na sredi med splošno in posebno metaforo: mejniki življenja je splošna metafora, že neučinkovita, Jarč pa jo je naredil opazno

s tem, ko jo je v naslednjem stavku osamosvojil, skoraj konkretiziral: prestopati mejnike. Vizualna skušnja - mejnik - kamen, visok, trden, znamenje, ki označuje mejo nečesa, nekaj novega. Ti pomeni so zajeti v zgornjo metaforo. Metafora je statična že po samem pomenu, ki ga nosi s seboj samostalni mejnik - nekaj trdnega, nepremakljivega.

Toda nihče se ji ni ual približati. In v tem je uživala. Ne samo iz deklišтва, ne iz polnega ognja zrele žene. /45/

Dvojni premik - ogenj zrele žene = temperament
dvojna metafora - ogenj = temperament
temeperament zrele žene /rdečnost rože/
temeperamentna žena /rdeča roža/

- premik intencijskega jedra
temepramentna žena - določilni odnos
temeperament zrele žene - subjektni odnos

/.../ vse: mračna prežavost potuhnjenega življenja, ki se je nad njim sklonila ogromna perut pošastne usode: take so vse te jesenske noči v prvem letu velike vojne. /7/

Pošastno usodo konfrontira s perutjo.

Pošastna usoda je kakor perut - perut /pošastne usode/. Perut - asociacija na ptice, kokoši. Usoda zajema ljudi, jih objema kot kokoš piščance s perutjo. Posledice so: tema, /varnost zavetja tu ne nastopa!/, tema je izražena z "mračna prežavost" in z "jesenske noči".

Pošastna usoda - ptica - pošast.

Enkratna Jarčeva metafora, vizualna, statična.

In je vedel, da je lagal, ko se je reševal v miselnost, da bi pomerial požar krvi. /21/

Požar krvi   ~~ž~~ strast.

Požar krvi   kri je od strasti razgreta kot ogenj, razburkana, razžarjena, divja in planti kot požar.

Kri je razbesnela, razžarjena kot pozar.

Kri je kot požar.

Kri je požar.

Požar /krvi/. - Subjektni odnos.

Pomiriti požar krvi - pogasiti požar glagol ni metaforičen. Metafora je samosvoja, po svojem pomenu izredno dinamična. Ne gre za vizualno, temveč za notranje čutno doživetje.

Ko je beseda že ugašala, ko se je v mrtvem času že sušil življenjski sok krvavečega naroda, je odjeknila kot razodetje blagovest: svobodni hoste! /158/

Dvojna metafora, dvojni prenik:

življenjski sok krvavečega naroda

življenjski sok = kri

kri krvavečega naroda

krvaveči narod krvavi /gostobesednost, tautologija. Opazno!/

Življenjski sok, lahko je mišljeno tudi življenje samo, volja do bivanja. Konec tega /oz. konec krvi/ pomeni konec življenja, bivanja /izmučeno z "mrtvi čas", ko je beseda že "ugašala" - utihnila/. Krvaveči narod - v vojski je prelilo kri, veliko slovencev.

Trpel sem zaradi tebe, hučo sem trpel. Mučil si me. V noči me je bodel tvojih misli strupen sveder. /26/

Sveder - ostrina, vrtanje v globino.

Sveder misli - misli so vrtale v dušo, globoko v človeka, neusmiljeno kot sveder. Bolečina /duševna bolečina/ je izražena z "me je bodel", neprijetnost in škodljivost pa je izražena s "strupen". Imamo torej dvojno metaforo. Metafora je dinamična, kulturna, nastala na temelju čutnega doživetja. Je Jarčeva posebnost. Besedni red - inverzija odnosnice in določila.

Saj ne boš z mislijo razbil stene mraču, ki nas pregrinja, ki nam duši mlado življenje. /82/

Stena mraku - posebna Jarčeva metafora, statična, vizualna. Mrak - svena - plast nečesa trdnega in visokega, zakriva nekaj kar je zadržaj. V stavku je izražena tudi glagolska metafora "razbiti to steno, ki nas duši" - zadržaj je prostost, svoboda. Nekaj posebnega je izraz "pregrinjati", rabljen v zvezi s steno mraku: "stena mraku, ki nas pregrinja": pregrinjati > horizontalno, stena = vertikalno. Nesmisel.

Čez nebo se je razkrižala silna ognjena kača. Tresk z zateglim grmenjem od vseh strani obzorja, kot da se je razklala zemlja. Bohorič se je sklonil niže: zdaj, zdaj buhne iz bližine stolp plāmenov. /141/

Posebna metafora, statična - plameni so strnjeni v stolp. Vizualna skušnja. Stolp - nekaj visokega in ozkega - plameni se dvigujejo visoko v zrak /kot stolp/. Enkratna Jarčeva metafora.

Na šahovnici Evrope se majejo stari vladarji. /146/

Evropa v času vojne je podobna šahovnici med šahovsko igro šahovske figure: kralji, kmetje itd. : vladarji v Evropi, vojaki itd. Vizualna in razumska skušnja. Dinamična metafora - gibanje, ustvarjena je izredna slikovitost. Je kulturna metafora.

Tema ... tema ... tema. Spušča se vse niže, vse niže. Zdaj ni več ločil valov noči od valov reke. /67/

Val - nekaj kar valovi, se stalno giblje, prihaja v presledkih in nas prekrije: valovi noči : valovi reke - soočenje dveh valov pravih in valov v prenešenem pomenu besede. Tema ne prihaja enakomerno, ampak v sunkih - to je posebno občutje /Bohorič v blodnjah/ - izrazito ekspresivno.

Prej še tako mirni državljani, ki so se spoštljivo klanjali ukazom, odredbam in pravilnikom so zdaj pijani silnega presenečenja in so zlití v valovih večnih brezdomcev, ki slavijo svoj veliki dan. /161/

Valovi - nekaj neprestano gibajočega se, v enakovernih plasteh. Večni brezdomci so kot valovi, ko slavijo po cestah konec vojne. Metafora "valovi" je na strani 161 zelo razširjena in jo obravnavam podrobneje v metaforični sliki ali veliki metafori.

Sebe čuti samo v trenutkih, kadar se razklene veriga skupnega opoja. /100/

Veriga - asociacije na nekaj trdnega, nerazdružljivega. Veriga skupnega opoja - ljudje so povezani z opojem med seboj, trdno kot veriga, kot železo. Metafora ni vizualna, temveč temelji na razumskem dojemanju; je kulturna. Izrazita statika.

To je nemir iz žeje po večnosti. /117/

Žeja po večnosti - splošna metafora za hrepeneње, željo. Pomenska podobnost, sinonim. Gre za prenos iz čutnih zaznav na duhovno sfero.

Razprostira se žrelo vesoljne noči in popadale bodo zvezde in vdru-gič bodo pomrli mrtvi in nihče jih ne bo obudil več. Strašni jezdeci jezdijo od obzorja, vse bliže, vse bliže. Preplašena ljudstva že slišijo topot črnih konj iz žrela večnosti. /153/

Dve isti metafori /Žrelo/, le je enkrat imenovano žrelo vesoljne noči, enkrat pa žrelo večnosti /podoben pomen, negativen/.

Žrelo vesoljne noči

Žrelo večnosti

Žrelo - nekaj kar je odprto in grozljivo, preti da nas požre. Žrelo noči - na široko odprta, črna odprtina, štrajšljiva. Vizualna podobnost. Ekspresionistična metafora - izraža bivanjsko nesigurnost.

Vsa Rusija se je razprla v ogromno žrelo vulkana, je prebudil
s krvavim žarom v evropsko noč. Velikega carja ni bilo več. /129/

Imamo trojno metaforo - žrelo, vulkan, + žrelo
vulkana. Vulkan = revolucija - žrelo vulkana
- vulkan se je odprl /žrelo - usta, notranjsost
rdeča - krvava. Preti, da nas pogoltne./

Rdečnost - kri imamo eksplicirano s "krvavim
žarom" /kontrast z evropsko nočjo - svetloba
tema/ in "velikega carja ni bilo več" - umorili
so ga /kri, revolucija/.

Posebna Jarčeva metafora, dinamična in kultur-
na, nastala na podlagi vizualnega in umskega
dojemanja.

2. P R O S T A, N E R A Z S I R J E N A S A M O S T A L N I Š K A M E T A F O R A

Osamosvojena, nerazširjena samostalniška metafora je izredno številna, saj je imamo v romanu kar 82 primerov. Če pogledamo primere po posameznih kategorijah, ugotovimo to razporeditev:

živo	20	predmet	63	splošna metafora	50
neživo	62	pojem	19	posebna	" 32

a. z i v o

Samostalnik v metafori je živa oseba - 20 primerov. Od tega je splošnih metafor 8, posebnih 12.

Splošne metafore:

"Na, tu vidiš, Bohorič, kako zna ta človek zbirati čredo okoli sebe - ti in tvoji se vrtite okoli nekih sanjskih simbolov." /71/
Čreda večja skupina živali iste vrste
prenešeno: slabšalni pomen: neosveščena
človeška množica. Vizualna + razumska
skušnja.

Po travniku se je pripodila ruča kmečkih otročajev, za njimi pa dvanajstletni sin madžarskega častnika, ki je ves divji mahal z dolgo šibo in voil: "Bauernhunde!" /Kmetški psi/, /61/
psovka

Splošno poimenovanje, psovanje - kmečki otroci - poimenovanje s kmečkimi psi.

"To je poslal svoji Nataši," se je spomnil Jerman gospejinega pripevedovanja in niti ne ve, da je sprejela njegov dar z zasmehom.

Otrok. /47/

Kdo neki? Za vraga, pa menda ne mislite teh, ki smo jih videli danes v Št. Petru? Ali ste še otrok! /65/

Splošno, ljudsko poimenovanje: otrok - nedolžen, naiven, neumen, preprost.

In še je na druga slavlja in obnavljal ista doživetja. Pa je našel sopotnike, prav tako nemirne romarje kot je bil on sam. /117/

Romar - tak, ki neprestano hodi, roma na božjo pot - romar je religiozna metafora; kasneje splošno prenesena na popotnike, na ljudi, ki stalno tavajo okrog brez miru. V našem primeru je dodan še en pomen - ne gre le za romanje po svetu, konkretno gibanje, marveč tudi za prenos na duševna doživetja - bloditi v sebi, tavati v mislih, biti nemiren.

Naj govore poslej o meni kar hočejo, v enem sem višji od teh sodnikov - trpim. /120/

Sodnik - v prenesenem pomenu - tisti, ki obsojajo z besedami /moralno/. Splošna metafora, kulturna, nastala na podlagi razumskega dojemanja.

Smejem se ti, mladi fant iz zgodovinske povesti, ne grem za teboj, ti ostaneš suženj za vse žive dni. /147/

Suženj nesvoboden, omejen v gibanju

Suženj prenešen pomen: v metafori ne gre za zunanjo svobodo gibanja, za nadzorstvo nečesa zunanjega, kar te omejuje, ampak za prenos na duševno sfero - biti suženj svojih idej.

Kulturna metafora, doživljajska skušnja ↓ čutenje. Pomen je izrazito statičen /nesvobodnost v gibanju/.

Misel na doslednost ubija poezijo. Meni pa je samo do poezije življenja. Zdi se mi, da se v Barbiču skriva tak nevaren ubijalec. /15/

Ta samostalniška metafora je pogojena z glagolsko metaforo: misel na doslednost ubija poezijo = uničuje. Samostalniška metafora ubijalec = uničevalec poezije. Pomèni ubijalca: nevaren /to je eksplicirano z besedama "nevaren" in "skrivati se". Splošna metafora, doživljajska skušnja.

Takrat je vzcvetel ves svet pred menoj. Moj Bog, ali je bilo sploh res ali je samo sanjal večni ujetnik?

Ujetnik - omejena svoboda /zunanja, realna - v prenešenem pomenu, v metafori: duševna svoboda/. Statična metafora, razumska skušnja.

Posebne metafore:

Plesati v samoti svojega sveta božjastno divje kot derviš, biti čarovnik v peklu, biti samemu sebi ubijalec in hkrati stvarnik novega vesolja. /73/

Izredno zanimiv stavek s štirimi samostalniškimi metaforami. Tri so splošne - derviš, ubijalec, stvarnik. Posebna metafora je čarovnik v peklu - izredno subjektivna, vezne točke so neizražene. Skušnja razuma.

Derviš - razširjena z glagolsko primero: plesati božjastno divje kot derviš. /derviš: v muslimanskem okolju menih, fanatik./ Leksikaliziran pomen: plesati divje kot derviš. Jarc je dodal temu še določnejšo oznako: božjastno divje in s tem ustvaril večjo plaštičnost primere. Sama samostalniška metafora derviš je izrazito kulturna in dinamična. Nastala je iz vizualnega in razumskega dojetja.

Izrazito svetopisemska je naslednja metafora:

Ali je mogoče, da je res vsa čista, ali pa je morda babilonska?

O, da je edina, ki bi mogel verovati vanjo do konca dni! Ali je Eva ali Marija? /76/

Eva poleg tega, da je po bibliji prva ženska na svetu, nosi s seboj tudi tele leksikalizirane pomene: radovedna, zapeljiva ženska. V zgornji metafori imamo eksplicirane lastnosti Eve /"babilonska"/ - starinski izraz, luteranska

psovka za katoličane - nesramen , razuzdan.

Marija - ženska - svetnica.

Eksplikirana lastnost: "vsa čista" /moralno, duhovno/. Zanimivo poimenovanje zaradi zveze - to metaforo je Kamin /žarc / nadel ženski z imenom Marija Pirnat.

Izrazit je kontrast med Evo in Marijo, med njunima lastnostima - razuzdana - čista.

"in grbavci, " je dodal, pa ošinil s pogledom Kamina, ki je sédel z Bohoričem k zakotni mizi blizu peči. "Angela, nocoj ne bo nič z Grbo, prijatelja ima." /17/

Gre za poimenovanje, lastnost, značilnost da osebi tudi ime - grbast - Grba.

Duša se je upirala, ali telo se je sklanjalo k temnemu izkušnjavcu, ki je buditel strahotne svetove v mladem človeku. /20/

Skupna zveza: temni izkušnjavec = hudič.

/Zaradi tabujskega odnosa do hudiča, evfemični izraz./

Dvojna metafora:

1. hudič je poimenovan z metaforo temni izkušnjavec
2. Kamin je poimenovan s temnim izkušnjavcem /hudičem/

Duša : hudič -- čisto duhovno življenje :

: razvratnost, ženske, itd.

Kontrast, močno učinkuje. Metafora je ljudska, dinamična, vizualna.

Odslej so moji klasiki vozni red, reklamne notice, propaganda, propaganda, propaganda. /160/

Klasik /iz lat. classicus/

1. starogrški ali latinski pisatelj /prvotno označba za najboljše starogrške in latinske pisce, pozneje najboljše pisce posameznih narodov.
2. zgleden pisatelj, filozof, umetnik, ki je ustvaril nesmrtna dela.

Klasiki - prenos naprej: knjige, literarna dela
klasikov.

Metafora v Jarčevem primeru je pogojena s posebnim, subjektivno spremenjenim Vrezčevim pojmovanjem o klasikih: vozni red, reklamne notice, propaganda - to so odslej njegovi klasiki, najboljša literarna dela. Kulturna metafora, posebna.

Hrepenim po miru in breztelesnosti, ti pa, mladi lovec, misliš, da sanjam o rdečih nočeh. /134/

Stavek je iz pesmi v prozi "dvogovor plemiškega para na stari vazi", v kateri je nabito metafor. Mladi lovec - ne gre za lovca v pravem pomenu besede /lovca na živali/ temveč za lovca ljubezni, iskalca ljubezni. Doživljajska skušnjaja. Dinamika.

Počakaj, da prideš v oblast krute Nemesis, da boš krvavo zajokal in ne boš več mislil na impulze, ki ti jih vdahne majniški večer nad Krko. /130/

Nemesis boginja pravične usode, poravnava krivice in ne dopusti prevelike sreče. Kruta Nemesis Jarčeva oznaka. Izrazito kulturna metafora, zahteva poznavanje grške mitologije.

Hej, stari Pjotr, črnobradi, kaj nisi svetopisemski prerok, ki si se vrnil iz divjega pragozda /o, večna tajna Njega, ki so mu pokorni viharji in po čigar volji krožijo sonca! / ? /153/

Izrazito biblijska metafora. Vizualna podobnost - izražen je skupni element - "črnobradi".

"Kamin? kdo je to? "

"Satir od črnega vrana." /49/

Izrazito kulturna metafora, vzeta iz starogrške mitologije. Satir = nižje gozdno božanstvo, navadno upodobljeno s kozjimi nogami, repom in rogovi. So spremljevalci Bakha /boga vina in veselja/. Satiri so simboli pohotne, polživalske narave človeka, razuzdancev. Metafora Satir označuje torej pohotnega, surovega človeka.

Mislite res, da sem res suženj, ki za denar vohuni za razne ženske in možje? Ne. Ni res! Samo na videz se jim dajem teptati. /64/

Suženj - je omejen v svobodi, ni gospodar samega sebe, temveč je prepuščen na milost in nemilost drugim. Kulturna metafora, ki je prešla že v splošno rabo in nima več tolikšne moči. V gornjem stavku je ekspliciran tudi način ravnanja s sužnji, z nesvobodnimi ljudmi /v prenesenem pomenu/: teptanje.

Zanimiva je podoba desetega brata, ki se v Jarčevem romanu ponovi kar na sedmih različnih mestih in sicer 9 x . /strani 86, 116, 117, 118, 122 - 3x, 141 in 159/. Prav zaradi tega pogostnega ponavljanja je podoba zelo opazna in literarno učinkovita. Po tem sodeč je metafora deseti brat Jarcu zelo blizu, mu je zelo priljubljena, ustreza njegovemu pojmovanju izgubljenega človeka.

V tekstu se pojavlja na treh ločenih koncih, uporabljana pa je za različne osebe: za Kamina, za Bohoriča in za vojnega ubežnika, a vedno v istem pomenu.

Ta metafora je etnološka: po ljudskem verovanju je deseti brat deseti sin, ki mora z doma po svetu. /O tem govore tudi ljudske pravljice in pesmi /o desetnici/./ Ta mit izvira iz srednjega veka in ima temelje v pobiranju desetine /obvezni davki gospodarju - graščaku/ vsaka deseta stvar mora od hiše; to se je preneslo tudi na otroke - vsak deseti otrok mora od hiše, tava brez cilja, domov ne sme več, išče usmiljenja pri tujih ljudeh, se ustavlja v zakotnih krčmah in do smrti ostane brezdomec, brez ljubezni, brez svojcev, beden, žalosten, vržen v svet. - - V istem pomenu najdemo desetega brata tudi v Jarčevih metaforah:

Nekdo se je pritihotapil mimo ograje. Kamin se je zarznil in je z velikim pogledom ustavil neznanca v ogromnem crnem plašču, s klobukom do oči, ko je že hotel prestrašen odskočiti. Dva deseta brata. Drug drugega se bojita. /86/

Splošna, ljudska metafora, ljudsko poimenovanje.

/ Kamin/ Človek, ki je imel že daleč za seboj leta mladega kipenja, a se ni mogel in hotel uvrstiti v red zrelih ljudi, človek, ki je skrivaj iskal žarečih resnic, a se vendar ni dušil v sistemu modroslovnih zakonikov, človek, ki je klical po najvišjem in najčistejšem življenju, pa je brodil neznan in nikoli spoznan po zakotnih krčmah in gostiščih. Deseti brat. Usmiljenje in skrivnost je izzival. In zato je bil Bohoriču tako blizu. /116/

Za razliko od prejšnjega primera imamo tu razširitev lastnosti - usmiljenje in skrivnost je izzival, in "ki je dober", išče resnico in čisto življenje, pa je neznan, hodi po zakotnih krčmah in gostiščih.

Pa je našel sopotnike, prav tako nemirne romarje, kot je bil on sam, in za trenutek je mislil, da bo razodetje dveh trpečih duhov izspolnilo praznino v njegovem srcu - pa je ni. Bilo je šamo gledanje v zrcalu. In se je z drugom razšel. Spet jih je našel, brezdomce in desete brate, pa so se vsaksebi umikali, zavedajoč se, da si ne morejo dati življenja, tistega močnega, enotnega, v katerem ugasne-ta prostor in čas v večnost trajajočem utešenju. /117/

Mnoge lastnosti desetega brata so eksplicirane - nemirni romarji, trpeči duhovi, brezdomci.

"Pustiva to, pustiva to ... " je odvrnil deseti brat rezko in se spet skril za zagonetni izraz vsakdanjega, brezčutnega izraza. /118/

Deseti brat je tu ~~xxkxk~~ postal že prava, popolnoma osamosvojena metafora, brez zveze s predmetom A in brez izraženih skupnih lastnosti.

" Kaj praviš, Jerman? S Kaminom je umrl tudi v meni blodnji desetni. /122/

Desetni - etnološko, po ljudskem verovanju deseti sin, deseti brat, ki mora z doma po svetu. Brezdomec. -- Metafora desetega brata je s tem še bolj skrčena, statična. Imamo tudi prilastek, ki označuje desetega brata: blodnji, tak, ki bledi / po svetu/.

"Ta večni ,jaz' in ,jaz'! To potrebo čutiš samo ti, Danijel, samo ljudje tvoje vrste, subjektivisti. Vraga, saj živiš v svetu, dovolj dela te čaka v šentflorjanski dolini..."

- "Meni so vse šentflorjanske doline zoprne."

- "Deseti brat?" -

Deseti brat - trdo se je zarežala vanj ta beseda. Zarastla se mu je v podzavest, preprežla ga je vsega, in vendar se ji je uprl: "Nočem biti desetnik!" ~~141~~/

3 x deseti brat

Rekli mi bodo, da sem deseti brat brez cilja, brez pravega konca -
- se smehlja samemu sebi in se zdaj pa zdaj ozre v vrtečo se pokrajino gričev, dolinskih vasic, samotnih dreves, valovitih polj....
Kako lepa je ta zemlja! -- /159/

Nekaj posebnega je identifikacija neke osebe romana /Vrezca/ z Mefistom. Opazna je že zaradi pogostega ponavljanja /5x/ /34, 34, 37, 48, 48/

- "Hej, Bohorič, ali ni to Mefisto? Pa je pesnik. Ampak Vrezec, da si res pesnik, kar v glavo mi ne gre." /34/

- "Saj se srečamo še", se je Vrezec poslovil in pokroviteljsko segel tovarišema v roke, Bohoriča pa je ošinil z mrzlim pogledom.

- "Ali ni pravi Mefisto?" je spet prišel Zorec.

- "S pogledi kar otipava. O, Vrezcu ni mogoče biti kos!" /34/

Imamo identifikacijo Vrezca z Mefistom. To je Jarčeva posebna, samosvoja podoba.

Kulturna

Nedejanskost

Identifikacija ni v trdilnem, ampak v vprašalnem stavku / in to kar 2x/

Nato imamo še ekspresionistične zastranitve -

- "ga je ošinil z mrzlim pogledom" in "s pogledi kar otipava". To ni t.c. ampak razširjanje lastnosti.

Kot zanimivost lahko primerjamo še nadaljni razvoj te identifikacije, ki se razvije v pravo samostojno metaforo.

Zaskeli ga misel na črnega Mefista Vrezca. /37/

Imamo še vedno predmet A, vendar to ni več identifikacija /nimamo več predmeta oboje je isti stavčni člen/ Mefisto je kulturna metafora.

Mefisto /grško me = ne

phos = luč

philos = ljubeč

Mefisto = sovražnik luči = hudič/

V srednjeveških verovanjih hudič, eden izmed sedmerih peklenških poglavarjev. Literarno upodobljen /Goethe v Faustu / kot hudobni duh, ki ne veruje v idealne težnje človeka .

Figura - mefisto - človek z mefistovskim značajem.

V takšnem pomenu je rabljena tudi ta metafora v Novem mestu. Metafora kjer imamo Mefista z veliko začetnico se še stopnjuje, prenesen pomen je še bolj viden s tem ko imamo mefisto z malo.

Tedaj pa se je spomnil Andreja Vrezca, črnega mefista z zagonetnim nasmehom.
.....

Tone, kako sodiš o Vrezcu? Ali je res duševno tako močan kot se kaže?

Iz njega veje neka čudna sila. /48/
.....

mefisto - z malo

oznaka - črn /za hudiča, to je stalno /

Lastnosti razširjata tudi : "z zagonetnim nasmehom" in "iz njega veje neka čudna sila".

Bogim? vse te večere mi je brodil po domišljiji. V najtišjo zamaknjenost mojo so ne srepo gledale mefistofelske oči. /48/

- že v obliki pridevnika.

b. n e ž i v o

Samostalniških metafor, ki imajo za samostalnišnik neživ prednet, je veliko število: - kar 62.

SPLOŠNE METAFORE - 42

Samostalniške metafore iz tega razdelka razdelimo še v tri skupine po dojetanju, podobnosti med realnim in irealnim metaforičnim predmetom. Podobnost med obema je nastala na podlagi

1. vizualnega dojetanja	15
2. notranjega čutenja	10
3. sodelovanja razuma	16

1. METAFORE, NASTALE NA PODLAGI VIZUALNEGA DOJEMANJA, PODOBNOSTI
PO ZUNANJEM IZGLEDU

Zakaj govoriš, da so parki polni pričakovanj in nebeškega šelestenja?
Zakaj me vodiš tik brezdna? /134/

Brezdno - nekaj globokega, kamor lahko padeš.
/ prenesen pomen: moralno pasti/ - splošna metafora

Ne, kar z menoj boš šel. Pokažem ti svojo celico, svoje knjige in pogovorila se bova o marsičem. /23/

Celica - tesen, zaprt prostor /običajno jetniška/
Metafora: celica v pomenu Soba, sobica/ po velikosti, tesnosti in temačnosti, z majhnim oknom jo lahko primerjamo s celico. Vizualna podobnost. Splošna metafora, po pomenu je izrazito statična.

Da imajo visoki gospodje tudi grehe? To ni šlo, to ni smelo iti Strženu v glavo. Če bi mu kdaj prej kdorkoli pripovedoval take bajke, bi ga kratkomalo zapodil. /94/

Splošna metafora prenesen pomen: bajke = pravljice, neresnične zgodbe, laži.

"Ni tako hučo, Danijel," se je nasmehnil Jerman, "ti fantje so polni življenja, samo razmaha pogrešajo. To gneздо jih duši. /39/

Gnezdo: prostor, ki si ga napravi ptica za nesenje jajc in za valjenje; to je majhna, tesna košarica. Prenesen pomen - leksikalizirana metafora: / s slabšalnim pomenom/ - pravo gnezdo, malomeščansko gnezdo, podeželsko gnezdo itd. - majhen, odročen kraj. V našem primeru iz romana pa nimamo ob gnezdu nobenega prilastka, samostalniki učinkuje sam.

Gnezdo: asociacije na nekaj majhnega, tesnega, stisnjenega, omejenega na zunan in znotraj / telesno in duševno/

Vizualna + čutna podobnost, izrazita statika.

"Za najskrajnejše?" se je zgrozila mati. Danijel jo je dobro videl tisti trenutek: nekam mrzlo je pogledala zdravnika, bila je neverjetno prisebna, ali to je bila samo krinka. /148/

Krinka nekaj neresničnega, drugi, lažni videz, ki prekriva pravega. Krinka je neživa, mrtva, ledena - ta pomen je v stavku izražen /"mrzlo je pogledala"/. Vizualna metafora, kulturna.

Po nebesnem svodu so se pddili oblaki v fantastičnih krpah. /54/

Krpe - del nečesa/ blaga - prvotni pomen/, robovi niso ravni, ampak neenakomerni, oblike so različne, vsaka je drugačna /s tem v zvezi je prilastek "fantastične krpe"/. Vizualna metafora.

V bežnih opazkah dotikajo dogodkov in zgodb iz kulis znanih družin. /36/

Kulise zunanji videz je lep, mogočen, za kulisami je izgled drugačen - grd, stara šara. To prenesemo iz realnega sveta v abstrakcijo: splošna metafora: za kulisami - resnični videz, ki je skrit, vsem neviden, je grši. Vizualna metafora, kulturna.

Človek, je v njem delež zemlje, rastlin in živali, da bi jih čutil, bodi zvest čuvar luči, ki mu jo je prižgal Gospod. /164/

Luč - svetloba, nekaj svetlega, gorečega. Vizualna metafora luč = upanje v novo življenje /v religioznih tekstih je to pogosta metafora/, upanje je svetlo, goreče.

V samoti bo zagorela luč in vera v resnico te skrivnosti in njen plamen ne bo ugasnil nikoli. In ljudje se bodo čudili ognju in začeli verovati. /145/

Postopna ali stopničasta metafora . Imamo tri samostalniške metafore, ki v bistvu označujejo en in isti predmet /upanje--svetloba, goreče, plameneče, žareče/ - v treh različnih fazah:
Stopnjevani pomeni: luč
plamen
ogenj.

Enkratna struktura. Vizualna metafora. Religiozna.
Da sem nevaren človek, mislite? Sem, marsikomu . Tistim, ki so že v mreži pomagam zadržniti, da se zažude. A vi, Bohorič, se iztrgajte iz te mreže. /64/

Mreža - biti v mreži - biti ujet / konkretno biti v mreži, preneseno : irealno, nevidno biti nesvoboden v gibanju; duševna svoboda je ujeta.
"Iztrgajte se iz te mreže" - kot riba.

Vizualna metafora, kulturna, statična.

Kako si rekel, Jerman, da se bo nad Evropo zgrnila noč? Res je, vsi gremo v noč. Pa vendarle upam ! Kaj, saj bomo našli druge zarje. /123/

Imamo dve samostalniški metafori, ki si sledita v nekakšnem protivnem odnosu - sta izrazito kontrastni - noč : zarja. je tema : luč. Vizualna metafora, simbolična: noč je tema, nekaj mračnega neveselega, neprijetnega, hudi časi. Zarje = nekaj svetlega, veselega, upanje.

On ko je se Amerika napovedala Nemčiji vojno, se je zaključil obroč okrog centralnih držav. Vse je samo že čakalo konca. /129/

Obroč - vizualna metafora /države nanizane druga ob drugo, obkrožajo druge države /. Obroč - - nekaj zaokroženega, ujetega. Po pomenu je metafora statična - ujetost, omejenost gibanja.

/.../ zakaj izseval je fluid, ki ga občutiš ob starih stavbah, ki so jim viharne dobe vtisnile svoj pečat. /16/

Pečat - znamenje, neizbrisno; znamenje neke ustanove - prenešeno: znamenje česarkoli - v našem primeru znamenje starosti in vojnih časov. Kulturna metafora, splošna, vizualna, statična.

Zavedel sem se, da drvim v prepad. Tok dogodkov me je odvedel v vrtinec in vedno globlje se potapljam. /130/

Prepad nekaj globokega, strašnega, groznega. Drveti v prepad - v grozo, v nesrečo, v nekaj, od koder ni povratka, v neznano, skrivnostno. Globina prepada je sksplicirana - "globje". Potapljati se : prepad - kombinirano, nesmiselno: prepad - brez vode, potapljati se - nujen pogoj je voda. Čutna metafora.

Bohorič samo posluša. Kaj naj odvrne? Saj ni besede, ki bi prebrodila ta prepad. /160/

Prepad - globina med enim in drugim robom zemlje. Prenešeni pomen široka praznina v duševnem svetu, duševna razlika je med njima. Prepad je nepremostljiv - isti pomen obdrži metafora. Metafora v glagolu "prebroditi prepad " je nesmiselna /povezava z vodo/ - a opazna.

Vsa Rusija se je odprla v ogromno žrelo vulkana, ki se je prebudil s krvavim žarom v evropsko noč. /129/

Noč - nekaj temenga, žalostnega. Evropska noč = neosveščena Evropa, tava v temi in ne najde prave poti do svetlejšega življenja. Žar : noč kontrast , opaznost. Vizualna + razumska metafora.

Strašen val se je razlil po vsej Evropi. /129/

Strašen val ideje oktobrske revolucije in uporov. Val - voda - gre vsepovsod. Vizualna metafora, dinamična.

2. METAFORA , NASTANE NA PODLAGI NOTRANJEGA ČUTNEGA DOJEMANJA

Ljudi že ukloniš. Ali s prijaznostjo ali pa z bičem. /68/

Bič, na palico pritrjen jermen, namenjen bitju, bičanju. Prenesen pomen: bič = nasilje, pritisk, sila. /Tu gre za prenos iz zunanjega realnega dogajanja v plast duševnosti, irealno dogajanje.

Rusi smego imenovati vojno pravično, ker hočejo osvoboditi Slované izpod germanskega jarna. /36/

Jarem - pripomoček za vprego živine - nesvobodnost, ujetost, odvisnost od tistega, ki vodi, ki drži jarem. Germanski jarem nad Slovani - isti pomèni. Občutje ujetosti, nesvobodnega gibanja. Statika.

Morda ne bom več dolgo živel. Ali bodi kakorkoli, samo to želim, da bi bilo nekaj ljudi, ki ne bodo vrgli kamenja na moj spomin. /118/

Kamenje trdost, težkost, povzročča bolečine. Kamenje v prenešenem pomenu - trde, neprijazne besede, ki bolijo v dušo. Gre za prenos iz sveta realnosti v sfero duševnosti. Bolečina, čutno je vozlišče obeh predmetov.

Zvrtinčil ga je val, ki ni bil več ne iz mržnje, ne iz mesečinskega hrepenenja, ampak iz divjega krika po telesu. /63/

Val - sila; nenaden, zajame vse, vključi vasé. Val - prenos iz realnosti v duševnost: notranje počutje je nenadoma zajel neka sila in ga povlekla za seboj. Čutno. Dinamika.

Svetovni dogodki, ki so o njih poročali dnevniki z močnimi, široko razprtimi črkami, so se razgibali v silnih valovih. /152/

Valovi - gibanje - enakomerno v presledkih. Čutno. Zvečer pa je odvetnik Stein nasvetoval svoji ženi, da bi bilo morda vendarle umestno zrahljati vezi z nemškimi krogi. /1107/

Vezi - nekaj, kar povezuje predmete /n.pr. vrv/ Prenos na duševna občutja, v sfero duševnosti-

vezi so nevidne, neprave, v bistvu jih ni, mi čutimo le medsebojno trdno povezavo. Splošna metafora po pomenu izrazito statična.

Tok dogodkov me je odvedel v vrtinec in vedno globlje se potapljam. /130/

Vrtinec - nekaj burnega, divjega, silnega.

Vrtinec v prenesenem pomenu - duševno dogajanje je potegnjeno v nek tok.

Morda bi ga utešil le ples, zakaj ogenj, ki ga je razpaljal, je izzival plesne kretnje, divje in vrtoglave, kakor bi~~ž~~ morala biti divja godba, ki je dajala ritem viharnemu plesu. /14/

Ogenj - nekaj vročega žarečega, uničujočega; stalno gibanje. Splošna metafora - ogenj v telesu, v žilah = strast, sla, nemirnost, burnost notranjga dogajanja, duševnega dogajanja. Dinamika

Ko je nekoč opazoval nočni požar velike vasi, ki je zdramil vse mesto, je natihem samo želel, da bi se požarnim brambam ne posrečilo zajeziiti ognjenih valov, zakaj ob strahotnem divjanju požara je doživiljal prav posebno slast. Tako ničev se mu je tedaj pokazal ves človeški red, izoblikovan v hišo, gospodarskih poslopjih in vrtovih. To zavzetje in radostno začudenje nad pustošenjem prirodnih sil pa je izviralo iz utešenja njegove pekoče žeje po takem doživetju, ki bi ga vsega opijaniilo in zvrto~~glavilo~~.

Kadar ga je pograbil tak vihar, je čutil vse kar je le od daleč bilo misel - zoprno in tuje. /14/

Vihar - nekaj burnega, dinamičnega, neustavljivega, divjega. Prenos iz zunanjega sveta na sfero duševnosti: notranji vihar, vihar v duši, v človeku - tako divja, burna občutja, podobna viharju. V tem primeru imamo izražen t.c., v prvem odstavku je nakazano notranje duševno dogajanje, ki je odraz predhodnega zunanjega dogajanja, oboje je izrazito burno, napeto, dinamično. Dinamična metafora.

Skoni mrzlični sen se mu je rogal pošastno izmaličeni grbčev obraz. V žarečih krogih so se vrtele besede: pereat ars, vivat femina. V hrušč in trušč je krilila ženska noga... In v somrak je dahnila podoba zlatolaske Nataše... "Saj jo že davno iščem," se je zavedel sredi prečute noči. "Tajil sem jo samemu sebi, ker sem se bal tega viharja. /21/

Vihar - zunanji realni, preneseno: notranji, duševni - divja, nemirna duševna občutja, Samostalnik z izredno dinamičnim pomenom.

3. SAMOSTALNIŠKE METAFORE, NASTALE NA OSNOVI RAZUMSKEGA DOJEMANJA, SKUPNE LASTNOSTI SO RAZUMSKO ZAZNAVNE.

Ce bi mu kdo kdajkoli pripovedoval take bajke, bi ga kratkomalo zapodil. /94/

Izglagolski samostalnik - iz bajati - pripovedovati. Bajka

1. pripoved o poganskih bogovih in drugih bajeslovnih bitjih.
2. ljudska zgodba o nenavadnih dogodkih in pojavih
3. /vedno v množinski obliki / - neresnična pripoved, izmišljotina.

Zadnji pomen je zajet v metaforo gre za zgodbe neresnične vsebine, za laži.

Človek je tako majhen. Človek se oprime vsake bilke. /83/

Bilka - travica - asociacija na nekaj drobnega, tankega, nesigurnega. Splošna fraza: oprijeti se vsake bilke = vsakega najmanjšega upanja rešitev. ~~Zanimivost izmišljotina prajšnjih skavok~~

Izviti se je znal celo od vojakov, kjer so ga obdržali komaj nekaj mesecev, toliko da je pregledal ves cirkus. /99/

Cirkus - splošna metafora pomeni hrup, zmešnjavo zmedo /leksikalizirani pomeni/. S splošnim pomenom cirkus - potujoče zabavišče ima skupno:

dinamika, hrupnost, glasnost. Kulturna metafora.

"Ne, ne, " se je uprl, "čemu bi se znova začela neiskrena igra." /27/

Igra - nekaj umetnega, kar ni življenje, dogajanje ~~z znanstvenimi~~ z določenim koristnim ciljem, ampak dogajanje zaradi dogajanja. Igra ni resničnost - ta pomen je prisoten v zgornjem pomenu.

Ti možje so iz sebe živeli in silno so živeli, ti pa z njihovimi življenji hitiš polniti sebe, o kako puhla igra. /33/

Igra - tu je asociacija drugačna kot v prejšnjem primeru, tu gre le za tisti pomen igre, ki nas vodi do otroškega, zabavnega in pomeni preganjanje dolgega časa. Igra - neresnično dogajanje, v višji sferi.

Vsak korak, ki ga storiš mora biti utemeljen. /25/

Korak - gib z nogo v procesu hoje. To prenesemo na duševnost: vsak najmanjši gib naprej, vsaka misel, ideja, vsaka nova označitev - to je korak, napredek. Splošna metafora.

"Čital sem tvoje pesmi, " ga je presenetil kar brez ovinkov in užival, opazujoč učinek svojih besed, /53/

Brez ovinkov - v pomenu: naravnost, takoj, brez obotavljanja. Primerjava teh "poti" s cesto - ravno in brez ovinkov.

"Dejanje je vse. Dejanje to je revolucija. Svobodna misel - to je naše geslo Bohorič. /.../ Mi bomo zmagali, Slovani bodo pregnali Nemce in zavladali na jugu. /.../"

Bohorič ga je resno presekalo: "To so besede, Zorec, to je papir, ne življenje."

"Kaj? Rousseau, Marat, Byron - papir?" je Zorec poskočil.

"Ne, ne, ampak tvoje navdušenje je papirnat. /33/

Splošna metafora: papir = neživljensko, neresnično. Papir - kar je napisano na papirju = le teoretično, nepraktično. Ta metafora je razširjena v naslednjem stavku: "tvoje navdušenje je papirnat" - pomen nečesa trpkega, kratkotrajnega, uničljivega, bistveni pomen pa je neživljensko.

Past si mi nastavil. /143/

Izrazita fraza v pomenu - na nekaj me misliš
ujeti / vse prenešeno v sfero duševnosti/.

predmet, ki se nastavi na skrivaj z
namenom, da se vanjo ujame žival. Metafora,
vzeta iz lovskega sveta, je že splošna. Pre-
nos iz sveta dejanskosti v svet duševnosti -
"nastaviti past" - cilj: ujeti v mislih, s čim
presenetiti. Po pomenu je izrazita statika.

Ne smeli bi opajati, ko vedo, da bo prebujenje še strašnejše. /90/

Prebuditi - sprememba, prehod iz enega stanja
v drugo. Zunanja situacija: poslušanje kon-
certa v cerkvi, z njim ljudi opajajo v času
vojne omanljajo, zapeljujejo v neresničen
svet. Kontrast z realnim tedanjim vojnim svetom.
Prebujenje - prehod iz sanjskega, lepega sveta
v resničnost. Prebujenje: prehod v zavestno
stanje iz nezavestnega, podzavestnega. Prenos
iz sveta dejanskosti v sfero duševnosti.

On mu je vedno spregledal, če se mu je v šoli kaj ponesrečilo,
medtem ko mu je mati strogo nadzirala učne uspehe in neuspehe,
in kadar je zvedela za njegov poraz ob semestru, ga je po ostrem
oštevanju vedno ponižala z vzkliki... /9/

V stavku imamo kar 3x eksplicitiran en in isti pome-
nen, le da je ta ~~ix~~ enkrat

v glagolski metafori: v šoli se mu je ponesrečilo
v neobarvanem izrazu: učni neuspeh
v samostalniški metafori : poraz ob semestru

To je zanimiva struktura, igra pomenov. Poraz
- izguba borbe - prenos iz realnega sveta v
drug svet -duševni: šolski poraz - notranji po-
raz.

Žalosten je ušibal in iskal vzroka v samem sebi in misleč, da je
morda tej nemosti med njima krivo dejstvo, da sta premalo skupaj,
ga je vabil k sebi na stanovanje ali pa skušal v pogostih pogovorih
doseči, da bi bila oba na isti ravnini. /15/

Ravnina - enaka višina - prenešeno v svet du-
ševnosti: dva človeka sta na isti umski višini,

/.../ tam stažuje spoštovana meščanska gospa Angela, nekdanja Kettejeva sanja. /65/

Sanja ima izrazito nerealen pomen, nekaj podzavestnega.

Kettejeva sanja kulturna metafora /zaradi zveze s Kattejem, drugače je metafora sanja splošna/ - Kette je ~~yo~~ Angelu sanjal, mislil le nanjo podnevi in ponoči.

Njegovih mladih sanj se je dotaknila mrtvilna sila gole misli, ko še ni mogel doslej doživeti njenega rojstva iz najbolj pekočih življenjskih izkušenj. /26/

Mlade sanje niso sanje, ampak mladostna hrepenenja, mladostne želje /ki je sanjal o njih/ misli, upi, načrti. Važen pomen je nerealnost /kot sanje/ in neuresničljivost. Občutna, lirčna metafora.

In kdor je pri meni slabo zapisan ni zanj slabo spričevalo. /37/
Spričevalo - dokaz o nečem - isti pomen je v metafori.

Proč z opojem, ce moraš biti samo stroj. /91/

Stroj - asociacija na pomene: neutrudno, neprestano delati brez počitka. Metafora vzeta iz modernega sveta mehanizacije.

Narod se budi. Jaz bi moral biti med tčstimi, ki ga kličejo k vstajenju. /137/

Biblijska metafora - vstajenje - vstop v novo, onostransko življenje, vstati od mrtvih, znova zaživeti. Slednji pomen je zajet v gornjo metaforo.

POSEBNE METAFORE

19 primerov

Nadrobnejša razdelitev glede na dojemanje zveze med primerjanimi in primerjajočim predmetom:

1. vizualno dojemanje - 7
2. izrazito čutno dojemanje 3
3. na sredi med obema, vključuje vidno in čutno - 3
4. slišno dojemanje 2
5. kombinacija vseh treh dojemanj - vidnega, čutnega in slišnega - 1
6. razumska, doživljajska skupnja - 3

1. VIZUALNA METAFORA 7 primerov

Igrala se je z zapestnico, ki je ni mogla speti , kar jo je še bolj dražilo. Od modrih zaves je dihal v sobo mrak. Ni se ~~je~~ upal predramiti trenutnega molka, ker je slutil bliskavico v ozračju./135/

Svetlobni, vizualni učinki. Posebna metafora, redka. Bliskavica = oddaljeno bliskanje brez grmenja. /znak nevihte, ki se približuje/ Prenešen pomen - iz zunanjega sveta v svet duševnosti. V SSKJ I. je kot primer napisan prav ta Jarčev primer: ni se upal zmotiti molka, ker je čutil bliskavico v ozračju. - nevihta, kreganje, jezo, bes in kričanje. Nevihta je splošen izraz za to, bliskavica poseban. V bliskavici je izražen predvsem pomen prihajanja, nevihta pa je še prisotna.

Tone Jerman je imel sobo v samostansko puščobnem poslopju z dolgimi temačnimi vežami, v katerih so nekoč odnevali spokojni koraki menihov. zdaj pa so po teh hodnikih hiteli nestrpni uradniki mimo mrmrajočih gneč čakajočih strank. Zanrežena okna so gledala na drvarnice in skladišča kraj zapuščene trate, kjer so se podili vreščeči otroci.

Jerman se že spočetka ni mogel ubraniti vtisa, da bivajo v tej kasarni zoprní, prepirljivi ljudje./.../ /45/

Kasarna - vojaška zgradba, siva, neprijazna, dolgočasna. Nekakšen t. c. - lastnosti, zaradi oz. po katerih primerja hišo s kasarno - so izražene v prvem odstavku - "samostansko puščobnem poslopju z dolgimi temačnimi vežami", "zamrežena okna".

Kulturna metafora, posebna.

Gostilne, kavarne, krčme in kleti - vse šumno in hrupno, vse v lučih in v pesmih, vse ogromno plesišče oživljenih mrličev /161/

Oživljeni mrličji - nasprotnost, nesmisel, kontrast
Množica plesočih ljudi podobna mrličem - suhi, blede /zaradi vojnih razmer/

Skozi okno verande je lila mesečina. Kar prenasičena, gosta se je bogato razlivala na Ragov log, na vrtove in trate, ki so se kar topili v težki srebrnini. /41/

Srebrnina-abstrakten samostalni, izredno ekspresiven. Poseben izraz -srebrnina splošno - so srebrni predmeti, predmeti iz srebra. Srebrnine - v našem primeru s srebrnimi predmeti primerja s srebrno mesečino oblito pokrajino. Vizualna metafora.

Vsa Rusija se je razprla v ogromno žrelo vulkana, ki se je prebudil s krvavim žarom v evropsko noč. /129/

Vulkan - ruska revolucija - obema je skupno: nenaden izbruh, žareča, rdeča barva - ognjena - lava - kri - komunizem. Nadpomeni.

Kulturna metafora, posebna, vizualna + doživljajska.

Vulkan - hiperbolična metafora, pretiravanje. Simbol moči.

Prodreti v poslednjo skrivnost vsega človeškega dela in nedela, odstreti venomer spreminjajočo se zaveso, s katero se zagrinja vesolje z zemljo, s ~~soncem~~, z zvezdami /.../ /12/

Zavesa - kos vlaga, ki zagrinja okno, zakriva kar je zadaj. Glavni pomen, ki ga zajema metafora v zgornjem primeru, je zavesa nekaj neprozornega, debelega, neprepustno za oko. Posebna metafora. Vizualna.

Sem mar skaženo zrcalo? /134/

Zrcalo odraža like. Prenešen pomen - skaženo
zrcalo obraz je odsev, odraz notranjosti -
- skaženo - nepravilen odraz.

Kulturna metafora. Posebna, vizualna.

2. ČUTNA METAFORA 3 prim.

Vsega tega pa Bohorič v tistem trenutku ni čutil, bil je že vi-
soko nad obročem lahkih sočutij. /150/

Obroč - nekaj okroglega /vidno/ + stiskajoče-
ga, oklepajočega, obkrožujočega. /čutno/ V
zgornji metafori je prisoten le slednji pomen-
- čutni. Posebna metafora.

Ta pa, ki nikakor ni hotel odbiti osti svoji napadalnosti, se je
spet izostril. /55/

Ost - nekaj ostrega /čutno/ - napadalnost ima
ost, je ostrina, boleča, globoko prodorna. Prene-
sen pomen.

Oči so iskale med sabo zavetja. /78/

Zavetje - varnost, sigurnost, opora. Čutno .

3. KOMBINIRANO VIDNO ČUTNO 3 prim.

/.../vedno zmagovitejšem prodiranju jugoslovanskega gibanja, ki
je naraslo v mogočen plaz, kljubujoč vsaki vladi. /151/

plaz - asociacije na nekaj velikega, močnega,
neustavljivega, ki drvi z vso silo, neoziraje
se na nič; velika količina nečesa. Kulturna
metafora. vidno - čutna skušnja. Posebna mf.
Dinamična.

Moten svit v prvem jutru. Šele zdaj se je Bohorič izločil iz valov
in ostal sam. Kako je vse to lepo, divje lepo! čustvuje v sebi
ob izginjajočem odmevanju vseh teh ur, ko ga je v valu z valovi
neslo v neznano. /161/

Metafora val je pogojena z metaforami v
prejšnjih odstavkih - "človeška rekā",
"državljeni so zlit v valovih večnih

brezdomcev; val - m. sp., več oblik
iz valov - gen. pl. ad.d. kraja,
v valu - lokal.sg, ad.d. kraja,
z valovi - instr. pluralis.

val gibajoča sila, neprestano ,
vedno znova se giblje naprej in na-
prej, vedno novi valovi prihajajo. Ne
gre za prenos valov iz realne na
duševno sfero, imamo prav tako zunanjo
realnost. Po podobnosti z valovi -
- sila, gibanje naprej, vedno znova,
vedno nove mase vode /ljudi/ primerja-
mo človeško množico, ki od veselja
ob koncu vojne divja po ulicah. Gre
za vidno in čutno skušnjo. Posebna
metafora. Dinamika.

4. SLIŠNO /2/

Drugó jutro ji je odposlal zvezek teh nočnih pesmi. Naj ga tiho
vzame v roke za tihe ure v mesečini...In potem je čakal in čakal
njenega odmeva. /42/

Odmev = metafora za odgovor /slišno/
- ne napisan, ampak za izrečen - di-
rektno Bohoriču - odmev na njegove
pesmi, ali indirektno - ljudem, dru-
gim , ti bodo spet povedali naprej.
Odgovor se bo odbijal kot odmev.
Enkratna metafora.

Nataša molči ... molči. Kdaj in kakšen bo njen odmev? Ziv odmev na
sanje iz mesečine, ki je prepregala njegove bele noči? /51/

odmev - odgovor. Isto kot v prejšnjem
primeru. Slišno. Ziv odmev - s tem
je metafora še bolj poudarjena, naka-
zana je neresničnost predmeta, je le

je le prenos. S prilastkom živ nas vodi do pravega, skritega pomena: odmev je neziv odgovor je živ, izgovori ga živa bseba. Posebna Jarčeva metafora.

5. ČUTNO SLIŠNO VIDNO /1/

Ta pozabljeni in zavrženi časnik mu je dragocen pozdrav iz krajev, ki jih kliče zaman, ki si kot mesečnik želi po njih iz te tesne molčeče globeli. /11/

= metafora za Novo mesto in pokrajina okoli.

To je majhna deželica, oddaljena od živahnega evropskega življenja in burnega dogajanja, je kot v zatišju, kot globel, v katero ne dahne niti sapica. Tesna globel- utesnjuje, ne sprošča duševnega življenja, molčeča tiha, brez življenja velikega sveta; globel tam nekje spodaj, izven obljudenega sveta.

Kombinacija čutnega, slišnega in vidnega.

Enkratna Jarčeva metafora. Statična po pomenu.

6. RAZUMSKA SKUŠNJA /3/

Človek ni zato na svetu, da bi si ogradil dom, iz katerega bi ne stopil več, marveč da dovrši pot nakazanega mu romanja. /65/

Dinamika po pomenu, po formi statika. Tudi po globjem pomenu statika - romanje - počasno, umirjeno. Romanje je življenje, življenska pot. Biblična metafora.

Stranka tvoje vrste. Zorec, je tiranstvo razumarskega programa. Taki stranki izneveriti se je značajno!" /.../

/.../ Mene nikar ne kliči v svoj aziž za črednike. /72/

- v svoje vrste, v Zorčevo stranko - politično. Azil - zaščita, zatočišče, ki ga da država političnemu emigrantu + zavod, zavetišče.

Pomen, ki je prisoten v metafori je zatočišče
+ politično.

črednik - starinsko: pastir, ki pase vaško
govedo, zbira čredo /ljudi/ na glas, kriče.

Kulturna metafora, posebna Jarčeva.

"O, tudi tu so se že spremenili," meni Groharjev sošolec Grčar,
temnolās , košččen fant.

"Narobe Kana Galilejska," se oglasi jurist Hrvar.

Krčmar toči še prav tako kapljivo kot nekoč in fantom je vendar
še bolj postregel. /84/

Izrazito kulturna, svetopisemska metafora.

Gostija v Kani Galilejski, kjer je Jezus prvič
spremenil vodo v vino; obilje hrane in pijače.

Narobe Kana Galilejska. Splošen izraz za po-
manjkanje hrane, pijače in gostoljubja. Posebna
Jarčeva metafora.

R A Z Š I R J E N A   M E T A F O R A

34 primerov

živo	6	posebno	12	pojem	7
neživo	28	splošno	22	predmet	27

Razširjene samostalniške metafore razdelimo še v skupine:

1. razširjeno z dodatnimi pomeni, v stavkih
2. a/ razširjeno s pridevnikom
b/ razširjeno s pridevnikom, ki tvori stalno zvezo, poseben pomen.

1. RAZŠIRJENO Z DODATNIMI POMENI? V STAVKIH / - 14 pr.

Splošne metafore -8

Sto in sto drobnih dejstev, ki jih doslej njegova zavest ni hotela sprejeti se je počasi nakopičilo v grmado, ki je težka pa mogočna zastavila pot sanjajoči mladosti. /125/

grmada - prvoten pomen - velik kup lesa, določen za gorenje. Prenešeno - velik kup name-
tanih, neurejenih stvari. Ta pomen, ki je
leksikaliziran, je prisoten v gornji metafori
- velik kup. Zraven imamo še v potrdilo glagol
nakopičiti se / na kup/. Velikost grmade je tu-
di izražena v ekspanzijskem stavku ..., ki je
težka pa mogočna zastavila pot ". Grmada - velik
kup - velika količina nečesa - to je v stavku iz-
raženo s "sto in sto drobnih dejstev.". Vizualna
skušnja. Splošna metafora.

-Ovajal sem, poneverjal, kradel, jutri jim ne uidem več. Jutri me
bodo prijeli. Kaj to? Ali se bojim ječe?

Kaj nisem vse življenje jetnik ? Nikoli nisem poznal mirne noči.
Preganjan sem bil, če pa sem popival, sem iskal pozabe. /119/

-Moj Bog, ali je bilo sploh res, ali pa je samo sanjal večni ujetnik.
/120/

Metafora jetnik + ujetnik - še splošna, pogosta jetnik - gre za človeka, ki je ujet, nesvoboden, onemogočen v svobodnih gibanjih in dejanjih /prenešeno mislih/. Nesvobodnost, stalno nadzorstvo je zajeto v zgornji metafori, ki je še razširjena s pojasnjevalnimi izrazi: "nikoli nisem poznal mirne noči", "preganjan sem bil".

Čutna + doživljajska metafora, po pomenu statična

Kaj je sploh domači krog, ki gre kot relikvija iz roda v rod, iz sive davnine vse naprej . Ali se tudi ta krog že trga? Ali je vojna tu že zrahljala vezi, ki jih je ustvarila kri./149/

Domači krog - družinski krog - povezanost, od enega do drugega je trdna vez, krvna, dedna. Metafora domači krog je razširjena s primero ali komparacijo - "ki gre kot relikvija /svetinjica/ iz roda v rod, iz sive davnine vse naprej ". S tem je nakazana neskončnost kroga /to je tudi njegova bistvena lastnost/.

Ali ne čutiš, da se je ozračje zgostilo za nevihto? Se revolucijo bomo dočakali. /106/

Nevihta - realno stanje: črni oblaki, dež. Prenešen pomen: ozračje se je zgostilo z idejami, uporom, nejevoljo - nevihta bo - burnoat, dinamika, treskanje, ogenj - metafora je razširjena - izražena je smer metafore - revolucija.

Razrednik pa kot bi treščilo vanj. Ogenj mu je siknil iz oči. /150/

Metafora razširjena s komparacijo - pravzaprav je komparacija še pred metaforo, metafora je le nekakšno pojasnilo. Ogenj - strela - blisk. Vizualna skušnja. Splošna metafora.

/.../ in biti samo še plamen, ki zagori, gori in dogori kot meteor.
/22/

Razširjeno z glagolsko primero ali komparacijo plamen - goreče, žareče, plapolajoče. Vizualna skušnja.

V njih sobe pogledajte, v njihova skrivališča, pa jim boste kmalu nehali zavidati. /65/

Sobe - skrivališča - pred zunanjim svetom skrivajo svoje pravo, nemoralno, ostudno, nesrečno življenje. Vizualna metafora.

V vročinem vrenju so zakipele speče podtalne sile in sle, podirajoče ves zunanji red zakonitosti, peneč se v strašen slap, ki mu ni ne mej ne pregraj. /22/

Dinamičen pomen gibanje. Metafora je razširjena z več izrazi vrenje, zakipeti, peniti se - vse nam ustvarja pogoj za tekočino, vodo.

Slap - v prenešenem pomenu nima zveze z vodo.

Slap - nekaj silnega, dinamičnega, kar dre z vso silo, nemogoče ga je ustaviti - to je izraženo z ekspanzijskim stavku slap, ki mu ni ne mej ne pregraj. Vizualna + čutna metafora.

Slap - kaotičnost.

2. Posebne metafore -6

V Judenburgu imajo velik cirkus s tisoč kletkami. V vsaki kletki je sto človeških bitij. Krečijo se in zvišajo, mečejo se na tla, zvrstoma in po ukazu. /87/

Vojaško taborišče pred odhodom na fronto Jare imenuje cirkus. Vendar v tej metafori ne gre za znane pomene - potujoča zabavišča z akrobati, šaljivci in dresiranimi živalmi; niti ne za splošno znan prenos - sitnost, hrup, zmeda. Tu imamo izvzet samo en pomen - cirkus ima divje živali v kletkah /za ogled, ali tudi v areni/ Ta pomen je prisoten v metafori -

" V Judenburgu imajo cirkus s tisoč kletkami". Metafora je še razširjena - v vsaki kletki je sto človeških bitij /živali/ - kletke - so barake v taborišču. Ljudje v njih se kot živali v cirkusu po ukazu zvišajo, krečijo, mečejo na tla. Urjenje vojakov za na fronto je v resnici

podobno dresuri v cirĳusu - to je spet opora za to metaforo. Metafora je enkratna Jarčeva tvorba.

Ljubosumje? Ni to bolezen? Ne. Dokaz : strašnega ognja iz večnosti. /120/

Razširjena metafora. Ogenj - nekaj vročega, rdečega, plamenečega, gorečega. Igenj iz večnosti - podedovano, v človekovem bistvu samem. Ogenj iz večnosti - to je lahko tudi ljubezen. Posebna metafora.

Ti si eden od tistih, ki stojе u nekem taboru. Sodiš, gledaš samo iz svojega šotora. /71/

Enkratna Jarčeva metafora prav zaradi razširitve. Tabor - politična stranka - metafora v sam. tabor - neka skupnost, krog. Ta metafora je spročila tudi drugo metaforo sodiš, gledaš samo iz svojega šotora = samo s svojega stališča. Enkratna zveza. Slikovitost metafore. Vizualna mf.

Svetla ura v brezkončnih nočeh umiranja: cerkveni koncert v kapitlĳu. /90/

Svetla ura - vesela, optimistična ura
brezkončne noči umiranja - vojni čas žrtve, fronta. Kontrast - svetla ura : noči . Posebna mf.

Kupi si zapisnik in piši notri imena zvezd, ki so sijale v tvoje dni in noči. /56/

zvezda - nekaj svetlega. V zgornjem primeru je to sam. metafora za dekleta. Razširjeno z ekspanzijskim odvisnikom - zvezd, ki so sijale v tvoje dni in noči. Imena deklet - veselost, svetloba, upanje, sreča - ki si jih imel v mislih vse dni in noči / ko si pisal pesni/ Značilno je, da to metaforo izgovori Vrezec. ki v romanu nastopa v vlogi pesnika in ima kot tak drugačen jezik.

Plesati kot akrobat na žici človeške misli, razpete med rojstvom in smrtjo. /55/

Izredna, enkratna Jarčeva metafora; razširjena žica človeške misli - človeške misel je tanka kot žica, a trdna, dolga. Razširjeno - razpete med rojstvom in smrtjo. Vizualna slika, pred nami je ustvarjena enkratna podoba. Da je to še bolj opazno, imamo v začetku še primero - plesati kot akrobat na žici - pesnik mora vedno najti ravnotežje in pravo pot, paziti mora, da ne pade, ko ustvarja z mislimi, od začetka življenja do konca.

2.a/ Razširjenost pridevnikov -7

Razprostira se žrelo vesoljne noči in popađale bodo zvezde in drugič bodo pomrli mrtvi in nihče jih ne bo obudil več. Strašni jezdeci jezdiijo od obzorja, vse bliže, vse bliže. Preplašena ljudstva ze slišijo topot črnih konj iz žrela večnosti. /153/

Jezdeci - razširitev s pridevnikom strahašen - vsebujejo element strahu, groze, bojazni. To je Jarčeva metafora za jezdece apokalipse. Apokalipsa - religioznost - grozljivo veličastni opisi konca sveta. Apokaliptičen = skrivnosten, preroški, mračen, grozen, pošasten, strahoten. Apokalištični jezdeci - v krščanski mistiki štirje jezdeci, biblijski simbol strahot - kuge, vojske, lakote in smrti - pred koncem sveta.

Metafora je vizionarna, napoved prihodnjega propada sveta / "žrelo vesoljne noči", žrelo, požreti, "vdruigič bodo pomrli mrtvi" /. Kaotična slikovitost. Dinamika.

Na obzorju nad daljnimi gorami, pod katerimi se stiska neznatno Novo mesto, so zleknjeni oblaki v snežnih kopicah. /99/

Vizualna metafora, statična, splošna.

Tako iz srca so mu vrele besede, tako čisto so sijale oči in iskale prijateljskega odneva. /23/

Odnev - splošna metafora za odgovor / slišno dojetanje/. Prijateljski odnev - prijateljski odgovor, odgovor prijatelja + vesel, topel, prijazen odgovor.

... in mu privedla na pot tãga daljnega romarja. /148/

Daljni romar - poimenovanje za ruskega ujetnika Pjotra. Romar - metafora za nekoga ki potuje peš, sam. Razširjeno - daljni romar - znak, da je romar od daleč / v našem primeru iz Rusije/.

Moj Bog, ali je bilo sploh res, ali je samo sanjal večni ujetnik. /120/

Metafora ujetnik - pridevnik večni jo obarva bolj določeno in opozori na preneseno rabo - ne gre za pravo ujetost v ječi, temveč za ujetost duha, nesvobodnost v duhovnem pogledu. Splošna metafora, statična po pomenu.

Bohorič je ves iz sebe gledal tega brezdomca, ki so ga iztrgali nekje iz srede Sibirijske in ga poslali na fronto razširjati carjevo slavo, braniti petrolejske vrelce in osvojevati carigradska vrata. /148/

vrata - razširjena s pridevnikom carigradska - splošna metafora, poimenovanje za zemeljsko ožino, geografski pojem za ozek prehod iz Črnega v Egejsko morje. Vrata - ozka /statika/ - - vsak mora skozi vrata, kdor hoče vstopiti.

Mislil, da ste se tudi vi naveličali vsega, čeprav imate visok zid okrog sebe. /89/

zid + visok - že fraza: obramba, bran, zaščita pred problemi zunanjosti. Statika.

2. b/ samostalniška metafora, razširjena s pridevnikom, -
- doje tvori stalno zvezo s posebnim pomenom 14
skupnim

Zaželel si je njegove mladostnosti, čeprav je slutil, da se tudi
v Bohoriču prebuja novi človek. /70/

novi človek - izrazito ekspresionistična meta-
fora, vizija o novem, boljšem človeku.

Sam Bog ve za moje črne dneve tistikrat. /120/

črni dnevi - /črna-barva žalosti/ - splošna
metafora za nesrečne dneve.

Ko pospravijo plodove pod streho, porečem adijo in odišem z veselim
srcem z doma v svoj pravi dom. /102/

pravi dom = grob. Posebna metafora.

Cez nebo je razkrižala silna ognjena kača. /141/

kača - oblika kače; ognjena - rdeča, vroča,
svetla. Ognjena kača = blisk, strela ob ne-
vihti /podobnost s kačo - zvižanje v cikcaku/.
Vizualna metafora, slikovita. Splošna.

Včasih ni razumel, zakaj Bohorič je kar preskakoval logične mostove.
/14/

logični mostovi - razumevanje - zveza med eno
in drugo pomensko plastjo. Podoba mostu. Vi-
zualna ≠ skušenjska metafora, posebna, sliko-
vita, kulturna.

Jezi se na Tolstoja, tega zmedenega starca in na slovanstvo, češ
da je zavelo Evropo v svetovni pokol. /59/

svetovni pokol - svetovna vojna /asociacija
na pokol zaradi spreljanja, ubijanja, smrti,
krvi. / Splošna metafora.

Tako je odšel na poslednjo pot dolenjski študent. /103/

poslednja pot - umiranje, smrt /religiozna
metafora - po smrti odide duša na poslednjo
pot. / Splošna metafora, patetična.

V Judenburgu imajo velik cirkus s tisoč kletkami. V vsaki kletki
je sto človeških bitij. Krečajo se in zvižajo, mečejo se na tla,
zvrstoma in po ukazu. Ko so izučeni, jih pošljejo s cvetlicami
ozaljšane in z žganjem napojene v vagone in od tam v krvavi svet.

Splošna metafora: krvavi svet $\Rightarrow$ fronta. Vizualna
+ skušenjska metafora.

Začela so ga plašiti strahotna sumničenja, ki so mu omajala vero v
večno tehcnico. /94/

Večna tehcnica - pravica, božja pravičnost.

Splošna metafora, svetopisemska.

Ne, tudi jaz sem bil idealen študent, naposled pa vsi zaideмо v ozko
ulico. /18/

ozka ulica - kriva pota, ozka iz nje se težko
vrne nazaj; metafora s pomenom neizhodnosti,
ujetosti, stisnjenosti. Idealen študent - postane
neidealен - zaide. Cutna metafora, splošna,
statična po pomenu.

Ko je nekoč opazoval nočni požar velike vasi, ki je zdramil vse
mesto, je na tihem samo želel, da bi se požarnim bčambam ne posre-
čilo zaježiti ognjenih valov, zakaj ob strahotnem divjanju požara
je doživljal prav posebno slast. /13/

ognjeni valovi - plameni / ogenj se širi kot
val, v presledkih in na vse konce, nezadržema/.
Vizualna skušnja, splošna metafora, dinamična.

Čez deželo je res zavel nov veter. Majniška deklaracija. /138/

Nov veter veje prek dežele. Narod se budi. /137/

nov veter- nekaj novega je prišlo, svežega
/veter/.VVposebnem stavku imamo obakrat ekspli-
cirano primerjano stvar, predmet A: majniška
deklaracija, narod se budi. Splošna metafora,
rahlo dinamična, ina čutni učinek.

Saj jih je še prebujajoče se zalotil vojni vihar in jim ukrivil
zdravo rast. /139/

vojni vihar vojna vihra /vojno po dinamiki,
po divjanju primerja z viharjem/. Vizualna +
čutna metafora, splošna z dinamičnim pomenom.

S A M O S T A L N I Š K A   M E T A F O R A

K O N Č N I   R E Z U L T A T I

Končna analiza samostalniških metafor je dala take rezultate:

I. samostalniška metafora z genitivom	40
II. prosta samostalniška metafora	82
III. razširjena samostalniška metafora	34

156 skupaj

	I	II	III	SKUPAJ
živo	-	20	6	26
neživo	40	62	28	130
dinamika	13	20	11	44
statika	27	62	23	112
predmet	32	63	27	122
pojem	8	19	7	44
vizualno	14	27	13	54
slišno	1	2	1	4
notr. čut.	11	16	11	38
razumsko	11	37	14	62
splošno	20	50	22	92
posebno	20	32	12	64

M E T A F O R A   V   P R I S L O V U

M E T A F O R A   V   P R I S L O V U

Kako deluje metafora v prislovu?

tihotapsko se je odstranil
odstranil se je kot tihotapec
odstranil se je tiho, skrivno kot tihotapec
.....
t.c.

odstranil se je kot se odstrani tihotapec

B

Imamo proces kot v vsaki metafori. Gre za dvojje glagolskih dejanj različnih oseb, prvo je resnično, drugo umišljeno, ne pokriva se z dejanskostjo, je samo jezikovna predstava. Med pbema dejanjema mora obstajati skupen element skupen način glagolskega dejanja in ta je izražen s prislovom.

S skrajšanjem primere izgubimo drugo osebo in umišljeno glagolsko dejanje, ostane nam samo prislov, ki označuje način realnega glagolskega dejanja. Prenos intencijskega jedra - tihotapec /oseba/ --> --> kot tihotapec /način, primera/ ---> tihotapsko /prislov/
Metafora deluje torej preko primerjave /ki ni izražena/ in preko tertium comparationis /tudi ni izražen/ dveh glagolskih dejanj.

Prislov - imamo jih več vrst, vendar se kot metafora pojavljajo le načinovni prislovi, ki pojasnjujejo način gl. dejanja ali spremljevalne okoliščine. Prislov je nesklonljiva besedna vrsta, zato se s svojo odnosnico ne ujema v spolu, sklonu in številu. Prislov v stavku je prislovno določilo načina, natančneje določa način glag. dejanja. Prislov // / - prislovno določilo načina ni samostojen stavčni člen, ampak je le del povedkove sintagme.

Opis dejanja

Opis stanja

Tiho je rosilo skozi liste.

Strehe so bile tesno stisnjene

Široko je pogledal.

Č U T N O D O J E M A N J E

I. D O J E M A N J E N A O S N O V I V I D A

A. B A R V E

ČRNO

Morda je črno vzvaloval njegov duh. /67/

- neprijetno, neveselo, grozno.; negotovost Gre za povezavo prislova, ki se običajno veže s konkretnimi glagoli, z izrazito abstraktnim glagolom "vzvalovati". Sinestatična povezava barva + čutno /vidno/. Stavek je vključen v širši kontekst, v katerem imamo nabito kontrastiranje barv - temnega in svetlega:

Neslo ga je prek pobočij in prepadov, z blazno brzino je drvel skozi črne predore, padal na pogorišča, vsa obzorja so bila zaslonjena z ogromnimi požari. Teda^j se je stemnilo, samo v dalji je trenutno zatrepetalo nekaj belega. Zazvenelo je kot srebro. Bela roka je presekala gosto mrakovje. In vnovič je sijaj bele roke ugasnil. Tema ... tema... tema. Spušča se vse niže, vse niže. Zdaj več ločil valov noči od valov reke. Morda je _____ vzvaloval njegov duh. Zdaj se je nekdo zakrohota Vrezec ? Barbič? Kamiⁿ ? Ko da je zarezgetal ogromen črn konj. /67

Modalnost, irealnost /mārda je črno vzvaloval njegov duh/. Glagol - videz rahle dinamike, a takoj nato spet vklenjen v statiko. Svet stoji, vanj udarjajo trenutni dogodki /stemnilo, zatrepetalo, zazvenelo, presekalo, ugasnil, vzvaloval, zakrohotal, zarezgetal/.

BELO

Ze se je je dotaknil z rokami, da je ona odskočila in poklicala nekoga ter kot v obrambo zamahnila z roko. Belo se je usločil sijaj njene roke in ugasnil. /63/

Vizualno občutje. Bela roka - zamah roke -
belo /sijaj/.

Sijaj njene roke se je usločil belo.

Preskok konkretnega vizualnega občutja s konkretnih predmetov na abstraktni pojav, glagol "usločiti se". /Belo - ni način glagolskega dejanja ampak posebna, svojevrstna karakterizacija. Samosvoja metafora. Mesedni red je stilno zaznamovan, prislovno določilo je na izpostavljenem mestu, na samem začetku stavka.

RDEČE - prislov rdeče pomeni nekaj dinamičnega, divjega, razburljivega.

Rdeče je vino, rdeča je kri, rdeče sije razigranost v očeh. /99/

Najprej imamo opis dejanskosti - 2 x v povedkovem določilu.

Rdeče sije razigranost v očeh - metafora v prislovnem določilu načina. Struktura v stavku je stopnjevanje. - Povezava med tremi stavki Barva vina' ---> vino pride v, kri /kri je rdeča že sama po sebi - poudarjena rdečnost z dvama elementoma vino + kri/ ---> vino v krvi se vidi na očeh - so rdečkaste barve, žilice na beločnicah so izstropile. Preskok iz konkretnih barvnih učinkov na abstraktnost razigranost sije rdeče - pomen tu pa ni več barva kot taka, ampak zapomen rdeče barve - divjost, razburkanost, razživelost, dinamičnost.

KRVAVO - označevanje rdeče barve /kot kri/

krvavo sije mesec /101/

- splošna, ljudska metafora; kot taka je neučinkovita. Jarc pa jo je poudaril - metafora "krvavo sije mesec nad psamelo zemljo" postavljen na mejo med odstavkom, ki govori o strasti in razpaljeni krvi in med odstavkom, ki govori o vojnih grozotah, prelivanju krvi in ranjencih. Metafora "krvavo sije mesec" je kombinacija teh dveh pomenov.

Posebna, samosvoja metafora je sledeča:

Vsako uro nove vesti. Množica hlasta po njih, govorica jih
krvavo ožarja. /161/

- krvavo- rdeče > videz je žareč - žar, ožarjati.

Lastnost je eksplicirana dvakrat, močan efekt.

Vesti o vojni so krvave / o bitkah, krvi, mrtvih/.

Počakaj, da prideš v oblast krute Nemesis, da boš krvavo
zajokal. /130/

/Nemesis- boginja pravične usode, poravnava krivice, a tudi ne dopusti prevelike sreče./

- krvavo zajokal _ zajokal od srca, jokal kri,
iz globin / v skrajnem stanju, v bivanjski ogroženosti/.

SIVO

sivo - 1. medlo, nerazločno, nejasno

2. žalostno, mrtvo, turobno

Pomeni so statični.

Sivo je v mislih. /82/

Splošna metafora, zajema obe zgoraj našteti pomen-
ski plasti.

II. PRISLOVI Z ZUNANJIM, VIZUALNIM OBČUTJEM SVETLOBE / TEME

SVETLO - prenešen pomen prislova "svetlo" je: veselo, radostno, zabavno, obetajoče. Prenos iz zunanjega sveta v duševno sfero.

- svetlo razgiban, z vero vase. /41/

- posebna Jarčeva metafora

ČISTO - prenešen pomen - čisto: takšno, ki vsebuje pozitivne lastnosti v etičnem, zlasti v moralnem pogledu.

Čisto in lepo je čutil v svojem srcu. /125/

- splošne metafora, opazna zaradi besednega reda / metafora je postavljena v izhodišče stavka. Spet imamo za Jarca tako značilno dvočlensko eksplicacijo lastnosti / približno isti pomen: čisto in lepo.

III. prislovi, ki označujejo Z U N A N J A R A Z M E R J A

VISOKO

Bohorič in Vrezec sta se srečala v svetu, kije bil visoko nad tem okoljem. /73/

Splošna, ljudska metafora, že fraza. Ne gre za konkretno visoko lego sveta, ampak za svet na etično višji ravni. Vizualno dožemanje tu odpade, ker gre za prenos z ene sfere na drugo.

GLOBOKO

- je globoko zaspāl /77/

Splošna metafora - trdno zaspati, pogrezniti se v spanje, oddaljiti se od sveta v "globino".

ŠIROKO

- široko se je ozrla vanj /62/

- široko je pogledal / 2X/

Splošna metafora, vizualno dožemanje - široko razprte oči - ta oznaka se prenese na pogled kot tak in na glagol gledati.

TESNO

- strašno mu je tesno /30/

- v pov. določilu. Splošna metafora. Prenos zunanjega občutja tesnobe na notranje, duševno občutje utesnjenosti, brezizglednosti, nesigurnosti.

D O J E M A N J E N A O S N O V I S L U H A

TIHO

Tiho je rosilo skozi listje. /55/

- to ni metafora, ampak podoba dejanskosti; tiho neslišno, brez glasu. Statika.

NEMO - podoben pomen kot "tiho" - brez glasu, le da gre tu še za dodaten pomen: brez besed. Antropomorfizacija. Vzrok namesto posledic.

- ga je nemo poslušala /124/
- nemo se je sklonil k nji / 125/
- je nemo odšel v svojo sobo. /136/
- nemo sprašuje 7 104/

DOJEMANJE NA OSNOVI TIPA

OSTRO - tak, ki ni top, ima ostrino, jembrušen . V prenesenem pomenu besede: pomen ostane isti : jasno načrtano + posledica: bolečine.
/ gre za prenos iz konkretnih predmetov na abstraktne./

- se je ostro odražal od vseh drugih tovarišev /15/
- splošna metafora - jasno, močno načrtano, vidno.

"Ne tako, gospa, " jo je Jerman ostro ošinil. /68/

- splošna metafora, ostro ošiniti: pogled je jasen, da boli. Notranja duševna bolečina.

Ostro se je ozrl vanj . / 75/

- posebna metafora, pomen je oddaljen od osnovnega: ostro se je ozrl - njegov pogled je bil oster, prozoren, kot bi zasadil noževno ostrino v srce.

TOPO - diametralno nasprotje od oster: tak , ki je brez ostrine , ima neostre, debele, nenabrušene robove. V prenešenem pomenu / prenos na duševno sfero: oster ≠ medlo, brez volje, brez cilja, brez zanimanja.

Spet je pogledal topo predse. /143/

Pogledal je topo, brezizrazno. /144/

- splošna metafora, v drugem primeru Jarc naknadno razloži isto lastnost kot v metafori.

SUHO

- Se ni mogel kar suho posloviti. 723/

- splošna metafora, fraza s pomenom brez besed /brez dodatnih vpljudnostnih besed/, enostavno, hitro, neprijazno, mimogrede.

TRDO - primarni pomen: tako, ki ni mehko. ~~je boleče~~. Sekundarni prenešen pomen: takšno, ki ni nežno, je močno, krepko, boleče . Prenos iz zunanosti na duševna , notranja občutja.

Podoba /s primarnim pomenom prislova trdo/

- ga je trdo zgrabil za roko /62/
- močno, krepko, skoraj boleče!
- je stisnil fanta tako trdo /62/

Danijel je udaril na tipke, trdo, sunkovito /67/

Dvočlensko naknadno ekspliciranje istega načina glagolskega dejanja. A tudi glagol "udariti" že sam noši v sebi oba eksplicirana pomena -
- trdosti in sunkovitosti.

Metafora / s sekundarnim pomenom, prenešenim iz zunanjega sveta v svet duševnosti, iz zunanje v notranje čutnost/

- A kam je odšla Nataša? - ga je trdo vprašal čez čas. /60/
  - splošna metafora: neprijazno, neizprosno, ježno, ostro.

"Bohorič, veš, zakaj sem ti ondan tako trdo govoril? /73/
Trdo se je zarežala vanj ta beseda. /141/

KREPKO

Rad bi mu kdaj krepko povedal /15/

- splošna obrabljena fraza s pomenom - povedal bi mu svoje, vse bi mu povedal v obraz.

MEHKO - metafora je prenos iz zunanjega občutja /tipa/ v duševno občutje nečesa blagega, nežnega.

Zavzet je gledal lepo neznanko, ki se mu je mehko smehljala. /131/

- prijazno, nežno, z mehкими potezami na obrazu. Splošna metafora.

"Idite v posteljo!" ga je nagovorila mehko in sočutno uprla vanj svoje žive oči. /77/

- redko, uprabiljena metafora v tej zvezi. Pomen -
- ga je nagovorila ljubeznivo, prijazno, nežno. Inverzija priškovnega določila načina za povedkom, opazno. Lastnosti glagolskega dejanja, glagolski način je ekspliciran še naknadno s podobnim

pomenom, ki poudarja in stopnjuje mehko:

Sočutno / ljubeznivost in nežnost/. M

- MRZLO - primarni pomen - ledeno , hladno /zunanje občutje/
sekundarni pomen, metaforični - /prenos iz zunanjega čutnega sveta na notranje, duševno čutenje/ - neprijazno, neprijetno, neprijateljsko, sovražno. Občutek ledu - hlada.
- je mrzlo ~~ga~~ veleval /127/
Nekam mrzlo je pogledala zdravnika /148/

DOJEMANJE NA OSNOVI OKUŠAA

- GRENKO - naspbотно od sladko; neprijetnega okusa kot pelin.
Prenešen pomen: izraža duševno bolečino, zlasti zaradi doživetega razočaranja, neveselo razpoloženje.

- se je grenko zasmejal. /124/

Splošna metafora. Vsebuje kontrast - veselje /smejati se/: žalost , gorenkobo. Važnost pomena obstane na besedi grenak, svetel, vesel, pomen glagola smejati se, je prekrit s trenutnim dejanjem- zasmejati se. Statika. Sinestezijska
- okus + sluh.

- TRPKO - prvotni pomen - neprijetan okus, ki vleče usta skupaj.
Metaforični pomen - žalosten, resen, neprijeten, duševno boleče. Splošna metafora . Prišlovno določilo načina v jedru.
Modalnost.

- Trpko je tedaj začutil svojo posebnost. / /

--"Čitam", odvrne Bohorič nekam trpko /30/

--"Ti si moj prijatelj, mu je slednjič odgovoril. Bohorič tako trpko resno in iz srca. /56/

Dva adverba , drugi poudarja isti pomen kot ga izraža prvi, le da tu pomen ni prenesen. Stopnjevanje. Opaznost zaradi te dvojne eksplikacije.

JEDKO - boleče, ostro, globoko razjedajoče. Metafore ponazarjajo ostra, boléča duševna občutja.

Barbič jih je Jedko zavračal: /127/

Posebna metafora. Ostro, odsekano, neprijazno, s posmehom.

Jedko in zasekano, da ga je Barbič osupel pogledal, je kriknil /26/

Posebna metafora. Povedkova sintagma je preseka-
na z vrinjenim stavkom. Dvočlenska eksplika-
cija lastnosti - 2 prislova z istim oz. podobnim
pomenom, malo niansiranim, Stopnjevanim.

DOJEMANJE PO OCENI, KI TEMELJI NA
UMSKEM VREDNOTENJU IN VREDNOTENJU
PO NOTRANJEM OBČUTKU

ČUDNO - najbolj pogost prislov v Jarčevem romanu. Izraža nedoločen pomen, je modalni izraz - nobena stvar ni čudna sama na sebi, ampak vedno za nekoga.

Čuden: - nenavaden, neznan

- nedoločen, neopredelljiv

čudno voljno je ubogal /24/

tako čudno ga je spreletelo /29/

se čudno zasmije /30/

tako čudno mi je tedaj /40/

je vprašal s čudno nizkim glasom /55/

Grbavec se je čudno zasmejal /63/

čudno sproščen in zmedeno vesel se je vračal /92/

je Kamin /.../ pri tem čudno pačil obraz /119/

oči so mu čudno zablestele /121/

se je čudno zasmejal /122/ - 3 x

čudno jasno mu je bilo /155/

A. LASTNOSTI ŽIVIH BITIJ

ŽIVO - Zorec mu je živo potreben, /105/

Splošna metafora, s pomenom: nujno potreben, resnično ben, potreben kot življenje. Umsko dojetje.

MRTVO

Marija Pirnatova /.../ "tako ne sme več biti, Jerman!"
"Ne sme več biti, ne več," je mrtvo odmeval dijak in zrl gospe v oči. /77/

Posebna metafora. Mrtvo v pomenu monotono, tiho, brez življenja, brez veselja. Monotonost in nepri-
sotnost duha je implicirana tudi v samem gla-
gol "odmevati" / v smislu "odgovarjati" / Odmevati
= ponavljati, kar je že izrekel nekdo malo prej -
- to potrjuje neaktivnost, mrtvost in s tem je po-
udarjen tudi sam prislov mrtvo.

TRUDNO - počasi, medlo, izmučeno, leno

Z jutrom se bo trudno izmotala iz teme pusta sivina. /86/

Posebna metafora, s personificiranim pomenom.
Spet imamo za Jarca značilno gostobesednost-
večkratno izražanje istega, seveda z različnimi
izrazi. Iszo razpoloženje - nekaj težkega, po-
časnega, mučnega - vsebujejo tako prislov trudno,
glagol izmotati se in tema ter pusta sivina.
Vsi izrazi so usmerjeni k stopnjevanju in pou-
darjanju enega in istega pomena.

- trudno zleknjena polja /27/

Posebna metafora, z vizualnim občutjem - trudna:
zleknjena, kot bi ležala zaradi utrujenosti.
Deležniška zveza, stanje. Statika.

- trudno se oglaša balalajka /153/

Splošna metafora s slišnim občutjem nečesa po-
časnega in žalostnega. Opazna je metafora zara-
di mesta - je na samem začetku stavka.

KRUTO - nekaj neusmiljenega, trdega, hudega

V Ovida, Trubarja, v starogrške bogove so se kruto ostrila imena vasi v Srbiji, imena avstrijskih generalov/.../ /8/

Posebna Jarčeva metafora. Kontrast, nasprotje med dvema stranema dogajanj. Zareza je jasno postavljena že s samim glagolom "ostriti se", ta pa je še poudarjena z načinom glagolskega dejanja - kruto se ostriti.

B. S P L O Š N E L A S T N O S T I

TEŽKO - prislov, ki je v Jarčevem izrazju zelo pogost. Prenos iz čutne sfere v notranjost, iz konkretности v abstraktnost - Težko = neveselo, žalostno duševno občutje. Ta občutja dajejo navidezni občutek teže /a v drugi sferi/.

Težko in utrudljivo vpliva ta soba. /28/

Splošna metafora. Spet imamo dva prislova s podobnim pomenom, kar stopnjuje, poudarja.

Težko je v srcu. /82/

Težko in dušeče je v njegovem srcu. /151/

Splošna metafora, opazna je zaradi dveh priredno povezanih prislovov s podobnim pomenom. Opazna je tudi inverzija povedkovega določila pred kopulo.

II. I Z G L A G O L S K I P R I S L O V I

VNETO - je vneto poslušal /14/

Splošna metafora, fraza - poslušati zavzeto, z zanimanjem, kot bi gorel/ kot bi bil vnet/ za stvar. Čutna metafora, dinamična.

NAPETO - napeto pričakuje /7/

Splošna metafora. Stanje skrajne budnosti, pripravljenosti na nekaj. Vsi živci, telo, vse je v posebnem stanju, je napeto kot lok. /Iz te primere izvira ta metafora. prvotnega pomena se ne zavedamo več./ Statika, čutno.

STRTO - Strto je vzkliknil- "Z menoj je ~~vee~~ga konec."

Splošna metafora, statična, čutna.

Pomen = strt: uničen, razbit/konkretno/ - prenešen metaforičen pomen: dušev-no ubit, uničen, brez življenja, brez upov.

III. I Z S A M O S T A L N I Š K I P R I S L O V I

Ne izražajo neke resničnosti, resnične povezave s pomeni prislovov, ampak samo abstraktno povezavo s temi samostalniki, ti se samo zdijo taki kot -- /tihotapsko se je odstranil - pa ni tihotapec, oči jim sijajo zversko - pa niso zveri/ .

Tihotapsko se je odstranil-/62/

Vizualna metafora, splošna, statična po pomenu.

- očetovsko modri odrasli ljudje /116/

Splošna metafora, umsko dojemanje.

Tatarsko zvit čarovnik Andrej, ki je že šestič ušel smrti./148/

- zvit kot Tatar.

Posebna Jarčeva metafora, pogojena s snovjo: Andrej, junak ruske pravljice /povezava z Rusijo/ in s Tatari/. Tatari so splošno znani kot zviti ljudje. /Zvitost je še poudarjena / Umsko dojemanje.

Ali zato sijej● pod noč oči zversko. Neutešena strast pali. /96/

- kot zverem.

Pomen je utemeljen v naslednjem stavku - strast /strast:zverskost, živalskost/. Posebna metafora. Vidno dojemanje. Inverzija prislovnega določila v samo jedro stavka.

- predmeti so demonsko spačeni /83/

- kot demoni, zli duhovi.

Kulturna metafora, samosvoja Jarčeva. Dinamika. Vizualno čutenje + umsko vedenje.

peklensko divji ples /139/

Splošna metafora, fraza, dinamični učinek, umsko dožemanje. Stopnjevana že izražena lastnost divjega.

Samostansko puščobno poslopje /45/

Splošna metafora, čutno dožemanje, čutna skušnjava; statika. Prislova "peklensko" in "samostansko" samo še poudarjata, stopnjujeta, natančneje določata "divji" in "puščoben". 2 x izražena lastnost, podredna zveza.

dijaki so matematično resni /39/

- resni kot pri matematiki.

Posebna, samosvoja metafora, kulturna, temelji na umskem dožemanju.

se glasno in ognjevit pogovarjata o vojnih dogodkih. /32/

Splošna metafora, dinamična, čutno dožemanje. Spet gre za zvezo dveh prislovov, katerih drugi stopnjuje, poudarja prvega, a oba imata podoben pomen. Ognjevit - živo, glasno, razživeto, razgibano skot ogenj, plameni.

Živel je izgubljeno in mrakotno. /133/

Posebna metafora, čutno dožemanje.

LEDENO - iz ledu/ primarni pomen/. Prenešeno na duševno sfero: neprijazno, netovariško, neljubeznivo, odbijajoče, brez čustev. Duševno hladno.

Bohorič jo je očinil ledeno. /23/

Splošna metafora, statična; čutno dožemanje.

Leden hlad se je igral z njimi v pogovorih. /74/

Splošna metafora, čutna.

Čustveno neprizadet / leden hlad - podredna zveza dveh podobnopomenskih prislovov, prvi stopnjuje pomen drugega./

Dekleta se vročično smehljajo fantičkom. /96/

Splošna metafora, vizualno občutje. Vročično, se smehljati - v vročici, razgretosti od nepotešene strasti.

- je govoril sunkovito mrzlično. /75/

Splošna metafora, čutno dožemanje.- Kot bi govoril v stanju mrzlice, tresenja. Podredna zveza dveh prislovov, drugi stopnjuje, natančneje pojasnjuje pomen prvega.

K O N Ć N I R E Z U L T A T I

M E T A F O R A V P R I S L O V U

Skupno število metafor v prislovu 76 primerov

statika 65

dinamika 11

splošno 57

posebno 19

vidno 10

čutno 13

razumsko 10

M E T A F O R A   V   G L A G O L U

M E T A F O R A V G L A G O L U

Metafora je najvišja stopnja poti, ki poteka od podobe / dejanskosti, slike dejanskega sveta/ preko primere, glagolske primere do osamosvojenega glagolske metafora. - - - Za metaforo je značilen pomenski prenos, vendar ta proces pred nami ni več viden, je že opravljen. Prenos pri glagolski metafori temelji na podobnosti dejanj po naravi gibanja, po skupnem načinu delovanja. Pri metaforičnem prenosu pomena se izpremeni dejanje, a pojem, vsebina v celoti se ne spremeni, vedno ostane neka oznaka prvotnega dejanja, stanja. Imamo prenesen pomen - govorimo, izrazimo eno dejanje, a mislimo na drugo.

Metafora je naslednja stopnja procesa za komparacijo ali primerjo. Metafora je način izražanja, ki je prenos abstraktnega pojma v konkretnega, prenos splošnega dejanja v posebno. Je neka vrsta skrajšane primere, implicitna, enočlenska primera / okrnjena, nedokončana primera/, Odsotnost drugega člena primere je bistvena značilnost metafora.

V metafori nimamo več realnega događanja A niti sredstva primerjave / veznika "kot"da", "kakor da" /, marveč samo še dejanje B, ki je umišljeno dejanje, ki je samo slika prvega dejanja, ki je tu samo zaradi prvega dejanja, in svoje podobnosti z njim. Tako je pomen poudarjen, močnejše učinkuje.

Metafora je bolj slikovita od primere, je neposredna, z enim samim členom, pri primeri pa imamo prenosa pojma, ampak samo poudarjanje podobnosti med dvema objektoma primerjave.

ANALIZA GLAGOLSKIH METAFOR V JARČEVEM ROMANU NOVO MESTO

Splošni kategorialni pomen vseh glagolskih metafor je glagol.

Zanimajo nas tudi delni kategorialni pomeni:

prehodnost - neprehodnost

dovršnost - nedovršnost

in pa pripadnost določeni semantični kate

in sintaktični kategoriji

Vseh glagolskih metafor v Jarčevem romanu "Novo mesto" je **444** - skoraj neverjetna številka, če upoštevamo, da je roman napisan na 164 straneh /izdaja iz 1966 pri DZS, zbirka Kiosk/. Iz tega sledi, da je roman dobesedno nabit z glagolskimi metaforami, da imamo torej na eni strani knjige povprečno kar tri glagolske metafore. Jarčeva moč je prav v glagolu. Glagol kot tak nosi s seboj dinamična pomene, vendar Jarčeva metaforika ni dinamična, temveč statična. Tudi v glagolih Jarč lovi ravnotežje s statiko. V veliki večini Jarčevih glagolskih metafor ne gre za izrazito dinamiko, ampak je ta rahla, težka, počasna, umirjena dinamika./sončni žarek trepeta, mesto diha/.

Zaradi preglednosti so glagolske metafore razdeljene po tej shemi:

1. splošne metafore - a/ subjekt je živ
b/ subjekt je neživ - personifikacija
- ni personifikacija
2. posebne metafore a/ živo
b/ neživo personifikacija
- ni personifikacija

A. SPLOŠNE GLAGOLSKKE METAFORE

Znotraj tega smo razdelili metafore tudi po tem, ali je vršilec dejanja oz. nosilec stanja živa ali neživ / ali je človek, ali predmet, pojem/.

živo - 82

neživo -155

+13 primerov v enodelnih stavkih, kjer si osebe ni mogoče misliti, ker sploh ni vršilca dejanja oz. nosilca stanja.

a. ž i v o

vršilec dejanja oz. nosilec stanja je živa oseba, človek

1. Aktiv - proces

Vsi glagoli so neprehodni:

Dovršni: Gospodje v cilindrih in z odlikovanji so okamneli./105/

Dijaki so oživeli./110/

Visoki gostje v kočiji so odreveneli./107/

"Zaradi mene,"gospa je odrevenela. /137/

Ves je oledenel. /142/

Ves razred je oledenel./150/

Oficial Stržen je odrevenel naslonjen na zid. /95/

Oficial Stržen je odrevenel. /94/

Grohar odreveni. /85/

Nedovršni: In dekleta so žarela. /84/

Tlesknil je z jezikom in blodno pogledal Barbiča, ki je gorel v vročici in zardeval. /20/

2. Aktiv - dejanje

Delni kategorialni pomeni glagolskih metafor: prehodne 38
neprehoden 8

Pri delitvi na dovršne in nedovršne metafore vidimo, da Jarc veliko raje uporablja dovršnike kot pa nedovršnike/ to se sklada z rezkim, ostrim ekspresionističnim stilom/.

Dovršni glagoli: 30

Nedovršni glagoli: 16

Dovršni: trenutno dovršni	X	21
začetno dovršni	x →	2
končno dovršni	→ x	7
Nedovršni: trajni ----	↔	11
ponavljalni	xxx	5

3. Glagoli s "se"

Dovršni: 12

Nedovršni: 10

Sledi pregled sintaktičnih in semantičnih posebnosti posameznih verbalnih metafor. Naj na tem mestu omenim, da pri vsakem primeru zase ne določim vsehlavnosti, ampak samo one, ki so posebne, ki so nenavadne, nove. Kar je običajnega, splošnega ne omenjam /n.pr. besedni red: če je poseben, ga opišem, v nasprotnem primeru ga niti ne omenim? isto tudi pri drugih kategorijah /.

sintaktične kategorije: dvodelni / enodelni stavek
mf. preprosta / razširjena s primero
z adverbom

Besedni red:

- sintaktična /aktualna členitev
- slogovno nevtralna / opazna, ekspresivna

semantične kategorije: fraza

metafora splošna / posebna

leksikalizirana

lirična, sentimentalna

ljudska, pregovorna

kulturna, svetopisemska

sinestezijska

personifikacija

realiteta - modaliteta

statika - dinamika

DOVRŠNI

Trenutno dovršni glagoli x

- Za nekaj trenutkov je bil videti miren. Nekaj svetlega mu je zablestelo v očeh kakor od nekoč. Bohorič je ujel to trenutno upanje in v hipu je že spet mislil, da ima pred seboj nekdanjega prijatelja. /143/

1. splošni kategorialni pomen: glagol

2. delni kategorialni pomeni: prehodni glagol

dovršni glagol /x/

3. sintaktične kategorije: dvodelni stavek S+ P

nerazširjen povedek

bešečni red: sint.S+ P

stilno nevtralen

4. semantične kategorije: splošna metafora, ljudska,

neke vrste sinestezijska

/a nepravilna/ gre za kombiniranost nekaj neoprijemljivega določa z glagolom, ki se ga uporablja le za nekaj konkretnega. Zamenjava konkretnega z abstraktnim, tu torej igra, zveza konkretnega + abstraktnega je bistvo metafore.

modaliteta, statika

Sop dekliških las res ni toliko vreden, da bi človeka vrgli iz šole. /18/

leksikalizirana metafora, pomen izbrisane
ljudska, krepak izraz
statika. Vizualno. Splošna mf.

Vrgla mu je nagajiv pogled /32/ - hitro ga je pogledala
prehodni glagol - splošna mf.

leksikalizirana metafora. Statika. Vizualno

...ki seveda ni pozabil novega srečanja podčrtati s posebno, zanj
značilno pripombo. /37/

- poudariti. Statika. Vizualno. Splošna mf.

Kakor na preži čaka, da ji vrže v obraz ves svoj prezir. /57/

leksikalizirana mf. fraza
ljudska - statika. Vizualno.

Prijela ga je za roko in zasekala vanj pogled prikrite strasti. /68/

- ostro pogledala
konkretizirano. Glagol s posebnim učinkom
Statika. Čutno. Splošna.

Ali je Eva ali Marija? Tu hočem jasnosti. Videti jo hočem, kako bo
pala, kako se bo razvnela v strasti. /76/

dve metafore v glagolu zapovrstjo
pala - neprehodni, dovršni gl.
razvnela - prehodni, dovršni gl.
Pasti - prenos iz realnega sveta v duševno
sfeto. Moralno nizko - padec
Splošna. Statika.

Ujel je morda skrito misel, ki je samo zanj. /83/

Statika - vidno, splošna.

Z motnim pogledom je objel tak čudni prizor /.../ /95/

Statika. Vidno. Splošna.

Množica je bruhnila v smeh /105/ - nenadoma z vso močjo zasmejala

Dinamika. Slišno. Splošna mf.

/.../ tretji je z gnevom zasekal pogled v sive oči vojaškega zdravnika

- ostro, hitro pogledat /107/
Statika. Čutno. Posebna mf.

- pa je prišel tuj človek in je prekrižal najino pot. /120/

Splošna metafora, frazeološka. Statika. Vizualnost

- srce mi je iztrgal, razumeš...srce! /120/

Splošna metafora, čutna, statična.

Oni pa je začel razpletati nekaj čisto drugega. /123/

- pripovedovati. Razni glagoli. Splošna, ljudska metafora, vizualna, dinamična.

Zakrilil je z roko. /39/

Splošna metafora, ~~žukna~~, statična, izrazito vizualni učinek./krila : roke- zakriliti/

- in ne more odtrgati pogleda od dekleta. /29/

Splošna metafora, čutna, statična.

Pa kakor se je obotavljal razodeti svoje zavzetje, prav tako se brani razgaliti svoje sovraštvo. /57/

- odkriti, pokazati/ sleči in pokazati vse/.

Splošna metafora, statična, vizualna.

Vsi so se zatekli, da bi pozabili, da bi potopili svojo žalost pod kupolo zvokov. /90/

-- skrili, naredili nevidno.

Splošna metafora, čutna + vizualna. Statika.

Takrat se ga polasti težka žalost, ki veje iz vseh teh ljudi. /100/

Glagol s posebnim učinkom. Splošna, vizualna metafora. Statika.

Ta divja slast, biti v vrvenju tisočev in tisočev, ki so preplavili ves red. /161/

- razširili povsod kot voda. Splošna metafora, vizualna, dinamična.

Pri tem je prevrnil stol in se je ropota tako prestrašil, da ga je pograbila divjost. /144/

Splošna metafora, čutna. Dinamičnost - nenadnost, silovitost.

Začetno dovršni glagoli   x --->

Sčasoma pa je začel Bohorič odkrivati, da se razvija iz Barbičeve razsodnosti neki kriticizem, /14/

- fazni glagol, oba dela sta ločena, opazno.
Vizualni učinek. Statika.

Bohorič se mi bo prvi priključil. On še ni v sebi zabredel tako globoko, da bi se moral s tako težavo boriti za zdravje kakor jaz. /68/

Čutni učinek, statika. Dogajanje iz zunanjega sveta je prenešeno v duševni svet.

Molčal je in se zagrizel v ustnice. /69/

- zobe je zasadil v ustnice /kot bi jih ugriznil/.
Vizualna metafora, statična.

Končno dovršni glagoli   ---> x

Bohorič /.../ je hotel že kar pretrgati vse stike s prijateljem. /15/

- abstraktno določeno s konkretnim, z glagolom, ki označuje le konkretna dejanja. Čutna metafora, statična.

- drugi je občudovaje obvisel s pogledom na sijajnih vrancih. /107/

Fraza-. Vidno dožemanje, Statika.

Kadar ti bo ženska razbila ves tvoj sanjski svet /.../ /55/

- uničila.

Abstraktno / konkretno. Glagol z močnim učinkom.
Čutna metafora. Dinamika.

- da bodo z udobno meščansko filozofijo prejšnjega veka razvozlali grozotno skrivnost teh let. /116/

Doživljajska metafora. Statika.

Gospod s cilindrom in pogreb sta mu izvabila neki notranji smehljaj. /13/

Doživljajsko. Statika.

Nekateri so izostrili svojo pozornost do neverjetne tankovestnosti. /72/

Čutno. Statika.

Ali ni , kakor da se sam obkladaš z očitki, ki si jih iztresel name? /27/

Čutno + vidno. Dinamika.

NEDOVRŠNI GLAGOLI

Trajni ←---

Prehodni glagoli

- je še težo prenašal molk /14/

Fraza. Konkretno / abstraktno.

Nekaj vznemirljivega odsevajo ljudje. /159/

Vidni učinek. Statika. Splošna metafora.

Izsevala je nekaj milega in tihega, kar je vplivalo kot skrivnost. /124/

Vidno. Statika.

- od hrupnih sošolcev, ki zbiјajo najbolj neokusne šale in norčije. /15/

Razumsko, doživljajsko. Metaforična fraza.

Bohorič je /.../ s čistim zanimanjem sledil Vrezcu. /55/

- realni - duševni svet. /slediti v mislih, z mislimi/ Doživljajska skušnja. Rahla dinamika.

S širnimi pogledi sta se merila nekaj trenutkov. /23/

Vidni učinek. Statika.

- nekaj trenutkov sta se merila z nemimi pogledi. /137/

Vidno, statika.

Drug drugega sta merila s pogledi /68/

Vidno, statično.

Neprehodni glagoli

- in za ohranitev tistih stanov, ki že komaj dihaajo pod težo sedanje draginje. /88/

Čutno dožemanje. Rahla dinamika.

Mesto pleše vse do jutra. /161/

- se veseli. Vidni učinek. Personifikacija

Izrazita dinamika.

Potniki se usiπljajo k okrepčevalnici. /159/

- asociacija na veliko število nečesa, ki pada iz vreče, se razsipa. Drobní elementi- množica. Vidno. Dinamika.

Ponavljalni glagoli XXX

In ko je mukoma trgal iz sebe te stavke /.../ /20/

Vidno + čutno. Statika.

Barbičse je spet ustavil in tehtal svojo misel./27/

Doživljajsko + vidno. Statika.

Tine /.../in razpaljal kmetom srd na pravičnike. /100/

Doživljajska metafora, dinamična,

Ne samo , da je izgubljal vero v ljudi in družbo /.../ /98/

Doživljajska skušnja. Rahla dinamika.

Ne boš več ovijal svoje preže okoli mene. /26/

Tu je viden prenos / imamo tudi samostalniško metaforo MREŽA /. Fraza . Čutna skušnja.
Rahla dinamika.

G L A G O L I S "S E "

- glagoli so neprehodni /dejanje ne prehaja z osebkoma na predmet, ampak se vrača nanj/. Povratni glagoli - se - sam sebe.

Dovršni glagoli

V krčmi pri Logarjevih se je Tine ves razvnel. /100/

- ognjevito govoril. Slišno. Omejena dinamika.

Edini Barbič se je po uri razvnel. /90/

Vidno + slišno. Dinamika.

Rad bi se mu iztrgal, tôda neka temna sila - bojazen pred begom in utrip kljubovalnosti ga zadržuje. /54/

Doživljajska skušnja. Statika, prekinjena z dinamika. / pomen: rad bi od njega ušel s silo, ker ga drži /

Tedaj se je iztrgal iz gneče Zorec. /107/

- izločil na silo, hitro. Vidno dojetje. Statika.

Saj sem se skušal dvigniti. /120/

- moralno, življenjsko.

O, kako je moral trpeti. Še, še bi se bil dvignil. /124/

- moralno, življenjsko. Čutno dožemanje. ~~STATIKA~~

Ostra, hipna dinamika.

Potniki se usipljejo k okrepčevalnici /159/

Vidno dožemanje. Dinamika, splošna metafora.

-- da se v Barbiču skriva tak nevaren ubijalec. /15/

Taj mu je, da se ne more ogreti? /36/

Frazeološka metafora s pomenom "vživeti se".

Tedaj se je Bohorič streznil. /38/

Čutno. Statika.

Izviharil bi se, vrgel bi se v ples do onemoglosti. /101/

Vidno, čutno. Izrazita dinamika.

Otroci so zavreščali in se porazkropili. /62/

Leksična metafora. Vidni učinek. Dinamika.

"Pustiva to, pustiva to..." je odvrnil deseti brat rezko in se spet skril za zagonetni izrazvsakdanjega brezčutnega obraza. /118/

Vidno dožemanje. Statika.

Vest o tem dogodku se je razširila po vsem mestu. Če se je že ponižni oficial predramil in zdvomil nad pravičnostjo človeškega reda, tedaj je dih brezredja in brezunja že blizu. /95/

Doživljajska skušnja. Statika.

- se je prebudil v novega človeka. /140/

Vidno + doživljajsko. Statika.

Nedovršni glagoli

Trajni ↔

- je kipelo iz Bohoriča, ki več ni mogel krotiti samega sebe. /26/

- prenos na dušev-no sfero. Doživljajska skušnja.
Statika.

Zaželel si je njegove mladostnosti, čeprav je slutil, da se tudi v Bohoriču prebujajo novi človek. /70/

Čutno + doživljajsko. Prenos na drugo sfero
dogajanja. Rahla dinamika,

/.../ ljudje, ki se gremijo z mržnjo in zavistjo. /45/

Čutno dožemanje. Rahla dinamika.

/.../ Bohorič se je mučno lovil in umolknil. /54/

Čutno. Rahla dinamika.

Tok dogodkov me je odvedel v vrtinec in vedno globlje se potapljam. /130/

Čutna metafora. Rahla dinamika.

Ugibal je, lovil see med samoljubjem in skesanostjo, okleval in čakal. /138/

Čutna metafora. Rahla dinamika.

Ponavljalni X X X

In predajal se je zdaj prividom, zdaj mržnji. /53/

Doživljajska skušnja. Rahla dinamika.

Njegova mati, vajena udobnega meščanskega življenja, se je začela predajati vedno temnejši nezadovoljnosti. /99/

Doživljajska metafora. Rahla dinamika.

"Tako bo. Tako mora biti!" se je razgreval. /68/

- se vživljal v pogovor. Čutna metafora. Dinamika.

Toda vi se ne ogrevate za šport. /29/

- ogrevati v duši, biti ves predan športu.

b. ne ž i v o

vršilec dejanja oz. nosilec stanja je neživ predmet

A. Prehodni glagoli

I. P E R S O N I F I K A C I J E

Mnogo imamo primerov glagolskih metafor, kjer neživ predmet nenadoma "oživi", opravlja iste funkcije kot živ, kot .človek. Gre za dejanja, ki zahtevajo živega akterja, s sodelovanjem zavesti in hotenja. Gre za antropomorfizacijo ali personifikacijo. To močno intenzificira besedilo, ga naredi razvidnega.

V tem razdelku imamo personifikacije tako razporejene:

- v prehodnih glagolih 64
- v neprehodnih glagolih 32

A. Prehodni glagoli

POLAŠČATI SE

- je v Jarčevem romanu pogosta metafora / kar 8 primerov/. Jarč glagol "polaščati" veže bodisi z besedami, ki pomenijo nekaj neprijetnega /strah, vznemirjenje, nezaupanje, dvomi/, bodisi z besedami, ki pomenijo nekaj prijetnega / radost, sproščenost, razneženost, vrtočlavica/. Gre za abstraktne izraze in za izraze, ki so modalni, kažejo notranje, osebno, duševno občutenje posameznikov. Predmet je vedno živa oseba, človek / lahko je eksplicirana v istem stavku, ali pa je v tem stavku izražena le z zaimkom, ta pa se nanaša na že prej uvedeno osebo/.

1. Zveza z besedami, ki pomenijo nekaj neprijetnega

Polašča se te namreč začetni stadij dvomov. /54/

Polaščalo se ga je nezaupanje. /94/

- nedovršni glagol, prehodni. Stilno zaznamovan besedni red . Čutna metafora. Pomaj opazna dinamika.

Z besedo strah se vežeta dva primera:

Polastil se ga je strah. /92/

Strah in vtнемirjenje sta se polastila prebivalstva. /72/

- priredno zvezan subjekt, oba samostalnika nosita neprijetne pomene. Besedni red je gramatičen, regularen. Notranja čutna skušnja. Komaj vidna dinamika.

2. zveza z besedami, ki pomenijo nekaj prijetnega

/.../ Bohoriča, ki je zamaknjen poslušal šumenje, se je polastila neka razneženost, kot še nikoli prej. /38/

Razširjena metafora. Čutni učinek. Rahla dinamika.

Že se ga polašča omamna vrtoglavica. /52/

- prehodni, nedovršni, glagol. Čutna skušnja. Rahla dinamika.

In polastila se ga je silna radost. /115/

- prehodni, dovršni glagol. Čutna metafora. Dinamika.

Polastila se ga je sproščenost. /129/

Čutna skušnja, rahla dinamika.

Izrazito antropomorfizirane so te glagolske metafore: gristi
gledati
dahniti
objeti

Mržnja ga gloda že vse tri dni in noči. /57/

Zamrežena okna so gledala na drvarnice in skladišča. /45/

- prehodni, nedovršni glagol. Stanje. Zaradi stalne rabe metafora ne učinkuje več. Vizualna metafora. Statika.

"O Bogu?" se je Bohorič zavzel. "Ne veruješ vanj?" je Jerman skoraj kriknil in otožen smehljal mu je dahnil na upala lica. /75/

- indirektno prehodni ~~glagol~~ glagol, dovršni. Čutna + vizualna metafora, s takimi učinki. Metafora "smehljal je dahnil na lica" ni zelo pogosta, čeprav je splošna, zato ima še moč učinkovanja. Opaznost povzroča liričnost, otožnost, mehkoba v pomenih ostalih, sosednjih besed v kontekstu:

otožen smehlaj, upala lica. Beseda "dahnniti" učinkuje kot nekaj nežnega, rahlega. Komaj opazna dinamika.

Objel ga je zelo pritajen vonj. /131/

- prehodni glagol, dovršni. Intencijski oz. besedotvorni pomen besede "objeti" - predlog ob - usmerja nas v nekaj, kar je okoli in okoli. Čutni učinek. Rahla dinamika.

Grizlo ga je spoznanje, da ga je njegova slabost do te ženske, ki je oboževala nemško gospod^o, zavedla v tujstvo /138/

- prehodni glagol, nedovršni ↔
Besedni red - izpostavljen en člen, z namenom poudarka. Čutni učinek. Rahla dinamika.

Prek lic mu je legel otroško čist smehlaj /121/

- prehodni glagol, dovršni. Vidni učinek. Rahla dinamika, skoraj statika.

Zmedene slike se mu pode kot bolniku. /101/

-glagol nedovršni. Metafora razšitjena s primerom. Dinamična. Gibanje, tempo /v vročici, blodnji/

Vsako pomanjkanje rodi hrepenenje, iz hrepenenja pa vodi pot k Bogu ali pa ... v zločin. /122/

-izrazito antropomorfizirano.
Roditi - nastanek nečesa. Splošna metafora, doživljajska, statična.

/.../ zdaj, ko se je začela prebujati nova družba, /.../ /138/

Prebujati - prehod iz faze nezavedanja v zavestno stanje, v abstraktno dogajanje. Aktualna členitev P + S . Rahla dinamika. Čutni učinki.

Mesto se je odelo v črne zastave. /110/

Odeti se - obleči, okrasiti / zveza z obleko, blagom - zastave/. Metafora z vidnim učinkom. Statika.

Prav tako izrazito antropomorfen je glagol zdramiti, zbuditi.

/.../ Kamina, do katerega se mu je to uro zbudil podzavestni odpor in bojazen. /16/

- splošna metafora, znana iz pogovornega jezika. Besedni red - aktualna členitev. Čutna metafora, statična.

Praznota, ki ga je za trenutek omrtvičila, mu je zbudila čustvo neke čudne sproščenosti. /56/

Prenos na duševno sfero. Čutni učinek, statična metafora.

Tedaj ga je zdramilo vpitje otrok. /61/

- prehod v drugo stanje /kot prebujenje, v zgornjem primeru pa gre za osveščanje iz zaspanosti/. Čutna, statična metafora.

ZAPUSTITI - zavestno oditi /personifikacija, kajti neživ predmet nima zavesti, hotenja/. Zapustiti - intencija nas vodi v smer praznine, v izgubo nečesa.

Bohoriča je ob teh besedah zapustila še poslednja opora samozavesti. /63/

Besedni red - stilno zaznamovan, povedkova sintagma je presekana. Doživljajska skušnja. Statika.

/.../ tega dejstva Stržen nikakor ni mogel prezreti. Ta sam po sebi malo pomemben dogodek je povzročil v življenju ubogega oficial zmedo. Zapustil ga je nekdANJI mir, začele so se nemirne noči. /94/

Doživljajska skušnja. Statika. Besedni red - aktualna členitev.

Ko je Bohorič zaprl za seboj vrata, je šele začutil, da so ga zapustile moči.

Doživljajska skušnja, statika. Besedni red je stilno zaznamovan.

Zanimivo je da se v vseh treh primerih te metaforee le-ta veže z besedami s pozitivnim pomenom, po "zapustitvi" pa imamo za posledico neugodno, neprijetno situacijo.

PRIČARATI - dogajanje se vrši na področju duševnosti, je nerealno.
/.../ izraz ki mu je nehote pričaral v domišljiji gospoda
s cilindrom /.../ /13/

- dogajanje na področju duševnosti - to imamo
izraženo: pričarati v domišljiji. Komaj opazna
dinamika.

Z-imska sončava je pričarala vtis neke kristalne prosoj-
nosti nad to pokrajino. /124/

- pomen tega stavka stopnjuje umišljenost, ireal-
nost povedka. "Vtis" - nekaj kar je "kot", le
podoba nečesa, neresničnost.

-Kadar ga je pograbil tak vihar /14/

- Pri tem je prevrnil stol in se ^{je} ropota tako prestrašil,
da ga je pograbila divjost. /114/

- Napadla ga je trudnost. /14/

- Človek ne more več živeti med ljudmi, kadar ga popade
tak nemir.../117/

- In spet jih popade krohót /66/

Vse te glagolske metafore imajo podoben pomen.
Že sam pomen besede pograbiti, popasti zahteva
predmet, ki je v nasprotju z mirom, umirjenostjo:
vihar, divjost, nemir. V zadnjem primeru /in
spet jih popade krohót/ imamo irealno zvezo:
popade kot pes - primera se izgubi, ostane le
glagol, ki se osamosvoji in učinkuje metaforično.
Vse metafore so dinamične, s čutnim učinkom.

Čisto posebna pa je naslednja metafora, večkrat rabljena, znana iz
vsakdanjega jezika. Je dinamična in slikovita, izredno nazorna.

O, Danijel, tebe življenje še ni zgrabilo s svojimi
koščnimi rokami in ti pilo kri kakor bolikim. /130/

Metafora je razširjena: "s svojimi koščnimi
rokami" - koščene roke - take ki ne spustijo,
so trde, zgrabijo. S tem je nazornost metafore
še poudarjena.

Dovršni glagoli:

- ob taki uri mu je naključje privedlo sošolca... /14/
prvesti - pri + vesti /peljati/ -
Vizualna metafora, rahla dinamičnost
- /.../ molk, ki mu ga je zaukazalo neprijazno okolje. /14/
Slišna metafora, statična.
- Postala je v tej uri skrivnostn medij, ki je zvezal
tega samotarskega dijaka z življenjem . /42/
Čutno, statika. Personifikacija, izrazito
človeško dejanje.
- In samo pesem naju bo zvezała v tem hipu najčistejšega
opojja. /42/
- Na licih mu je zaigral zagoneten nasmeh. /53/
zaigrati - slišno ali vidno / na odru/ igra .
Sinestezijska. Rahla dinamika. Zaigrati - nekaj
gibajočega, valujočega.

Prijem dveh teles, ki sta se prepletli s krčevito vijo-
čimi se rokami, je izzval vročično straš sproščanja
vseh mizrekljivih tegob in zatajenih uporov. /62/

Razumska skušnja, statika.

Vsak najmanjši povod: smeh, grda opazka iz tolpe, ciničen
ukaz reditelja ga je ranil v najbolj skrito življenje
njegove duševnosti. /98/

Prenesen pomen: ranil - ne v pravem pomenu
besede, ne gre za zunanjo ranitev telesa, temveč
za prenos na človekovo duševnost /to je v stavku
tudi eksplicirano: "ga je ranil v najbolj skrito
življenje njegove duševnosti"/. Beseda ranil
- asociacije nam potekajo v smer pomena nečesa
bolečega. Čutna metafora, statična.

Bohoriču je odpovedal glas. /107/

Leksična metafora, kliše, stálna zveza. Odpovedal
- ni ga več, odpovedal pokorščino /predmet se
zgubi/, ostane samo glagol, katerega pomena se
dostikrat ne zavemo več / Metafora, vzeta iz
pogovornega jezika, razumska, statična.

- Bohoriča je v tem trenutku obšla strahotna jasnost. /144/
- "Pobegnil je, od vojakov je pobegnil", ga je obšla prva jasna misel. /142/
- Bohoriča je obšla nova groza. /142/

Leksična metafora: obiti - ob-iti - celega oviti, iti krog in krog. Zveza le z duševnim dogajanjem /paleta besed, s katerimi se veče pri Jarcu, je zanimiva, vsa je ubrana na podobna občutja: jasnost 2x, strahoten, groza/.

- Doživel boš vse drugačne zavrnitve, ki te bodo zares vrgle ob tla. /54/

vreči - dinamičen glagol; zavestno dejanje. Moč : nemoč. Čutna metafora, okamenela, trenutna dinamika.

- In iztrgal se mu je gnev proti tem predrznim, nadutim prihajačem. /61/

iztrgati - iz-trgati, iz > asociacije na pomen nečesa iz, zunaj, smer: ven iz nečesa. Zavestno dejanje, trenutno, nenadno. Močno dejanje, sodelovanje moči, hotenja. Iztrgati - beseda se iztrga iz ust. Slišni učinki. Trenutna dinamika.

- ponočnjaštvo, ki razburi poštene meščane in razmreži spletke. /32/

Skrajšana primera - razmreži kot pajek svojo mrežo - tanka, nevidna mreža / preneseno nevidne vezi, ki segajo povsod, od enega konca do drugega/ Doživljajska metafora. Rahla dinamika.

- Hrušč je naraščal in podžigal zbesnelega. /95/

podžigati - asociacija na ogenj, nekaj žarečega, gorečega, naraščajočega. Izrazita dinamika. Čutna metafora.

- Prodreti v poslednjo skrivnost vseh človeškega dela in nedela, odstreti venomer spreminjajočo se zaveso, s katero se zagrinja veselje z zemljo, s soncem in zvezdami, z viharji in nevihtami - to, to mu je bičalo do strasti razpaljenega žejnega duha iskanja. /12/

bičati - udarjati / z bičem/ - pekoča bolečina.
Čutna, dinamična metafora.

Oblaki, oblaki, ponesite me v daljo. /130/

Splošna rabljena metafora - oblaki, donesite me
v daljo - ne gre za konkretno, realno dogajanje,
ampak za irealno, umišljeno, prenešeno na duševno
sfero: prenešen pomen: z mislimi iti drugam, kot
gredo drugam oblaki. Rahla dinamična metafora.

To, kar sem v zadnjih dneh doživel, mi je odkrilo spoznanje o sebi:
samo sonca želim in same radosti okrog sebe. /75/

Zavestno dejanje. Odkriti - nekaj novega se raz-
krije, kar prej ni bilo vidno, znano. Vizualna
metafora, ostro dinamična.

Deseti brat - trdo se je zarezala vanj ta beseda, zarastla
se mu je v podzavest, prepregla ga je vsega, in vendar
se ji je uprl. /141/

3 glagolske metafore v enem stavku, med seboj so
v nekakšnem stopnjevalnem razmerju. Vse imajo skup-
ni ošebek, ki je izrazito abstrakten, a povezan z
nazornimi in plastičnimi, dinamičnimi glagoli, z
močnimi učinki.

beseda se je zarezala vanj
zarastla v podzavest
prepregla ga je vsega

Samí dovršni glagoli, ostri, z močnimi učinki.
Zarezati se - asociacija nas vodi do pomena ostro,
boleče. Zarezati - kombinirano
prenos iz zunanjega sveta v duševnost.
Žarasti se - samo žive stvari imajo to lastnost.
Prenos-. Pomeni gredo v smer trdno
ostati, zaraščen.

Prepreči - Vsepovsod, tudi v globinah duševnosti.
Vse metafore so izrazito statične, nastale na pod-
lagi čutne zaznave.

Nedovršni glagoli

Bohoriča je mučila radovednost. /26/

Mučiti - asociacija na nekaj bolečega, neprijetnega, trpečega, mučnega. Metafora je vzeta iz povsem vsakdanjega jezika. Prenos zunanjega sveta v človekovo notranjost. Čutni učinek. Statika.

/.../ marveč da ga omreža privid. /41/

- asocijacija na pajka, na njegovo mrežo, ki jo ovije okoli muhe. Mreža - nekaj, kar te ovije, prekrije, zajame krog in krog. Čutni učinek. Statika.

Bohorič je pokazal na nizko hišico, ki so nanjo metale veje kostanjev dolge sence. /65/

- glagol izraža dejanje, čeprav je ustvarjena statična slika. Metafora z vidnim učinkom. Statika.

Zaklical je navzdol, prisluhnil ugašanju glasu, ki se je plašen lovil med črnimi stenami. /91/

V kontekstu imamo izražen prostor dogajanja : ozek zvonik cerkve. Glas se je odbijal od sten, skakal /dinamika/ kot bi se lovil. Intencija glagola loviti se nam vzbuja asociacije nečesa gibajočega, živega, bežečega, skakajočega sem ter tja. Druga asociacija glagola loviti pa nas vodi do pojma loviti se v pomenu, bati se, da ne bi padel, obstal tu, tam, spet padel, se ulovil. Te pomene potrjuje pridevnik plašen.

Metafora je dinamična, vsebuje vidne in slišne učinke.

Venomer se polni neizmernosti časom, ki odnaša s seboj človeška dejanja, dela ljubezni in sovraštva. /163/

Čutno dožemanje. Rahla dinamika.

Vsi šepetajo skrivnostno, kakor da se pred njimi odigrava čudež. /162/

Glagolska metafora vključena v glagolsko primero. Odigravati - asociacija na oder, igro, dramo. Kulturna metafora. Vidno + slišno. Dinamika.

Kriticizem, ki duši prost ritmični vzlet polnega doživljanja. /14/

...prijateljstva, ki je ostrilo miselnost, pa dušilo čustveno življenje. /15/

Dušiti - zavirati v bivanju, skušati onemogočiti bivanje. Čutno dožemanje. Statika.

...prijateljstva, ki je ostrilo miselnost /15/

Morda je prav ta udobnost izostrila Bohoriču pogled za najdrobnejše pojave. /40/

Oster - špičast, netop, ti pomeni v to metaforo niso zajeti. Gre za ostrino v optiki, v gledanju. /pogled skozi lečo je oster, jasen, jasno začrtan, robovi predmetov so ostri, niso zabrisani. To je skrita metafora. Čutna. Statična.

Stirisočno stanovanje samo zakrinkava bedo. /145/

Zakrinkavati - za~~k~~rinko / krinka, za njo pa je tuj obraz, nepravi, lažen. /prenešeno: zadaj je resnica - beda. Čutna metafora, statična.

... to, kar ga je polnilo s tako omotočno radostjo pa je bila podoba. /115/

Prenos na duševnost. Čutna metafora. Rahla dinam.

II. GLAGOLSKKE METAFORE, KI NISO PERSONIFIKACIJE

V drugem razdelku obravnavam glagolske metafore, v katerih ne gre za personificirane pomena. To še vedno spada pod poglavje o splošnih metaforah, vršilec dejanja oz. nosilec stanja je neživa stvar.

Glagolske metafore sem razdelila po njihovem čutnem učinku / vid, sluh, tip/, kar izraža glagol v primarnem pomenu besede. Ker pa gre tu za metafora, torej za prenesen pomen besed, so vsi ti učinki zunanjega sveta preneseni na notranja, duševna doživetja in občutja.

T I P

- Feklo ga je dejstvo, da so za ljudskega zastopnika izbrali njegovega osebnega nasprotnika dr Križniča. /133/
- Ampak to, prav ta moralna hinavščina, to me peče. /19/
- "Ne, ne more biti lepo," ga je zapekel spomin. /60/

Peči - asociacije gredo do nečesa neprijetnega, žgočega, ostrega, bolečega. Preneseno na duševno bolečino.

Julijska prigrevica pali žalostno zemljo- /96/

Paliti - žgati .- prenešeno: kot da žge, samo občutek, samo zdi se, da žge. Zemljo žge - vse je osušeno, izsušeno, brez vode. Vročina. Statika. Mučno občutje.

Zaskeli ga misel na črnega Mefista Vfezca. /37/

Zaskeleti - boleč, neprijeten občutek, ki pa ni v zvezi s pekoč. Statika.

VID

Iz mene same vre žeja polastiti se vsega. /117/

Tako iz srca so mu vrele besede. /23/

V Bohoriču je zakupela strast. /101/

Ali tudi radost jim ne bo zakupela do nebes. /40/

- dinamika.

Ta izrazita dinamika v gornjih glagolskih metaforah ponazarja razgibanost duše, gre za prenos iz zunanjega sveta na du-

ševna doživetja. Asociacije besed "vreti",
"zakipeti" nas vodijo do pomenov - vroč do
skrajnosti, da še sili ven, neprestano gibajoč.

Prej naštetih in sledeči primeri imajo to skupno značilnost, da nam
asociacija vzbudi pomene, ki so v zvezi z vodo, tekočino:

Trata pred hišo je oblita z zamolklo mesečino. /101/

Rahel smehlja se mu je razlil po licih. /38/

Zagleda se proti oknu in čuden nasme~~h~~^a se mu razlije po
obrazu. /83/

Bohorič je še slišal, kako se je pesem, odmevajoč med
skladišči zlila z ropotom koles. /129/

Šumenje reke se je zlivalo s srebrnim bleščanjem. /145/

Močne učinke vsebujejo tudi pomeni glagolov, ki so v zvezi z
ognjem, plamenom:

...Bohoriča, ki mu je vino že spet razpalilo domišljijo. /68/

... ogenj, ki ga je razpaljal. /14/

Dinamika. Razpaliti - razpaliti : do konca, do
skrajnosti. Paliti - asociacije na ogenj, na vroče,
žareče, ki se neprestano širi.

V drugimi glagolski metafori imamo še povezavo s
samostalniško metaforo "oganj", ki opravičuje
glagolsko. / Ogenj pomeni strast, notranji ogenj,
oganj duše. /

Neka mrzlična radost, ki ji ni vedel vzroka, mu je plamenela
po telesu. /41/

Plameneti - Vroče, pekoče, žgoče, zajemajoč vse.

Kontrast: mrzlična radost - plameneti. Dinamika.

Slednjič pa je klic po prevratu, ki naj bi v trenutku
razsekal s krvjo in sovraštvom zlepljeno kepo davečega se
človeštva, razplamenil vse sloje od najvišjih državnikov
do najneznatnejšega državljana. /152/

Izraziti dinamični učinki.

Ponoči pa so se take misli in želje utelešale v podobe in
privide, ki so razvneli v duši vse sile v en sam klic
hrepenenja po dekletu. /21/

Dinamika. Čutni učinki.

0 Oči so se ji vžgale v strasti, razvneti po pijanem pričakovanju. /77/

- tu so prisotni predvsem pomeni svetlobe, bli- skanja, odsevov, barve, iskrenja. Glagolska meta- fora "vžgati se" je pogojena s pridevniško meta- foro "razvneti strast" - vžig je posledica raz- vnetosti. Dinamika.

Podobne pomene - svetlobo, barvo, izžarevanje vsebujeta tudi glagolski metafori "zablisliti" in "izsevati".

Groharju zablisne jeza v očeh. /85/

- hipno, dinamično dogajanje. Lesk. Dinamika.

Nekaj je v Bohoriču, /.../, kar izseva toplino. /14/

- umirjenost, dinamičnost se je izgubila.

Umirjenost izražajo naslednje metafore:

In vendar je to dozdeven svet, ki se bo že čez eno uro razmeglil. /91/

Vidna metafora. Rahla dinamika. Izginiti kot megla.

Meglijo se mu misli. /100/

V tem primeru pa gre za drugo lastnost negle-

Ob megli se nam asociirajo dva pomena:

1. ~~greza~~ hitro izginiti, razbliniti se v nič

2. biti kalen, nejasen, slabo vidljiv, nerazločen

- "Zaboga, Bohorič, kaj se vam je zgodilo? Kaj pa vas je tako upijaniło?" /63/

- /.../ ga je opajal nek čuden ritem blagozvočnosti. /14/

- Človeku se ne sme nikoli muditi, kadar ga zajane tako lepa noč. /147/

- Milost prisije nate, ker je Bog v stvareh in s teboj. /146/

Spoznanje te ure ga je pretreslo do dna. /92/

- prenos na duševno sfero - pretresti duševno.

Čutna metafora. Dinamika je izražena že s samim pomenom glagola "pretresti".

Iz vseh teh dni in noči je dozorel sklep: govoriti z Natašo. /22/

Trazeološka metafora. Doživljajska, statična.

Pogledal je tobo. brezizrazno. Svet se mu je utrnil svetel /144/

Utrniti - kot zvezda - utrgati se in s tem se spremeniti v nič. Z zvezde se je metafora prenesla tudi na luč - ugasniti luč: utrčiti svetilko. V gornjem primeru gre za iste pomene, samo prenesene iz realnega sveta v svet duševnosti.

Nekaj se je skrivalo v Barbiču, kar ga je začelo odbijati. /15/

Odbijati - od-bijati - proč, stran pošiljati.

Čutna metafora, trenutno dinamična.

Tedaj pa je udarila v svet silna vest. /111/

- izrazita dinamika, efektivno, močno dejanje.

Čutna + slišna metafora.

/.../ toda nad njim je že visela ječa in ječi ni mogel uiti, ker ni imel sredstev, da bi bil vrnil denar. /125/

- zanimiva metafora. Izhaja iz primere, ki pa se je v teku časa izgubila / viseti nad glavo kot Danoklejev meč - nekaj neizbežnega, stalno prisotna nevarnost. Čutna metafora. Statika, grozljiva.

2. N E P R E H O D N I G L A G O L I

I. P E R S O N I F I K A C I J E

1. IZRAZITO ANTROPOMORFIČNA DEJANJA OZ. STANJA

UMRETI Smeh je umrl. /7/ - slišno, statično po posledici.

Luč v petrolejki umira. Vse do jutra bo umirala. /86/

- Vidno dožemanje. Statika,

Ves svet umira. /88/ - čutno dožemanje. Statika.

Umreti - pomeni usmerjajo našo zavest v nekaj izginjajočega, minevajočega, izničujočega. Pomeni nas vodijo v 0.

V gornjih treh metaforah imamo v vsakem primeru drugačno čutenje - slišno, vidno, notranje čutno. Prisotni so elementi počasnega dogajanja, proces.

BUDITI - ZBUDITI, PREBUDITI

Asociacije : prehod iz enega stanja v drugo, iz nezavednega v zavedno.

Narod se budi. /137/ - osveščanje. Doživljajska metafora.
Prenos na duševna dogajanja. Rahla
dinamika.

Še preden se je prebudila pomlad... /128/

Zdaj, ko se je začela prebujati nova družba... /138/

- osveščati, prebujati v zavesti.

V njem se je zbudilo nenadno sočutje. /150/

- Hipno nastalo, bilo je že v njem, a je spalo, je bilo v podzavesti, zdaj je planiko na dan.

- - - -

Spomin na ono noč, ko jo je odvedel Kamin, vrta in gloda
v meni. /76/

- dve glagolski metafori, s podobnim pomenom, stop-
njevalnim - prodiranje v globino, ostro, boleče.
Čutna metafora. Rahla dinamika.

Skrito jezerce sanja v mesečini. /103/

- sanjati . prenešeno: melanholično razpoloženje
v noči /za to imamo oporo v mesečini/ - duševno
stanje, oddaljeno od realnega. Zanj je zhačilna
umirjenost, liričnost, tišina. Čutna + vidna
metafora. Statika.

Vsa v mesečini sanjari Kostanjevica. /103/

- sanjariti - ne sanjati v resnici, biti samo v
podobnem stanju kot v sanjah; mehko razpoloženje
duše, mirnost. Vidno in čutno dožemanje. Statika.

Mesto ždi kot ranjena žival, Nemirno diha, blodno gleda. /96/

Prva glagolska metafora je še razširjena s primero:
/ kot ranjena žival/. Ždeti - mesto je mirno, nepre-
mično, brez volje, brez življenja, brez veselja.
V naslednjem stavku imamo pojasnjeno to metafora,
v čem je mesto podobno ždeči živali:

nemirno diha

blodno gleda

Čas dogajanja je prva svetovna vojna, mesto v zaledju, strah pred bojišči. Vizualni in notranji čutni učinki. Izrazita statika, umirjenost, negibnost.

SODELOVANJE GLASU, BESED

Zavpila je v njen najgloblja, sama ~~na~~ sebi zatajena bolečina iz ljubezni za ponižane in razžaljene, za krotke in preproste. /61/

- zavpiti - rezkost, ostrost, glas, ki opozori nase. Čutni učinki. Dinamika.

In Bohorič je strmel v beli lepak, ki mu je mrzlo veleval "Danijel! Prekini za vedno svoj sen!" /127/

- brez besed veleval besede. Lepak - vsebina mu sproži verigo misli. Glagolska metafora je še razširjena s pridevnikom, ki poudarja pomen: mrzlo-neprijazno. Razumska, doživljajska skušnja. Statika.

"Veruješ vanj," je pozneje kakor iz dna kriknila vest mladega fanta in ga razdvojila v velikem nemiru. /163/

Glagolska metafora razširjena s primero: krikniti kakor iz dna. Asociacije na odmev, globino. Krikniti - rezkost, ostrost, trenutnostdejanja, . Govorna + glasovna komponenta - slišni učinek. Dinamika.

...njihove besede so kar pele.../132/

- so bile prijetne, mehke, vesele. Slišna in čutna metafora. Rahla dinamika.

V srcu zazevala praznosta. /117/

- zazevati - odprtost, votlost nečesa. Vidna + čutna metafora. Statika.

V sobi je zavládala tišina, /51/

- imeti besedo in moč, biti prvi, ukazovati. Čutni učinek. Izrazita statika.

V nekem oziru je njegova miseŕ, naj si bo že katerakoli, prava, ali čustvo v meni se upira. /15/

- upirati se - zavestno dejanje, pomen: nečemu
Nasprátoovati. Čutni učinek. Statika.

ODIGRAVATI SE

Daleč od tu pa se prav v tej uri odigravajo silne stvari, toda Danijel ne misli na bojišča, ampak na "Romea in Julijo" v dvornem gledališču, na opero, na tisočere bleščavosti, ki o njih le sanja. /11/

Metafora nam ustvarja sliko, polno gibanja, spreminjanja, asociacija na dogajanje na odru - igra se odigrava, traja. / To imamo izraženo v nadaljevanju stavka. /

Doživljajska metafora. Rahla dinamika.

Na tem polotoku se odigrava trudno življenje domačih in priseljenih trgovskih in uradniških družin. /32/

Čeprav je ista glagolska metafora kot v prejšnjem stavku, tu ni tako dinamična. Vdrugem primeru gre za izrazito statiko, ustvarjena je umirjena, upočasnjena atmosfera. Takšno vzdušje je izraženo s pridevnikom "trudno" življenje.

Doživljajska metafora. Rahla, upočasnjena dinamika

STISKATI SE

Zavila sta v ozko ulico, kjer so se stiskale tesne, nizke hiše, pogreznjene v nočnjavo. /40/

Glagolska metafora je dopolnjena z dodatnimi pomeni /"ozka ulica", "tesne, nizke hiše"/ - vključno z glagolsko metaforo "stiskati se" imamo torej kar trikratno eksplikacijo pomena :nekaj tesnega, ozkega, omejenega v gibanju, nesvobodnega, vklenjenega. Vidna metafora. Statična.

Mesto preži. Hiša na hišo, človek na človeka. Stisnili so se, hiše in ljudje. Brez uradnega dovoljenja ne smeš iz mesta. /81/

Ustvarjena atmosfera vojnega časa je ponazorjena s pomeni neke zaprtosti, majhnosti, nesvobode, strahu, prestrašenosti. Metafora "stisniti se" izhaja iz primere /stisniti se kot pes, kot človek čisto skupaj, zlesti sam vase v strahu, v želji po bližini drugega, ki bi zagotovil varnost, ki bi nam bil v pomoč.

V našem primeru imamo priredno zložen osebek - hiše in ljudje.

Hiše so se stisnile - personifikacija

Ljudje so se stisnili - prenos na duševno sfero, - stisniti se vase, biti čim manjši, čim bolj neviden v strahu pred ovadbami v vojnem času.

Vizualni in čutni učinki. Statika po samem pomenu glagola "stisniti se".

SKRIVATI SE

Barbičeva čumnata se je skrivala na podstrešju. /24/

-majhna sobica, visoko pod streho, kot da se skriva, dela nevidno, čim manjšo. Vidna metafora, statična.

Kakšna preteklost se skriva v siju njegovih oči? /65/

Pomen je tu drug kot v prejšnjem primeru - ne gre za nekaj majhnega, ampak je le z bolj slikovitim izrazom povedano, da neka stvar je, da pa ni vidna na prvi pogled, je skrita. Vizualno dojetje. Statika.

Ko pa se je nagnila noč, je utihnila svetla beseda in na slehernem obrazu se je javila bojazen, ki se je bila čez dan skrila v srce. /100/

Vsi pomeni, izraženi v stavku, ustvarjajo vzdušje, ki pogojuje tudi glagolsko metaforo "skriti se" - postati neviden drugim očem.

Istočasno lahko obravnavamo tudi drugo metaforo "javila se je bojazen". Javiti se - pokazati, postati viden /v nasprotju z naslednjo metaforo "Skriti se" - postati neviden. Javiti se - je izrazita antropomorfizacija /primarno v zvezi z glasom, z besedo/. Doživljajska skušnja.

Rahla dinamika.

3. metafora v tem stavku je "noč se je nagnila" - - nagniti se - spremeniti prejšnjo lego /gibanje/- preneseno: znočilo se je, noč je prišla / / sonce se je nagnilo k obzorju/. Vidna skušnja. Statika.

Izrazito z gibanjem, premikanjem povezane pa so naslednje metafore:
BEGATI

Ozira se po temni veži, ki po nji begajo rdeči odsviti
z ognjišča. /101/

- ustvarjena je dinamika - begati - brezciljno
gibanje. Kontrast v barvah - temna veža : rdeči
odsviti. Metafora z vizualnimi učinki.

Šlo je na večer in po stenah so begale plašne sence iz
dvorišča. /122/

Pomeni so isti kot v gornjem stavku. Dodatno
tu izražen s pridevnikom še en pomen - plašnost,
strah kot vzrok tega dejanja. Vidni učinek . Dinami
ka.

Krka je izstopila iz bregov. /82/

- Leksikalizirana metafora - izstopiti iz bregov
= preplaviti bregove, iti ven iz nečasa / besedo-
tvorno: iz-stopiti > stopiti ven/. Vizualna me-
tafora, dinamika.

Vojna je stopila v zadnjo, odločilno fazo. /88/

Antropomorfizacija . Splošna fraza. Rahla dina-
mika.

Danijel je udaril na tipke, trdo, sunkovito. Splašeni,
nizki zvoki so se razpodili. /67/

Razpoditi se - raz / na vse strani/ poditi se -
- gibanje , izrazita dinamika. Izražen je tudi
dodatni pomen, vzrok: plašen. Slišni učinek.

Bojimo se , da bodo cene živilom tako poskočile, da ne
bo več mogoče nakupiti blaga. /83/

Leksikalizirana metafora, izrazito dinamična.

Poskočiti - usmerjenje kvišku, v višino - nenadoma
in s silo. Prenos z vidnega na čutno.

Radoveden prelista dnevnik in obetane na predzadnji strani,
kjer so objave gledališč in zabavišč.

K.K. Hof -- Burgtheater

Romeo und Julia

Trauerspiel in 5 Akten von Shakespeare

. . . . .

. . . . .

In še lista in lista. Veliki črni napisi beže mimo njega:

Die Blutopfer Frankreichs,

. . . . . /10/

Splošna, izrazito dinamična metafora. Bežati - v metaforo je vzet samo en element: hitro premikanje mimo nas.

Vizualni učinek.

II. GLAGOLSKÉ METAFORE, KI NISO PERSONIFIKACIJE

Najbolj dinamični so glagoli, ki izražajo pomene v zvezi z ognjem -
- goreti, zagoreti, razvneti, vžgati in ugasniti.

Oči so se ji vžgale v strasti, razvneti po pijanem pričakovanju in sadistični radovednosti. /77/

vžgati - zasvetiti se /vidni element svetlobe
+ vročine / - hipno dejanje. Posledica vzroka,
stanja, ki je izraženo v prilastkovem odvisniku:
strast, razvneta po pijanem pričakovanju. Glagol s posebnim učinkom, vizualnim . Dinamika.

Nekoč bo že kako konec, gori v podzavesti upanje. /109//

goreti - asociacija na nekaj svetlega, vročega, neugasljivega. Vizualni učinek. Rahla dinamika.

Tako na pomlad, ko je zacvetelo iz zemlje in je kri zagorela, takrat me ni zdržalo v šoli --- /84/

kri je zagorela - barva: rdeča - vroče, gibanje, nemir, prekipevanje. Čutni učinek. Dinamika.

... domišljija se razvnema . /99/

Metafora je stalna fraza: Razvnemati se - nekaj naraščajočega. Čutni učinek. Dinamika.

Tako čisto so sijale oči. /23/

sijati - svetloba, blisk. Metafora razširjena z sdverbom. Vidni učinek. Statika.

V tej čudni radosti pa je ugasnilo tisto otroško hrepenenje po pravljичnem videzu od nekoč. /92/

ugasniti - u-gasniti - dokončno ugasniti.

Konec nečesa, prehod iz svetlobe v temo, iz veselja v žalost. Čutni učinek. Statika.

Veliko je glagolskih primer, ki so v zvezi zv vodo, tekočino / pomen nečesa umirjenega, melanholičnega, izrazite dinamike ni/. Utoniti / 5 /, liti, razlivati se, pluti, najbolj dinamični pa sta zakipeti in vreti /3/.

Ta soba je potopljena v rožnat mrak. /28/

Cela zveza ustvarja občutje umirjenosti, mehkobe.

Potopiti - primarna zveza z vodo, stvar v vodi.

V našem primeru pa ne gre za vodo, v kateri izginjajo stvari, marveč je to rožnat mrak, neprozoren. Predmeti so potopljeni, -nevidni, obdani z določenim elementom, so na dnu. Vizualna metafora, izrazita statika.

- Bohorič je umolknil in se zagledal daleč proti Gorjancem, ki so tonili v poznem prednočju. /34/

- Iz grmiča je odšumela ptica in se v velikem loku spustila na drugem bregu v goščavo, ki je tonila v somračju. /61/

V obeh podobna zveza z mrakom: izginjanje v nevidnost, v nekaj mehkega - postopoma, polagoma, vedno bolj in bolj. Metafora z vizualnimi učinki. Kgmaaj opazna dinamika.

Kako so vsi spremenjeni: vsem sije iz oči nekaj dobrega in lepega, kakor da odsevajo zvoke iz Händlovega Mesije, ki valove po širokem somraku, v katerem je utonil čas v večnost. /90/

Utoniti u-toniti. Cas: dokončno. Smer: nekam, v'.

Utoniti izginiti v nekaj, pogrezniti se, postati neviden, neprisoten. Metafora je splošna.

Subjekt je abstrakten - čas, ti naredi metaforo

še bolj abstraktno. Statika.

Ishal je pozabe, v kateri bi utonil ves nesmisel, ki mu ga je pokazal razum. /99/

pozaba - je element v katerega se osebek potopí - abstraktno! Tudi osebek v tem primeru je abstrakten nesmisel. Cela glagolska metafora je izredno abstrahirana. Čutno + vizualno. Statika.

V zvezi z vodo, tekočino so tudi naslednji primeri:

VRETI - /3/ je glagol za močno dinamiko. Pomeni soč neprekinjeno, živahno gibanje.

Stavki so vreli kot hudourniki. /14/

Glagolska metafora je razširjena s primero, ki ponazarja način gibanja. Metafora s žlišnim učinkom. Dinamika.

Res; iz tega človeka vre neka živa sila. /54/

Pomen je isti, lastnosti glagolskega dejanja pa so nakazane še s pridevnikom "živa sila". Čutni učinek. Dinamika.

Ni to želja po lepoti. Žo vre mlada kri, dragi moj.

- nekaj nemirnega. Čutni učinek. Dinamika.

V vročičnem vrenju so zakipele speče podtalne sile. /22/

Zakipeti- pomeni nas vodijo v smer nečesa bujno gibajočega, vročega, razgretega do skrajnosti, da že presega mejo, sili ven. Kontrast - vročično vrenje - zakipeti : speče podtalne sile. "Vročično vrenje" ustvarja pogoj za glagolsko metaforo zakipeti. Čutno. Dinamika.

Kaj sem ~~že~~ tudi jaz podlegel zastrupljajočemu vplivu, ki plove po ozračju.

Metafora je umirjena, povzročena je komaj opazna dinamika.

Skozi okno verande je lila mesečina. Kar prenasičena, gosta se je bogato razlivala na Ragov log, na vrtove in trate. /41/

V dveh zapovrstnih stavkih imamo dve glagolski metafori, ki inata skupni osebek /mesečina/ pa tudi podoben pomen - liti - razlivali. Dinamika

je umirjena, se skoraj približuje statiki.

Metafori imata vizualni učinek.

- skozi okno verande je lila mesečina

liti - asociacija na tekočino, na pomene v zvezi s curkom /žarek lunine svetlobe, poševna črta - daje vtis curka/. Liti - neprestano in umirjeno.

- Kar prenasičena, gosta se je bogato razlivala na Ragov log, na vrtove in trate.

Metafora v glagolu je razširjena z adverbom -

- bogato. Razlivati se: povsod /eksplicirana je vsa pokrajina/.

Naslednji primeri glagolskih metafor so si skupni po tem, da izražajo neko umirjenost, zasanjano gibanje, počasno, mehko, blago.

Nikakor ne moremo govoriti o dinamiki, ki je nosi s seboj glagol še po svoji kategoriji; vedno je izrazita statika.

Mrzla mesečina, ki je pronicala skozi oblake, je izsevala samoto na zasenčeno ozko ulico, v kateri so se kakor v tesni izgubili poslednji koraki razhajajoči se. /16/

Metafora v glagolu je razširjena s primerom:

Izgubiti - spremeniti se v nič, izginiti. V našem primeru gre za slišno dojemanje. Statika.

Obšlo ga je bilo nekaj tako silnega, da se je njegova duša kar šibila pod valovi čudne čustvene razvihanosti. /41/

Dvojna glagolska metafora - že sam izraz šibiti se je leksična metafora: šibiti je nastalo preko primerjave s šibo - upogibati se kot šiba. Šibiti - prenešeni pomeni gredo v smer nemoči, šibkosti, omagovanja pod težo necesa. Čutna metafora, statična.

- Iz njega veje neka čudna sila. /48/

- Takrat se ga polasti težka žalost, ki veje iz vseh teh ljudi. /100/

Veti - občutek necesa, kar prihaja, kar pihlja

mirno, počasno po zraku. Tipni občutek. Pre-
finjeno čutenje. Rahla dinamika.

Breznadno se vleče sesta v soncu. /56/

- je razpotežnjena brez konca /ta brezkončnost
je izražena s prislovom 'breznadno'/. Besedni
red je stilno zaznamovan. Statika.

Ko pa se je nagnila noč .... /100/

Nagniti se - spremeniti žego, situacijo. + drugi
pomen nagniti = priti bliže. Vizualna metafora,
statika.

In razporede se pogovor. /102/

Razpresti - raz+presti - raz = na vse strani,
povsod. Presti - asociacija na mrežo, predivo,
na niti, ki gredo od enega do drugega. Vizualna
+ čutna metafora. Statika.

To, kar ga je polnilo s tako omotično radostjo, pa je
bila podoba, ki se je brez pravega povoda nenadoma

razprostrla pred njegovimi očmi. /115/

Raz-prostreti - povsod pregrniti, pokriti vse.
Vizualni učinek. Statika.

- Kako čudne stvari se plete v tem človeku! /123/

- Pogovori so se pletli samo okrog priprav odhod. /127/

Plesti se - zamotanost, usmerjenost na vse
strani, zvijanje, vijuganje. Čutna metafora,
rahla dinamika.

Tu se ni mogel človek potajiti in zato je žalost še bolj
težila. /124/

Težiti - leksična metafora, v zvezi s težo:
pritiskanje k tlom, nemoč, omagovanje; konkret-
no občutje prenesemo na duševnost - abstrakten
glagol + žalost. Čutni učinek. Statika.

"No, kakšen poklic ste si izbrali?" Dobrohotno si gladi
sivo brado ravnatelj, porogljivo zvedavo se muzajo pro-
fesorji. In kot na pevelje odgovori vseh pet abiturientov:

"Filozofijo!"

"Kaj? Kaj? Kaj?"

Profesorji se umikajo drug za drugim. Groza in osuplost.

Sancta simplicitas! Leto 1918 pa filozofija. In prvi spregovori stari ravnatelj / Homers Odyssee - Im V. Gesang kommt jene berühmte Stelle vor.../ "Pamet, pamet, gospodje. Filozofija ne nese več. Profesorski poklic - križ božji! Industrija, tehnika, gospodarstvo, amerikanizem, eksportna akademija - to je bodočnost! Železnice, pošta..." /158/

Fraza. Nesti - zveza s - prinašati dobiček, denar, slavo. Doživljajska skušnja. Statika. Malo bolj razgibani so pomeni glagolov v sledečih metaforah, vendar tudi tu ne gre za dinamično dogajanje:

Država se je zamajala. /14/

- pomeni nas vodijo v nekaj nebrdnega, nesigurnega, kar je posledica zunanjih, močnejših sil. Tu ne gre za prenos v sfero duševnosti, ampak le za izrazito abstrakcijo. Država je šibka, druge močnejše države ji izpodkopavajo tla. Čutni učinek. Rahla dinamika.

Starčev glas je naraščal. /50/

Naraščati - večanje, višanje /čas - stalno, dinamika/. Imamo sinestezijo kombinirano čutenje - slišno : vidno, glas : konkreten predmet /voda, kvas/. Postajati vedno večji, vedno višji. Tu je stična točka med obema - voda je višja /po višini gladine/ in glas je višji /po tonih v lestvici, po slišnem učinku/. Komaj opazna dinamika.

Vse meje bodo pale. Doživeli bomo trenutek, ko ne bo več meja ne na zemlji, ne v duši. /87/

Vizionarska metafora, razširjena še v naslednjem stavku. Pasti - biti visoko, stati ---> biti nizko, na tleh, izginiti. Vizualna + doživljajska metafora. Statika.

Misel vrti po spominu. /38/

Vrtati - asociira pomen ostrega, bolečega, prodirajočega v globino. Čutno. Omejena dinamika.

Na postaji, kjer se križata dva vlaka. /158/

Križati - postaviti sve stvari pravokotno drugo na drugo. Tu gre za tir vlakov, je pravokotna, ena gre proti drugi. Vlaka se srečata. Vizualna metafora. Omejena dinamika. Stalna fraza.

Po vojni bo trgovina kolosalno cvetela. /160/

Cveteti - bujnost, rast, razkošnost, lepota. Metafora je razširjena še s prišlovom, ki poudarja pomen glagola. Vizualna + umska skušnja. Rahla dinamika.

In potem je, kot bi odrezal, vse okamn-elo. /155/

Metafora razširjena s primerom, poudarja hišnost dogajanja. Okamneti - trd, kot kamen, negiben, mrtev. Rezultat je statika. Vizualna skušnja.

G L A G O L S K A   M E T A F O R A
V   E N O D E L N I H   S T A V K I H

Posebej obravnavam glagolsko metaforo v enodelnih stavkih / 12 prim./, v glagolskih enodelnih stavkih - to so verbalne strukture Vf 3 sg. - neosebni glagol rabljen v 3. os. ednine. To so tisti glagolski enodelni stavki, v katerih je samostalni, katerega to dejanje/ stanje prizadeva, izražen z odvisnim sklonom / je v katerem koli sklonu, razen v imenovalniku: ga - 6, me, jo, te, Vrezca, Jermána, iz Bohoriča/.

V vseh primerih imamo prehodne glagole. Glagoli so rabljeni metaforično, torej v prenesenem pomenu - dejanja, stanja in dogajanja iz zunanje ga sveta, realnega, konkretnega so prenešena v sfero duševnega dogajanja, v popolnoma abstraktne pomene. Vtem je izražena ravnina modalnosti. Odmik v svet jezikovnih, verbalnih predstav.

1. Najprej obravnavam glagolske metafore, katerih glagoli izražajo telesne občutke, povzročene od zunanjega sveta /tip, bolečina, mraz/.

Zazeblo te je, ker sem odklonil tvoje rokopise. /54/

Čutna metafora. Statika-. Tak občutek v duši.

Ali nenadoma, ko je stal na mostu sam, ga je obšel strah, da ga je zamrazilo do srca. /148/

Oba glagola izražata isti pomen: zebsti v mraziti, občutek hladu - prenos: občutek neprijaznosti v duši.
Čutna skušnja- Statika.

Ta fant pa jo je v veži objel tako neizkušeno mlado, da jo je kar zapeklo od veselja. /104/

Lahko transformiramo: veselje jo je zapeklo - to pa je že dvodelni stavek. Zapeči - nekaj vročega / zveza z vročo krvjo/, bolečega. Čutna metafora, statična.

Kar boli me, tako je lepo nočoj. /38/

Boljeti - nekaj neorijetnega, bolečega. Metafora je prenos na duševnost; učinkuje, ker je povedano skozi kontrast: boli me : tako je lepo.

Čutno dožemanje. Statika.

Še v tej minuti mi ne da miru,"ga je zbodlo, tem bolj. ker se po takem srečanju ni mogel kar suho posloviti. /23/

Zbosti - povezava z nečim ostrim, neprijetnim in bolečim, povzročeno z nekim ostrim predmetom, ki se te za hip dotakne. V našem stavku gre za podobno situacijo - vsebina stavka v premem govoru, katerega vsebina je boleča, neprijetna - to ga neprijetno zadene. Čutna metafora, statik

"Ti si moj prijatelj," mu je slednjič odgovoril Bohorič tako trpko resno in iz srca, da je še Vrezca presunilo. /56/

Pre-suniti - skozi in skozi prebosti, poriniti v globino; bolečina. Pomeni so podobni kot v prejšnjem stavku /ga je zbodlo/, vendar gre tu za globlje duševno občutje.

Čutna, statična metafora.

2. V tem razdelku so glagolske metafore, ki pomenijo neko zunanje dogajanje / ne občutje /. Spet gre za prenos iz zunanjega sveta v svet duševnosti.

Včasih me napade, da bi ga kar zapustil. /15/

Napasti - nenadoma pride nadme. Dinamika.

Pismo imam zate. Od Barbiča. Tik pred odhodom sem naletel nanj. Sama kost ga je in koža. Ali zlomilo ga ni. O Jermanu vse vem. Hudo je. Kaj hočeš? Nov čas potrebuje novih ljudi.

Jermana bi zlomilo prej ali slej. /160/

Splošna fraza - zlomiti kot palico / primera se izgubi/ - prenos na duševnost: zlomiti v duši = duševno ^{ga} uničiti, premagati. Statika.

Kako je vse to lepo. divje lepo! čustvuje v sebi ob izginjanju odmevanju teh ur, ko ga je v valu z valovi neslo v neznano. /161/

Nesti - brez sodelovanja lastne volje, moči pasivnost. Čutna metafora, ustvarjena je rahla dinamika.

F R A Z E   A L I   S T A L N A   R E K L A

Stalno reklo ali fraza je tudi ena izmed metaforičnih zvrsti, vendar pa je moč metafope močno oslABLJENA zaradi pogoste rabe fraz v vsakdanjem govorjenju. Dostikrat se prvotnega pomena niti ne zavedamo ali nam je celo že neznan.

Značilnost fraze je, da ni v eni besedi, ampak imamo sklop besed in šele ta ustvari skupen pomen. Imamo glagol + besede, ki so v stalni zvezi/ vsaka ima svoj pomen/, vse skupaj pa se združujejo v nov, višji pomen, ki je rabljen metaforično. Stalnih zvez ali fraz je zlasti polno v pogovornemu jeziku in od tod so prišle tudi v knjižnega. Zanimivo je, da so fraze v vsakem jeziku popolnoma samosvoje, tvorjene na popolnoma sebi lasten način in jih je nemogoče prevajati dobesečno. Fraz je v Jarčevem romanu 24 .

Kljub ponovnim pretnjam in svarilom, s katerimi je hotela mladenka mirno doseči konec takemu početju, je neprestano silil vanjo. /19/

Ampak bridko je to, da ste predrago plačali... Šop dekliških las res ni bil vreden, da bi človeka vrgli iz šole. /19/

Še predno sva govorila sem te spoznal. Sicer pa te imam zapisanega. /37/

Bohorič je začutil, da tu govori nekdo, ki mu ne prideš kar tako blizu /57/

Tdaj se je Bohorič zavedel, da kolobari v kalnem. /53/

Kar nič več ni mogel sedeti na gostilniškem vrtu, kjer so preganjali nedeljski dolgčas uradniki s svojimi družinami. /56/

O, da bi vedeli, kako jih imam na vrvi, vso to ugledno, gosposko drhal. /64/

Ki so padli v nemilost. /72/

Saj veste, v vojni je pala vrednost človeškega telesa. /88/

Edini Barbič se je po uri mzvnel: "Kaj pa ti je bilo, Vrezec, da si se znebil take trditve? Molière- Operettendichter!" /90/

Na mizi je bil pustil odprto "Geometrijo". Naj ostane nedotaknjena, čeprav pišejo jutri matematičnonalogo. Pogreznem se še globje. /91/

Kamin žvižga na vse dokaze. /94/

Zvečer pa je odvetnik Stein nasvetoval svoji ženi, da bi bilo moraa vendarle umestno zrahljati vezi z nemškimi krogi. /110/

Morda ne bom več dolgo živel. Ali boji kakorkoli, samo to si želim, da bi bilo nekaj ljudi, ki ne bodo vrgli kamenja na moj spomin. /118/

Ne, moja pot je drugačna. Slutim. Prebolel sem. /123/

Plaho ga je vprašala, ali ji utegne žrtvovati nekaj minut za nujen razgovor. /123/

Tiho, brez odgovora se je sklonila pod breme, še sama tolaži druge. /126/

Še preden se je prebudila ponlad, so morali dati mladosti slovo. /128/

Pa dobro, zaprmo vrata vsemu svetu in odpovejmo se vlogi, ki jo moramo igrati med temi ljudmi. /137/

Kako žalostno je končal Kamin. /141/

Ali nenadoma, ko je ostal na mostu sam, ga je obšel izk strah, da ga je zamrazilo do srca. /148/

Razrednik ni smelsprejeti nobene opravičbe. Nasršen je hodil po odru, odpiral in zapiral Platona in davil nemo jezo. /150/

Vsekakor je bil profesor dovolj drzen, da je izrekel ta poslovilni nasvet takorekoč službeno, v prisotnosti samega ravnatelja, ki pa je odhajajočim, spoštljivo presunjen od čustev, položil na srce, naj bodo ponosni, da jih kliče država kot branilce, ki bodo tvegali tudi življenje za vero, dom, cesarja... " /151/

Treba je bilo. Treba je, da neham gledati v zrak in da pričnem delati. /156/

V vseh teh metaforičnih frazah imamo že znane, splošno rabljene pomene, zato jih ne bom posebej obravnavala.

B. POSEBNE, SAMOSVOJE METAFORE

Posebne ali samosvoje metafore zajemajo vse tiste glagolske metafore, ki niso splošno znane in splošno uporabljane, ki niso vzete iz vsakdanjega jezika, niso šablonske, klišeizirane. So proizvod Jarčeve umetniške ustvarjalnosti, so posebne, samosvoje, izrazito subjektivne. Ker so redke, nove je že jezikovno dogajanje v njih zelo opazno, poudarjeno. Metafore so še neizčrpane, neizrabljene, s svojo enkratnostjo nas presenečajo in so močne, opazne, učinkujoče.

Glagolske metafore so precej modalne; opozarjajo na zapletenejši pojav v naravi. Ta pojav je gledan preko posebne Jarčeve optike, je preredelan v njegovi notranjosti. Samosvoje metafore so torej modalne, povsod je prisoten pesnik - ne gre za pojave v naravi ali kjerkoli same na sebi, tenveč za pesnikovo doživljanje narave, pesnikovo gledanje na svet. Vsak dogodek, vsak predmet je poduhovljen. Jarčeve metafore so zelo izjemne in duševne, manj miselno klišejske kot doslej, so plastične in prepričljivo nazorne. V ekspresionizmu ne gre za vezavo dveh predmetov po njihovi razumski, logični plati, ampak za posebne čustvene relacije med njima, ki jih vidi pesnik in so izrazito subjektivne.

Glagolske metafore, ki jih obravnavam v tem poglavju, so torej posebne, samosvoje, Jarčeve. 75% jih je izrazito Jarčevih, enkratnih, 25% pa jih je nekje ne sredi med posebnimi in splošnimi, a nagibajo zaradi redke uporabe bolj med posebne.

Vseh posebnih glagolskih metafor v Jarčevem romanu Novo mesto je 186

Posebne glagolske metafore sem nato razdelila v dve veliki skupini po tem, ali je vršilec dejanja oz. nosilec stanja živa oseba ali neživ predmet.

ŽIVO	59
NEŽIVO	127

I. Ž I V O

- vršilec dejanja oz. nosilec stanja je živa oseba /človek, žival,

Znotraj tega imamo spet posamezne delitve - razmerje med prehodnimi in neprehodnimi glagoli je 38 : 17 .

Delitev na dinamične in statične metafore po svojem pomenu:

DINAMIČNE METAFORE

Prav tu imamo polno vsebinsko izredno nasičenih , močnih, efektivnih glagolov.

Večnost pa so razkosali v urnik. /96/

Razkosati - raz.kosati - zbude se nam asociacije na nož, silo, kri, mesarstvo. Razdeliti - neobarvano, razkosati.

Dekle se grize s strastnim pogledom. /104/

Gristi - vodi nas v pomene: bolečina/grize se z ostrimi zobmi/->prenešeno- s strastnim pogledom. Prenos z enega dela telesa na drugega, v 2. stopnji se abstrahira, pogled tu ni več konkreten, tudi bolečina je duševna. Čutni učinek Posebna Jarčeva metafora.

V sledečih petih primerih imamo glagolske metafore v spremnem stavku, s to dinamiko Jarč nakazuje napetost dogajanja, zasoplost in silovitost

"Nataša...Nataša?" se je zaganjal v sunkovito hlastno pripovedovanje. /30/

Zaganjati se s telesom : zaganjati se z besedami, z dušo.

Prisotnost volje in moči. Glagol je razširjen z determinantami, ki metaforo poudarjajo in utemeljujejo. Jarčeva samo-svoja metafora. Čutna + slišna.

"Kaj? Rousseau, Marat, Byron - papir?" je Zorec poskočil. /33/

Poskočiti - izrazita dinamika, hipno dejanje, moč, napetost telesa - poprejšen vzrok za to, to je le reakcija na nekaj. Poskočiti s celim telesom : z mislijo, z besedami. Redka metafora. Slišni učinek, prenešen na vizualnost.

Bohorič ga je resno presekal: "To so besede, Zorec!" /35/

Dinamika, ki otrdi v statiko.

Presekati - prekiniti / v govorjenju/. Ostrina.

Pre+sekati - pre =skozi in skozi, do konca

sekati = s sekiro, z ostrim predmetom / v našem primeru z ostro besedo/. Energično

dejanje, prenešeno na čutno. Redka, opazna metafora.

"Dovolite Jerman, ali naj bo to nedostojna šala ali pa grda žalitev?",
je zasekala strogo. /69/

- podobno kot v prejšnjem primeru, le da imamo tu drugačen prefiks: ~~pre~~+sekati : za-sekati / ne do konca/, ostrina je še vedno prisotna. Prislov "strogo" dopolnjuje pomen glagola. Čutni in slišni učinek.

Gnečo sta presekala dva orožnika. /107/

Presekati - prekiniti, razdeliti na dva dela. Vizualno do-
jemanje: gneča - množica ljudi se razdeli na dva dela, vmes
je pot prosta za dva orožnika/ s sabljami Presekati - stran-
ska asociacija. / Posebna metafora.

Ni vedel, kaj dela. Z vso silo jo je pritegnil k sebi, z rokami se
ji je zagrebel v lase, s poljubom se ji je zagrizel v obraz. /77/

Dve glagolski metafori druga za drugo v istem stavku.

Obe sta izrazito vizualni in slikoviti:

"z rokami se ji je zagrebel v lase" - asociacija na grablje / primerjava rok s prsti -z grabljami/.

"s poljubom se ji je zagrizel v obraz" - poljub : gristi, obema skupna točka so usta. Podoben izgled. ~~Z~~ ~~XX~~ S to metaforo je še poudarjena strastnost dogajanja.

Posebna metafora. Vizualna.

Iz te zemlje so vzniknili ljudje, so se vzpela mesta, so se izobli-
kovale države. /116/

Tri glagolske metafore v istem stavku, so priredno povezane.

Iz te zemlje so

vzniknili ljudje - zrastli kot rastline, pognali iz zemlje,
/ asociacije na cvetje, pomlad/.

se vzpela mesta - podoben pomen kot v prejšnjem primeru,
-dvigniti se, zrasti, le da tu ni nikakr-
šne povezave z rastlinjem, z rastjo iz
zemlje.

se izoblikovale države - kot kipi iz gline. Plastično.
Vizualne metafore.

"Zaradi svoje pesmi sem prišel, " je hlastnil. /135/

Hlastniti - primarni pomen: hitro, sunkovito približati se
čemu, z odprtimi usti. Ekspresivno, čustveno zaznamovano:
sunkovito približati se čemu z roko. V prenešenem pomenu pa
izraža metafora to: hitro, sunkovito reči. Skupne točke s
prejšnjimi: odprta usta, hitrost, nestrpnost.

Glagoli z izrazito močnimi učinki so še v naslednjih dinamičnih metafo-
rah:

Ko je nekoč opazoval nočni požar večike vasi, ki je zdramil vse mesto,
je na tihem samo želel, da bi se požarnim brambam ne posrečilo
zaježiti ognjenih valov, kakaj ob strahotnem divjanju požara je doživ-
ljal prav posebno slast. /13/

zaježiti - preprečiti prehod; ta glagol je tu mogoč le
zaradi metafore v samostalniku - ognjeni valovi - poveza-
va z vodo. Prisoten pomen hitrega dogajanja, nujnosti.

Jarčeva samosvoja metafora. Doživljajska skušnja + vizualna.

Bohorič je kar preskakoval logične mostove. /14/

Preskakovati - preeskočiti - čez, nad, izogniti se. Obvezna
povezava s predmetom /ki je mf. v samostalniku/ logični
mostovi. Jarčeva samosvoja metafora. Doživljajska skušnja.

Ta pa, ki nikakor še ni hotel odbiti osti svoji napadalnosti, se
je spet izostril. /55/

Efektivno dejanje, energično odpor, nasprotovanje. Ta
glagolska metafora je pogojena z metaforo v samostalniku.
Vse učinkuje zelo opazno.

Odbiti ost - / s ščitom so vojaki odbijali sovražnikove
sulice. Edinstvena Jarčeva metafora. Doživljajska skušnja.

Bohorič je ves iz sebe gledal tega brezdomca, ki so ga iztrgali nekje iz srede Sibirije in ga poslali na fronto ..../148/

Iztrgati - nasilnost, proti volji. Razumska doživljajska skušnja. Metafora je v enodelnem stavku.

Fant je pogodil čas, samo če bo znal iz svojega navdušenja skovati zase kapital, če ne je bil samo romantik. /160/

Zveza modalnega glagola znati + nedoločnika skovati. skovati - narediti, ustvariti /iz železa/ s kladivom, rezultat skovanega je tudi "železen" predmet, trd, močan. Jarčeva posebna metafora. Doživljajska skušnja.

Gospodar teh trenutkov je množica, množica, ki se je leta in leta skrivala, je zdaj oživela in pogoltnila ves svet. /161/

Množica nastopa kot živ organizem. Smer v statiko pogoltniti - zavzela ves svet, potegnila vase. Doživljajska skušnja.

Izrazito lirične metafore. V njih je dogajanje statično, umirjeno, počasno.

Vse te večere mi je brodil po domišljiji. /48/

broditi - primarni pomen:

1. hoditi po čem ovirajočem

2. hoditi brez cilja, brez orientacije, bloditi

Pomen zgornjega stavka se ujema z drugim pomenom - bloditi brez cilja, bloditi; hoditi po domišljiji - počasi, po gostem. Redka metafora. Rahla dinamičnost, statika nč popolna; čutno.

Molče sta brodila po mesečini čez travnik. /63/

broditi - v zgornjem stavku sta združena oba pomena, ki sta leksikalizirana v SSKJ I. - hoditi po čem ovirajočem + hoditi brez cilja, brez orientacije, bloditi.

Broditi - po vodi, po nečem visokem.

po mesečini /primerjava mesečine z razlito vodo, jezerom/

po mesečini čez travnik - 2 prislovna doščila kraja oz. načina. Vizualna metafora.

"Kako me bo Tone vesel," si je ponavljal vso pot in preHITEVAJOČ se je v dobri volji pregrnul sobo s svojo mlado svežostjo. /47/
pregrniti - prekriti /s prtom - belim, svežim - s svojo mlado svežostjo

Enkratna Jarčeva metafora. Vizualna + čutna metafora.

... miselna neskladja je pregrinjal s koprenami prispodob. /14/
pregrniti - prekriti - 2, pomen - z namenom nekaj skriti, pokriti, napraviti nevidno.

Posebna Jarčeva metafora. Vidni učinek.

Ta človek je /.../ zbujaL je tudi sum, da se bavi z zgodovino, zakaj izseval je fluid, ki ga občutiš ob starih stavbah, ki so jim viharne dobe vtisnile svoj pečat. /16/

Dogajanje. Vizualna metafora.

izsevati - povezava s predmetom fluid /= razpoloženjski vpliv, ki ga širi kaka stvar/ Kombinirano čutenje - izsevati - svetlobo, sij; fluid pa ni viden, je le notranje čuten.

Bohorič pa je močno začutil, da izseva tovariš mrzlega tesnobnega duha. /25/

Isto kot v gornjem primeru. Tudi tu gre za kombinirano čutenje; izsevati svetlobo - duh pa ni viden, je samo notranje občuten; gre torej za duševno občutje. Redka metafora, vizualna.

Bohorič je začutil, da tu govori nekdo, ki mu ne prideš kar tako blizu. Niti zameřiti mu ne moreš, ker ne vpliva niti najmanj osebno, ki pa vendar izseva neko silo. /37/

Spet gre za kombinirano čutenje. Nesmisel. Redka metafora, vizualna.

Kako so vsi spremenjeni: wem sije iz oči nekaj dobrega in lepega, kakor da odsevajo zvoke iz Händlovega Mesije, ki valove po širokem somraku, v katerem je utonil čas v večnost. /90/

Metafora je razširjena z glagolsko primero, v kateri imamo še eno glagolsko metaforo: odsevajo zvoke
kombiniranočutenje - prava sinestezija - Vidno dojetje slušnega. Mehka, lirčna, statična metafora. Vizualna skušnja.

Tedaj pa je nepričakovano ostal. Pred seboj je zagledal Natašo. V možnati obleki je zasijala v prednočje. /62/

zasijati - oddajati svetlobo; /rožnata obleka - svetla barva + Nataša svetla - prednočje. Kontrast. Vizualna metafora.

'Nehaj že vendar", se je Bohorič zamračil./34/

zamračiti se - postati temen, mračen /prenos na duševna občutja: Bohoričev obraz se je zamračil - /temno; neprijazno je pogledal/. Vizualna metafora.

V eni izmed njih stanuje Edvard Barbič. Morda je v tej pozni uri še vedno sklonjen nad učeno razpravo v poslednjih stvareh življenja. Kdo ga bo poslušal. Le sebi v radost izgoreva./37/

Le sebi v radost izgoreva = dela le zase, druge to ne zanima.

Izgorevati - zveza z ognjem - ogenj - volja, zagnanost.

Bohorič se je ves razžarjal./14/

žareti - biti vroč, rdeč, ognjevit, v zvezi z ognjem /navdušenje je kot ogenj/ Rdeč obraz: Čutna skušnja.

Kako je bil ves njihov, ko jim je v njihovem jeziku pel s Koljcovom o stepah in samotah, ko se je razžarjal z Lermontovom v uporništvu in z Gogoljem v čudaštvu Fantazij in ~~Z~~godb. /152/

Isto kot v zgornjem primeru. Čutna skušnja.

Svoji dve sobi je predahila z neko belo svežostjo, ki naj bi dražljivo vplivala. Bele zavese, beli prti, beli cvetovi .../45/

Povezava z "bela svežost" - abstraktni samostalnik.

Statika. Vse to v naslednjem stavku ponovno eksplicira - bele zavese, beli prti, beli cvetovi. Čutna metafora, lirična, opazna.

Vse te dni se Bohorič drami v razočaranje /32/

Dramiti se - prehod iz enega duševnega stanja v drugega. Statika; umirjenost. Doživljajska skušnja.

/Koncert v cerkvi/ Ne smeli bi opajati, ko vedo, da bo prebujenje še strašnejše. /90/

opajati - prvotno: s tekočino. Cilj = omama.

Abstraktno, preneseno - opajati, omamljati z glasbo.

Zgodilo se je, da se je ustavljal kar sredi poti in z gledanjem prepesnjeval resničnost v podobo. /115/

prepesnjevali v pesem / v zgornjem primeru v podobo -sliko, - metaforo, proces ustvarjanja metafor./

Naslednje primere glagolskih metafor bom obravnavala v dveh skupinah in sicer glede na prehodnost oz. neprehodnost glagolskega dejanja, dogajanja. /Prej obravnavane primere pa sem delila po drugačnem principu: po dinamičnosti oz. statičnosti./ Prehodnih glagolov imamo torej 20, neprehodnih 10. /~~Kakšno~~ /To so rezultati zadaj obdelanih metafor./ Kakšno pa bo to razmerje v sledečih primerih? Primerov s prehodnimi glagoli je 11, z neprehodnimi

P r e h o d n i   g l a g o l i

Prej še tako mirni državljani, ki so se klanjali ukazom, odredbam in pravilnikom, so zdaj pijani silnega presenečenja in so zliti v valovih večnih brezdomcev, ki slavijo svoj veliki dan. /161/

Dve glagolski metafori. Pijan biti - biti omamljen, vesel, stečen. /Vino, alkohol: silno presenečenje/

2. glagolska metafora so zliti v valovih večnih brezdomcev. Obema mf. je skupno nekaj tekočega. Čutni učinek pijan.

Ali pa je zaslutil v meni življensko svežost in mi jo je z mislimi srkal kot človek, ki mu zmanjkuje zraka. /28/

Metafora razširjena s primerom. Glagol je statičen.

Razumska, doživljajska metafora.

/.../ glasbeniki so zajeli najrahljše slutnje o njej /ljubezni/ v koprenaste zvoke /22/

zajeti - iz celote zaobseči del /tekoče, razsuto/ in dvigniti.

"Kdor od vas se čuti izdajalca, naj hitro izgine odtoč!"

"Tako je," pritrdijo tovariši! Vsi se ozro na Kamina. On pa s smehom razprši njih poziv in jih spremlja dalje /85/

Razpršiti na vse strani v drobnih kapljicah, v nič.

Vizualno. Metafora je slikovita. Rahla dinamika.

Čuden spreved lačnih čakalcev. Stal je in jih gledal in poslušal. Mrki, nestrpni, zlobni od samega trpljenja niso izbirali besed. niso zakrinkavali zle volje na ves svet. /125/

Zakrinkavati - skriti nekaj; zavestno dejanje, namesto skritega pokazati nekaj drugega, umetnega, neresničnega. Slikovita metafora. Statika. Razumska doživljajska mf.

Ogromna lepota take majske noči pa je vekovita. Legel bi na zemljo in vdihaval njen vonj, pil bi to božjo svetlobo, ki se je vanjo pretvoril čas. /145/

piti - tekočina /tu: svetloba = sinestetična metafora/
vzrok = žeja, potreba, želja po dobrem, lepem.

/Zbrani ljudje pri Zorcu/

V bežnih opazkah se dotikajo dogodkov in zgodb izza kulis znanih družin. /36/

dotikati se - narahlo, z bojaznijo, hitro, bežno.
/to je eksplicirano "v bežnih opazkah"/ Dotikati se dogodkov - konkretno : abstraktno. Rahla dinamika. Čutna mf.

Taka iskanja so zanje znak duševne bolezni. Ampak da se jim vdajaš tudi ti, nisem mislil. /40/

Vdajati se - /lastna volja, zavest/ - prepustiti se nečem.
Vdajati se pijači /= konkretno/ -- iskanjem /-abstraktno/
Rezultat je stanje omamljenosti, prijetno.
Mf. na meji me splošno in posebno. Statika. Razumska, doživljajska mf.

Do deklet se je vedel drzno, in se jim razdajal v čustvih, ledeno hladen se je igral z njimi v pogovorih. /74/

Igrati se - nekaj naivnega, otroškega, veselega.
Igrati se v pogovorih - pogovarjati se veselo, izmenjajoče.
Rahla dinamika. Razumska, doživljajska mf.

Sovražim tvoj razumarski svet, ki si si ga zlepil iz papirja. /26/

Slikovita metafora, doživljajska. Statika.

Kam pa naj se razlije mlađa razvnetost in zakipelost, ki jo suhoparni učitelji Krivenčijo in zasužnjajo? /39/

Dve glagolski metafori, priredno povezani. /Predmeta sta prav tako dva, priredno povezana, oba izrazito abstraktna izraza/ Statika.

Krivenčiti upogibati, po svoji volji usmerjati.

Zasužnjati delati nesvobodno, podrejeno.

Konkretni glagoli povezani z abstraktnimi predmeti. Posebna metafora. Rahla dinamika, ki pa vodi v statiko. Čutna mf.

Na šahovnici Evrope se majejo stari vladarji. /146/

Majati se - ne biti trden, močan, na trdnih nogah.

Prenešeni pomeni: nesigurnost, netrdnost, nevarnost padca z oblasti. Učinkuje tudi samostalniška metafora - na šahovnici Evrope - kraj dogajanja Evropa. vladarji so šahovske figure - kralji.

Rahla dinamika. Glagolska metafora je na sredi med splošno in posebno.

In nato se je spet skril v molčanje. /56/

Skriti se - postati neviden, neopazen. Kam? -na/v/ določen konkreten prostor.

Skriti se v molčanje - prostor ni več konkreten, je izrazito abstrakten; preneseno dogajanje.

Nato se je spet skril v molčanje - je spet molčal - molk napravi človeka neopaznega, neslišnega /nevidnega/, ker z govorjenjem ne opozarja nase.

Vizualna + čutna mf. Statika.

Še bolj so se pogreznili ljudje v svojo zakrknjenost brez veselja. /108

Posledica je stanje. Pogrezniti se - smer: nižja od sedanjega. Kam? - v nekaj mehkega, kar se vdre. Neprijetno, ovirajoče stanje, nizko. Izrazita statika. Čutno + vizualno.

Kadar se je Bohorič Zaprl v temo, je šel mimo njega čuden spreved njegovih duhovnih spremljevalcev. /164/

Posledica dejanja je stanje. Statika. Zapreti se v temo - zapreti oči /zapreti se vase/. Tema /ni sonca, če ga ne gledaš/ Tema - lahko tudi noč. Vizualna + razumska mf.

N e p r e h o d n i   g l a g o l i

Ti fantje so polni življenja; samo razmaha pogrešajo. To gnezdo jih duši. Sklonjeni so nad knjigami, ujeti v ozkih sobah pod nadzorstvom opravljivih in čenčavih gospodinj. /39/

Ujet - pomanjkanje svobode, lastnega hotenja, gibanja.

Soba = kletka . Ti pomeni so eksplicirani z besedami -

- v ozkih sobah + pod nadzorstvom opravljivih in čenčavih gospodinj. Posebna metafora, na meji s plošno. Izrazita statika. Čutna mf.

"Če bi me ne, bi bilo vseeno, gospod profesor, saj smo vsi ujeti." /89/
Pasiv - statika. Ujeti - ta gl. metafora ima podoben pomen kot v gornjem primeru. Zgoraj imamo pomen - ujeti v sobah, /nesvobodno gibanje, soba = kletka/, tu pa gre za ujetost telesa in tudi ujetost duše. Čutna mf.

Do živega vam pa res nihče ne pride," nagovori Kamina profesor Komar, "štirinajst dni ste sedeli takrat poleti, pa so vas spustili iz zapora, ker pač ni bilo dokazov proti vam."

"Če bi me ne, bi bilo vseeno, gospod profesor, saj smo vsi ujeti."
Kamin - resnično ujet, zaprt v zaporu. Vsi - navidezno ujeti, v nevidnem zaporu - občutje ujetosti - abstrahirano - statika je v tej metafori izredno močna. Čutna metafora.
Kar nekam osamelega se čuti človek po takem dogodku, ko se raztaborijo ljudje v sovraštva. /70/

aktiv

raztaboriti se - tabor /večje število šotorov, razporejenih v skupine/ - skupne ljudi, razporejene po mišljenju = prenesen pomen - "tabor". /Sovražnikov tabor, ipd./ odnos do drugega tabora je sovražen /to je v stavku eksplicirano ljudje se raztaborijo v sovraštva. /abstrakten izraz, opazen, ker je v pluralu/ Slikovita metafora, dinamična mf. Vizualna

Doživljal je tisto nevarno spremembo v sebi: prehod iz mladostnosti v zrelost. Levil se je. /131/

Leviti se - kača spžomladi menja svojo kožo - staro odvrže - lev, se spremeni. Ti pomeni so preneseni na človeka, oz. na njegovo notranjost, duševnost/to je v stavku izraženo - "v sebi"/ Jarc je polnobeseden, vse točno izrazi, ne pusti nas v nedorečenem. Najprej je povedal navadno - "Doživljal je tisto nevarno spremembo v sebi: prehod iz mladostnosti v zrelost. Da je to bolj poudarjeno, izrazi ta pomen še z glagolsko metaforo, v samostojnem stavku: Levil se je. To je samosvoja, enkratna Jarčeva metafora; vzeta iz sveta narave. Rahla dinamika. Razumska, doživljajska metafora.

V Judenburgu je mnogo sveta: Čehi in Nemci, Hrvatje in Kranjci. Zamrežena so dvorišča, vsakdo poje po svoje. Jaz pa sem najbolj po svoje zapel in sem zletel. /87/

Sem zletel - metafora s pomenom - sem pobegnil. Zleteti - primerjava s pticami, leteti - pogoj so krila, perutnice. Smer - stran, proč od nekoč. V celim stavku imamo izraženo primerjavo s pticami: - jaz pa sem najbolj po svoje zapel in sem zletel.

Dinamična metafora. Vizualna podobnost.

Nočem, da bi vstopal v mojo pesem. /48/

- nočem, da bi videl, prebral, spoznal moje pesmi oz. vplival nanje. Metafora "vstopati v pesem" tu ni običajna /on postane oseba v pesmih, pesmi o njemu, zanj/ ampak posebna Jarčeva - vstopati v pesem - brati, videti, spoznati moje pesmi. Rahla dinamika. Razumska podobnost.

Saj ves, pesniki so doigrali. /160/

doigrati: 1.končati igranje, igro /pianist, igralec/
2.izoblikovati nekaj popolnoma, do konca
/vlogo kralja je dobro odigral/

Preneseno: brez pobeze z igro, igranjem, glasbo itd.
pesniki so doigrali /svojo vlogo/ njihov čas je minil, zdaj so moderne, potrebne druge stvari.

doigrati - besedotvorno - do.igrati

do - nekaj omejenega v času in kraju

igrati - povezava z igro, neživim, neresničnim, neživljenskim.

In čedalje pogosteje se je zatekal v dnevnik. /14/

Zatekati sež iti v nek miren prostor, beg pred svetom, pred neprijetnim. Posebna metafora. Navidezna dinamika.

Doživljajska skušnja.

"Jasnosti hočeš? Sam pa boš padel v se gostejša somračja, prav zato, ker se jih bojiš." /75/

Pasti - s-mer = navzdol, v globino, nizko. Nekaj neprijetnega. To je izraženo tudi v stavku v - gostejša somračja - nekaj temnega, žalostnega, neveselega. Gostejša somračja abstraktna beseda, nenavaden samostalni, rabljen v

pluralu, ki je neobičajen, ker je to pač edninski samostalnik. Statika. Čutna + razumska metafora.

Vse pa tudi take, ki si med seboj nikoli niso bili blizu, je združila zavest skupne bodoče usode. Posameznik je utopil. /127/

Glagolska metafora je v samostojnem stavku, ki pa je le ponovitev vsebine prejšnjega stavka, skozi protivnost je poudarjena vsebina prejšnjega stavka:

<u>skupne bodoče usode</u>	:	<u>posameznik je utopil</u>
svetal pomen		temen pomen

Skupina: posameznik.

Bodočnost, svetloba, dvig je v skupini posameznika ni več, je minil, izginil, utopil. Utoniti - /primarni pomen - v vodi/ - prenešeno pa je na abstraktni ravni. Gre le za glavni pomen: izginiti, postati neviden, ne obstajati več, konec.

Utoniti = postati mrtev, umreti, miniti.

Statika. Razumsko, doživljajska metafora.

II. N E Ž I V O

Vršilec dejanja oz. nosilec stanja je neživa stvar. Take metafore so v Novem mestu precej bolj zastopane kot tiste z živim vršilcem dejanja. /127 primerov/

Znotraj tega delimo primere na dve veliki skupini :

1. personificirane metafore
2. niso personificirane

1. P E R S O N I F I C I R A N E M E T A F O R E

Dejanje je pripisano neživemu predmetu, čeprav bi ga mogla vršiti sama le živa oseba. To so torej personifikacije.

A. IZRAZITO ANTRCOPOMORFIČNE

Dejanja oz. lastnosti, ki jih pripisujemo samo človeku. /Številčno so močnejše od onih drugih./

1. Sodelovanje glasu:

Ven, ven v izraz, v podobo, v kretnjo, da bi se izkričalo nemirno telo, ki je vklepalo še bolj nemirno dušo. /14/

Pogojnik - modaliteta statika. Po pomenu dinamika.

Izkričati se - izkričati - smer - ven, iz sebe. Kričati - glas. Kričanje mora imeti smisel, vzrok.

Izkričati se - sledi olajšanje.

Ne domov, ne domov, je klical strah v Bohoriča. /149/

Rahla dinamika.

Sikniti - glas s , oster, jedek, pihajoč. /kača/ - bliskovito, hitro, nepričakovano izrečen.

In siknejo samo jedke besede: "Naše švinje doma so trikrat na dan site, vem, pa ne jedo nikoli z žlico. /103/

Jarčeva posebna metafora. Dinamična.

/.../, marveč je iz njegovih drobnih, sivih oči sikala neka prav posebno hudobna lokavost. /16/

Kombinacija različnih čutov - nesmisli - "hudobna lokavost je sikala iz oči.

Sikati iz oči - sinestezija vidno / slušno -
lokavost sika - abstrakten izraz - ob glagolu, kis se
veže s konkretnimi predmeti.

Celotna metafora močno učinkuje prav zaradi teh kombinacij
nasprotnosti.

Razrednik pa - kot bi treščilo vanj. Ogenj mu je siknil iz oči./.../
/150/

Metafora je v samostojnem stavku, ki je v pojasnjevalnem
priredju s prejšnjim. V prvem stavku imamo glačolsko
primero - kot bi treščilo vanj. Nerealno dogajanje, pogoj-
no, modaliteta. Enodelni stavek. Kot bi treščilo vanj =
= asociacije na strelo, blisk.

Izraženo imamo tudi - ogenj mu je siknil iz oči.

Sikati - kača sika, kača v primarnem pomenu izvablja
take glascve /sss/. Stična točka vmes je kača - kača kot
žival in samostalniška metafora ognjena kača /= strela,
blisk - zaradi oblike - dolge in vijugaste/
Strela /kača/ - ogenj /blisk, svetloba/ sikniti /kot kača/
iz oči. - - Tu gre le za element svetlobe, bliska, bleska
in hitrosti. Slikovita, učinkovita metafora.

dramiti se/3x/ - prebuditi se

Dogajanje, ki je možno le v živem: človeku, živali, v živem organizmu.

Dramiti - buditi, prebujati, spraviti k zavesti.

Medtem pa je njegov duh iskal novih poti v tem čudno zamolklem
mestu, ki je samo dramilo skrivnostna hrepenenja, utehe pa ni
moglo dati. /15/

Rahla dinamika. Doživljajska skušnja.

Vsak prostor je dramil spomine. /84/

Rahla dinamika. Doživljajska skušnja.

Ali ti zvoki dramijo in izsiljujejo privide. /91/

Priredno povezana dva povedka, oba metafori. Rahla di-
namika. Doživljajska skušnja.

Se preden se je prebudila pomlad, so morali dati mladosti slovo./128/

Pomenska ista beseda kot v zgornjem primeru. Dinamika.

Pomlad se je prebudila - v odnosu na zimo. /Kikdar ne
moremo reči - poletje se je prebudilo, jesen se je pre-
budila, zima se je prebudila. Zima - znan je pomen zime,
ko vsa narava spi - pomlad je prebujenje. Doživljajsko.

izsiliti /2x/

- proti volji dotičnega priti do nečesa. Uporaba sile.

Ali ti zvoki dramijo in izsiljujejo privide. /91/

Dinamika rahla. Doživljajska skušnja.

Iz vseh teh dni in noči je dozorel sklep: govoriti z Natašo - sklep, ki ga je izsilila neka tako globoka volja, da je moralo utihniti vsako preudarjanje in ugibanje. /22/

izsiliti - moč, sila, neomajnost - to je izraženo s subjektom "tako globoka volja", da je moralo utihniti vsako preudarjanje in ugibanje. Sled dinamičnosti. Doživljajska skušnja.

Druga glagolska metafora v tem stavku je - da je moralo utihniti vsako preudarjanje in ugibanje. Je na meji med splošno in posebno. Utihniti = prenesen pomen: prenehati. Kombinirano zaznavanje: utihniti - slišno, preudarjanje in ugibanje - ni izgovorjeno, torej ni slišno, je samo miselno. Utihniti - prekiniti, prenehati.

izzvati - prisotni so slišni učinki, govorni

Pogled s Kapiteljskega marofa na to molčeče mesto je vedno izzval v Bohoriču čustvo osamelosti /31/

Čutni učinek.

- ihati -
1. zajemati zrak v pljuča in ga iz njih izstiskati
  2. z odprtimi usti rahlo izstiskati zrak
  3. ekspresivno živeti, bivati, uspevati
  4. ekspresivno širiti se, prihajati od kod
  5. ekspresivno rahlo pihati, pihljati

Od modrih zaves je dihal v sobo mrak. /135/

dihati v tem in naslednjem primeru gre obakrat za iste pomene za slednja dva - šibiti se, prihajati od kod + rahlo pihati, pihljati /čutno/ Rahla dinamika. Umirjenost

Skozi okno je dihal maj z vsem razkošjem kipeče razcvetelosti. /149/

romantična, lirična metafora, prefinjena občutja.

Rahla dinamika. Čutno.

dahniti /4/

1. z odprtimi usti iztisniti zrak
2. ekspresivno: rahlo zapihati, zapihljati

Hlad mu je dahnil v čelo. /91/

dahniti - 2. ekspresiven pomen: rahlo zapihati, zapihljati
Čutno dožemanje. Posebna metafora, prefinjeno izražanje.
Rahla dinamika. Statika.

-In v somrak je dahnila podoba svetlolaske Nataše. /21/

-Neka vznemirljiva somračna daljava je dahnila vanj. /62/

V obeh primerih gre še za bolj prefinjen pomen kot v prejšnjem; tam smo imeli pojem, vendar realen, konkreten, tu pa gre za popolnoma abstraktne izraze. Čutno dožemanje, nežno, lahno. Statika.

Pokrajina na desni strani ceste, polja, gozdovi, Gorjanci na obzorju, vse to lahno predahnjeno z mesečino. /63/

V tej metafori gre za stanje, ki je rezultat dejanja z odprtimi usti rahlo iztisniti zrak, toplo sapo na nek hladen predmet - ostane meglena plast. Nočna pokrajina - hladna - mesečina / topla - barva/ je na njej ustvarila rahlo plast /izražena je beseda lahno/ Vizualna. Statična metafora.

dušiti /2/

1. ovirati, oteževati dihanje
2. preneseno: s silo ovirati, preprečevati kaj

Hodil je kakor v otopelici, ki mu je dušila sleherni poizkus ubranega čutenja. /27/

Čutna mf. Statika.

Saj ne boš z mislijo razbil te stene mraku, ki nas pregrinja, ki nam duši mlado življenje. /82/

Obe metafori sta na meji med splošnim in posebnim, sta znani, vendar bolj malo uporabljeni. Statika. Čutna mf.

V naslednjih metaforah imamo glagole, katerih dejanja so omejena bolj na notranjost, na duševna dogajanja.

gristi se

Kakšna bo spet noč, kako bo z očetom? Venomer se je grizlo to vprašanje v razpadajoči dom, ki je sijal nekoč prepojen z vedrino in ljubeznijo. /152/

gristi se - abstraktna metafora. Abstraktnost je posledica jezikovnega postopka: z abstraktnim samostalnikom je izražen osebek / predmet konkretnega glagola. Nenavadna zveza - vprašanje se je grizlo v razpadajoči dom - se je zajedalo, neprestano, ostro, boleče. Čutno. Rahla dinamika.

objeti

V razredu je završalo. Vse je objel strah, kaj se bo zgodilo s profesorjem /150/

Objeti - z obema rokama, okrog telesa, prevzeti ljudi.

Tiho dogajanje. Čutno. Skoraj statika.

Neka sveta tišina je objemala vse te različne ljudi, ki so se zbirali v sanji o kraljestvu bodočnosti. /153/

Objemati - vsega zajeti, vsega doseči. Prisoten je tudi pomen prijateljsko, pokroviteljsko, zaupno. Statika. Čutna m

plašiti se

Narahlo je udarjal po vodi, da so se plašili vodni kolobarji. /61/

Duševno dogajanje, dogajanje v območju duševnosti:

plašiti se - bati se nečesa, trepetati, umikati se, bežati.

Vsi ti pomeni so prisotni tudi v tej metafori - vodni kolobarji so se bali, palice, zato so trepetali, drhteli na vodni gladini, se umikali, bežali od srede - od centralne točke v krogih vedno širše po gladini krog in krog na vse strani. Samosvoja Jarčeva metafora, libična. Statika. Vizualna mf. - malce razgibano

Poljubljati se

/.../ mogočen odjek, iztrgan iz pesmi, ki se gubi prek stepe v nepovrat, kjer se poljubljata nebo in zemlja. /153/

Poljubljati se - z ustnicami se dotikati, stik dveh z ustnicami. Nebo + zemlja - na obzorju se stikata, sta

združena, se izgubljata drug v drugega. Posebna metafora, redka; sentimentalizirana. ekspresivna. Pred nami ni dejanja, dinamičnost je zabrisana, ostane rezultat - slika, ki je statična. Vizualna metafora.

posrkati

Neka nedoločnost je posrkala sleherno obliko. /149/

posrkati - sprejeti vase, do konca izgine snov, ne vidimo več ničesar, ni več.

Abstraktni samostalniik povezan s konkretnim glagolom 2x - nedoločnost /subj./ + abstrakten predmet /oblika/.
Dinamika. Čutna mf.

prežati

Mesto preži. Hiša na hišo, človek na človeka. /81/

Situacija: čas vojne.

Prežati - stalna psihična napetost, pričakovanje, pripravljenost za napad, za boj. Situacija: čas prve svetovne vojne. Statika. Vizualna mf. Mesto preži - kot pes.

Začel je doživljati pekočo razvnetost omahovanja in pričakovanja, mesečinsko godbenost pokrajin in sentimentalnih romanov, spečih jezer v zatišju ogromnih gozdov, kakor da so jih pričarali nibelunški epi, vodometov v zvezdnem soju sredi gajev, ki skozi nje koprni zvoki španske serenade, /.../ /21/

Statika. Čutna metafora. Izrazito lirična metafora, prefinjena občutja. Slišno. Nežnost.

roditi

Saj sem se skušal dvigniti, koliko trdnih sklepov je rodila vsaka noč. /120/

Roditi - iz sebe dati nekaj novega /bolečine, trajanje/ Isti pomeni so prisotni v našem primeru - koliko trdnih sklepov je rodila vsaka noč. - Ponoči so nastajali sklepi, prihajali na dan, dolgo trajajoče, trudoma in mukoma. Dinamika, zelo slaba. Doživljajska, razumska metafora.

trepetati

/.../ sončni žarek, ki trepeče na listju /.../ /97/

Trepetati - bati nečesa - vzrok, posledica je drhtenje, trepetanje. Sončni žarek - svetloba se odbija od gladke

listnate površine, list se maje v vetru, zato izgleda kot da žarek trepeče. Rahla dinamika. Vizualno.

utripati

Zazrl se je kvišku v ujeto noč, ki je utripala v zvenečem tiktakanju stolpne ure. /91/

utripati - enakomerno narahlo gibati, komaj vidno. V našem primeru je potrebna zveza - noč, ki je utripala v zvenečem tiktakanju stolpne ure; te daje noči občutek utripanja - - glas ure, tiktakanja - enakomerno, stalno, neprekinjeno. Slušno. Sam glagol utripati - ne nosi s seboj slušnih zaznav; gre torej za nasprotujoč si vtis, ki je opazen in zato metafora močno učinkuje. Rahla dinamika, komaj opazna. Slišni učinek.

"O, da bi večno trajalo to gledanje", je vzkliknil, strmeč na mesečinsko morje, ki se je zajedalo v gozdove in gore. /64/

Zajedati se - asociacije na : gristi, ostrost, vedno globlje. V našem primeru je metafora zelo slikovita - mesečinsko morje /samostalniška metafora/ - mesečina je kot morje tekočina - se razliva povsod, dela zalive itd. vedno globlje v kopno. Komaj opazna dinamika. Vizualna mf.

Na obzorju, nad daljnimi gorami, pod katerimi se stiska neznatno Novo mesto, so zleknjeni oblaki v snežnih kopicah. /99/

Zleknjen biti - biti v ležečem stanju, udobno počivajoč, v brezdelju in dolgočasju. Oblaki - razpotegnjeni po nebu kot da leže, mirno počivajo - stoje na mestu, nikamor ne bežijo. Izrazito statična metafora. Vizualna.

METAFORA S POMENSKO UNIRJENIMI GLAGOLI / vmes med dinamično in statično gnesti se

Kakšne misli, namere se gneto in pleto za tem strnim čelom/...//65/

Metafora na sredi med splošnim in posebnim.

Gnesti se³¹ - s težavo se premikati v množici ljudi. Preneseno - v našem primeru - personifikacija: plesti se - prepletati. Doživljajska, razumska metafora. Dinamika, vendar ujeta, nesvobodna, stisnjena.

igračkati se

Mimo pesmi je šel skoraj s posmehljivim pogledom, ker so se pove-
čini igračkale s škrjančki, žanjicami, ptički, z ajdo in travniki,
a se mu je vse to zazdelo tako neresno in narejeno. /12/

Drobno dejanje, pomanjševalnice glagola igrati, prizvok
smešenja. Tudi ostali samostalniki so pomanjšani: škrjan-
čki, zarjave, ptički.

Igračkati se - igrati se - otroško, neodgovorno, neresno,
lahkotno. Dinamika, umirjena, drobna. Čutni učinek.

kriliti

V hrušč in trušč je krilila ženska noga .../21/

kriliti - asociacije na krila, peroti ptice, zakriliti
s krili -

Dvigovati gor in dol; / v stavku - ženska noga je krilila/
Dinamika. Vizualna skušnja.

nositi

Mrzlični trepet navdaja oba tabora, kajti čas nosi tisočero smrt./146/

Čas 1. svetovne vojne - čas nosi tisočero smrt - nositi
- imeti s seboj. Izrazita statika. Razumska skušnja.
Metafora na sredi med splošnim in posebnim.

plaziti se

Skrivoma in šepetaje so se plazile govorice o ranjencih, o padlih./8/

Dogajanje počasno - že v samem pomenu je statika. Plaziti
se - počasi, pri tleh, + skrivaj + tiho. Slednja dva
pomena sta v stavku tudi eksplicirana /skrivoma in
Počasna dinamika. Čutna + razumska mf.

plesati

Enaindvajsetletni kadetni aspirant Jože Cvelbar umira v brigadnem
sanitetnem zavodu nekje v južni Tirolski. Ranjeno telo gori v noč
štirih sten ogromne dvorane. Vseokrog vzdihujejo in ihtijo telesa.
Nad požarom plešejo spomini poslednji pripev romanju duše v onkraj.

"Ni je luči, ni jih zakladov,

ni je sreče zlate...

Štiriperesna hrani zaklad,

sladek spomin, Dolenjska nate." /101/

Ranjeno telo gori v noč štirih sten ogromne dvorane.

Rana - bolečine, pekoče kot ogenj - goreti.

Nad požarom plešejo spomini

mf. v samostalniku, nanaša se na prejšnjo mf. v glagolu.

Nad požarom - nad volecinami, med bolečinami - plešejo spomini. - Gibanje, vijuganje; spomini, ki plešejo so izraženi v pesmi - slaček spomin, Dolenjska, nate.

Dinamika. Vizualna skušnja.

Prebroditi /2/ - hoditi po čem ovirajočem

Iščeta besede, ki bi prebrodila razdaljo dveh let. /159/

prebroditi - bešedotvorno - pre-broditi

broditi = hoditi po čem ovirajočem. V našem pomenu pa imamo ta pomen prenešen na abstraktno raven - beseda, ki bi prebrodila razdaljo dveh let. Abstraktni izrazi povezani s konkretnim glagolom povzročajo abstraktnost besedila, statiko in razvidnost jezikovnega dogajanja.

Prebroditi - s težavo priti preko nečesa ovirajočega -

- /preko razdalje dveh let/. Težka počasna dinamika.

Čutna skušnja.

Bohorič samo poslušša. Kaj naj odvrne? Saj ni besede, ki bi prebrodila ta prepad. /160/

Pogojnik - bi = modalnost. Metafora je protislovna, prelomljena; nesmisel - prebroditi prepad. Tojgo dela opazno. Prepad je spet mf. v samostalniku - časovna razdalja nekaj let med vojno. Tako imamo analogen primer s prejšnjim stavkom. Počasna dinamika. Čutna skušnja.

Pregrinjati

Saj ne boš z mislijo razbil te stene mraku, ki nas pregrinja. /82/

Pregrinjati - vse prekriva /kot s prtom/ - je nad nami, asociacije na nekaj širokega, obsežnega = mrak. Nesmisel.

Stena mraku : pogrinjati. Opaznost skozi ta nesmisel -

- stena ne more pregrinjati. V stavku imamo preplet pojmov

in asociacij - samostalniška metafora stena mraku je tu

zaradi glagola - "z mislijo razbiti". /Mrak se ne da razbiti,

potrebno je nekaj trdega, a vseeno krhkega, kar se da

razbiti -> stena. Jarc je napisal, stena mraku, nato pa

nadaljeval "ki nas pregrinja" - mrak.

Samosvoja Jarčeva metafora, ki je izjemna, čutna in ne klišejska. Ekspresionizem zavestno ruši harmonične zveze, namesto njih pa vnaša nesmiselnost, raztrganost in neurejenost. Vizualna metafora. Rahla dinamika. Umirjenost.

razpeti

Zalotil se je ob misli, da že ne zre več v pokrajino, marveč da ga omreža privid, ki ga je razpela v nočno prostranstvo sproščena duša. /41/

Razpeti - na široko, na vse strani razširiti, obesiti. Statika. Pred nami ne poteka dejanje, ampak je ustvarjena slika, ki je statična. Vidna metafora.

razprostreti

Morda je res vse skupaj bil samo nepopisno lep privid, ki ga je razprostrlo mlado hrepenenje. /157/

Glagol z istim pomenom kot v prejšnjem primeru; vse isto. Vidna metafora.

ubijati

Miselna doslednost ubija poezijo. /15/

Ubijati - uničiti nekaj živega, nasilno prekiniti bivanje. Splošna/ posebna mf. Rahla dinamika. Razumska mf.

Šel je po stranskih potih, da ne bi srečal kaknega znanca, zakaj ta večer je bila v njem zavezana vsaka beseda. /149/

Statika po formi. Statika je tudi po pomenu besede - zavezan - strahovita statika. Čutno dožemanje, zavezan - onemogočeno gibanje. Beseda je bila zavezana - kot zavezana /izpuščen primerjalni člen / - ni mogla na dan, ni mogel spregovoriti.

Prodreti v poslednjo skrivnost vsega človeškega dela in nedela; odstreti venomer se spreminjajočo zaveso, s katero se zagrinja vesolje z zemljo, s soncem, z zvezdami, z viharji in nevihtami - to, to mu je bičalo od strasti razpaljenega žejnega duha iskanja. /12/

Odstreti - odgrniti nekaj in s tem razkriti, odkriti kaj je zada. Ta glagol zahteva določen samostalniik - zavesa. Ta mf. pa je spet pogoj naslednje glagolske metafore zagrinjati - prekrivati, skrivati, dati videz nečesa

drugega kar je zadaj. Spreminjajpča se zavesa - vesolje vse zagrinja z njo in daje enkrat videz zenlje, sonca, zvezd, neviht. Mnogopomenska metafora; rezbiča, neharmonična. Vidna skušnja.

V ogromnih razdaljah drugo od drugega stražijo samotna drevesa. /115/
Vizualna skušnja. Drevesa/ samotna/ stoje kot na straži, kot stražarji - mirno in ravno. Umirjenost. Statika.

B O S T A L E P E R S O N I F I C I R A N E M E T A F O R E

V noči me je bodel tvojih misli strupen sveder. /26/

Glagolska metafora bosti je pogojeno s samost. mf. "tvojih misli strupen sveder" - sveder - ostrina, povzroča bolečino - boče. Statika. Čutna skušnja.

Ogorčena se je ozrla vanj in jedek smeh ji je izostril obraz. /137/
Izostriti obraz - oster izgled, neprijazen. Ostrost je izražena že v subjektu, jedek smeh. Statika. Vidna + čutna skušnja.

/.../6genj, ki ga je raz-paljal, je izzival plesne kretnje, divje in vrtooglave /.../ /14/

Izzivati - vabiti z draženjem. Rahla dinamika. Čutnost. Njegov podzavestni strah /kaj bo, ko zvedo doma o tem, kaj bo z njegovo maturo, če ga izključijo/, ga je napadel tako nenadoma in niti zavedel se ni teže vseh teh vprašanj. /151/

napasti - hitro, nenadoma, /to je izraženo/

Čutna, dinamična metafora, na meji med splošno in posebno. Čedalje bolj je Bohorič čutil neznosnost tega prijateljstva, ki je ostrilo miselnost /.../ /15/

Ostriti - delati neko stvar bolj ostro. Miselnost ostriti - bolj ostra stvar prodira globje - miselnost, če je ostra bo prodrla globje, globje bo mislila, bolj prefinjeno Čutna metafora.

Neutešena strast pali. Zaman so čakale žene mesece in mesece in leta. /90/

paliti - žgati, peči - strast žge /neutešena" - potencirano Statika. Čutna metafora. V naslednjem stavku imamo vsebino izraženo nepesniško.

In nekoč se zdravo drevo razpne v viš in šir veličastnega miru in tedaj je kakor živ spomenik premagavca zemlje, ki jo je preoral s svojimi koreninami in ji izsrkal sokove za rast pod zvezde, ki bede nad krošnjo najvišjega vzgona. /163/

drevo je preoralo zemljo

drevo je izsrkalo zemlji sokove

pre-orati - v globino rezati zemljo in jo obračati.

Plug = korenine. Dinamika. Razumska skušnja.

Danijel je obstal. Tesnoba mu je prikovala korak. /154/

Spet imamo za Jarca značilno gostobesednost, dvakrat pove eno in isto stvar, samo z drugimi besedami; obrazloži, izrazi bolj naravno, po možnosti s primerjavo /ali metaforo/

Obstati - prikovati korak

Prikovati - /kovati podkev na konja/- trdnost, nepremičnost - v tem je podobnost z obstati. Posebna/ splošna metafora.

Statika. Čutna metafora.

Slednjič pa je klic po prevratu, ki naj bi v tem trenutku razsekal s krvjo in sovraštvom zlepljeno kepo davečega se človeštva, razpla - menil vse sloje od najvišjih državnikov do najneznatnejšega državljana /152/

razsekati - dinamični glagol, dinamiko takoj ublaži s pogojnikom bi / modalnost = statika/

Razsekati - prekiniti do konca.- ostro / s sekiro razsekati/
razplameniti -

Modalnost je izražena a pogojnikom "bi". Razplameniti --> vročina, svetloba, gibanje plamenov --> razgibati v duhu, razvneti. Razumska, doživljajska skušnja.

Sebe čuti samo v trenutkih, kadar se razklene veriga skupnega opoja, ki jih vse omrežuje. /100/

razkleniti - nekaj, kar je sklenjeno, tesno združeno se pretrga. Ta gl. metafora je pogojena s samostalniško metaforo "veriga" skupnega opoja, ki jih vse omrežuje. Statika. Doživljajska skušnja.

Čez nebo se je razkrižala silna ognjena kača. /141/

razkrižati - napraviti pot, kretanje v obliki križa, pravokotno smer na smer. Leksična mf. že v sami besedi. Dinamična. Vizualna metafora.

Ta razodetja so mu razvnela kar čutno vročičnost. /15/

Razvneti - pomeni nečesa vročega /to je eksplicirano v stavku -
- vročičnost - abstrakten izraz, statičen, duši dinamiko glagola/.
Čutni učinek.

Tudi nas so stružili osem let Homer in gramatika, Horac in Platon
in logika ... /157/

Dinamika. Čutna metafora.

Stružiti - obdelovati z muko nek trd predmet /dijaki/,
obdelovati, oblikovati /predmet, ki se vrti na osi obde-
lujemo z ostrim predmetom v zaželeno obliko/. Zanimivo
bi bilo vedeti. če ni morda vzeta iz dijaškega žargona.

Človek je okamnina. Valovi dnevnih dogodkov ga brusi in stružijo
noč in dan.../157/

2 priredno povezani glagolski metafori. Zanimiva je nasi-
čenost z metaforami:

Imamo identifikacijo /človek je okamnina/, samostalniško
metaforo in dve glagolski metafori.

Človek je okamnina - nekaj trdega, Kamnitega, a vendar
tudi kamen voda izbrusi in ga spremeni. Voda - valovi
dnevnih dogodkov /e-nkrat močnejši, enkrat šibkejši/ -
- ga brusi in struži - bolikuje trdno snov z ostrim
predmetom. Dinamika. Čutni učinek.

Globoko stokanje je bil edini glas, ki je trgal prežeči molk. /62/

Trgati - močan glagol po pomenu - nasilno prekiniti nekaj,
nasilno razdeliti neko celoto. Abstraktni samostalnik
povezan s konkretnim glagolom. Kontrast - stokanje : molk
Slisati in čutno dožemanje.

Tam: tiha sobica s sanjskimi pokrajinami na steni - Bog ve, ali so
res kje taki pravljični hrastovi gaji, pod katerimi se odpočivajo
sanjske plemkinje v družbi lepih vitezov - tu: mračna veša, ki vodi
na cesto, v mesto z uradi, časopisi, daleč od tihega doma, ki je
vanj sedaj prvič udarila nevidna sila družbe, države. /95/

Udariti - asociacije na nekaj močnega, nenadnega, nepri-
čakovanega. Abstraktno + konkretni glagol.

Splošna / posebna metafora, čutna. Statika.

Ali skozi te koprene je udarjal rezek klic iz dneva /115/

Udarjati - moč, energičnost, ostrost /rezek klic, glasnost /"klic"/. Dinamika. Čutnost + slišnost

Ven, ven v izraz, v podobo, v kretnjo, da bi se izkričalo nemirno telo, ki je vklepala še bolj nemirno dušo. /14/

Vklepati - v oklepu imeti, trdno, nesvobodno, železno varovanje nečesa. Čutna skušnja. Obupna statika; omejenost gibanja.

Žvižgi so se vrtali v temo, ki je šumela kot voda v globoki kotanji. /92/

/91/

Z iterativom je ustvarjena statika. Žvižg se zavrti v temo - hitro, ostro, dinamično dejanje. Dinamiko Jarc vedno prekinja s statiko.

Vrtati - ostrina /žvižg/, vedno globlje / v temo stolpa v globino/ /globina je tudi eksplicirana v primeri - "tema je šumel kot voda v globoki kotanji"./

Vsak predmet jim vžge domislico, ki jim štirikratno odmeva in utone že v drugi, še bolj rezki in iskreči se. /100/

Hipno dejanje, močno, dinamično.

Vžgati - nenadoma zasvetiti, zagoreti - domislica se "posveti" v glavi - nenadnost, svetlost. Doživljajska skušnja. /Ostale metafore so obravnavane na ustreznih mestih - domislica - štirikratno odmeva / 4 poslušalci, smeh štirikraten /

domislica utone - izgine, nova jo potisne dol

"Ta koncert mi je razburil živce," je Kamin nadaljeval, "kar preklalo me je. Nikogar ni tako zadelo kakor mene. /16/

2 metafori v enodelnih stavkih. Dinamika.

Preklati - zlomiti, razpoloviti /prenos na duševnost v našem primeru. V drugem stavku, ki je stopnjevana in pojasnjena vsebinsko prejšnjega imamo drugo glagolsko metaforo - me je zadelo - preneseno na duševnost - nenadoma, ostro, boleče. Čutnost.

Kretnja te noge se je Bohoriču zasekala v spomin kakor krik, ki ga ni več pozabil. /20/

Dinamična metafora; razširjena s primerom. Zasekati se v kaj - prodreti tako globoko, da se ne da izpuliti, trdno, zaseka se ostro.

Kretnja + krik - /ostro, nenadno/ - sta prodrla tako globoko v spomin, da se je ne da več pozabiti. Čutna mf.

Neko uro pa se je kakor predramil. Zasekala se je vanj trda misel: kako to, da mu še ni odgovorila na njegovo pesem v prozi./135/

Isti pomeni kot zgoraj. Tu je izražen še en pomen trda misel /zaseka se lahko samo neka trda stvar/

Dinamična metafora, čutna.

Venomer ga je zbadal odjek: "Nisem pričakoval ...nisem pričakoval..."

Zbadati - z ostrim predmetom povzročati bolečino.

Odjek je oster, njegova vsebina je ostra. Učinek je prenešen na duševnost. Kombinirano čutenje- sluh - tip.

Dinamična metafora. Posebna, čutna.

2. GLAGOLSKKE METAFORE, KI NISO PERSONIFICIRANE

Veliko število glagolskih metafor iz te skupine / 55 primerov/ bom razdelila v še nadrobnejše skupine po vsebini, po pomenu njihovih glagolov. Ob razstavljanju po skupinah se mi je odprla ta slika: najštevilnejše so zastopane glagolske metafore, katerih tekočino /20 primerov/, sledijo jim gla-

se nanašajo na vodo,
tekočino, sledi pa pomenska zveza z ognjem

V O D A

UTONITI - 3, UTOPIITI -1

Odpirajo se pomeni: nekam izginiti, pogrezniti se, postati neviden. Vsak predmet jim vžge domisljico, ki jim štirikratno odmeva in utone v drugi, še bolj rezki in iskreči se. /100/

Utoniti v drugi - izginiti v drugi, druga, nova jo odrine.

Skoraj statična metafora. Čutno 4 doživljajsko.

S široko razprostrtimi rokami bom plul po ozračju kot v sanjah. Vse bo utonilo: dom in šola in to mesto. /92/

V povezavi z vsebino

Potem se je vse pretopilo v bučanje, v katerem je utonila zavest. /67/

Spet pomenska zveza z glavnim stavkom "vse se je pretopilo v bučanje" - nekaj tekočega - možnost za glagolsko metaforo "utoniti". Statika. Razumska, doživljajska metafora.

Noč, ki se v njej utapljaajo oblike. /86/

Utapljati - polagoma izginjati, postajati neviden/ v noči/.

Tu gre le za ta pomen, izpuščena pa je smer: v globino.

Skoraj statika. Vizualna metafora.

TOPIITI SE

Skozi okno verande je lila mesečina, kar prenasičena, gosta se je bogato razlivala na Ragov log, na vrtove in trate, ki so se kar .....

topili v težki srebrnini. /41/

Topiti se - mehčati se, izgubljati trdne oblike, postajati tekoč. Za raztopitev pa je potrebna toplota ali druga tekočina. Statika. Vizualna + doživljajska metafora.

PRETOPITI SE

Potem se je vse pretopilo v bučanje, v katerem je utonila zavest. /67/

- spremeniti se, zlit se v nekaj drugega. Rahla, komaj opazna dinamika. Čutna + razumska metafora.

RAZLITI SE - 2

Kam naj se razlije mlada razvnetost in zakipelost, ki jo suhoparni učitelji krivenčijo in zaslužnjajo. /39/

Razliti se - tekočina, ki se širi na vse strani.

Mlada razvnetost in zakipelost - to je po vsebini nekaj burnega, kar mora nekam iti, se razliti, se nekam usmeriti. Rahla dinamika. Doživljajska metafora.

Strašen val se je razlil po Evropi. /129/

/ Čas oktobrske revolucije, pohod idej po Evropi/ - Glagolska metafora je pogojena s samostalniško metaforo val - teče, je tekoč. Razliti se - zaobseči vse, kar je mogoče, na vse strani. V tej metafori čutimo tudi pomen nevarnosti. - Rahla dinamika. Vidno + čutno.

LITI - 2

Dokler bo živel človek, bo lila nanj milost v vesoljstvu se pojavljajočega Boga. /145/

Liti - v velikih količinah, neprestano. Posebna metafora. Vizualna slika / na slikah z religioznimi motivi/. Rahla dinamika.

/.../ in z vseh križišč in cest in tesni lijejo vedno novi in novi gosti dotoki ljudi brez konca in kraja, /.../ /160/

Liti - nekaj tekočega, teče, vdira s vsa močjo, v ogromnih količinah, neprestano, brez konca. Ta glagolska metafora je pogojena s samostalniško metaforo "dotoki ljudi". Samosvoja Jarčeva metafora, mnogopomenska. Dinamika. Vizualna metafora.

USAHNITI

Pa še tako zlohotne govorice usahnejo navsezadnje v šepetih. /32/

Usahniti - posušiti se, izginiti /voda izgine, polagona/.

Isti pomeni so zajeti v metafori: pojemanje, počasno, postopno izginjanje. Namesto prvotnega pomena - tekočina usahne,

gre tu za glasnost, glas. Pojemanje je izraženo že s samima kontrastnima besedama govorica : šepet. Statika. Slišna mf.

SUŠITI SE

Ko je beseda že ugašala, ko se je v mrtvem času že sušil življenjski sok krvavečega naroda, je odjeknila kot razodetje blagovest: svobodni boste. /138/

Ves stisnjen in senčnat kakor te tesne črne ulice, ki se je vanje ~~iztek~~ iztekal pomesečinjeni prostor Glavnega trga. /17/

Vizualna metafora - pomesečinjeni trg - izgleda svetel, lesketajoč kot reka - tekočina, voda. Pogled na trg in ulice - kot zalivi in kot odtoki/ iztekati se/. Rahla, navidezna dinamika.

IZCEJATI SE

Dobro je, če ima človek prijaznega soseda," Beseda so se mu kar izcejale. /16/

Izcejati se - tekočina počasi kaplja, se cedi / primarno: sline se izcejajo iz ust/ - iz ust - to je skupna točka, besede gredo iz ust. Izcejati se - pa ima še en pomen - sladek, priliznjen - in ta je prisoten v našem primeru. Rahla dinamika. Čutna metafora.

ZAKIPETI - PENITI

V vročičnem vrenju so zakipele speče podtalne sile in sle, podirajoče ves zunanji red zakonitosti, peneč se v strašen slap, ki mu ni mej ne pregraj: vse pozabiti, iztrgati se času in prostoru, samemu sebi ih biti samo še plamen, ki zagori, gori in dogori kot meteor. /22/

Vročično vrenje $\rightarrow$ naslednja stopnja je ZAKIPETI.

/Speče sile : vrenje, kipenje = kontrasten učinek/.

Peneč se v strašen slap - posledice kipenja = vizualno dojetje: belina + dinamika, bučanje nečesa, neustavljivost.

PLJUSNITI

S temnega vrta je pljusnil razigran ženski smeh. /40/

Pljusniti - tekočina; nenadnost, izrazita hitrost, trenutnost. Metafora je izrazito sinestetična : glas - voda/vidno/. Dinamika.

PLUTI

S široko razprostrtimi rokami bom plul po ozračju kot v sanjah. Vse bo utonilo: dom in šola in to mesto. /92/

Umirjeno dogajanje - komaj opazna dinamika,

Pluti - plavati kot ladja. Preneseno: po nebu plavati -

leteti počasi / ptice s krili/ Oseba : ptica - podobnost

roke : krila - gibanje, premikanje, letenje. Metafora je razširjena s primerom. Nerealnost je izražena a "kot v sanjah"
Vizualno dožemanje.

POPLAVLJATI

Žalost in muzika pa poplavljata vse meje. /89/

Poplavljati - v zvezi z vodo, veliko količino vode. Velika količina je skupna točka vode in "žalosti in muzike". Oba samostalnika sta abstraktna - en je slišen, drugi le notranje občuten. Lahno dinamična, čutna metafora.

PRONICATI

Mrzla mesečina, ki je pronicala skozi oblake, je izsevala samoto na zasneženo ozko ulico, v kateri so se kot v tesni izgubili poslednji koraki razhajajočih se. /16/

Pronicati- nekaj težkega, tekočega s težavo prodira, kaplja skozi nekaj ovirajočega. Voda - primarno. mesečina - prenešeno, abstraktno. Posebna mf. Rahla, ovirana dinamika.

VALOVITI

Kako so vsi spremenjeni, vsem sije iz oči nekaj dobrega in lepega, kakor da odsevajo zvoke iz Händlovega Mesije, ki valove po širokem sonrazu, v katerem je utonil čas v večnost. /90/

Valoviti - enakomerno se gibati kot valovi. Pomen je prenesen na slišno sfero - zvoki valovijo po zraku / zračni valovi, zvočni valovi - splošni poimenovanji./Slišna mf.

VRETI

Iz globine je vrelo šumenje skrite reke. /54/

Abstraktni samostalnik "šumenje skrite reke" je subjekt.

Vreti - gibanje vode povzroča zvok, šum / to izraženo/.

Dvakratna eksplikacija istega pomena - vreti + šumenje -

- reka vre + reka šumi. Slišni učinki. Dinamika.

ZAVRETI

Zazrla sta se na polzečo črno reko, ki je šele pri jezu zavrela v belo kipenje. /38/

Za razliko od prejšnjega primera, kjer smo ob isten glagolu zaznavali le slišne učinke, gre tu samo za vidne

- za dvoje: za barvo vrenja/mirna reka je črna, ko vre je bela. Kontrast, je ekspliciran/ - in za vidno gibanje samo, ki pri vrenju nastaja/ tudi to je eksplicirano: polzeča reka:: reka , ki je zavrela v kipenje/. Vizualna metafora.

O G E N J

VŽGATI - 2

Bohorič pa misli: v teh ljudeh ni hrepenenja in hrepenenje se ne more vžgati ob njih./36/

Sam pomen glagola je izrazito dinamičen, dinamika pa je prekinjena s statiko - z abstraktnim samostalnikom "hrepenenje".

Vžgati se ob nečem - pogoj: stvar, ob kateri se lahko kaj vžge, mora že sama goreti oz. biti vsaj izredno vroča.

/ Hrepenenje je vroče./ Vžgati - zagoreti, vzplamteti v vsej moči. Razumsko dojemanje + čutni učinki.

Vsak predmet jim vžge domislico, ki jim štirikratno odmeva in utone v drugi, še bolj rezki in iskreči se. /100/

Vžgati - hitro, nenadoma + nekaj gorečega, svetlega, veseliga. Čutno dojemanje. Dinamika.

GORETI - 2

Jože Ovelbar umira v brigadnem sanitetnem zavodu nekje v Južni Tirolski. Ranjeno telo gori v noč štirih sten ogromne dvorane. /101/

Ranjeno telo gori -

- bolečine/ žareče pekoče, kot da bi gorele, se žgale/

- barva /rdeča - kri, rane/

- goreti v vročini, v vročici,/biti razbeljen od muk/

Vsi ti pomeni so eksplicirani še s subjektom "ranjeno telo"

Goreti - svetloba, žar, sij // noč štirih sten /ponoči/ =

Kontrast. Čutni učinki.

Vso noč gore ulice v viharju veselja. /161/

Goreti - žareti / ulice = ljudje na njih so žareči od veselja, navdušeni, čustveno vznemirjeni /. Dodana je tudi dinamika / gorenje je gibanje/ - gibanje je izraženo v samostalniški metafori "vihar veselja". Prisoten je tudi skrit pomen: ulice so vso noč prižgane, luči gorijo. Dinamična metafora. Čutno učinkuje.

UGAŠATI 2

Smrt mora priti. Ali ni lepo umirati? Takrat ugaša zdravje tega sveta in bliža se božje zdravje. /123/

Ponavljalno, umirjeno, počasno dogajanje.

Ugašati - Nekaj, kar je prej gorelo, ne gori več, ugaša.

Počasno in stopnjevano pojenjavanje ognja v nič. Manjša se moč, plamen, vročina in svetloba. V veliki večini glagolskih metafor z "ugašati"/luč ugasne, dan ugasne/ imamo samo enega od teh pomenov = svetlobo. V našem primeru pa imamo bolj abstrakten predmet "zdravje"/zdravje ugaša/, in je izvzet samo pomen pojenjavanja v smer izničenja, konca.

/ Ne vsebuje pomenov svetlobe, vročine, moči, plamena./

Ko je beseda že ugašala, ko se je v mrtvem času že sušil življenjski sok krvavečega naroda, je odjeknila kot razodetje blagovest: svobodni boste. /138/

Isto kot v zgornjem primeru, Beseda je ugašala - skoraj utihnila/ prej razvneti in žareči je pojenjavala v smer tišine/.

UGASNITI - 2

Sijaj bele roke je ugasnil.

= v naslovu poglavja. V samem poglavju s tem haslovom pa najdemo ponovno eksplicirano isto glagolsko metaforo, še razširjeno:

Že se je je dotaknil z rokami, da je ona odskočila in poklicala nekoga ter kot v obrambo zamahnila z roko. Belo se je usločil sijaj njene roke in ugasnil. Za Bohoriča je ugasnil za vedno. /63/

/ čas-prednočje -, kraj gozd/

Ugasniti - nekaj, kar je gorelo, zdaj ne več.

/asociacije: - vročina + svetloba /barva//

V Jarčevem primeru je vzet samo pomen - svetloba to je eksplicirano v stavku 2x - "sijaj bele je ugasnil". Isto imamo v stavku sredi poglavja - "Belo se je usločil sijaj njene roke in ugasnil". Na svetlobo, na svetlost opozarja tudi sam ambient dogajanja - gozd. Čas = prednočje. Kontrast = noč: belina roke /svetloba/. Istočasno je prisoten tudi subjektivni pomen /zaBohoriča/ - do Nataše čuti ljubezen - žar, ogenj. Vidna metafora, statična.

V "ugasniti" se skriva še en pomen - nepovratnost, nepovrnljivost /eksplicirano v stavku: "Za Bohoriča je ugasnil za vedno"./

Prav iz dalje se je zdaj pa zdaj razlegel samotni klic, ki je počasi ugasnil v bleščečem prostoru. /41/

sinestezijski klic /glas/ : ugasniti /vidno/

Prenešen pomen ugasniti - ne več goreti, ne biti svetel, ne biti vroč. V tej m. pa ne gre za nobenega od teh pomenov, temveč samo prekinitev, konec. Klic je ugasnil = je utihnil. Zveza tudi z - bleščeče prostorje.

Svetloba : tema. Statika. Vidno + slišno.

pogašen biti

Saj je vse pogašeno za deveto goro sanj. Nataša in pesem in vera v lepoto. /104/

- pogašen biti - ne goreti več / nekdo je pogasil/, mrtvo, nekdanje bilo, zdaj ni več - Samo ta pomen zajedema metafora v gornjem primeru. /Svetloba - ugasnjena - Nataša, pesem, vera v lepoto = svetle, jasne stvari./ Statika. Razumska skušnja + čutna.

CVETETI - 4 /VZCVETETI - 2, RAZCVETETI .- 2/

Takrat je vzcvetel ves svet pred menoj. /120/

Vzcveteti - leksična metafora: cvetice začno cveteti.

Preneseno:abstraktno - ves svet je vzcvetel - postal nov, rožnat,lep = vesel, poln sreče, lepote. Vizualna lirična metafora. Mežna dinamika.

Ta metafora je povezana v nekem smislu s samostalniško metaforo "pomlad" v stavkih spredaj:

Našel sem dekle, ki se me je usmili, Marije mi je bila poslana v prvo in edino pomlad mojega življenja. Tri mesece pomladi, tolike sreče nisem bil vreden. Za veke sem si jo hotel osvojiti, ginil sem ob misli nanjo. Takrat je vzcvetel ves svet pred menoj. /.../ Ves svet mi je bil brez nje puščava in zlo/.../ /120/

Vzcveteti - zveza s pomladjo / kontrast: puščava/.

O, morda ni lepota samo iz trpljenja, morda vzcvete iz čiste radosti in svežega začudenja. /40/

Vzcveteti - nastati lep, razviti se v lepoto. Lepota, svežina. Rahla dinamika.

"Kaj, Cvelbar je padel? Jože Cvelbar?" Okrog zlovestnika se gneto in sprašujejo, Bohorič se vrne k njim. Poslušaj in spominska podoba se mu razcvete kakor v snu: tretješolec Bohorič hiti v šolo. Mino njega je naglo zavil visok, mlad človek, gostih črnih las, z bohemsko ovratnico - osmošolec Cvelbar. /100/

Metafora, razširjena s primero.

Razcveteti - cvetoge odpre v vsej svoji lepoti, cvet se razvije, lističi se razvijajo. Jaro s cvetom primerja spominsko podobo / spomin se odpre ves lep in krasen/. Komaj občutna dinamika. Vizualno dojemanje,

Bohorič poslušaj, pa sliši še bolj samo samega sebe. Prav v tej minuti, ko se zgrinja neka neskončna pokojnost na vse, tista večerna vdanost, ki se razcveta iz Gounodove Ave Marije, doživlja mračno razklanost./90/

Abstraktni samostalniški : konkretni glagol.

Razcvetati se - rasti, nastajati, razširjati se v bujnost, v cvet, v nekaj lepega + lepota. Vsi ti pomeni so zajeti v metaforo, ki je vizualna + notranje občutna, izrazito lirična in sentimentalna. Komaj opazna dinamika.

Metafore "cveteti" so vzete iz sveta narave.

RAZVIJATI SE

Silne podobe so se bežno razvijale pred duhovnimi očmi v onkraj zasanjanih ljudi. /153/

Razvijati se - polagoma nastajati, rasti. Preneseno: slike na filmskem platnu se razvijajo pred nami/kot se razvija filmski trak/. Preneseno še neprej - na slike, podobe, ki niso v zvezi s filmom. Vizualni učinek, kulturna metafora. Racionalna + vizualna skušnja. Rahla dinamika. Modalnost je izražena s prislovom "bežno".

RASTI

/.../ prispeodob, ki so rastle iz ritma razgibanega čustvovanja. /14/

Rasti - nastajati /nakaj živega/. Prenos na abstraktnost: prispeodob so rastle - so nastajale druga za drugo. Metafora, vzeta iz sveta narave; vizualna, rahlo dinamična.

Z R A K , G I B A N J E Z R A Č N I H P L A S T I

VETI

"Kako čista veje tišina od teh dreves." /60/

Statika. Umirjeno dogajanje. Prefinjeno občutenje. Lirična metafora, irealno abstraktna. - tišino, ki prihaja od dreves, primerja z vetrom, ki veje, pihlja.

Veti - čutno = prihajati nežno, v rahlih zračnih valovih. Slišna komponenta ni zajeta. V našem primeru pa je slišna komponenta prisotna prav v konfrontaciji s kontrastnim samostalnikom "tišina". Slišni učinek. Rahla dinamika.

Na robu gozda sta se ustavila Bohorič in kmetiški fant, ki je vlekel voziček z vrečo moke./.../Iskanje krčma je najsvetejša pesem vseh časov. Čar romantike veje s takih nočnih poti. /145/

Umirjeno dogajanje. Rahla dinamika, znana metafora, lirična. Umirjenost, rahlost, kar izraža glagolska metafora "veje" se sklada s subjektom, ni v nasprotju, ampak v pomenskem ujemanju. Čutna metafora.

Začudenje se mu je razpršilo z lic, ko je videl, da se Bohorič nikakor ne šali. /72/

Razpršiti pod pritiskom, v drobnih kapljicah zleteti na

vse strani; izginiti, V metafori imamo prisoten le pomen izginiti + čas: hitro. Vizualna metafora. Dinamiko Jarc prekine s statičnim - abstraktnim samostalnikom.

IZPUHTEVATI

Še tako svetlo sonce izseva krvav, zatohel žar, kri bojišč in dušljivost zaledja izpuhteva strupeno paro v ozračje. /96/

Izpuhtevati - vroč zrak sili ven, kvišku. Cela situacija izraža neprijetno občutje, strašno/ krvav, zatohel žar, bojišč, dušljivost zaledja, strupena para/. Otežkočeno dihanje in bivanje. Vročina. Statika. Čutni učinki.

RAZPUHTETI

Preteklost se razpuhti pod enim samim trenutkom oživljajoče milosti. V metafori je zajet samo pomen - izginiti, razbliniti /145/ se v zrak, v nič / v smer izpraznjenja/. Čutno. Statika.

KOPNETI

Prividi, ki so izvabljali pesem, so kopneli pred resničnostjo. /125/

Primer s tem glagolom sicer ne sodi med tiste, ki so v zvezi z zrakom, izraža pa isti pomen kot slednja dva primera: razpuhteti - izginiti, razbliniti se v nič.

Kopneti - sneg na soncu skopni v nič, izgine.

Vizualno in čutno dožemanje. Statika, z rahlim spreminjanjem.

G I B A N J E   K O T   T A K O

Zdaj poje Pavla Lovšetova. Rahel nemir začudenja in zavzetja drsi prek poslušalcev. /91/

Drseti - počasi in rahlo se pomikati navzdol. V metafori imamo abstrakten samostalnik "nemir začudenja" in zavzetja" in konkreten glagol "drseti" - ustvarjeno je irealno dogajanje, prenešeno v drugo sfero. Občutje začudenja in zavzetja prevzema poslušalce, drugega za drugim, drsi - se premika od enega do drugega. Druga možnost - drsenje občutja po gledalcih istočasno s širjenjem zvokov, petja na koncertu v cerkvi. Čutni učinki. Rahla, komaj opazna dinamika,

Ali so se prevalili vekovi prek spavačev? /81/

Včasih so bile noči prekratke. Desetletja - morda stoletja so se že prevalila od takrat. /84/

Prevaliti se - s težavo obrniti. Doživljajska slušnja.
Upočasnjena dinamika.

Že je hotel profesor krikniti, ko so v dušečo tišino padle Zorčeve besede: "Ne, gospod profesor, /.../ /151/

Pasti - asociacije na nekaj trdega, glasnega. Metafora je opazna tudi zaradi kontrasta - tišina : pasti/udarec, glas, ropot/. Statika. Cutni učinek.+ slišni.

Samo meni se je prezgodaj razsulo. /65/

V stavku subjekt ni izražen, v bistvu gre za iluzije /enodelni stavek 7.- iluzije, lepe načrte, gradove v oblakih. Razsuti - porušiti, zdrobiti se na drobne kose, v prah, v nič. Statika.

Vse, kar je doslej zaživel v sebi in v svetu, vsa tema, ki se je spuščala na njegovo življenje, vse rožnato, ki je prikoprnelo iz sanj najslajše skrivnosti, naj se vse to razbije v eni sani črni minuti. /60/

Modalnost - železni stavek.

Razbiti - uničiti, končati, izničiti se. Statika. Razumska mf.

"Ta koncert mu je razburil živce," je Kamin nadaljeval, "kar preklalo me je. Nikogar ni tako prezadelo kot mene. /16/

Dve glagolski metafori, vsaka v svojem stavku, ki pa sta med seboj v sklepalnem oz. pojasnjevalnem razmerju. Obe metafori sta v enodelnih stavkih. Glagola sta pomensko izredno močna, ekspresivna.

Preklalo me je - Modalnost je izražena z zainkom "kar".

Dogajanje zunanjega sveta je prenešeno na notranjost, v duševno sfero. Razdiralna moč, uničevalna. Statika.

Zadelo me je - udariti - moč, bolečina.

Metafori s čutnim učinkom.

V I D N O   T E M A,   J A S N O S T

Ko pa sta prispela do Ragovega loga, kjer so se temnili travniki in njive v poznem mraku tega deževnega dne /.../ /53/

V bistvu niti ne gre za metaforo v pravem pomenu besede; gre le za neko pasivno stanje, izraženo s personifikacijo. Travniki so postajali temni / zaradi faktorjev okolice - pozni mrak deževnega dne/. Statika. Vizualni učinki.

Svoje ime ponavljam tako dolgo in neprestano in brez odmora, dokler mi pomen imena popolnoma ne otemni. /40/

To je že popolna glagolska metafora. Vizualna skušnja.

Otemniti - postati neviden zaradi teme. Statika.

Zdaj je vse jasno, ali med ljudmi se jasnost skali. /165/

Skaliti se - postati nejasen, nerazločen, ne dobro opazen.

Kontrast - jasno - jasnost - skaliti. Statika, vizualna mf.

SLIŠNO

Vsak predmet jim vžge domislico, ki jim štirikratno odmeva in utone drugi, še bolj rezki in škreči se. /100/

Odmevati - glas se ponovno oglasi, se ponovi.

V gornji metafori - je odmev smeh, ki ga izzove domislica.

Štirikratno odmeva - štirje poslušalci se zasmеjejo.

Država se je zamajala. Zahreščali so temelji. /111/

Dogajanje je posledica dogajanja v predhodnem stavku

"Država se je zamajala!" /neizražena primerjava s potresom/

Pred nami ustvari sliko - identif. država je hiša /elementi - temelji/. Temelji - bistven del stavbe.

Zahreščati - slišni učinek - asociaciji na nekaj podirajočega. Dinamika.

Krka je izstopila iz bregov. Umazano rjava se vali, noseč s seboj veje, grmovje in droge. Obzorje je zastirto z deževjem, ki ne bo nikoli več prenehalo. /82/

Jesensko razpoloženje /jesenski dež, narasle vode/ -

- obarva občutja pesimistično, brezizhodno. /"ki ne bo

nikoli več prenehalo"/ Strašna statika. Obzorje je zastirto z deževjem.

Sam pomen glagola je statičen. Neizrečena primerjava z

zaveso - deževje = nekaj meglenega, tankega, a vendar

neprozornega, nekaj kar visi, se razpotege od enega konca obzorja do drugega, kot okenska zavesa, in zastira pogled.

Vidni učinek.

Moram trpeti, moram, sem si rekel.

A črne ure so se še bolj zgostile. Srce mi je iztrgal, razumeš ...
srce! /120/

Sam glagolski pomen "zgostiti " je stisnjen do skrajnosti,
statika. Čutni učinek.

Zgoatiti - veliko število v istem prostoru, času. Stevilnost

K O N Č N I R E Z U L T A T I

GLAGOLSKA METAFORA

1. <u>SPLOŠNE METAFORE</u> - 258	<u>stat.</u>	<u>dinam.</u>	<u>vid</u>	<u>sluh</u>	<u>čut</u>	<u>razum</u>
a.vršilec dejanja	51	31	49	12	22	8
nosilec stanja je živ - 82						
b.vršilec dejanja	86	90	70	11	87	20
nosilec stanja je neživ - 176						
- personifikacija: 96						
- ni personifikacija: 80						
2. <u>POSEBNE METAFORE</u> - 186						
a.vršilec dejanja	34	25	18	3	53	22
nosilec stanja je živ: 59						
b. vršilec dejanja	55	72	38	14	53	33
nosilec stanja je neživ: 127						
- personifikacija 71						
-ni personifikacija: 56						

SKUPNI REZULTATI

Vseh glagolskih metafor v romanu

splošne	258
posebne	186
statika	226
dinamika	218
vidno	175
slišno	30
čutno	183
razumsko	83

V E L I K A   M E T A F O R A

ali

M E T A F O R I Č N A   S L I K A

M E T A F O R I Č N A   S L I K A   a l i

V E L I K A   M E T A F O R A

Velika metafora je najskrajnejša stopnja v metaforičnem procesu. Zajema običajno cel odstavek ali vsaj skupino stavkov, zato jo imenujem velika metafora za razliko od metafor, ki zajemajo le en sam stavek ali celo le del tega.

V veliki metafori nimamo osamosvojene metafore, ampak največkrat primero ali komparacijo in pa identifikacijo. Taka velika metafora ustvari pred nami vizualno predstavo - sliko. Izrazitih velikih metafor imamo v Novem mestu 8.

Bila je neka ožja zbližanost med dijaki in profesorji. Kakor da so se zdaj, kot še nikoli prej našli vsi na isti ravni in kakor da so se nenadoma videli in razumeli: da je treba skupno delati, da ohranijo tisti svet, ki živi v mislih in besedah lepih velikih posameznikov. Bilo je, kot da so se - pregnanci na ozkem, samotnem otoku - stisnili skupaj, zavedajoč se, da jih je prevzel breznejen strah pred neko silo življenja, ki je do zdaj še niso poznali. /8/

Dijake in profesorje primerja s pregnanci na ozkem, samotnem otoku - metafora za Novo mesto, za njegovo ozko, ovirano duhovno življenje. Cel sklop stavkov ustvarja pomen za primero dijakov in profesorjev s pregnanci na otoku - vsi so bili pže zbližani, zavedali so se, da je treba skupno delati, da ohranijo lepi svet; stisnili so se skupaj od strahu pred neznano silo življenja.

Vsi pomeni so zelo statični, stisnjeni.

Cel odstavek je abstraktiziran razen prvega stavka - za abstraktnost, irealnost dogajanja imamo dokaze - oba stavka sta uvedena s kakor da - - umišljeno dogajanje.

Bohorič se je ozrl in zagledal Walterja, ki je še zmerom izzivajoče stal tam in vzklikal psovke. Pobožal je jakajočo deklico in pomignil Walterju, naj stopi bliže. Ko je videl okrog sebe splašeno gručo

teh otrok, ki so tako zaupno iskali pri njem pomoči pred surovim tujim fantalinom, se je vse v njem zgostilo v tako močno doživetje, da se je kar spremenil. Zavpila je v njem najgloblja, samo sebi zatajena bolečina iz ljubezni za ponižane in razžaljene, za krotke in preproste. Ko da je videl v teh otrocih vse te zaničevane in preganjane, še več: videl je krog sebe kri lastne krvi. In iztrgal se mu je gnev proti tem predrznim, nadutim prihajajem, gnev proti sadističnim rušilcem tihih domov, ki jih je postavila ljubezen, upor proti tujstvu, kakor so mu⁵³ opisali in ki ga je po vsem občutil kot poosebljeno zlo. /64/

Z-animiva primerjava:

Walter - otrok nemškega častnika. Hudoben, tepe naše otroke.

Otroci - slovenski otroci, jokajo, ker jih Walter tepe, meče kamenje. Dva pla, kontrastna, nasprotna si.

Jarč opazuje obe strani in razgrne se mu primerjava:

Walter - predstavnik "tujstva", "surov tuj fantalin", "predrznih, nadutih prihajajcev", "sadističnih rušilcev tihih domov". Nemec.

Tlačitelj slovenskega naroda. Na drugi strani pa vidi v "jokajoči deklici" in "splaseni gruči teh otrok" - slovenske otroke kot take, slovenstvo, vse Slovence, ki so "ponižani in razžaljeni", "krotki in preprosti", "zaničevani in preganjani".

Enkratna primerjava -

najprej Walter : otroci Slovenci

prenešeno - nemški otrok : slovenski otroci

Zatiranje se godi še na otroški stopnji - to se nato prenese na odrasle, na nemštvo in slovenstvo kot tako.

1 Vse se megli. Nekje pojejo slavčki. K steniaso prileteli. Od kdaj
2 gnezdiijo slavčki na steni? Pojo kakor sredi dolenske noči. Vsa v
3 mesečini sanjari Kostanjevica. Čudežno vonjajo rožni grmi. Čudežno
4 vonja kadilo. Saj to je velika maša v novomeški frančiškanski cerkvi.
Organist Hladnik se smehlja ves zamaknjen v bučanje svojih orgel.
Tisoči in tisoči se zbirajo v sprevođ. Cerkev se je razmaknila na
vse štiri strani neba. Ni več oltarja. Tam sijje veliko sonce, kakor
ogromna monštranco izsēva bel ogenj na zemljo in romarji gredo,
psalme pojoč, k soncu. Zdaj je vse jasno: gredo k Lepi Vidi, ki so
jo zaman klicali vse življenje, ponižani in preganjani, teptani,
varani, prezirani... Kaj vendar pojo? Niso psalmi. Iz zategle mo-
notone melodije se izloči en sam glas, tih kot šepet, pa ga vendar
čutijo vsi v dno srca:

Tant je videl rožo ōdotvorno,
videl jo je v sanjah, daljnožarko,
zdrnil se je in je šel na pot...

Tako je ođšel na poslednjo pot dolenski študent. /Cvelbar/

6 [Bohorič gleda začudeno okrog sebe. Spal je. /103/

Izrazito slikovita metafora, enkratna, lirina tvorba.
Z-elo razvejana.

1. Jože Cvelbar, dolenski pesnik, leži ranjen v zaledju tirolske fronte, med 1. sv. vojno. Realiteta - vse se megli - od bolezni in onemoglosti. Sliši slavčke. Ob tem se mu zbudi asociacija na Dolensko.
2. Dolenska pokrajina - Kostanjevica sanjari v mesečini. Realiteta, resnično dogajanje, le trenutno samo v Cvelbarjevih mislih, predstavah, spominih. Čudežno vonjajo rožni grmi - realiteta.
3. Ob tem se mu zbudi asociacija na nek drug vonj - čudežno vonja kadilo. Tp je že prehođ v modaliteto. Skok v drug spomin - na mašo v novomeški frančiškanski cerkvi.
4. Sledi nov prehođ v najvišjo irealnost - cerkev se je razmaknila na vse štiri strani neba. Cel svet je cerkev - posebna metaforina predstava. Oltarja ni, tam sijje veliko sonce /primerja ga z monštranco, ki je po obliki in sijaju podobna soncu/

5. Od okolja, elementov preide navzdol na osebe, na ljudi, ki jih imenuje romarje. Kam gredo? Gredo k Lepi Vidi /glasnica hrepenenja po lepoti, pravici in Bogu, Lepa Vida jih bo povedla v večno duhovno bivanje/. Pojejo - sliši se en glas - ki šepeta pesmi: Fant je videl rožo čudotvorno /I. Cankar - kulturna metafora/ videl jo je v sanjah, daljnožgarko, zdramil se je in je šel na pot.

Tako je odšel na poslednjo pot dolenski študent - Jože Cvelbar je odšel v hrepenenju po lepšem in pravičnejšem življenju na poslednjo pot - na fronto in od tam v smrt.

6. Bohorič gleda začudeno okrog sebe. Spal je. S tem se povrnemo spet v realnost. Stavek "Spal je" pa potrdi irealnost vsega prejšnjega dogajanja.

Zabijajo žeblice v lesenega vojnega moža, ki so ga slovesno odkrili pred obokom mestnega rotovža. Zabijajo vanj vseppek zlate, srebrne in železne žeblice, kakor se spodobi: prošt, glavar, polkovnik, župan in za njimi vsi sloji do najmanjšega šolarčka.

Denarne prispevke pošiljajo zakladu usmiljenih sester in njihovega usmiljenja potrebnih častnikov v zaledju v častniških menzah in v splenicah zaplenjenih gradov. /110/

Čudovita samostalniška metafora v veliki obliki. Verjetno je ta metafora nastala v tistem času, ko se je to dogajalo in jo je Jarč samo povzel.

- fraza zabijati žeblice - v pomenu metati denar, kovance, torej denarne prispevke v odprtine lesnega vijaka, narejenega in postavljenega prav v ta namen.

Žeblici - denar - skupni pomen je nekaj kovinskega.

Denar - mišljeni so le kovanci - zlati, srebrni, in železni kovanci. Da gre za denar imamo oporo v stavku: Denarne prispevke pošiljajo skladu usmiljenih sester.

Enkratna metafora edinstvena.

Njemu je Bohorič govoril kot samemu sebi. "... Vidite, stika hočem, neprestanega stika z življenjem . /.../ S komerkoli sem se našel, vedno sem se ločil zaradi praznote, ki je nastala med nama. Ne vem, zakaj se neprestano čutim ločenega in odmaknjenega od vseh ljudi in stvari. /.../

Ustavila sta se na kolovozu v gozdiču na položnem pobočju.

Kamin je zrl prek zasneženih travnikov, v očeh mu je sijala bolest. In ko je govoril, se je zdelo, da misli na svojo preteklost.

"Glejte, Bohorič, v podobi bom povedal. Mislite si človeka, ki je stopil iz svoje samote med ljudi. Znašel se je sredi bučnega slavlja, plesa in godba. Gledal je in zatrpel. Na enem bregu on sam, na drugem bučno rajajoči svet, ki se mu je zazdel življenje samo, žarko kipeče, brezmejno. /.../" /117/

Velika primerja v veliki metafori.

Gre za primerjanje dveh človeških usod-

Bohoričeva realne usode /1.odstavka/, ki jo Bohorič pripoveduje Kaminu. /Bohorič si želi stika z življenjem, z ljudmi, a vedno začutí praznino med sabo in ljudmi, čuti se odmaknjenega./

V vmesni pasaji med obema odstavkoma imamo opis dogajanja, realnega, zunanjega, kininima nobene zveze s prejšnjim.

Nato sledi namig - "ko je govoril Kamin, se je zdelo, da misli na svojo preteklost" - se pravi da gre pri Kaminu za podobno življensko ušodo kot pri Bohoriču.

Kamin v uvodu svojega pripovedovanja pravi: "V podobi bom povedal" - s tem nakaže irealnost dogajanja, metaforično izražanje. Usoda človeka, ki je ločen od ljudi, čeprav si želi stikov z njimi. Ta ločitev je nepremostljiva, vsak stoji na svojem bregu.

Ves svet je kolodvorska čakalnica. Množice se tro in gneto. Zdaj,
zdaj se bo zgodilo tisto, česar čakajo že štiri leta. Deset minut
zamude... signali... reflektorji... še pet minut zamude... že ona-
gujejo, se onesveščajo, ženi v naročju umre otrok, nekje je počilo
iz samokresa... zmedeni se prerivajo... že se sliši daljni ropot
vedno bliže drvečega vlaka... zdaj, zdaj... samo še trenutek...
Štiri leta že čakajo tega trenutka... Ves svet je kolodvorska
čakalnica. /158/

V tej veliki metafori gre za obsežno identifikacijo, raztegnjeno preko celega odstavka. Že zunanja oblika identifikacije je zanimiva - identifikacija je gola, popolnoma enostavna, v odstavku je izražena 2x + enkrat kot prvi in enkrat kot zadnji stavek odstavka. S to vizualno figuro zameji odstavek - kar je znotraj tega oklepaja vse razširja, pojasnjuje; identifikacija ustvarja razpoloženje. Stavki so izredno kratki, jedrnat in odsekani, kot je to značilno za ekspresionistični slog, kateremu pripada tudi Miran Jarc. Stavki med seboj niso razmejeni s piko, ampak s tremi pikami, vse je v bistvu en sam stavek, zasopel in ponazarja napetost dogajanja. To je enkratna, samosvoja Jarčeva identifikacija in je podoba pričakovanja konca vojne. Ves del znotraj odstavka ni tertium comparationis, ampak samo eksplikacija lastnosti, razvijanje podobe z nadrobnimi elementi, pridaja pomene k osnovnemu pomenu.

Pričujoča identifikacija je vizualna skušnja /vidimo svet - ljudi - čakalnica pred seboj/. Na zunaj se nam A in B predmet, torej svet in čakalnica zdita dva realna predmeta, telesno resnično bivajoča predmeta, vidna, otipljiva, konkretna, v resnici pa je tak samo prvi člen, drugi je samo njegova podoba, ne obstoja v resnici, je samo abstraktna fikcija za označitev predmeta A. Podoba nam razloži svet z drugo konkretno predstavo, z določenimi komplementivnimi determinantami.

Čakalnica - točka v prostoru, v kateram se vse dogaja,

uokvirja , locira dogajanje. Ljudje na svetu niso kar tako, imajo nek cilj, namen, vedo, kaj čakajo. Med čakanjem se prerivajo /tro in gneto/. Sledi nekaj izrazov iz železniškega prometa /deset minut zamude, signali, reflektorji/. To ustvarja vzdušje železniške postaje. Čakalnico istvarja opis ljudi, ki se onesveščajo od dolgega čakanja, prerivanja. Že se sliši daljši ropot vedno bliže drvečega vlaka.

"Že štiri leta čakajo ta trenutek." - ta stavek has postavi v neko točno določeno situacijo - 4 leta - asociacija na konec štiriletna vojne. Vlak, ki ga vsi nestrpno čakajo, vlak, ki drvi bliže in bliže, je podoba konca vojne. Svet čaka konec vojne.

Vse mesto vihar. Ulice, prestrašene, da jih ne preplavi peneča se človeška reka, pojo in kričé, butajo ob hiše, ki so odprle na stežaj vsa okna in vrata, okrašena z zastavicami in pisanimi trakovi, in tudi okna in vrata vpíjejo. In od zidov in velikih trobojnic, ki se vijejo v vetru, se odbijajo in lovijo kriki nazaj v korakajoče množice in z vseh križišč in cest in tesni lijejo vedno novi in novi gosti dotoki ljudi brez konca in kraja, iz palač, iz hiš in vil, iz šol in uradov, iz vojašnic in ujetniških taborišč, meščani in meščanke, tujci in potniki, ujetniki ruski, srbski, italijanski, vojaki, gospodje, delavci, klateži, brezdomci, ženske, otroci...

Vse delo se je ustavilo. Vozovi, avtomobili, tramvaji stoje prazni. odmaknjeni v stran, da imajo dovolj prostora sklenjene vrste pojoče množice. Prej še tako mirni državljani, ki so se spoštljivo klanjali ukazom, odredbam in pravilnikom, so zdaj pijani silnega presenečanja in so zlití v valovih večnih brezdomcev, ki slavijo svoj veliki dan. Vojne je konec. Vojne je konec, konec, konec... Avstrija je mrtva. Cesar je odstopil.

/.../

Vso noč gore ulice v viharju veselja. Konec vojne. Konec Avstrije. Konec zakonov in ukazov.

/.../

Moten svit v prvem jutru. Šele zdaj se je Bohorič izločil iz valov in ostal sam. Kako je vse to lepo, divje lepo! Čustvuje v sebi ob izginjajočem odmevanju teh ur, ko ga je v valu z valovi neslo v neznano. Stoji pred magistratom in gleda predse. Ta tišina. Iz daljave se še zdaj pa zdaj zasliši krik ali pa žvižg jutranjega vlaka. Ta divja slast, biti v vrvenju tisočev in tisočev, ki so preplavili ves red! /160 . 161/

Velika metafora - v njej se prepletata dve samostalniški metafori - vihar + valovi.

Vihar

Vse mesto vihar - metafora za navdušenje množic ob koncu prve svetovne vojne. Vse je na cestah, vse kriči, vpíje, se giblje, vrvenje, gibanje, izredna dinamika. Ta jz metafora je še

enkrat izražena: vso noč gore ulice v viharju veselja.
Konec vojne.

Ta metafora pa je pomensko povezana z drugo metaforo
-valovi. Množico ljudi, ki vrvi po cestah imenuje z valo-
vi - gibanje, novi in novi pospeški, sunki, enakomerni,
močna sila, gibanje v eno smer. "Valove" napovedujejo,
gradijo metaforo tudi drugi izrazi:

-da jih ne preplavi, človeška reka

-lijejo vedno novi in novi gosti dotoki ljudi

- Državljeni so zlití v valovih večnih brezdomcev
- Bohorič se je izločil iz valov
- Ko ga je v valu z valovi neslo v neznano
- tisoči, ki so preplavili ves svet.

Obe metafori sta izredno dinamični, po samem pomenu,
ki ga vsebujeta oba samostalnika. Metafori sta izrazito
vizualni.

Drevo raste v času: v soncu in v mesečini, in se v viharju krivenči
spet k zemlji, iz katere ga poganja kvišku notranja sila višjega
ukaza. In nekoč se zdravo drevo razpne v vis in šir veličastnega
miru in tedaj je kakor živ spomenik premagavca zemlje, ki jo je
preoral s svojimi koreninami in ji izsrkal sokove za rast pod
zvezde, ki bede nad krošnjo najvišjega vzgona.

Veruješ v Boga? je davno nekoč vprašal Jerman Bohoriča. /163/

Tipična ekspresionistična metafora - človeka poimenuje
z drevesom.

Stavek - Drevo raste v času: v soncu in mesečini in se v
viharju krivenči spet k zemlji, iz katere ga poganja
kvišku notranja sila višjega ukaza.

- lahko transformiramo, metafore prevedemo v prave pomene:

drevo = človek

sonce = dan

mesečina = noč

vihar = težave, hudi dnevi

notranja sila višjega ukaza = božjega ukaza

Človek raste v času: podnevi in ponoči in se ob težavah

upogiba k tlom, od koder ga poganja kvišku notranja sila božjega ukaza.

Drevo - človek. Vizualna metafora. Drevo, ki stoji upognjeno, z vejami, ki se krivijo navzgor je podobno človeku, ki steguje roke kvišku. To je najbolj znana ekspresionistična metafora.

Vihar - težave, tegobe, huđi dnevi, nesreče. Vihar nosi s seboj te pomene - nesreča, močna sila, dinamika. Vpliva na drevo - ukrivi ga, podobno kot nesreče in težave vplivajo na človeka - upognejo ga fizično /sklonjen od utrujenosti/ in moralno.

Do tu, torej vel prvi stavek je metaforičen, torej irealen, neresničen, le podoba resničnega sveta. V stavku "In nekoč se zdravo drevo razpne v vis in šir veličastnega miru in tedaj je kakor živ spomenik premagavca zemlje, ki jo je preoral s svojimi koreninami in ji izsrkal sokove za rast pod zvezde, ki bede nad krošnjo najvišjega vzgona " - pa imamo razvozlašano metaforo. /človek je drevo/

Zanimiva je razporeditev ravnin:

V prvem stavku imamo: drevo, njegovo obliko, rast - torej irealno ravnino, ki pa je v samem stavku nakazana kot realna, kdt da je v bistvu mišljeno le drevo ne človek. V drugem stavku pa imamo nakazano primerjavo drevesa s človekom /primerjalni veznik, kakor/ - torej ravnina realnosti, v stavku pa je prav zaradi izražene primeře vidno, kot da je to ravnina irealnosti. Enkratno! V tem drugem delu imamo primerjavo drevesa s človekom, vendar spet tu nimamo izražene besede človek, marveč metaforo: drevo je kakor živ spomenik premagavca zemlje, ki jo je preoral s svojimi koreninami /kot drevo - z rokami/ in ji izsrkal sokove /v njej našel hrano/ za rast pod zvezde, ki bede nad krošnjo najvišjega vzgona - nebo.

Samostalniška metafora, razširjena na cel stavek:

Glej, Danijel, nocoj je nebo brez zvezd, kolikokrat opazujem tako črno nebo. Kaj biva za to črno steno? Spet prav taka stena. Pa za njo? Stana. In stena ... stena... stena... Toda ne koncu vseh teh zaslonov, čisto v ozadju? In na koncu vseh koncev? Ali je nič? Vesoljni nič? Kaj je to "nič"? /39/

nebo brez zvezd = črno nebo. Realnost.

Črno nebo - črna stena - irealnost - nebo ni stena, to je modalna zveza, posebna metafora.

Več sten - druga za drugo - na koncu stene imenuje celo zaslon - zato ker zaslanjajo nekaj, kar je zadaj za vsem tem. Vizualna skušnja.

Dve primeri, razširjeni, v odstavku :

Tam je Novo mesto, pričetek poti. Naj bo lep spomin na tisto bolezen. Da je bila bolezen? O, ali ni marsikdaj zdravje iz bolezni, kakor privre žaja po svetlobi samo iz teme! /164/

Razvejana primera, začne se z navadno metaforo. Novo mesto je pričetek poti - začetek življenja mladostnika, Začetek poti - hrepenenja, idej o marsičem. To poimenuje spet z novo metaforo - "bolezen". Sledi primeri: "ali ni marsikdaj zdravje iz bolezni, kakor privre žaja po svetlobi samo iz teme". Pregovorna primera.

Kontrastni pomeni, diametralni: zdravje : bolezen
                                          svetloba : tema

/.../zakaj ukazano je, da morajo nekateri šele iskati, kar so drugi našli že ob rojstvu. Ali tistemu, ki je našel, je dodeljeno še večje veselje, saj se tudi slepi, ki izpregleda, na vso moč začudi razodetemu stvarstvu, ki je videčemu malokdaj razodeto. /164/

Gre za iskanje življenjskega smisla, verovanja. Sledi primera : "nekateri sami iščejo - drugim je dano ob rojstvu

/večje veselje mu je dano/

slepec, ki izpregleda - videči

/slepec, ki izpregleda, / se stvarstvu me čudi,
se bolj začudi stvarstvu, ker ga ima ves čas

ki se mu razodene / pred sabo /

Tudi tu gre za pregovorno primero, za življenjsko modrost.

Dve ravnini poznam. Na prvi si oganj iz osrčja zemlje. S plameni se pollaščaš življenja in nihče ne more ujeti tvoje oblike, ker ogenj nima oblik. Ali goriš ali ugasneš, tretjega ni. Druga ravnina. Človek je okamnina. Valovi dnevnih dogodkov ga brusijo in stružijo noč in dan in v čim gladkejšo obliko ga stružijo, tem zadovoljnejši bodo ljudje z njim. Tudi nas so stružili osem let Homer in gramatika, Horac, Platon in logika.../157/

Samosvoja metafora; zanimivo premišljevanje o človeški naravi, Človek je sestavljen iz dveh ravnin:

I. človek je oganj, s plameni se pollašča življenja. Ali gori ali ugasne, Ali živi ali umre. Ogenj - dinamika, življenje kot gibanje, delovanje, ustvarjanje.

II. človek je okamnina, statika, negibnost, pustiti se mora, ker je brez moči. Valovi dnevnih dogodkov ga brusijo v gladko obliko. /Primerjava: kamen - valovi - morski valovi ga lišejo, brusijo/

Zanimivi metafori: prva je dinamična, druga statična.

Podoba, pravo sliko ustvari pred nami naslednja metafora:

Težka in zapuščena novembrska noč. Črni, zgoščeni in trgajoči se oblaki nad mestom. Veter zaveje skoz samotni drevored, zaječi v podstrešjih, raztrese še poslednje liste po mokrih tleh in se zaduši nekje za hišami. Mrtva so okna, zamolkle so hiše, prazna je cesta. Vse: od črnega molčanja reke, ki zašumi šele pri jezu v ozki globeli, prek tesno stisnjenih streh, do vrha kapiteljskega zvonika - vse: mračna prežavost potuhnjenega življenja, ki se je nad njim sklonila perut pošastne usode. Take so vse te jesenske noči v prvem letu velike vojne. /7/

Metafora razširja pomene na cel odstavek, ustvarja enotno razpoloženje. Pred nami ustvarja vizualno podobo, ki vstane pred našimi očmi.

Težka in zapuščena novembrska noč - kot perut pošastne usode Noč - temna, črna, skrivnostna - "težka in zapuščena" še stopnjuje ta pomen. Novembrska noč je sama po sebi temnejša kot druge. Vzdušje podprejo tudi oblaki nad mestom - črni, zgoščeni, trgajoči se. Skrita dva abstraktna izraza: črno molčanje reke -/tu so skriti pomeni: reka - je črne barve, v noči je temna, in molči - je neslišna/.

Vse to - celo mesto i vse v njem je mračna prežavost potuhnjenega življenja - spet abstrakten izraz - statika / dinamično bi bilo, če bi imeli: potuhnjeno življenje mračno preži - z glagolom/. Stisnjeni pomeni, po pomenu skrivnostni. Na koncu sledi še metafora: "nač vsom tem življenjem se je sklonila perut pošastne usode" - to povzroča temo, strah, neprijetno občutje. Metafora učinkuje vizualno, perut vidimo. zadnji stavek šele natančno razloži strah, temo, neizbežnost - to je jesenska noč v času velike vojne - prve svetovne vojne.

Opazil je, da so vrata v zvonik odprta. Nenadoma ga je obšla čudna želja splezati v stolp. Oprezno se je stihotapil do lestve in zaprl vrata za seboj. Zdaj je bil čisto sam. Zazrl se je kvišku v ujeto noč, ki je utripala v zvonečem tiktakanju stolpne ure. Stopil je na lestev. Vzpenjal se je v mračno vrtoglavost in rahlo požvižgaval. Žvižgi so se vrtali v temo, ki je šumela kot voda v globoki kotanji. Zaklical je navzdol, prisluhnil ugašanju glasu, ki se je plašen lovil med črnimi stenami. /91/

Metafora je razumljiva iz prejšnje situacije /cerkveni stolp/. Posamezne metafore: epiteton: ujeta noč /ujeta zaradi kr-aja: med stenami cerkvenega stolpa /, samostalniška metafora noč - tema / noč je tako temna/, noč je utripala v tiktakanju ure - ūra, tiktakanje povzroča dinamiko, noč samo navidezno, modalno, noč je statična, se ne giblje - mračna vrtoglavost - abstraktnost, statika. Nakazana tema + globina.

Žvižgi so se vrtali v temo - vrtati = počasi /statika/ /to je nenavadna zveza - žvižga se ne vrta počasi, ampak hitro, energično, dinamično prodre./

Tema je šumela kot voda v globoki kotanji - glagolska primer - tema šumi - nenavadno / ljudje, šepetanje, glasovi ljudi v cerkvi/.

Ugašanje glasu - utišanje, izginjanje /počasi in polegoma kot da bi ugasnila luč - prekiniti, končati/

Glas se je plašen lovil med stenami. Spet statična forma.

Dinamika - statika - kaj v Jarču prevladuje, poglejmo na tem primeru:

Ujeta noč - statika. Noč utripa + tiktakanje ure = rahla, nežna dinamika .

Mračna vrtočlavost - statična forma. Rahlo požvižgati - rahla dinamika, izražena je besedica rahlo.

Žvižgi so se vrtali v temo	}	statične forme
ugašanje glasu		
vrtočlavost		
glas se je plaho lovil		
kotanja - - - - spet statika		

Sklep: Za Jarča je značilna statika. Glavni pomeni, nadpomeni so statični. Jarč lovi ravnotežje med statiko in dinamiko, prevladuje statika. Tudi če je kje dinamika, jo nasilno pretrga s statiko.

Kadar se je Bohorič zaprl v temo, je šel mimo njega čuden spreved njegovih duhovnih spremljevalcev: v nekdanjem študentu Vrežcu je zdaj videl velikega upornika, demona, v svedrajočem razumarju je spoznal nemega Barbiča, v pesniku ujetniku pravičlov in izmišljotin je odkril Jermana, v političnem gromovniku tekača Zorca.

"Glej sebe v vseh teh podobah, ki se je v njih izživiljal tvoj pete-rodalni jaz," je govorila vest ozdravljajočemu, "glej sebe v Novem mestu, prišpodobi svoje duše, ki se je motala iz globeli."/164/

Odstavek, ki nam odkrije Jarčevo veliko, največjo, metaforo: metafora je cel roman Novo mesto!

Glej sebe v Novem mestu, prišpodobi svoje duše, ki se je motala iz globeli . -

Dogajanje romana je prišpodoba dogajanja v pesniku samem. /Duša, ki se je motala iz globeli - spet metaforično izražanje - motati se iz globeli - rasti, dvigati se iz neosveščenosti v samozavedanje - motati se - /govirano, nespretno, umirjena. zatrta dinamika.

In za konec še odstavek, kjer imamo množico metafor, prav natrpanost z njimi. Gre torej za vse vrste metaforičnega izražanja - za epitetonezo, primero, identifikacijo in glagolsko in samostalniško metaforo. Vzela sem najznačilnejši primer / posamezne metafore so obdelane na ustreznih mestih/:

Kadar ga je pograbil tak vihar, je čutil vse, kar je le od daleč bilo misel - zoprno in tuje. Morda bi ga utešil le ples, zakaj ogenj, ki ga je razpaljal, je izzival plesne kretnje, divje in vrtoglave, kakor bi morala biti divja godba, ki je dajala ritem viharnemu plesu. Kam zdaj s knjigo? Ven, ven v izraz, v podobo, v kretajo, da bi se iskričalo nemirno telo, ki je vklepalo še bolj nemirno dušo. In tedaj je samogibno segel po dnevniku. Pisal in pisal je pozno v noč. Stavki so vreli kot hudourniki, brezzvezni, brezredni, ali če jih je znova čital, ga je pajal neki čuden ritem blagozvočnosti in valovanja. In čedalje pogosteje se je zatekal v dnevnik. Napadla ga je tudi trudnost. Mrtev je bil v duši. Tedaj mu tudi dnevnik ni zadoščal. Ali tak, kakršen je bil, ni bil za med sošolce. Skrivaj so se mu smejali in se ga izosibali kot čudaka. In kako trpko je tedaj začutil svojo posebnost in zaželel imeti poleg sebe svojega človeka. Ob taki uri mu je naključje privedlo sošolca Edvarda Barbiča, črnega suhotnega fanta živih oči, ki je živel prav tako samo-svoje kot on. Pravzaprav se je prvi približal Barbič, ki je, brezdomski, živeč pri tujih, še težje prenašal molk, ki mu ga je zaukazalo neprijazno okolje. Le po prvem pogovoru sta si postala prijatelja

/14/

Legenda: epiteton: _____
              primera: _____
              identifikacija: _____
              samostalniška metafora: _____
              glagolska metafora: _____

Z A K L J U Ů E K

Z A K L J U Č E K

Miran Jarc je bil pesnik, ki se ni nikoli pridružil nobenemu gibanju in nobeni slovenski literarni skupini, temveč je bil lirik samizpovednega tipa, vendar v okvirih slovenske ekspresionistične lirike.

Zato najprej pogledjmo osnovne značilnosti ekspresionizma, ki je popolno nasprotje impresionizma: Ne gre za goli odsev zunanjega sveta, ampak za umik vase in od tod navzven preobražanje stvarnosti, za dematerializiranje, poduhovljanje; pesnik svet iz sebe razsvetljuje. Antimaterialistično razpoloženje. Edschmidtovo geslo: Nesmiselno je ponavljati svet, kakršen je, potrebno je ustvariti svojega. Umetnik naj ljudem sporoča predvsem svoje duševne dogodke. Ekspresionizem je zrasel iz krize zavesti, ki je doživljala grozô evropske imperialistične vojne; ima namen preroditi evropskega človeka.

V ekspresionizmu se je deloma spremenil tudi običajni pojem jezika; družbeni jezik sporoča konkretne čustvene in logične vsebine vse preveč omejuje in veže. Kakšen je potem ekspresionistični stil; nazorska osnova je bila protimaterialistična. Pesniki so preoblikovali predmetnost po svojih nagibih, hoteli so priti do bistva stvari, ustvariti svojo realnost. Vezi z okoljem se morajo razbiti, stvar mora postati popolnoma samotna. Dematerializacija sveta: - predmeti so samo izhodišče, da pesnik lahko poišče njihovo bistvo; /drevo preneha obstojati, ker se bistvo drevesa ne skriva za drevesom, ampak v pesniku sanem/ Interna podoba. Drevo ni več drevo, ampak je človek. Realnost v tem procesu dematerializacije izgublja svoje resnično obstojno bistvo in se reducira na poduhovljeno bivanje. Dematerializiranje - telesnost se izbriše na račun duhovnosti, iz konkretnosti se odmika v abstraktnost; nerealni, dematerializiran svet, fikcija. /po F.Zadravec Futurizem in ekspresionizem v slov. poeziji, Človek in noč, Kondor 93, Lj, 1966.

Ekspresionizem je zazrt v umetnikov notranji svet, hoče

dokazati nadvlado duha nad naravo. Ne mara vsakdanje resničnosti, gole dejanskosti sveta, ampak skuša prikazati stopnjevani izraz bistva predmetov, vse hoče gledati skozi prizmo duševnosti, vsak najbolj navaden opis mora biti "predelan" v pisatelju, in resničnost je sedaj nepravzresničnost, ampak taka, kot se zdi umetniku. /so-razmerja, barve, opisi, doživetja, vse se spremeni, gre skozi ogenj duše/

Z-načیلno za ekspresionizem je torej odhod od pomena, ki pokriva dejanskost, odhod od dejanskosti v bolj jezikovne pomene, v svet verbalnih predstav.

Kakšna je torej ekspresionistična metafora?

Če izhajamo iz načela, da mora pesnik izraziti sebe, sledi iz tega, da so ekspresionisti primeri ali komparacije slabo upoštevali, celo prezirali. Primera izvira iz racionalnega območja, primerjavanje je razumsko opravilo, je ~~pravz~~ logično. Ekspresionistična metaforika poganja iz skrajnih duševnih napetosti: iz groze nad svetom, iz vojnih vizij, spopadov duha in telesa, človeka in kozmosa, iz občutja disharmonije. Vse ga je razmajalo, vizionarstvo sodnega dne - kaotična slikovitost, simbolika, videnja, groteska, simbolne kričeče barve, energični izrazi. Svet je disonanten, disharmoničen.

/P.Zadravec Idem /

Vprašanje metaforike je ključno vprašanje za razumevanje ekspresionistične miselnosti, odnosa pesnikov do sveta, odnosa med lirskim jazom in svetom iz katerega izhaja in v katerega se pesnik ekspresionist vedno znova vrača. Dejstvo je, da je ekspresionistična metaforika produkt najgloblje človekove napetosti in razviranosti, je zanos, ki ustvarja podobe, ki ustvarja v podobah.

Kaotičnost, temačnost dobe, vse to se je dalo izraziti samo v metaforičnih zvezah, niso več skladne, harmonične. Nadomestile so jih grozljive metafore, v ostrih barvah predstavljene metafore, temelječe na vidnih in slušnih senzacijah nenavadnih učinkov /sinestezija/ Ekspresionisti so zaznavali svet okoli sebe kot kaotično gnoto, v kateri je mogoče odkriti posamezne detajle le tako, da jih pesnik

v dinamičnem in skrajnem naporu iztrga iz kaosa in jih spremeni po svoji podobi, jih subjektivizira in ustvari novo realnost. Vtise in prispodobe polni ekspresionist s svojim subjektom tako močno, da je prekinjena zveza med pesniškim objektom in okoljem, ki ni ohranila nobene realne podobnosti več. Zunanji svet se subjektivizira, postaja abstrakten; popolna odtrganost od realnega sveta.

Osnovna teorija o ekspresionistični metafori pravi, da pomenijo predmeti ali pojmi ekspresionističnemu pesniku šele osnovo, zaznavo, s pomočjo katere lahko izpove njeno skrito, nevidno notranjost, nov metaforični pomen, ki ga ustvarja sam v okviru ekspresionističnega doživljanja sveta. Pri tem postane "notranjost", prava podoba ali lastnost predmeta to, kar čuti ekspresionistični pesnik kot edino realnost, edino zakonitost sveta. Seveda je pri tem med pesnikovim občutjem, čustvom ter predmetom ali abstrakcijo, ki jo rabi za projekcijo neka poprejšnja povezava, neka podobnost ali sorodnost, ali ima predmet v sebi nekaj, v kar se projicira pesnikova čustvenost in se pri tem realizira.

Temu teoretičnemu delu sledijo popolnoma statistični podatki o Jarčevi metafori, ki pokažejo nazorno kje, kdo, v kakšni obliki se pojavlja v romanu *Novo mesto*.

Primer a ali komparacija

174 primerov

Samostalniška primera - 47

1. Samostalnik : samostalnik / A : B / 37

2. Samostalnik : samostalnik po unišljenem dejanju / A : A₁ /

živo : živo 10

živo : neživo 5

neživo : živo 2

neživo : neživo 16

a ./ Primera z izraženim tertium comparationisom 27

1. po izraženi skupni lastnosti - t.c. je pridevnik

pov. dol. 5

prilastek 2

sklop besed 3

t.c. je deležnik na -č 1

-n, -t 4, 6

2. samostalnik : lastnosti tega samostalnika po mišljenem
dejanju 6

b./ Primera brez tertium comparationisa 20

A : B - 14

A : A₁ - 6

Samostalniška primera : 47

Dinamika 7

Statika 39

Splošno 20

Posebno 29

vizualno 22

razumsko 14

slišno 8

čutno 11

Glagolska primera 127

A - v prostem stavku - samostalnik 56
 pridevnik 11
 p. dol. načina 27
 v enod. stavku 10

B v zloženem stavku / s celim " kakor da " stavkom / 33

Glagolska primera - skupno

127	-	Dinamika	52	vizualno	52
		Statika	77	slišno	23
				čutno	28
		Splošno	56	razumsko	31
		Posebno	71		

Primera skupno:

vseh	174	Dinamika	59	vizualno	74
		Statika	116	slišno	31
		Splošno	76	čutno	39
		Posebno	80	razumsko	45

Pridevniška metafora - 352 primerov

A. Pridevnik 197 ± 60 ± 95 = 352

1. Pridevnik 197 čutno 126 vidno 97

slišno 10

tip 12

okus 7

von j

- razumsko 71 - lastnosti živih bitij 58

splošne lastnosti 36

2. Izglagolski pridevnik 60 - deležnik na -č 34

-25

19

—t 2

3. Izsamostalniški priručnik 95

B. Samostalniški prilastek - priredni 7

podredni 20

1. Pridevnik 197 — zunanje čutno 126

umsko in notranje čutno 71

Dinamika	65	Splošno	178	vidno	113

Statika	132	Posebno	19	slušno	19

čutno 24

razumsko 18

2. Izgladolski pridevnik 60

dinamika 20 splošno 39 vidno 20

statika 41 posebno 21 slišno 9

čutno 21

razumsko 25

3. Izsāmostalniški pridevnik 95

dinamika 64 splošno 74 vidno 28

statika	31	posebno	21	čutno	30

razumsko 35

Skupno - dinamika 116 splošno 291

statika 237 posebno 61

vidno 161

slišno	28
šutno	30

razumsko 73

P r i s l o v n a m e t a f o r a 76 primerov

statika	65	splošno	57	vidno	10
dinamika	11	posebno	19	čutno	13
				umsko	10

G l a g o l s k a m e t a f o r a - 444 primerov

1. Splošne 258

vršilec dejanja: živo	82
vršilec dejanja: neživo	176

2. Posebne 186

vršilec dejanja: živo	59
vršilec dejanja: neživo	127

Skupni rezultati: 444

dinamika	218	splošno	258	vidno	175
statika	226	posebno	186	slišno	30
				čutno	185
				umsko	83

I d e n t i f i k a c i j a - 58

Živo : Živo	14	dinamika	13	splošno	22	vidno	18
Živo : neživo	13	statika	45	posebno	36	slišno	5
neživo: neživo	26					čutno	19
neživo : živo	2					umsko	29
↓ slika	3						

S a m o s t a l n i š k a m e t a f o r a - 156

1. samostalniška metafora z genitivom	40
2. prosta samostalniška metafora	82
3. razširjena samostalniška metafora	34
	156

dinamika	44	splošno	92	vidno	54
statika	112	posebno	64	slišno	4
				čutno	38
				umsko	62

SKUPNI REZULTATI DISTRIBUCIJE METAFOR V JARČEVEM ROMANU

	vseh	lin.	stat.	spl.	pos.	vid.	sluh	čut	um
PRIMERA	47	7	39	20	27	22	8	11	14
SAMOSTALNIŠKA									
GLAGOLSKA	127	52	77	56	71	52	23	28	31
PRIDEVNIŠKA METAFORA	379	123	250	303	69	171	28	87	77
GLAGOLSKA METAFORA	444	218	226	258	186	175	30	183	83
PRISLOVNA METAFORA	76	11	65	57	19	10	-	13	10
IDENTIFIKACIJA	58	13	45	22	36	18	5	19	29
SAMOSTALNIŠKA METAFORA	156	44	112	92	64	54	4	38	62
VELIKA METAFORA	13	1	12	-	13	8	-	-	5
SKUPAJ	1300	469	826	808	480	510	98	379	311

Število vseh metafor v Jarčevem romanu Novo mesto je 1300, kar je velika številka. Zamilustracijo še to: knjiga obsega 151 polnih strani, torej imamo na vsaki strani povprečno 8 metafor; seveda je to le povprečje, saj jih je na nekaterih straneh še mnogokrat več.

- - -

Franco Petre je zapisal o Jarču: "Tako kot vse abstraktno in hiperbolično pisanje od Stare zaveze se je poln metafor, ki naj bi izrazile tisto, kar ni moči izpovedati z logiko neposrednih besedi."

Svet vojne, lakote, povsem razrušeni in uničeni svet - nanj je Jarč reagiral z metaforami, ki upesnjujejo groza, osamelost in obup. Jarč se je popolnoma zaprl sam vase, v svoj notranji svet, ki je postal tvorno nadomestiloo za zunanji brezupno razmršeni in razvrednoteni svet. Resnost sveta je zamenjal z duhovnim subjektivizmom, zaprtostjo pred resničnostjo in skoraj popolno alienacijo.

Za ekspresionizem je značilno ustvarjanje posebnega pisateljevega sveta, ki je drugačni od resničnosti. Asociacije ne potekajo le na ravni jezika, ampak se prenesejo na drugo ravnino dogajanja. Izraba tega principa je zlasti značilna za ekspresionizem. Osnovna struktura je ustvarjanje pripovedi na različnih ravneh: ravni fabule in hotena resničnost. To je ekspresionistična zastranitev, ki nas preseli na drugo ravnino. V ekspresionizmu je tipično to, avtor od fabule oddalji, ustvari svet zunaj fabule, vendar s pomočjo fabule ustvari svoj svet. Pri Jarču imamo to zastranitev skozi podobo, metafora nas preseli na drugo ravnino.

Za Jarča so značilne metafore ekspresionističnega tipa, ki izražajo grozo, obup, strah pred svetom, nesigurnost: od barv so mu najljubše črna, bela in rdeča /jasne, močne barve/ pa zlata in srebrna in krvava; pa tesen, ozek, temen, mračen - vse to izraža eksistenčialno grozo.

Od samostalniških metafor se ponavljajo zlasti: vihar, valovi, ogenj, požar, krik, stena, žrelo, ujetnik, suženj, brezdno, prěpad, odmev, zid, romar. Med glagolskimi pa: okameneti, odreveneti, žareti, vroči, ujeti, razvneti, zasekati, preplaviti, dihati, polastiti se, vreti, razpaljati, razvneti, umreti, prebujati se, begati, vžgati, goreti, utoniti, vreti, presekati, izsevati, razžarjati, dihati, utoniti, liti, ugasniti, cveteti. Imamo nekaj tudi vizionarnih in grotesknh metafor - žrelo večnosti - nebo, žrelo vulkana - revolucija. Črni konji, strašni jezdeci - apokalipsa. Imamo kaotično slikovitost, občutje disharmonije, groza nad svetom, ki ga požira vojna. Vse v človeku, v družbi, v svetu in vesolju se je razmajalo, blizu je bil propad, sodni dan. Navidez realistične pesniške slike so izgubile svojo materialnost, postale so abstraktne, in prišle v območje ekspresionistične poduhovljenosti. Abstraktnost. Abstraktni izrazi učinkajejo statično. Statična podoba je v ekspresionizmu dosežena tako, da vrsta stavkov dinamičnost zabriše, ostane rezultat: slika, statičen prizor. Metafore so že po pomenu statične, ker so abstraktne.

Veliko imamo v romanu tudi sinestezij, ki odkrivajo izredno domiselni, nasprotujočih si vtisov in podob poln Jarčev svet.

V metafori so izraženi konkretni samostalniki, pomen zadaj pa je abstrakten, splošen. Aktivnost se je v Jarčevi besedi stisnila v statiko. Jarc vedno lovi ravnotežje; duši dinamiko.

Če pogledamo razpredelnico vidimo, da je statičnih metafor 826, dinamičnih pa le 469. Sicer je teh navsezadnje tudi veliko, kar dobra polovica, a opozoriti moramo, da so te dinamične metafore v glavnem v glagolski metafori, kjer je glagol po samem kategorialnem pomenu dinamičen. A tudi tu v veliki večini primerov ne gre za izrazi-to dinamiko, temveč za neko umirjeno, počasno, trudno dinamiko, za rahlo, komaj opazno gibanje. Tehnica se tako še bolj prevaga na stran statike. Samostalniške metafore pa so statične ne le po svojem pomenu, ampak že po sami kategoriji samostalnika, ki je statičen.

Realni pripetljaji so oblikovani v mediju ustvarjalčevih osebnosti - - ves dogodek je poduhovljen. V glagolski metafori imamo vsebinske zelo nabite glagole. Glagolska metafora je v romanu številčno tudi najbolj zastopana - 444 primerov. Sledi ji pridevniška s 379 primeri. Glagol je eden izmed pogostih izraznih sredstev ekspresionizma. Glagolska primera je precej modalna in ponazarja zapletenejši pojav v naravi ali pesnikovem doživljanju narave.

Razmerje med splošnimi in posebnimi metaforami je 808 : 480 . Jarč je torej uporabil večinoma splošne metafore, ljudske, vsakomur znane, iz vsakdanjega govora. Vendar imamo kljub temu veliko število popolnoma samosvojih metafor, marsikatera izmed njih so izredno močne, enkratne tvorbe, izredni močno učinkujejo in ustvarjajo tipičen Jarčev pesniški stil. Metafore so izrazito precizne, bolj izjemne in duševne, manj miselno klišejske. So prepričljivo nazorne, prevladuje vidno dojemanje - 510, veliko je tudi notranje čutnih - 379. Res pa je, da je med posebnimi metaforami vključenih tudi precej splošnih, vsakdanjih, aljim je Jarč v tekstu vlil novo moč, poudaril njihov pomen.

Ekspresionizem je uveljavil zasoplost, silovitost, prekinjanje in nedovršenost. Simbolist hoče doseči sintezo in harmonijo, ekspresionist pa vse razkraja, zavestno ruši harmonične zveze, namesto njih pa vnaša nasilne krike, raztrganost in neurejenost. Ekspresionist dveh predstav ni vezal zaradi razumsko ugotovljive realnosti, ampak zaradi posebne čustvene relacije, ki jo vidi pesnik in ki je izrazito subjektivna.

Na koncu lahko vsa naša ugotavljanja strnemo v eno ugotovitev. Jarč - - ekspresionist se je s svojim jezikom vrtel v območju ekspresionističnih zakonov, iz vsake njegove besede veje občutek bivanjske, eksistencialne negotovosti, stiske in strahu. Jarčeva metaforika je izredno močna, tudi po številu - 1300 različnih metafor /povprečno 8 metafor na eni strani, mnoge strani pa so še bolj nabite/.

V I R I I N L I T E R A T U R A

VIR - Miran Jarc: Novo mesto, Kiosk, DZS Ljubljana 1966

LITERATURA -

Rikard Simeon: Enciklopedijski riječnik lingvističkih naziva
I. /A - O/, II./P - Ž/? MH Zagreb 1969

Silva Trdina: Besedna umetnost II , MK Ljubljana 1958

R. Wellek - A. Warren: Teorija književnosti, Molit, Bgd. 1965

Fran Petreč: Zdenko Škreb: Uvod u književnost, Zagreb 1961

Josip Debevec: Podoba /metafora/ v slovenskem jeziku in
slovstvu; Jahresbericht des K.K.Kaiser Franz
Joseph Staatsgymnasiums in Krainburg ,
1904/1905 , 1 - 23

Aleš Ušeničnik: O metafori in metonimiji
Gas X./1916 , 336 - 340

Jože Pogačnik: O pesniški podobi, Jezikovni pogovori II.210-

Fran Zadravec: Osamljeni človek Mirana Jarca?,
Lirika, epika, dramatika , PZ Murska Sobota

Fran Zadravec: Futurizem in ekspresionizem v slovenski
poeziji. Pot skozi noč / Izbor iz slovenske
futuristične in ekspresionistične poezije/
Kondor, MK Ljubljana

Fran Petreč: Kozmična poezija Mirana Jarca,
Naša sodobnost 1955

